هەژار

بۆ کوردستان

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی
ئاراس

زنجیرەی رۆشنبیری

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

کتێب: بۆ کوردستان
دیوانی: هەژار
سەرپەرشتیی چاپ: شوکور مستەفا و بەدران ئەحمەد
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد
بەرگ: محەمەد قادر
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ٤٦
چاپی چوارەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە
هەولێر- ٢٠٠١
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی رۆشنبیری و هونەر
ژمارە (٧٨)ی ساڵی ٢٠٠٠ دراوەتێ
*

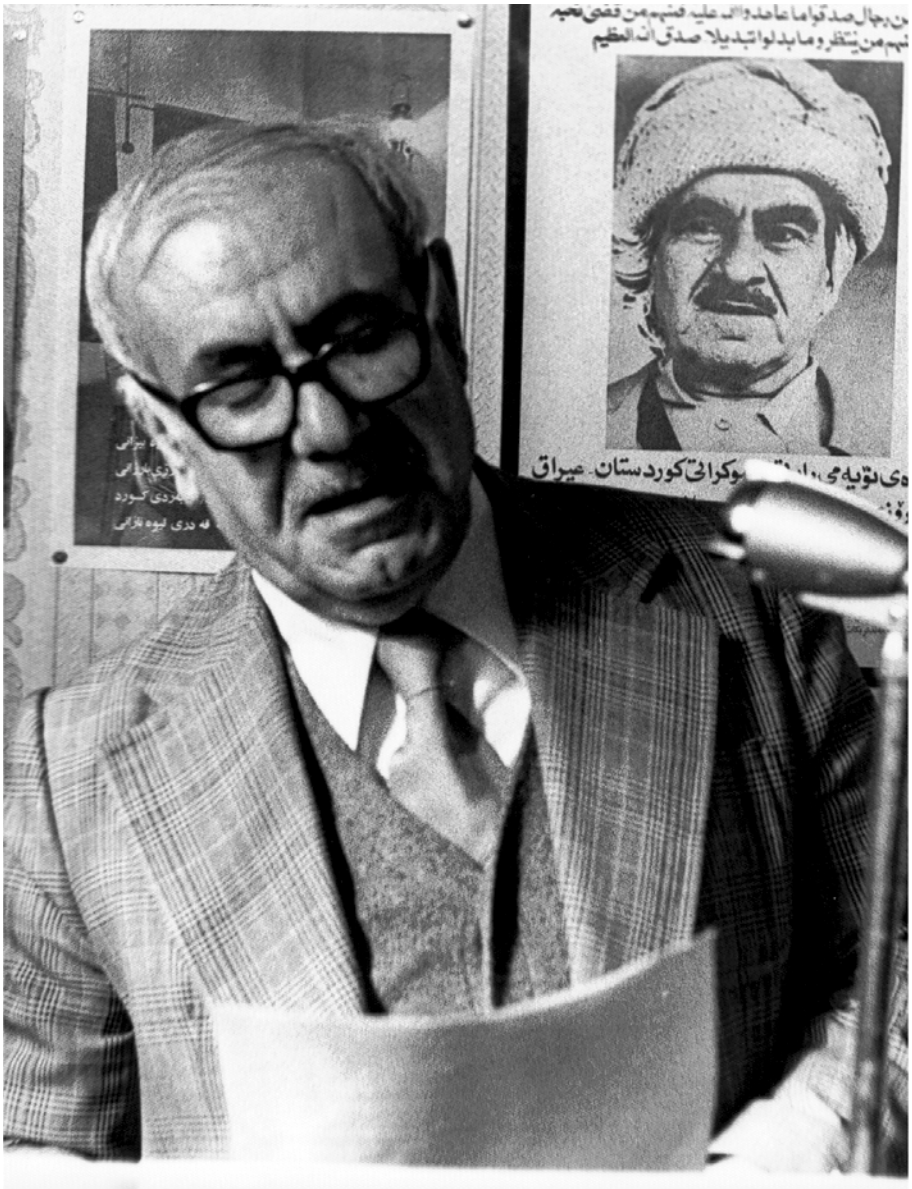

هەژار

وشەیەکی پێویست

ئەرکی لە چاپدانەوەی «بۆ کوردستان»ی شاعیری گەورەی کورد «هەژاری موکریانی»، لەلایەن سەرۆکی خۆشەویست کاک مەسعود بارزانی یەوە، بە ئێمە سپێردرا. ئەرکی ئێمە لە سەرپەرشتیی چاپی ئەمجارەی دیوانەکەدا ئەوە بووە کە شیعرەکانمان هێناوەتەوە سەر ڕێنووسیی ئێستەی کوردی و هەڵەبژێریمان تێدا کردووە بەو هیوایەی بێ هەڵە و کەموکورتی دەربچێ. هەوڵیشمان داوە ئەگەر لەملا و لەولا شیعرێکمان دەست کەوێ بەگەڵ ئەم چاپەی بخەین، بەداخەوە جگە لە تاک و تەرایەکی پاشکۆی «مەم و زین» و «خەیام»ەکەی، شتێکی ترمان دەست نەکەوت. مامۆستا فەرهاد شاکەلی لە سوید کۆمەڵێک شیعری هەژاری لە نامیلکەیەکدا بەناوی «بەیادی تۆ دەژی دڵم» بڵاوکردووەتەوە کە لە سێ چاپەکەی پێشوودا نین، ئەوانیش ئەو شیعرانەن کە هەژار ساڵانە لە ساڵوەگەڕی ماڵئاواییی نەمران «مەلا مستەفای بارزان و کاک ئیدریسی جوانەمەرگ»دا گوتوونی. زۆربەی شیعرەکانی بەشی چوارەمی ئەم کتێبە لەو نامیلکەیە وەرگیراون. نامیلکەکەی شاکەلی هەندێ هەڵەی چاپی تێ کەوتووە، هەوڵمان داوە لێرە بەپێی دەسەڵات ڕاستیان بکەینەوە.

سوپاسی بەڕێز سەرۆک مەسعود بارزانی دەکەین کە ئەرکی سەرپەرشتیی ئەم چاپەی «بۆ کوردستان»ی پێ سپاردین و هیواداریین ئەوەی کردوومانە مایەی ڕەزامەندیی بەڕێزیان بێت.

مام هەژار لە هەموو چاپەکانی پێشوودا نووسیویە: «سوپاس بۆ خودا کە دەست و زمانمی بۆ خزمەتی کوردی خستۆتە کار. سوپاس بۆ باوکی کورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزانی) کەوا دووجار ئەم دیوانەی بۆ چاپ کردم». ئێمەش هەموو هیوامان ئەوەیە کە گیانی باوکی کورد و برای هەژاران (مەلا مستەفای بارزان) و گیانی هەژار خۆیشی بەم کارە شاد بن و، کتێبخانەی کوردی بۆ یەکەم جار بەئازادییەوە باوەش بۆ «هەژار بۆ کوردستان» بکاتەوە.

شوکور مستەفا و بەدران ئەحمەد

٢٧ ئایار ٢٠٠٠

وەسیەتنامەی هەژار

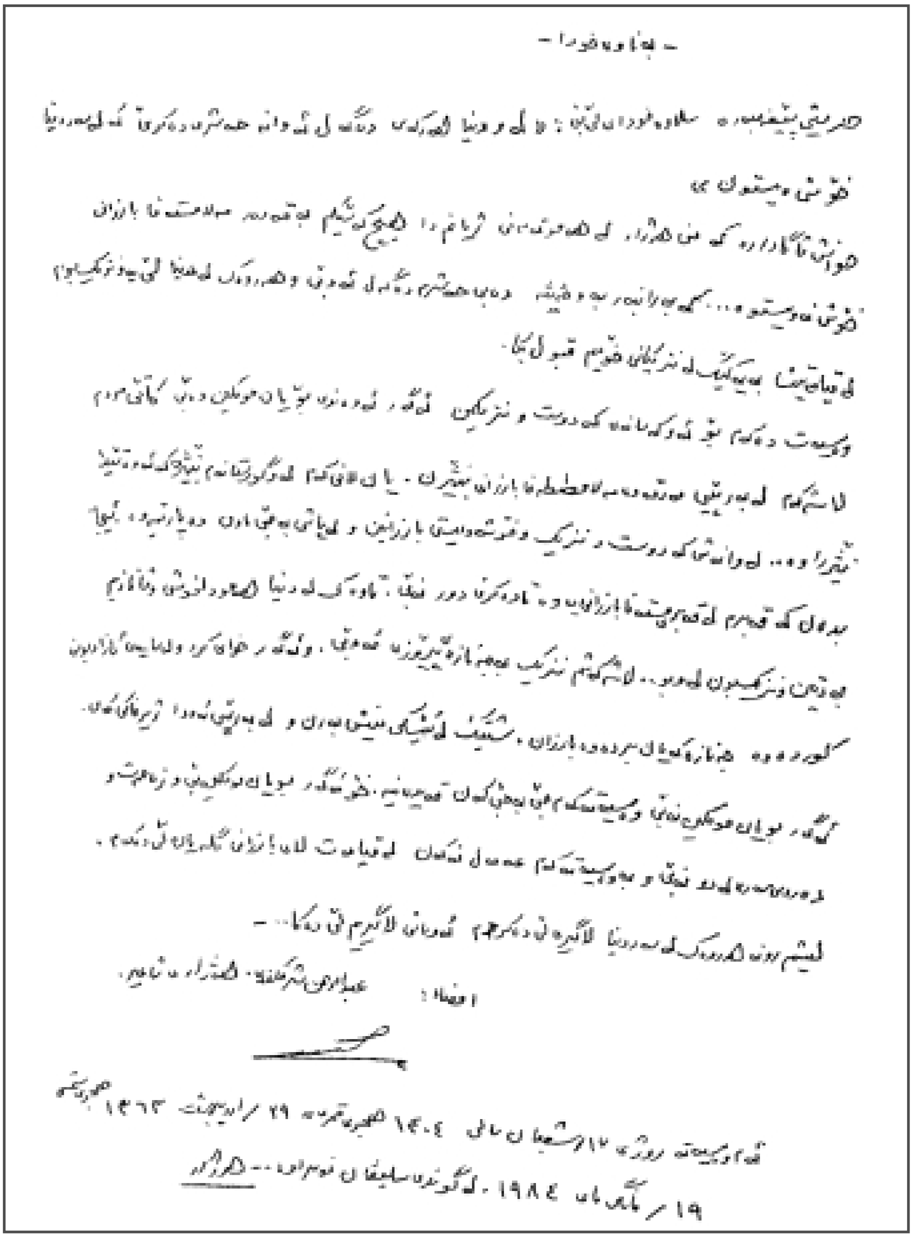

وەسیەتنامەی هەژار

بەناوی خودا

حەدیثی پێغەمبەرە سلاوی خودای لێ بێ: «لەو دنیا هەر کەس دەگەڵ ئەوانە حەشری دەکرێ کە لەسەر دنیا خۆشی ویستون»

خواش ئاگادارە کە منی هەژار لە هەموو تەمەنی ژیانمدا هیچ کەسێکم بە قەدەر مەلا مستەفا بارزانی خۆش نەویستوە... کە بەرانبەر بەو حەدیثە دەبێ حەشرم دەگەڵ ئەو بێ و هەروەک لە دنیا لێیەوە نزیک بووم لە قیامەتیش بە یەکێک لە نزیکانی خۆیم قبوڵ بکا.

وەسیەت دەکەم بۆ ئەو کەسانەی دۆست و نزیکمن ئەگەر ئەوەندەی بۆیان مومکین دەبێ کاتێ مردم لاشەکەم لەبەر پێی مەرقەدی مەلا مصطفا بارزانی بنێژن. یان لانی کەم لەو گۆڕستانەم بنێژن کە ئەوی تێدا نێژراوە... لەوانەش کە دۆست و نزیکی بارزانین و لەپاشی بەجێ ماون دەپارێمەوە، ئیجازە بدەن کە قەبرم لە قەبری مستەفا بارزانییەوە تا دەکرێ دوور نەبێ. تاوەک لە دنیا هەموو دڵخوشی و شانازیم بەدیتن و نزیکبوون لەو بوو.. لاشەکەشم نزیک بە جەنازەی پیرۆزی ئەوبێ و ئەگەر خوای کرد و لە سایەی ئازادبوونی کوردەوە جەنازەکەیان بردەوە بارزان، شتێک لە ئێسکی منیش بەرن و لەبەر پێی ئەودا ژێر خاکی کەن. ئەگەر بۆیان مومکین نەبێ وەسیەتەکەم جێبەجێ کەن قەیدی نییە، خۆ ئەگەر بۆیان مومکین بێ‌و زەحمەت‌و دەردی سەری لەدوو نەبێ و بە وەسیەتەکەم عەمەل نەکەن لە قیامەت لای بارزانی گلەیان لێ دەکەم. لێشم روونە هەروەک لەسەر دنیا لاگیری لێ دەکردم ئەوساش لاگیریم لێ دەکا...

امضاء: عبدالرحمن شەرفکندی. هەژاری شاعیر.

ئەم وەسیەتە رۆژی ١٧/ شعبان ساڵی ١٤٠٤ هجری قمری= ٣٩/ اردیبهیشت ١٣٦٣ هجری شمسی ١٩/ مانگی مای ١٩٨٤. لەگوندی سلیڤان نووسراوە... هەژار

پێشەکی چاپی سێهەمین

ئەم دیوانە جگە لە «ئاڵەکۆک» و «خەیام» و «مەم و زین» و ناوئاخنە بە بەندەکانی «شەرەفنامە» و «هۆزی گاوان»، دەکرێ بێژم زۆربەی زۆری ئەو هەڵبەستانەی تێدایە کە لە ساڵی ١٩٤٨ی میلادەوە گاگا بەهۆی ڕووداوێکی سەرنج ڕاکێش، یاخۆ هەروا بە ئارەزوو درەنگ یا زوو تاک و تەرا هۆنیومن و نووسیومنەوە.

بۆیەش وتم زۆربەی زۆر و ناڵێم هەمــوو، چونکە کــەرتێکم لێ ئاوەکی بوون و بۆم نەلواوە هەرچییـــەک بە پەرژوبڵاوی لە ڕۆژنامــە و کــۆوارەکــانی بڵاودا بڵاو بوونەوە، هەموویان بەسەر گرمەوە. ئەنجــار بەهۆی کــۆسپ و گرێی ژینی دژوار و نالەبار جــاروبارە دەســتــەوارێک کــراونە چاوگەی ئاگــر و بوونە مــشکی. چەند بڕێکیش بەر لرفەی لافاو کەوتوون و توون بەتوون چوون. پەڕ پەڕێکیش بە ونجڕ ونجڕ کراوی بەدەم ڕەشەبادا دراون و هیــچیــانم لە بیــر نەمــاون. کــۆمــایەکــیش هەروا مــاون و چاوەچاون بێنە بەرچاو تا هاوزمانانی کوردم چاوێکیان پێدا بخشێنن.

بوێژی ڕووت چکارەیە؟

وێژەناسان لایان وایە هەر بوێژێک لە هەر دەور و زەمانێکا هەر ڕێبازێکی گرتبێ یان بەبێ ڕێ ڕۆیشتبێ، بەهەر ئاوات و نیازێک هەڵبەستی هۆنیبێتەوە ئەو بوێژە لە ماوەی ژیانی خۆیدا ڕموزنێکی درۆزن، یان خوخۆش و ڕاستگۆ بێ، سفت یان بێ تان و پۆ بێ، بەلەنگاز یان ساز و کۆک بێ، بوێر بێ یان ترسەنۆک بێ. بێ ئەوە خۆی ئاگا بکا بێ گومان هەڵبەستەکانی ئاوێنەیێکی ڕوونوێنی ڕووداونی ژین و کردەوەی ئاپۆرەی ڕۆژگاری چەرخی خۆیەتی. بۆ بەڵگەی ڕوون باسی ئەبو نەواس دەکەن:

ئەو کابرایە لە سەتا هەشتای هەڵبەستی لەسەر مەستی و بادە و سادە و تۆڵازی و نێر و مێبازی و پەسنبێژی و فڕهاوێژی دەبڕێتەوە. بەو حاڵەش ڕا تۆژەرەوانی وریا و زیت بەوردبینی و بەزانیاری کە لێیان کۆڵیوەتەوە؟ وەک فیلمێکی ڕەنگین و پڕ وردەکاری نووک و بە دیی داب و کرداری دەرباری هاروون و ئەمین دەردەخا. وێڕای ئەوەش ژینی ئەوسای دەوڵەمەند و دڵمەندانی حەشاماتی هاوژیانی و بیر و بڕوای موسوڵمانانی لێک جیای ئەو دەورە دەور ئەکاتەوە و بە ڕۆشنی شانی ئەدا.*

* ئەبو نوواس: ٧٥٧-٨١٤ ی میلاد، ناوی حەسەن کوڕی هانی، خەڵکی ئەهواز شاعیری دەرباری هاروون ئەلڕەشید و ئەمینی خەلیفە بووە. نوواس واتا: جۆڵاتەنەی جاڵجاڵۆکە.

بەسەرچڵی تۆزێک لە بەسەرهاتەکەم

با هیچ کارمان بەوە نەبێ کە من ئاخۆ چ ڕێبازێکم گرتووە و لە هۆنینەوەی هەڵبەستم نیاز و مەبەستم چ بووە؟ شایەرم یان لاپرەسەنم؟ خۆشم نازانم کامیانم. بەڵام ڕوون و ئاشکرایە سی و چەند ساڵی تەمەنم دەربەدەر و ماڵانگەڕ بووم. نزم و بەرز و پیس و پاک و بەد و چاکی زۆرم دیوە. بە دەردی کوردە گوتەنی: دنیام قونە کەو کردووە. بۆ نانەوشکی ڕۆژانە و بۆ جێ خەوێکی شەوانە لە شاگرد مەیخانەچیەتییەوە بگرە تا عەنباڵی و قوڕەکاری و گەسک لێدانی ماڵان و کاشی ماڵی و ئامان شوشتن و زبیڵ ڕشتنم کردووە. ئەوەی بەسەر من هاتووە بەدەردی حاجیەکە گوتی: بەسەر حەسەن و حوسێن هاتبا سەکەت دەبوون. بە قەتاری دەرەجە سێ، ئۆتۆبۆسی دەرەجە دوو، کەڵەکی فوو. بە سەفەر چووم. لە ناو جەرگەی هەژاراندا لە نەداریدا یەکەم بووم و دەگەڵ هەژاراندا ژیاوم. زۆر بە پاو گاگاش بە سواری زۆر باژێڕ و گوند و گۆڕ و شیو و بەربنار و شاخ و دۆڵ و دەشتی بێرونو وشکارۆ و چۆڵ و هۆڵ و پان گەڕاوم. شەوگار لە هەرزانترین خان یان لەسەر بانی مزگەوتان، جارجار لەسەر ڕەڵمی گەرم لە سارایە، زۆرجار لەو کەژ و چیایە لە ئەشکەوتان، لەسەر بەردان لەبەر باران و لەنگێزە ستارم گرتووە و خەوتووم. بەرگ شڕی و بێ شەمەکی و کەوش چەکی و چڵک و چەپەڵی و گەماریی بێ ئەسپۆنی و ئەسپێونی هۆگریان پێوە گرتووم و چاومیان بەخۆ ڕاهێناوە. گوێچکەم بە جوێن و پلاری خاوەن کاری نالەبار و ڕژد و خوێڕیلە خاراوە.

واتا دەردی هەژارانم نە بەدەم، بە دڵ چێشتووە. مەسەل دەڵێ: سەد بژیشک بە ئەندازەی دەردەدارێک نازانێ نەخۆشی چییە؟ ویستوومە ڕۆژگارێک دابێ هەژار لە بێگار ڕزگاربێ و بەگیاندارێکی بەئابڕوو حەساو بکرێ و هەر بەسەری زیندوو نەمرێ. بۆ پێکهاتی ئەم ئاواتەش شنگڵێکی پێداویست بۆ لە خۆ بدرێ و کارێک بکرێ هەژار بە بێچارە خۆران نەخورێ. پێشینانمان گوتوویانە: مناڵی مناڵ ئاساییش تا نەگری شیری نادەنێ. ماف کە نەسێنرێ نادرێ.

سەرباری دەردی هەژاری و لەش بەباریش گەلێک ساڵان بەرخ ئاسایی لە گورگی ورگن ترساوم، پۆلیس و مووچەخۆرانی دەوڵەتانی داگیرکەری وڵاتەکەم هێرشیان بەتاو بۆ هێناوم، ناچاربووم بە زگی برسی خۆ لە قوژبنان قایم کەم نەمدۆزنەوە. دایم لەجێ گۆڕکێدا بووم نەک لە شوێنێک پێم بزانن و بم قۆزنەوە.

له ئێران ڕام کرد بۆ عێراق، له عێراق پۆلیس ڕاوی نام بۆ سووریا، له سووریا بوومه قاچاغ و لەوێش دەبوو له شوێنەونکه قۆچاغ بم. «ئۆباڵ بەستۆم ناهەقیش نەبوو بمگرن» چونکه منی نیومن و نیونیومنیش نا، بێ کەس و بێ دەر و بێ کار وەک جەنابی مەلا فەرمووی بەزگێگ تێر له دووزگان برسی، هێشتانێ عارم نەنابوو، بەخێر سیاسەتم دەکرد، واتا لەسوور دۆڕاندبووم لەکایەم تێ هەڵدێناوە. وەک دەڵێن «کوێر هەتا دەمرێ هەر بەئاواتی چاوانه». بۆ ئازادی تێ دەکۆشام، له هاواڵی ڕێ دەگەڕام، به شکو ڕۆژێک له سایەی هاوکاریی واندا ئەو ڕۆژانه ببینمەوە که کوردستانی دڵبەرم ماوەی ساڵێک تیا ژیاوە و ئاڵای خۆی لەسەر شەکاوە.

هەر کۆمەڵێک بەدەم یان بەجیرەی قەڵەم بیگوتایه بیری ئازادیم لەلایه، دەچوومە لای. دەگەڵ سووره خۆماڵییەکان بوومه ئاشنا، هێندیان قسەی خۆش بۆ کردم، هێندیان به دەم دڵخۆش کردم که لام وابوو هەر کەسێ سمێڵی سووربێ هەمزاغایه. سوور له پیلی کورد دەنەون و بەرەو بەهەشتی ڕادەدەن. تا سەرەنجام بۆم دەرکەوت ئەو بابه ڕاستەش زڕخاڵه و فەرموودەیان کرچ و کاڵه و تۆپی پتە و ناو بەتاڵه. ئەوانەی هەوسارم دەگرن بەرەو کەندەڵانم دەبەن، چیم هەیه لەویشم دەکەن، عارەبه ڕەشکەی خۆسوورکەر بۆ عەرەبایەتی کردن دەستی نازیی ئاڵمان خوازی به بزمار له تەختە دابوو. تەنانەت سووره کوردەکەش که بۆیان فریو درابوو به شانازی خۆی به تازی حەساو دەکرد، بۆ ڕەگەز پەرستی عارەب ببووە نۆکەری بێ مز و کوردایەتیی به لاوە گوناح و سووچ بوو. به زمانی خۆی که کوردی بوو نەیدەدواندم، له عارەبیش کۆڵەواربوو. سەیری خۆشیش لەمەدایه لەوەتا له وڵاتی عارەب کمۆنیستی پەیدابووە؟ هەتا ئێستاش له میسر و سووریە و عێراق – مەگین چلۆنکایی بووبێت – ئەگینا کەوچک به دەستی حیزبەکانی به گفتی خۆیان «کمۆنیست»، سەرلەبەریان بەچکه کورد بوون. هەمووش تێکڕا مامۆستا «خالید بەگداش»یان به مامۆستای هەرە باشیان پێ ناساندوین. بەگداشی کورد و مامۆستاش ناوی کوردی بیستبایه وەک دڕکی وەبن کلکی دەن جووتەی داوێشت. سوور مانای ئەوە بوو وابێ، کوردەکەش بکاتە عارەو. تازە لەو ڕەنگەی گرتوویه نابێ هەرگیز کاڵ بێتەوە، جا مەگین تاکتیک تێکی دا.

پیاو با قسێکیش بۆ دز بکا، ماڵم هەقه جار جاره ڕەنگیان دەگۆڕا. ئەویش کەنگێ؟ مەسەل دەڵێ «بۆز به لەڕی». هەرکاتێ تێیان دەگیرا و له لایەن دەوڵەت ڕاودەکران یاخۆ له هەتیتە دەدران. بۆ تەفرەدانی ئەوانەی کورد و کوردستان پەرستن تا پەنایەکیان

دەسکەوێ و لە ناو کورد بپارێزرێن و سەر لەنوێ ببووژێنەوە. بە زەرتک خۆیان ڕەنگ دەکرد و وەکو ژێ کافەکەی خۆمان کوردستانی یەکپارچە و مەزنیان دەویست. بەڵام هەر ترسیان دەرەوی، بار دەگۆڕا. وەک فتیلەی ناو تەویلە دوای وەی کاریان پێ نەدەماین پفێکیان لێ دەکردین و لە دەلاقەیان دادەناین. عەلاقەیان دەگەڵ کوردپەروەران دەبڕی و هەرکەس کوردبا و بیگوتایە من عەرەب نیم دەمیان دەشکاند.

ئەوجار پارتی

دەگەڵ پارتی «هەمزە» و «برایم ئەحمەد»دا– واتا خەزوور و مامۆستای ئەم مامجەلالەی ئێستامان، کە دەیانگوت ئێمە بۆ کورد خەبات ئەکەین. هەر لە ئێرانەوە دەرچووم ڕاستەوخۆ چوومە لایان و لە ژێر سێبەری ئاڵایان وەک سۆفیلکێکی ساویلکە لە لاشیپانەی دەرگایان دەستەونەزەریان دەوێستام و فەرمانیانم بەپێی توانا بە گیان و دڵ پێک دەهێنا. لە پاش چەند ساڵ، دوای هەزار ئەزموونی سوێروتاڵ تازە بەخێر تێ گەیشتم وەک لە بەیتێکا گوتوومە «پووچ هاتووم بە شوێن کڵاوی قووچا». پارتەکەی جێ هومێدیشم خۆی بە هیچ کارە دەزانی و ببووە کلکی ئەو تاخمە سوورە زرتانەی تانەی چاوی کوردخوازان بوون، کامەی لە پارتییە کوردەکەی لەچاو مەمانان چازان بوون خۆیان ناونا ئاوی ئاوی کەروێشکەکە و دەشیان گوت ئێمە خەست تر و بۆ برایەتیی گەلانی کورد چەوسێنەوە بەکارتر و بەهەست ترین، بەڵام هەرچەند کلکەسووتە و ماستاویان کرد بەهیچ ئاوا کوردایەتی و کمۆنیستیی ئەو سەردەمە پێکەوە پیلۆز و جوت باقیە نەکرا و هەرچی وتیان گەمەی پێ کرا و وەک کوردە لە هەردووک جێژنان بووین. ئیتر منی هەژاری دەربەدەر و زویر وەک گای ئاوکێشی کوێ و بیر لە جەغزێکی بێ جەمسەردا دەخولامەوە. هەڵە، یان ڕاست، وازم زۆر لە کوردایەتی بوو. دەهۆڵی کوردایەتییەکەش داخەکەم دەنگی نەدەدا، نمی ئەنتەرناسیۆنالیستی کێشابوو. یان بەقەولی کاک زەبیحی: کۆزمۆپۆلیتیی تێی ڕیابوو.

لەبەر ئەم دەپاڕامەوە، لەلای ئەو دەڵاڵەوە پیاوی چابن وەرن کوردبێن. ئەگەر هەر کمۆنیستیش بن بڵێن کمۆنیستی کوردین و دەمانەوێ بەو ڕێگەدا کوردستانمان ئازاد بکەین. ناڵێم دۆستی و ئاشنایەتیی گەلانی دراوسێ مەکەن. دەڵێم ئێوە نانی خۆتان لە سەر سفرەی تورک و تاجیک و عارەبان دەرخواردی میوانان مەدەن. با بزانن خانەخوێ کورد بوو. بەلانی کەم مرۆ دۆست بن. سوور دەزانن هەر کوردە لەڕووی دنیادا نە ناو نە

ناسیاوی هەیە. لە زۆر شوێنان کۆمەڵی بەزەی جانەوەر هەیە هیچ نەبێ ئێوەش کۆمەڵێک بۆ ئاگا لەو جانەوەرەی کە ناونراوە گەلی کورد پێک بهێنن. چ دەقەومێ؟ زوو پەرسڤیان دەدامەوە تورک و تاجیک و عارەبیش بە بیست و چەند دەوڵەتەوە هەموو برا گەورەمانن. تا برای زل ژن نەهێنێ برا چووکە هەقی نییە متەق بکا.

ئێمەی بە خۆمان دەڵێین کورد لەبەر هەر حوکمێکدا دەژین لەسەرمانە قڕوقپ بین، نەڵێین کوردین. ئەگەر پێیان فەرمووین چەرموین، ئێمە ئێژین «بەفری کەژین» ئەگەر گوتیان تاڵە جوانە دەبێ بێژین «کلۆی ڕەژین». دەبێ هەریەکەی لەلایەک بلێین. ئارین، بەچکەی قەحتان و نزارین، تورکی کێوین. بەزمانی ئەوان داخێوین. خۆمانیان بۆ بەکوشت ئەدەین. تا هەموو وڵاتەکانیان بەرەبەرە وەک خوێنی پژاومان سوور دەبێ و وەک شیلان و دەنکە مەرجانی ناو بەرموور دیمەنیان دێتە بەرچاومان، هەرگا ئەوان سوور هەڵگەڕان خۆیان فەرمانمان پێ دەدەن بێژین کوردین «کەرە مەمرە بەهار دێ» عاسمان دوور و زەوی سەخت ئەمن چ بکەم؟ پیاوی دڵدار لە ڕێگەی گەیشتن بە یار هەر کارێکی لا ڕەوایە. چاری ناچار بۆ ئەوە هەلم دەسکەوێ و دادی کوردان بەگوێی ئازادانی دنیا دادەم، بەهەزار تەڵەکە و کەڵەک دەگەڵ تازەڕەنگ ئاڵێکی دەڵەمەی هێشتا کورد و کاڵ خۆم ڕێک خست و هەرچۆنێک بوو خۆم گەیاندە جەژنی لاوان لە بوخارێست، دەردی کوردم بۆ ئازادیخوازانی جیهان شی کردەوە، کیژە تورکێک دەسکێ گوڵی پێشکەش کردم و زۆر عوزرخوازی لێ کردم کە کورد لە وڵاتەکەی ئەودا بەرستەمە. نوێنەرانی گەلانی دیش هەر کەسە بە نۆرەی خۆیان دڵسۆزیی خۆیان دەربڕی. برا کوردە سوورەکانی هاوڕێم نەبێ کە لەسەر ئەم کوردایەتییە کارێکیان بەسەر هێناوم «عارەب بەسەر گامێشی خۆی نەهێناوە».

جارێکی تر بۆ بەشداری لە فێستیواڵی مۆسکۆدا کە برا سوورەکانی عێراق گوتبوویان قەی ناکا بچن؟ خۆم تەیار کرد. برا کوردە سوورەکانی سووریایی کە دەیانزانی هەر کوردم. کارێکی وایان پێ کردم «با بە دەواری شڕی ناکا»، من و دوو هەواڵەکەمیان کە یەکیان کاک زەبیحی بوو ناونا «خوێنتاڵ و ئیمپریال»، پێت وانەبێ منیش دەستم دادەنەواند. مستی وام تێ دەسرەواندن گورچووبڕبێ و حاڵیان شڕ بێ، دە جار ناویان نام جاسووس و سەدجار پەشیمان بوونەوە و دەستەوداوێن دەبوونەوە هاوکارییان دەگەڵدا بکەم یا کەمتر ئازاریان بدەم. جا ئەگەر لەسەر کوردێنی لۆمەی سوورە زرتەم دەکرد؟ مامۆستاکانی پارتیمان لە بنەوە کەیفیان پێ دەهات. بەڵام لە ترسی مەلعوون بوون نەیان دەوێرا دەری خەن. ئەو ژیانەی کە من لەو ماوەدا ڕام بوارد ئەگەر بە درێژی باس بکرێ مەسنەوییەکی

حەفتا هەزار مەنیی دەوێ! سوور ئەو سوورەن کە لە کوردایەتی تووڕەن. پارتی کوردیش بێ دەسەڵات و بێ بڕشت هەموو ئاواتی ئەوەیە بەلانی کەم بە ئاڵی و کاڵی حەساو کەن. بەڵام لێیان قبووڵ ناکەن، ئێژی سوورم، دەڵێن شینی! دەڵێی واکم، دەڵێن هینی و نامانەوێی. دەوڵەتیش دژی هەردووک لا.

منیش جارێک بە سووری تۆخ، هەڵێک بە شینی چویتی، چەلێک بەناوی ئێرانی سنوور پەڕێنی غەوارەی بەدکار دادەنێن و بە چراوە لە دووم دەگەڕێن کە بمگرن. ببوومە مەتەڵی ئەسپێ «ئەولام تات و ئەملام تات وەی بابە جیقم دەرهات». قاسم کوودەتایەکەی کرد، مەلا مستەفا بارزانی پاش چەند ساڵ ژیانی تاڵ کە لەسەر کوردایەتییەکەی بە بۆمبارانی دەوڵەتی هەرەزلی ئەو سەردەمە لەخاکی خۆی دەرکرابوو، لە مهاباد یاریدەی کۆمەڵەی کورد و کۆماری کوردانی دابوو، لەپاش تێکچوونی کۆمەڵەش، دەستی بۆ دوژمن نەدابوو، چووبووە ڕووسیەی شورەوی و بە پەناهەندەیی ژیابوو، گەڕایەوە بۆ بەغدایە. بە هاتنەوەی پارتیی ژاکاو، بووژایەوە، کوردایەتیی زۆر بە هێز هاتەکایەوە و ناوی کورد و کوردپەرستان لە دنیا دەنگی دایەوە. لەمن هەر مەپرسە چۆن بووم! چەند بەو موژدە گەشامەوە. کۆنە ئاشنای چواردە ساڵ لەمەوبەرم بوو، ئەوساش هەر تاجی سەرم بوو، هەر کە دیتمی و دواندمی، زانیم ئەوەی لە دووی وێڵم دۆزیمەوە، ئاواتی کوردستانە و بەس. هیوای منی هەژارۆکە و ئەو مەردە ئازا و بەکارەی لەخوا نەبێ ترسی لە هیچ کەسێک نییە، تەواو یەکتر دەگرنەوە. خۆم بە سۆفیلکێک دەشبهاند کە نزیک بەناهومێدبوون خوا پیرێکی زۆر پیرۆزی بۆ گەیاندم. زۆر بە بەختی خۆم دەنازم کە لە پەنای خۆی پەنای دام، لە سای ئەودا بەرگی لالایی و مەرایی ساڵەهای ساڵم سووتاند و هەودای ترسانم پساند و دەروازەی خەمم داخرا و گرێی دەمم کرایەوە. لەوساوە لەبەرپێی ئەودا، کە تادەمرم تۆزی بەرپێی بە پیرۆزترین شت دەزانم، تا لێک دیدار ئاخرەت بووین بە ئازادی چیم بەدڵدا دەهات دەمگوت، هەر تەنگانەشم بۆ دەهات دەیپاراستم.

بارزانی نەک تەنیا بۆ من بۆ هەموو نووسەران چابوو. بۆ بێکەس وەختی خۆی کەس بوو. بۆ قانیع و مام هێمن و جگەرخوون و گش نووسەر و شاعیرانی بێ بەش و ناکام برابوو. ئەگەر کەسانێک وا بزانن کە من بۆرە خزمەتێکم بە زمانی کوردی کردووە، با مەمنوونی بارزانی بن، چونکە ئەگەر ئەو نەبوایە کەس پەڕێکی چاپکراوی لە نووسراوی من نەدەدی. باسی پیاوەتی و ئازایی و کوردایەتی و مەردایەتیی مەلا مستەفا بارزانی زۆر کتێبی گەورەی دەوێن تا دەناسرێ، کە لێشم ڕوونە دەنووسرێن. بەڵام هەرشت

بەوەختی خۆی. من دەزانم تاریخ داوەرێکی چاکە، هەڵە ناکا و پەلەش ناکا. بە ڕۆژی خۆی پاک و پیس لێک هەڵداوێرێ. لە زۆر زەردە قۆڕەی ئەمڕۆ کە هەردەم ڕەنگێ دەگۆڕن خۆ دەبوێرێ و بەناوی ئەو کوردە مەردە سەر ڕووپەڕی ڕێزە ناوی هەموو کوردی شۆڕشگێڕ و پیاوی ئازادیخوا و ئازا و کوردستان پەرستی کۆن و تازە دەڕەنگێنێ. ئەوی کە دەڵێن «بارزانی مرد و نەما» زۆر نەزانن، بارزانی هەرگیز نامرێ و نەش مردووە. گەلێکیش لەو دەم هەڵانەی دەڵێن زیندووین، لای من بە مردوو حەساون. دەریا دوڕ دەشارێتەوە و ئاومالک و کەف وەسەر دەخا. با چاوەنۆڕی تاریخ بین، دوا ڕۆژ هەموو شت دەردەخا.

جا ئەی خوێنەری بەڕێز و خۆشەویستی هاوزمانم. ئەوا چاپی سێیەمینی دیوانەکەت پێشکەش دەکەم. تکایە تا سەرلەبەری نەخوێنیەوە. نە جوێن بدە، نە باسم بە چاکە بکە، بە پەلەشی مەخوێنەوە، لێی ڕامێنە، وردی کەوە. بەرانبەر بە ڕۆژ و کاتی نووسراوەکەی پێ نووسراوە و بۆی نووسراوە بیر بکەوە. با تێم بگەی کە من چیم و چم ویستوە. ژیانم چلۆن تێ پەڕیوە و چهام دیوە. ئەگەر بە کەیفێشت نەبێ هیچ نەبێ ئەوە فێر دەبی کە وەکو من هەڵە نەبی و لە هەزار جێ دەستت بەزاخاودا نەچێ. لەوانەشە کەسانێک کە سەرزارەکی دەیانناسی و بە پیاگی خاسیان دەزانی بیان ناسی چین و چیان دەوێ. یان کەسانێک کە فێڵبازان بە شات و شووت بە دزێویان نیشانداوی لە خوێندنەوەی ئەم دیوانە تێ بگەی کە فریودراوی و لە هەڵە پاشگەز ببیەوە.

بەسەرهات و تەجرەبەی سی و دوو ساڵی ڕابردووی ئاوارەیی منی هەژار بەهێواشی شی بکەوە و گەوەکانی تێک خەرەوە و بیدە بەر بیری ڕووناکت. ئەوسا ئەگەر هیچی وات وەبەر چاوکەوت کەموسکێک کەڵکێکی هەبێ ڕەحمەتێکم بۆ بنێرە. خۆ ئەگەر چی باشت نەدی و ڕێگەکەمت بەشاش زانی ئەوسا گەردنت ئازابێ، جوێنێک بدە و بەدەردی کوردە گوتەنی «تفی خۆت باوێژەو بڕۆ». لە کۆتاییدا دەمەوێ کورت و کرمانجی پێت بڵێم «کوردم و بەس». هەرکەس کوردپەرستی ڕاست بێ سڵاوەتم لە دیداری. ئەمڕۆ ئەوپەڕی ئاواتم ڕزگاربوونی کوردستانە لە بێگانە. بە فەرمایشی مام هێمن «وەتەن خەرابە چ دەربەستی بیرلەن و پەکەنم». سا ئەوە تۆ و ئەوە دیوانی «دیوانەی کوردستان».

هەژار

١٣٥٨ /١٠ /٥

پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم

لەسەر تۆم دوژمنە دنیا - قضیة مانع الجمع -ە
کە تەرکی تۆ نەکەم تەرکی هەموو دنیا نەکەم چبکەم؟

مەحوی

ساڵی١٩٦٦ «هەژار بۆ کوردستانم» خستە بەردەستی خوێندەوارانەوە و هەستم بۆ ڕاگرت و گوێ قولاغی دەنگ دانەوەی بووم، ئەوی ڕاست بێ خوێندەوارانی هاوزمانم بوونە چەند بەشێک و ئێستاش هەروا لکیان لێ دەبێتەوە، ئەوانەی ڕکیان لە شیوعی و دەستە چەپیەکان دەبێتەوە گوتیان «هەژار شیوعییەکی پیسە و بۆ ئەوە نابێ دیوانەکەی بخوێنرێتەوە!».

ئەوانەش کە وشکە شیوعی کوردن و هەموو دنیایان لە بیرە کورد و کوردستان نەبێ. گوتیان«هەژار فاشیست و ڕەگەزاوی و کۆنە پەرستە و لە ئەنترناسیۆناڵ و دەیالەکتیک نازانێ و فڕی بەسەر تەقەددومیەتەوە نییە».

مامۆستا جاشکەکانی ٦٦ وەک مامۆستا برایم ئەحمەد و مامۆستا جەلال تاڵەبانی و گەجەر گوجەری دەور و بەریان کە خۆیان هاویشتۆتە کۆشی بێگانان و کوردە نامووسی خۆیان بە پارە و پوول بە دوژمنانی کورد و کوردستان فرۆشتووە، نووکی قەڵەمی منیان وەک نەقیزە تێڕاچوو، جووتەیان لە ئاسمان دا. چاویان قووچاند و دەمیان کردەوە، دوژمنی ڕای ئیمانت بێ ئەو جوێنی ئەوان دایان و ئێستاش هەروا دەیدەن، ژنە قەرەج خۆزگەیان پێ دەخوازێ، دوای ئەوە کە سەرزارەکی تێریان جوێنی بازاڕی و بێشەرمانە دا، لەسەر ڕووپەری ڕۆژنامە عەرەبییەکەیان (نەوەر) و لە کۆواری (ڕزگاری لە ناموس)یاندا نووسییان کە «هەژار شایەری دەرباری بارزانی ـ یە و کێ نانی بداتێ بەو هەڵدەڵێ و بێگانەیەکی خوێنتاڵە و دژی تورک و فارس و عەرەبی برامانە و خزمەتکاری ترێستات و کۆمپەرادۆرانە» خوای تۆ ئەیزانێ ئێستاش نازانم ترێستات و کۆمپەرادۆر بەچی دەڵێن!

جاشەکانی ڕەمەکی و عەشیرەتی بەبێ ئەوە تێ بگەن چم گوتووە بەشوێن دیوانەکەدا ئەگەڕان و بەلایانەوە شتێکی سەیر و خۆش بوو. تەنانەت هێندێک لەو هەڵبەستانەی دژی ئەوانم گوتبوو کردبوویانە گۆرانی و گەڕی ڕەشبەڵەکیان پێ دەگێڕا.

هێندێکی ڕەشخوێن و هەڵەش کە بە پەلە چاوێکیان پێدا خشاندبوو، تاقەتی

سەرنجدان و لێکۆڵینەوەیان نەبوو. گوتیان «هەژار هەردەمە لەسەر بارێکە و کەس نازانێ بڕوای بەچییە!».

بەڵام ئەو کوردانەی کە بەتێکڕایی پەسەندیان کرد و لایان وابوو ئەرکی خۆم وەک پێشمەرگەیەک بەرانبەر بەگەل و نیشتمانەکەم پێک هێناوە، زۆر لەو ڕەخنە گرانە زۆرتربوون و زۆر بە دڵگەرمی پێشوازییان لێ کرد. تەنانەت لە هێندێک مەڵبەندەکانی کوردستاندا وای برەو پەیدا کرد کە لە بازاڕی ڕەشدا نرخی تا بایی دە دیناری عێراقی هەڵچوو. زۆریش نامەی ئافەرین و پەسەندم لە هەموو لایەکەوە بۆ هات و دڵخۆشیان کردم و جێ برینی دەم پیسانیان بۆ برژاندمەوە. جا لێرەدا من لام وایە ئەوی هەقی بووبێ تووڕەبێ هەر مامۆستا جاشکەکانن، چونکە ئەوان دەیانەوێ پارەی خەیانەتی هەرە گەورەیان بەبێ دەنگی بدەن بە شەراب و گۆشت و کەس لێیان لەهەرانەدا. دەشزانن خوێندەوارانی دیوانی من لە کوردستاندا چەندن و کێن! ئەوی من لەسەری بنووسم زۆر گرانی بۆ تەواو دەبێ.

ئەو برا کوردانەی گوتیان هەژار شیوعییە و ئەوانەی فەرموویان کۆنەپەرستە و ئەودەستەی لایان وابوو لەسەر هیچ باران نیم – گەردنیان خۆش و ئازابێ – بەو مەرجەی لەبەریان گران نەیە و ئەمجارەش بڕواننە نووسراوەکانم و هەر لە ڕووپەڕی هەوەڵی پێشەکییەکەیرا تا دوا دێڕی دوامین پەڕی بە لەسەرخۆیی و سەرنجدانەوە سەرلەبەر بخوێننەوە. ئەوسا بۆیان ڕوون دەبێتەوە کە من کوردم و بەس. کوردستان لای من لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە و ڕووگەی هەرە پیرۆزمە و هەرگیز ڕووم لەم ڕووگەیەم وەرنەگێڕاوە و لە پەرستنی پاشگەز نەبووم و ناشبم:

عاشقی کوردستانم، گێلمە گێلمەی نازانم

نەفارسم و نەعەرەو، تێ ناگەم ئیمشی و برەو

ئەگەر بە ستالینم هەڵدەگوت، لام وابوو کوردستان ئازاد دەکا. ئەگەر بەگژ هێندێک شیوعی عێراقی و سووریدا دەچووم پێم وابوو زیانیان بۆ کورد و کوردستان هەیە. هەرکەس دۆستی کوردستان بێ و بۆ کورد بەهرەی هەبێ، من کۆیلەی ئاڵقە لەگوێی دەبم و پێی هەڵدەڵێم و لەبەری دەپاڕێمەوە و هەر کەس و هەر گەلێک دژی ئازادی کوردبێ و کوردستان داگیر بکات یان یاریدەی داگیرکەرانی کوردستان بدا، ئەگەر هەزار جار سوور و زەرد و بۆربێ و هەزار کۆمپەرادۆر و مۆمپەرادۆر بێ بەپێی توانا بەگژیدا دەچم و لەسەر

تەناف هەڵی دەخەم و ئەگەر دەستم بیگاتێ دوودانە شەقی تەڕیشی ڕێ دەخەم. هەرکەسیش لەسەر ئەو بیروباوەڕەم لێم تووڕە دەبێ و جوێنم پێ ئەدا کەیفی خۆیەتی. بەڵام دەبێ ئەوەندە بزانن کە لەسەر کورد و کوردستان جوێنیشم پێ بدرێ و خوێنیشم بڕژێ هەر بە خەڵاتی دەزانم، وەک لە گۆرانیدا دەڵێن:

دەگەڵ تۆمە چاوی چاوم
لەسەر تۆ زۆریان لێ داوم
وەمزانی خەڵات کراوم

خوێندەواری بەڕێز:

وەک زانیت لە چاپی هەوەڵی ئەم دیوانەدا زۆربەی ئەو شیعرانەم چاپ کرد کە لەنێوان ٩٤٨ و ٩٦٦دا نووسیبوومن. وا لە چاپی دووهەمدا ئەوانەشم خستە سەر، کە لە نێوان ٦٦و ٦٩شدا نووسیومن و هەروەها هێندێک لە کۆنە شیعرەکانیشم کە نەمدەویست ون بن لەم چاپی دووهەمەدا جێم بۆ کردوونەوە. بەهومێدم لە دەرفەتێکی تریشا ئەوانەی کە لەمە بەولاوە دەیان نووسم پێشکەشتی بکەم. بابزانین مەرگ ماوەمان پێ ئەدا یان هەر لە ئێستاوە لێک دیدار ئاخرەت دەبین! خوا ئەیزانێ!

هەژار
٢٩/ ١٢/ ١٩٦٩
بێ خۆڵان – چۆمان – باڵەکایەتی

* * *

پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم

خوێندەواری زیرەک، لام وایە بیستووتە کە لە «قەیسی عامیری»یان پرسیوە: تۆ پێت وایە گەورەییی موسوڵمانان ئەبێ بۆ ئیمام عەلی بێ یان بدرێ بە معاویە؟ گوتی ئەگەر ڕاستتان دەوێ بەشی لەیلای منە و کەسی تر مافی بەسەریەوە نییە! واتا ئەویندای ڕاست جگە لە دلبەر و گراوی خۆی کەسی لەبیر نامێنێ و هەزار گۆرانی و ئاهەنگی جۆر بە جۆری وەپێش کەون ئەو هەر بە یارەکەی خۆی هەڵدەڵێ.

من دڵداری کوردستانم و لەوەتا بیر ئەکەمەوە بە تین و تاوی ئەو ئەوینەوە ئەسووتێم. باوکم مەلا بوو، فێری کردبووم، ئەگەر نیازێکم هەبێ لەخوا بپاڕێمەوە بۆم پێک دێنێ. زۆر جاران زۆر بە هەژاری دەستم بەرەو عاسمان بەرز ئەکردەوە و ئەمگوت "خوایە پاتشایەکی چکۆلووکانەی جوانکیلەی کوردم بدەیە. زۆرم خۆش دەوێ!" ئەبێ چەند منالّ بووبم کە پێم وابووە پاتشای کوردیش وەک لەیستۆک منالّ ژیر ئەکاتەوە!

ئەم خۆشەویستییەت لە دڵی پڕ پەژارەما
تێکەڵ بەشیر مژیم و لەدووی گیان ئەچێتە دەر

ئەم دڵدارییەم کە وا بە کاڵ و کرچی هاتە ڕوو. پێ بەپێ هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵما گەورە بووە و تا پتر چاوم کراوەتەوە و دڵم بەهێزتر لێی داوە. بەو پێیەش ئەوینی نیشتمان و ئاواتی ئازادیم پتەوتر بە تەوژم و پان و پۆڕ و بەهێز و گوڕتر بووە. ئێستاش کەوا پیر بووم زۆرتر بەو گڕی ئەوینەوە ئەسووتێم و کە ئەڵێن «پیرەدار باشتر گڕ ئەگرێ»، لەمن ڕووی داوە.

هەموو ئاواتم لە دنیادا ئەمەیە " گەلی کوردیش وەک هەموو گەلانی خوداپێداوی سەرزەوی لە ژێر چنگی داگیرکەران و چەوسێنەران ڕزگاربێ و کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ پێک بێت، ئاڵای کوردستانی ئازاد و بەهێز لەسەر هەموو مەڵبەندەکانی کوردستان بلەرێتەوە، تا بستێک لە خاکی کوردستان لەژێر دەستی بێگانەدا مابێ و تا کوردێکی هەژار بەرهەمی ڕەنجی شان و نرخی خوەدانی ناوچەوانی بچێتە ناو گیرفانی داگیرکەرانی بێگانە و چەوسێنەر و دەستبڕانی ناوخۆ، من بە ئاوات نەگەیشتووم!"

زۆر کەس زۆر جار گاڵتەم پێ ئەکەن و ئەڵێن "ئەوەی تۆ لە دووی وێڵی زۆر دوورەدەست و حەستەمە و هەرگیز دەست نادا!" بەڵێ ڕەنگە زۆر چەتوون و گران بێت و لەوانەیە بمرم و نەیبینم، بەڵام نابێ دڵداری ڕاست لەڕێگەی نیازا بیر لەتاریکیی شەو و

کەند و کلّۆی ڕێگە و دەست لێوەشاندنی جنۆکە و دێوەزمە بکاتەوە. هەر هێندەی لەسەرە هەتا ماوە بەپێی توانا بۆی ماندووبێ و لێی ماندوو نەبێ، ئەوسا ئەگەر لە ڕێگەشا بمرێ هەر بەختەوەرە.

دەڵێن سلێمان پێغەمبەر مێرووڵەیێکی دیت، زۆر بەلەز و هەڵپە خەریکە گڵ لە دامێنی چیایەکی بەرزەوە ئەگوێزێتەوە، لێی پرسی: چیتە وا شەکەتی؟ گوتی: دڵم لەسەر مێرووڵەیێکە و پەڵپی لێ بەستووم هەتا ئەو کێوەی بۆ نەگوێزمەوە مێردم پێ ناکا. سلێمان گوتی: هەی هەژاری چارە ڕەش! خۆ ئەگەر سەد هەزارساڵیشت تەمەن مابێ. هێشتا هەزار یەکی ئەم کەژەت پێ لەبەین ناچێ. مێروو گوتی: قوربان لە ئاینی دڵدارانداا لێک دانەوە دروست نییە!

هەر کە چاوم کراوەتەوە و بە دەوری خۆما ڕوانیومە دیتوومە"کوردستانی دڵبەرم لەنێوان تورک و ئێرانی و عارەبا دابەش کراوە و ئەو سێ گەلە موسوڵمانە، هاو ئاینانە، زۆر نامەدرانە و بێ بەزەیی دەمیان تێ ناوە و خوێنی گەلی کورد ئەمژن. تێش گەیشتووم ئەگەر هێزی ئیستیعمارگەرانی زل پشتی نەگرتنایە نەیانئەتوانی بمانخەنە ئەو قەفەزە پۆلاینەوە و تا ئێستا تیا نەدەماینەوە.

ئەڵێن دوژمنی دوژمنت دۆستی تۆیە، منیش بەو پێیە و بەبیری خۆم تەنیا پەنا و پەسیوێکی بۆ کوردی بێچارە ئەمایەوە هەر سوپاگەی ڕۆژهەڵات و بەرەی ئیشتراکی بوون کە دوژمنی سەرسەختی ئیستیعمار و دژی چەوسانەوەی گەلانن و خۆیان بە دۆست و یاری بەشخوراوان و لێقەوماوان دەزانن. هەر چەندی لە دەستم هاتووە بۆم نووسیون و تا دەنگم بڕی کردوە هاوارم لێ کردوون و هانام بردوونە بەر.

کە گەلی کوردیش وەک خەڵکی کووبا و جەزاییر و میسر و کوێ و کوێ لێقەوماون و بگرە هەزار پلە کلۆڵ و چارە ڕەشترن، ئاورێکیان لێ بدەنەوە. کە تا ئێستاش هەر بەهومێدی ئەو ئاوڕدانەوە مل کەچی ئاوڕ دانەوەم! جا ئەگەر جارێکیش لە ڕۆژگارێکا هەستم کردووە کە هێندێک لەوانە خۆیان بە پێشکەوتوو ئەزانن! ڕەفتاری دواکەوتووانەیان ڕەچاو کردووە و لێیان خۆش نەهاتووە باسی کورد و کوردستان بکرێ. یاخۆ ئەگەر منی هەژاری دەربەدەری خاکەسەر بەهەزار ناری عەلی خۆم ساز کردوە و بەر و بوخچەم بەرەو مۆسکۆ تێک ناوە، تا دادی گەلی هەژارم بەرمە بەر پەسارەی خانەدانی گەورە. هێندێک لە برادەرانی کورد و عارەبی ئازادیخواز! لێم بوون بە چقڵی مەم و زینان

و نەیانهێشتووە دەنگی هاوارم بگاتە دادگای هەژاران. ناچار بووم لەسەر بیروبڕوای خۆم و لەسەر کوردستانی دڵبەرم وەدەنگ بێم و ڕەخنەیان لێ بگرم. تا کەریم قاسم بۆ کورد باش بووە خۆشم ویستووە و ئەگەر لە پاشدا هەڵی تۆزاندووە و لە بەڵێنی پێشووی پاشگەز بۆتەوە. منیش هەر بەو گەز و ڕبەیەم بۆ پێواوە. ئەگەر لە جەنگەی شۆڕشی پیرۆزی کورددا زانیومە خرۆشۆف چەکی بۆ قاسم ناردووە، لۆمە و سەر کۆنەم کردووە و پێم وابووە نابێ بە چەکی کرێکار و وەرزێران کرێکار و جووتیاری کوردی هەژاری هێمن و بێکەس بکوژرێ. کورت و کرمانجییەکەی ئەمەیە "کۆیلەی کوردستانم و نۆکەری باینجان نیم". هەر کەس بۆ کوردستان باش بێت سوپاسی ئەکەم و هەر کەسیش زیانی بۆ گەل و نیشتمانم هەبێ بەگژیا ئەچم. جابا کوڕی حەزرەتی پەلەپیتکەش بێت.

لەماوەی ئەو بیست ساڵەدا کە ناوئاخنی ئەم دیوانەی تیا نووسراوە. زۆر شتی پێچەوانە و دژی یەکترمان دیوە. دیارە نووسەریش یەکێکە لە گەلەکەی خۆی و بیەوێ و نەیەوێ ناچارە بەسەر هاتی گەلی خۆی تۆمار ئەکا. جا من ڕەنگە لەو ماوەیەدا جاروبارە تۆزێک تامی زارم گۆڕابێ. بەڵام ئەگەر بەوردی سەرنج بدرێ دەرئەکەوێ کە نیازی دڵم هەرگیز نەگۆڕاوە و هەروەک هەمیشە پەپوولەیەکم بەدەورەی گڕی ئەوینی کوردستانی جوانەوە و تا نەبمە چنگە خۆڵەمێشێک بە دەم باوە دەست لە باڵەفڕە و پەلەقاژە هەڵناگرم. وەک«مەحوی» فەرموویە:

لەسەرخۆ چوونە، شەیدا بوونە، قوڕ پێوانە، سووتانە

هەتا مردن مەحەببەت ئێشی زۆرە، ڕێزی لێ دەگرم

بیخوێننەوە و بەچاوێکی بێ لایەنەوە سەرنجی بدە. بەشکە شتی وای تێدا هەبێ بەر دڵت بکەوێ. خۆ ئەگەر هەموشیانت پێ چرووک بوو. بیر لەوە بکەوە کە زۆر وشەی کوردیم خستۆتە سەر کاغەز. ئەمەش وابزانم هەر باشە.

هەژار ١٩٦٦/٦/٥

***

بەشی یەکەم

لەپاش تێکچوونی کۆماری کوردستان، منیش دەربەدەر بووم بە شارانەوە. تاسابووم و وەکو کەو لە فڕە چووبووم. نان پەیداکردن بۆ من زۆر دژوار بوو، ئەبوایە شەو و ڕۆژ بچەوسێمەوە لە ڕێی بژیوێکی نەمر و نەژیدا سەرباری دەربەدەری و هەژاریشم دووچاری لەش بەبارییەکی زۆر گران و حەستەم بووم. جا لەبەر هەڵوەدایی بەشوێن نان و لان و دەرمانا، زۆر کەم پەرژاومەتە سەر نووسین و بیرکردنەوە. ئەوانەش کە نووسیومن یان لە نەخۆشخانە. یان کاتی وابووە کە دەستم لە هیچ ئیش و کارێک بەند نەبووە. ناوئاخنی ئەم دیوانە بەشێکی زۆر لەو شیعرانەن کە لە نێوان ساڵانی ١٩٤٨ و ١٩٦٦دا نووسیومە. بەهومێدم لە هەلێکی تریشا ئەوانەی ماون و چاپ نەکراون، ئەگەر تەمەن مەودا بدا، ئەوەی لەمەولاوە بتوانم بینووسم چاپ بکرێ و لە ناونەچێ.

* * *

بەغدا ٩/ ٧/ ١٩٤٨- ئەم شیعرانەم لە پشتی وێنەیەکی یادگاری نوسیووە:

هەر کوردم

بە دەربەدەری یان لە ماڵی خۆم
لە خاکی عەرەب، لە ئێران و ڕۆم
کۆک و پۆشتەبم، ڕووت و ڕەجاڵ بم
کۆشکم دەقات بێ، ویرانە ماڵ بم
ئازا و ڕزگار بم شادان و خەندان
یان زنجیر لە مل لە سووچی زیندان
ساغ بم جحێڵ بم بگرم گوێ سوانان
یان زار و نزار لە نەخۆشخانان
دانیشم لەسەر تەختی خونکاری
یان لە کۆڵانان بکەم هەژاری
کوردم و لە ڕێی کورد و کوردستان
سەر لە پێناوم گیان لەسەر دەستان

بەکــوردی دەژیم بە کــوردی دەمـــرم
بەکـــــوردی دەیدەم وەرامی قـــــەبرم
بەکـــوردی دیســـان زیندوو دەبمەوە
لەو دنیـاش بۆ کـورد تێ هەڵدەچمـەوە

***

بەغدا، ١٥/ ١٠/ ١٩٤٨- تووشی نەخۆشی سیل ببووم و لە مردن بووم، ئەمانەم بۆ کێلی قەبرەکەم نووسیوە:

نامرادێک

لاوەکـــان گـــەورە کـــچـــان نازاران
دڵبـــەران، دڵتـــەڕەکـــان، دڵداران
دەمـــــــەڕۆن تـاوێ بمێـنن لـێـــــــرە
فـــاتحـــاییێکی بخـــوێنن خـــێـــرە
لەنێـــو ئەم گـــۆڕە هەژار نێـــژراوە
زۆر لە ڕێی ئێـوە جـەفـای کـێـشـاوە
ژینی خۆی کردە فیدای خۆشیی کورد
لە ڕێی ئازادی بە ناکـــامی مـــرد
توخـــودا کـــاتێ کـــە ئازادیو ســـەند
ڕەگــەزی خـوێن مــژەکـانو هەڵقــەند
کـــیـــژ و کـــوڕ هەرچی بە لامـــا لادا
پێم بڵـێ و پایـێ بە قـــــەبرم دادا
ئەی هەژار بەسیـەتی مـردن هەستـە
مـوژدە بێ مـەوتەنەکـەت سەربەستـە

***

بەغدا،٥/ ١١/ ١٩٤٨: لە بەغدا نەخۆشی سیل زۆری بۆ هێنابووم، دوکتۆریش مزگێنی مردنیان پێ دابووم منیش ئەمانەم وەک ئاواتێک نوسیووە:

خۆشیی دوارۆژ

دێتـــەوە وەخـــتی هەرا کـــاتی خـــەبات
دێتـــەوە باوی مـــحـــەمـــەد سـەڵەوات
زوو بەزوو پێک دێ هەمـــوو دڵخـــوامـــان
لە بـڵـندان دەشـــــــەکێ ئـالامـــــــان
دێتـــەوە باوی ئەوەی دەســـتـــەی کـــوڕ
بێنەڕیز نێــــــــــزە بەدەست و دڵ پـڕ
ســــــــاز دەبێ لەشکری بێ ئەندازە
بە هەمـــــوو جـــــۆرە چەکـــــێکی تازە
لەشکری کـــوردی بە ئازا مـــەشـــهـــوور
دەرسی جەنگ فێربێ لەکن ئۆردووی سوور
بێ بەزە هەڵ دەکـــەنە ئیـــســـتـــیـــعـــمـــار
دادەپاچن ســـەری خـــوێنمـــژ وەک مـــار
پاک لە ڕێی ئەم وەتەن و ئەم خـــــاکـــــە
تا لە پێـــشـــــدای بکوژن پێی چاکــــە
کـیژە کـورد دوورنیـیـە یەکـتـر بان کـەن
زامی ئەندامی کـــوڕان دەرمـــان کـــەن

***

نامـــێنێ ڕۆژو شـــەو، ئاغـــاو تاجی
ڕاوبکەن، بچنەوە کـــۆشکی عـــاجی
کـــاتێ دێ ڕەعـیـــەتی دەس قـەڵشـاوی

لەسەرووی ئاغا بنووسرێ ناوی
ڕۆژێ دێ ڕەنجبەری بێ نان وماڵ
سەری حاجیان بکا زیندە بە چاڵ
ها کە دیت سۆفی و دەروێش جووتن
تێ دەگەن بۆچی نەدارو ڕووتن
ڕیشی مام شێخی لە بندا دەبڕن
ئابڕووی دەڕژن و ورگی دەدڕن
هەربینا دیت کە مەلای خایینی گەل
ڕۆژی ئیقباڵی سەرەو ژێرە لەکەل
بەپەت و داری هەڵاوەسراوە
سەد هەزار چەپڵە لەدووی لێ دراوە
نیشتمان پاشی فڕێ دانی بژار
پاشی پەی کردنی دەستی زۆردار
وەکو ئێستا هەیە وا نامێنێ
گەلی مەرد ئەو دەمە خۆ دەنوێنێ
کیژ و کوڕ پیر و جوان پیاو و ژن
کاری زۆریان هەیە ڕاناوەستن
هەر کە ئاغا بەشەقان چووە بەر دێ
ملی گاجووتێ لە نیری دەردێ
هەر تەراکتۆرە کەوا بانگ دێڵێ:
هەر کەسەی با بەشی خۆم پێ بکێڵێ
دا دەچێنن بە گەنم دەشت و کێو
دێتە ڕوو هەرچی هەیە زێڕ و زێو

هەر وەکــو دەچتــە جــێگەی بەگ ڕەنجــبــەر
هەروەها لۆری دەچێـــتـــە جـــێی کـــەر
لادەچێ غـــــــــارەرەشی دێـهـــاتـی
دێتــە جێ کــۆشکی ســپی و دوو قــاتی
بەرقـــە دەبروسکێ لەناو هەر دێیــــەک
ڕۆژ دەبێ نـیـــوە شــــەوی هەر جێ یەک
لە هەمــوو شــوێنێ بژیشک و دوکـتــۆر
داو و دەرمـــانی لە هەر چەشن و جـــۆر
چـــاری دەردیان دەکـــــرێ خـــۆڕایی
هەیە مـــەکــتـــەب لە هەمـــوو ئاوایی
تا لە چنگ دێوی جـــەهل ڕزگـــار بن
عـــالم و چاپک و ڕۆڵەی کـــار بن
دەردەخـــەن مـــەعـــدەنی پۆڵای ئاسن
چــونــکــە زانــا دەبــن و دەی نــاســن
بۆ ڕێگای ئاسن و بۆ ئوتومـــبـــیل
لەت دەکــەن جــەرگی هەزار وەک قــەندیل
کــورد زمــانێکی وەکــو خــۆت و خــۆم
تەجــرەبەی خــاکێ دەکــا بۆ ئاتــــۆم
ڕۆژێ هەڵدەفـــــڕێ هەزار تەییــــارە
کـــە لەبن باڵی: بژی کــــورد، دیارە
* * *
لاوەکــان خــۆشی لە خــۆو ســەرپاکــو
وەک بەهەشــتــێکی دەبینن خــاکــو

داخەکەم من کە نەخۆشیم سەختە
کە ئەمەش شوێنی کوڕی بەدبەختە
زۆر دەترسم کە بڕۆم نەی بینم
پێ نەگا حاسڵی هێشتا شینم
تۆ بڵێی هێندە ئەجەل ڕاوەستێ
عەهدو پەیمانێ لە گەڵما بەستێ؟
وەتەنم هەر وەکی بۆ خۆم دەمەوێ
سەردەمێ چاومی وا پێ بکەوێ
ئەو دەمەی گیان بە دەسی خۆم تەسلیم
دەکەم و نامەوێ با چیدی نەژیم

***

نەخۆشخانەی بەحنەس- لبنان ٥/١١/١٩٥٠: زۆر جار لە رادیۆکانی ئیستیعماری و کلکەکانیەوە ئەمانبیست کە گۆیا خەتەری سوور هەڕەشە لە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا و ئینگلیز و ئامریکا دەیان پارێزن، لە وەرامی ئەوەدا گوتوومە:

لە خۆتم بپارێزە

سەگ بە ڕیوی گوت: کەی جێژنەتانە
بێم بۆ دیدەنی و بێنم جێژنانە
وتی ئەو ڕۆژەی کە تۆ نابینم
گەورەتر جێژنە لە ماوەی ژینم

***

مامە تۆ سەری ساکسۆن و مام سام
تۆ لەو بەری ئاو من لە ئاسیام
پێم ناڵێی چی تۆی گەیاندۆتە لام؟

به درۆ و دەلەسە خۆت کردە برام!
دەتەوێ بە زۆر دۆست و یارم بی
لە خەتەری سوور پارێزگارم بی؟
بێ بەزە و خوێن مژ، خاوەنی هێزی
خواهی و نەخواهی هەر دەم پارێزی
ئێستاش تۆ ڕەنگە بەوەم بزانی
کە جاری جاران لێمت دەڕوانی
نا، نا وەک جاران نەماوم مامە
نەت ناسم لەبەر ڕیش و عەمامە
دیوی ئاوەژووت لێم ڕا دیارە
کارت شکاری گەلی نزارە
ئەگەر تۆ مەردی خودای نەخواستە
لە ملیۆن قسەت یەکێکی ڕاستە
دەتەوێ دەرچم لە بەڵا و خەتەر
نەفەسێک بدەم منی خاکەسەر؟
ڕزگارم بکە لە چنگاڵی خۆت
من لە ماڵی خۆم، تۆ لە ماڵی خۆت
لە تۆ خەتەرتر دوژمن ناناسم
تەنیا لە تۆیە ترس و هەراسم
خەتەری شین و سوورم هەر خۆتی
بەڵای نزیک و دوورم هەر خۆتی
هۆی چاوی سوورو ڕەنگی زەردم تۆی

مایەی هەژاری و ڕەنج و دەردم تۆی
تۆ دەس هەڵگری و دەرچی لە دیارم
بە مەرگت ئەو دەم ئازا و ڕزگارم

***

لبنان، نەخوشخانەی بەحنەس ۱۹۵۰/۹/۲۰- دەوڵەتی سۆفیەتی ئالاّی ئاشتیخوازیی هەڵکردبوو، لە هەموو لایەکی دنیاشەوە فەقیر و هەژار چووبوونە ژێر سێبەریەوە. ئامریکاش شەڕی بە کۆریا فرۆشتبوو.

منیش لە زمان خوای شەڕەوە ئەمەم نوسیوە:

بانگی شەڕ لە مارسەوە

هاوار کۆمەڵی سەرمایەداران
دەستەی خوێن مژان گەلی بەدکاران
ئەی خوێن مژانی فەقیر و هەژار
داگیرکەرانی گەلانی ڕزگار
ئەی جێ هومێدی خوداوەندی جەنگ
کە ئێوەم نەبێ بێکارم، دڵ تەنگ
جارێکە و ئەم جار لە منتان کەوێ
هەرگیز وەک ئێستاو بۆ هەڵ ناکەوێ
ئەگەر دەخوازن دنیا وێران بێ
خەڵکی سەرزەوی ڕووت و بێ نان بێ؟
ئەکەر دەخوازن پڕ بێ گیرفانوو
لاشە دابنێن لە چینی خانوو
موستەشفاو مەکتەب برووخێن پاکی
بکرێنە دەشتی کاکی بەکاکی؟
لە شارستانی بەڵگە نەمێنێ

لە ئینسانیەت نەمێنێ شوێنێ
گیانی ملیۆنان لە ژن و منداڵ
دەرچێ و بۆ ئێوە ببێتە کووتاڵ
دەخوازن زۆربن: بێوە ژن، هەتیو
ئەویش شک نەبەن دەرمان و بژیو
قیمەتی خوێنی پیر و جوانان
بدەن بە شەراب لە قومارخانان
گەر دەتانەوێ خوێنتان هەرشین بێ
نازیەتی باقی لەسەر زەمین بێ؟
دەستو دەکلکی ئامریکا گرن
هەتا ئەو مابێ ئێوە نامرن
تا ئەو بێ.. ماوە شەڕ و خوێن رشتن
ئیستیعباد کردن ، بێچارە کوشتن
مەڵێن نازی مرد کەس نەما بۆمان
هیتلەر ناوی خۆی ناوە «ترۆمان»
«ئاچیسون» کوڕمە. «چەرچیل» برامە
بێ ئەوان ژیان بۆ من بێتامە
بۆمی هێدروژین یان بۆمبای ئاتۆم
ناومەتە دەستی ترۆمان بۆ خۆم
دوژمنم ڕەنج بەر یان کرێکارە
هێزی بەکاری پرۆلیتارە
ئەگەر من نەبم هەرزانی دەبێ
ژیان، دەرمان، زانین، هەموانی دەبێ

گــــەورە دوژمنی خـــوێن و شــــەڕ و شــــۆڕ
ســۆڤـیـتـسـتـانـه و هێـزی سـوپای سـۆر
بـه سنـدمـی وان پـێـــــوەنـد کـــــــراوم
بـانـگی ئـاشـــــــتـی بـۆتـه لـغـــــــاوم
ســــــتــــــالین دەســــــتم وەبەر نـەهێـنێ
ســــەرزەوی دەکــــەم بە گـــۆمی خـــوێنێ

* * *

بەغدا ١٩٥١/٢/١٥- دوکتۆر جەعفەر محەمەد کەریم لە دەست نووری سەعید ڕای کردبوو، لە لەندەن دەژیا، منیش لە بەغدا بووم وەک نامەیەک ئەم شیعرانەم بۆ نووسیوە:

تابووتی زۆردار

بـرای دوور وڵات غــــــەریبی شـــــــاران
تۆش زیـاد بـووی لە نـاو هـوردووی هەژاران؟
تۆش لـە ســــــەر وەتـەن بێ وەتـەن وەک مـن
تـۆش پـەنـا بـردوو بـەمـــــــــاڵی دوژمـن
بێ پەنا، بێ کــەس، بێ خـــاڵ و بێ کـــاک
بمرین بێ کـــفن، بێ هەڵگر، بێ خـــاک
کــــورد پەرژو بڵاو لە ناو جــــیـــــهـــاندا
دوژمن دەگــــەوزن لە کـــوردســــتـــــاندا
لە ئـێـــــمــــــە ڕووی دا وتاری عـــــامی
دز بە خــــانـەخـــوێ دەڵێ: حـــــەرامی
بـە نـەوتـی کـــــــــــوردان ئـاوروپـا دەژی
بۆ خــــۆمـــــان ئـاتـاج بۆ چەنـگێـک ڕەژی
مـن لـە پـاتـەخـــــــتـی پـاپـەتـی و بـرسـی

تۆ لە سەماوات لای عەرش و کورسی
من لەناو یابای فەقیر، بەستە زمان
تۆ لای صاحێبی ڕێوی و فێڵەزان
من خنکاو لە ناو گەرما و غومارا
تۆش چاو دەچرێنی بە چوار کەنارا
بۆ من معێدی ماست بەسەر لنگ ڕووت
لای تۆ شۆخانی مل پڕ لە یاقووت
لێرە برش و ڕەش بە قورمی تەندوور
لەوێ نازاران لێو و پەنجە سوور
دەزانی لە چین ئەم گشت یاقووتە
ئەشکی هەتیوی بێ بەرگ وڕووتە
خوێنی ملیۆنها لاوچاک و گەنجە
تا کیژێک لەوێ سوور دەکا پەنجە
بە ئێسکی ملیار شەرقی خاکەسەر
بەرز بۆتەوە بورجی «ویست میستەر»
لە ناڵەی هەتیو لەخۆدانی ژن
ئاوازە دەدا زەنگوڵەی «بیگ بن»
جومجومەی هێندی و سێلانی و سیام
بوونە بناغەی کۆشکی «باکنگهام»
لێرە ڕووت لەناو قوڕدا دەخەوێ
کۆشکی سەدقاتی بەرز ئەبێ لەوێ
لێرە ناڵەیە لە بەر بێ نانی

لەوێ جـــارییـــە شـــەتی شـــامـــپـــانی
لێـــــرە ســـــواڵکەرن پڕ بە کـــــۆڵانـان
لەوێ قـــاقـــایە لە قـــومـــار خـــانان

***

لە گشـتی خـۆشـتـر گورگی ئیسـتـیعـمـار
نێـــــوی لێ ناوین: گـــــەلانـی ڕزگـــــار
برسی و بی پێ خـــەف بنوین لە ناو قـــوڕ
صـــــەڵەوات بدەین لـە عـــــالەمی حـــوڕ
بـەڵێ ئـازادیـن برسـی و نـەخـــــۆش بـین
حـــوڕڕین خـــائین و وەتەن فـــرۆش بین
ئازادین ئەگـــەر هەرگـــیـــز نەخـــوێنین
بۆ وان بـەحـــیـــــزی ســـــەر دابنوێنین
بەڵام هەر کـــــــەسێ بـڵـێ: نان، ژیـان
دەڵێن: تێکدەرە و ســـوورە و بێ ئیـــمـــان
ئـــازادی بـــژیـــت بـــێ بـــەرگ و بـــرســـی
مـــەلعـــونیت ئەگـــەر ســـەبەب بپـــرسی
حـــوڕڕی هەرچەندی گـێـــژ و ئەحـــمـــەق بی
خـــائینی ئەگـــەر داخـــوازی حـــەق بی
نەخـــۆش کـــەوتن و بێ دەرمـــان مـــردن
ئـازادە بـەڵام نـەک چـارە کـــــــــــردن
ناوی مـــوســـتـــەشـــفـــا بێنی لەعـــینی
دوکـــــتـــــۆر داوا کـــــەی دوژمنی دینی
***

کاکە تۆ دوور نیت لە ئامریکاوە
کە بۆ خوێن مژین بۆتە سەرچاوە
لەجیاتی هەژار هێندێک ولاٚمان
بنێرە بە هۆی دەریای بێ سامان
بێژن بەتیمسال حورریەت تا چەند
دەبی بە گەپجارِ خۆت ئەکەی وەپەند
تۆ تاکەی پشتت لە ئامریکایە؟
بۆ جارێ ئاورِ نادەیە دوایە؟
رۆیوە ئەودەمەی بەخۆت بنازی
خۆڵ وەسەر ئینساف کەر بۆتە قازی
لە جێی بازە قەل، لەجیات واشنتۆن
ترۆمان دەقرێ و ماگی و ئاچیسۆن
بویتە تیمسالی خودای شەرِ و جەنگ
دەکرێیتە گولله بۆ تۆپ و تفەنگ
مەشعەلی دەستت دنیا سوتێنە
ئیستعمار تینووی فرمێسک و خوێنە
خرِەی ئەسلەحەی مەرگە دێتە گوێ
خاوەنت بۆ شەرِ شمشێری دەسوێ
بە بۆمبای ئاتۆم کورِانی مام سام
بەشەر قرِ دەکەن بۆ حیفزی سەلام
ناوی ئیستعباد بوویتە ئازادی
پێی دەڵێن سەلام جەور و بێ دادی
چەند ملیۆن زەنگی لە ژیان بێ بەش

بانگ دەکـەن تیـمـسـال رووی درۆزن ڕەش
ئەی تیـمـسـالەکەی رەمـزی ئیـسـتیـعـمـار
دالّدەی خـوێـنمـژی گـەلانـی ڕزگـار
خـۆزگـە دەست بڕوا بت کـەم بە بزمـار
پێت دابـەسـتـم تابـووتـی زۆردار
***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

دەرمـانی خـەفـەت: مـەیە، مـەیە، مـەی
خـەفـەتبـار نەکـەی هەرگـیـز تەرکی کـەی
هەرچی سـەعـاتێک خـەم بڕەوێنێ
هەمـوو گـەنجـینەی سـەر زەوی دێنێ
گـەر لە حـەوت عـاسـمـان نیـتـە ئەسـتێـرە
خـۆت بە پیـاوەتیی ئارەق بسـپـێـرە
مـەی ئەسلەحـەیە لـەشکرە، پەرچەم
شـۆڕشـە دژی دیکـتـاتۆری غـەم
خـەم مـوحـتـەکـیـرە دەمـژێ خـوێنی دڵ
بە مـسـتی مـەسـتی حـەل دەبێ مـوشکوڵ
لەزیندانی خـەم یەخـسـیـرم زەلیـل
شـۆڕشی سـووری مـەیی ناب دەخـیـل
لەدنیـای مـەسـتی ئیـشـتـراکـیـیـە
فـەرقی هەژار و پـادشـا نیـیـە

دنیا تازەیە لەبەر چاوی مەست
هێشتا تێی نەچوە پایە بەرز و پەست
مەستی چەند خۆشی، خەم بار دەکا لێت
کێ مەستی ناکا با پێی بڵێن شێت

***

بەغداد ١٩٥١/٧/٨:

مەی

هێندە ناهێنێ دنیا خەم بخۆی
ئامانەت هاتووی دەبێ زوو بڕۆی
خۆ بەتایبەتی ڕۆژانی پیری
باشە خوو بگری بە گۆشەگیری
بەبێ خەم بژی بەبێ خەم بمرە
گۆشەی تاریکی مەیخانە بگرە
بەمەستی بمرە بەمەستی هەستە
تا ڕۆژی مەحشەر یەک مەستی بەستە
سۆفی بەسیەتی راستی مەپۆشە
وەرە لەگەڵ من پێکێک بنۆشە
ئێرە بۆ ئەولا وەکو مەزرایە
کڵۆشی ریشت چی لێ دەرنایە
کێ لێرە مۆنە لە وێش هەرمۆنە
لێرە ڕووخۆش بین ئەوێش ئی خۆنە

***

بەغدا، ١/ ٥/ ١٩٥٢- ئامریکا و ١٥ دەوڵەت هێرشیان بردە سەر کۆریا، لەشکریان تا سەر چەمی «یالو» لەسنوری چین چوو. لەشکری سووری چین لە وێوە ڕاوی نان، لە یەکەمی ئەیاری ئەو ساڵەدا بەو هۆیەوە نوسیوومە:

سەرما و بەهار

باشم لەبیـــرە هەواخـــۆشـــیی پار
نەرم و ســـووکـــیی با، بارگـــرانیی دار
خـێــر و خـۆشـــیی زۆر دەغـڵ و دانی باش
دانەوێڵــەی چاک نیـسک و نۆک و مـاش
دەشت و دەر هەمـــووی بە مـــیـــوە ڕەنگاو
بژیوی و ئـێـــــروو هەنگاو بە هەنگاو
دنیــــا هەر وەکـــو کـــۆریای پێـــرار
ژین و خـــۆشی بوو لە لادێ و لە شــــار
ئیستیعمارەکەی سەرما و سەغڵەتی
لەویجـــدان بێ بەش لە شـــەرەف پەتی
وێنەی ئامـــــریکا پەلامــــاری برد
لە گـــوێن کـــۆریا ژێر و ژووری کـــرد
مـیکرۆبی شـەختـەی لە مـەزرایە چاند
بۆمـــبـــای کـــڵـــوانی بە ســـەردا ڕژاند
دوو عـەبدی سـەرمـان گـرانەتا و سـیل
وەک بۆ خودای شەڕ «شۆمان» و «چەرچیل»
منالیـان ئەکـوشت بەند و بەستـەڵەک
ڕیشـەیان کـرۆست کـەروێشک و دەڵەک
بولبـول چۆڵی کـرد بۆ کـوندە بوومـــان
قـــەلەڕەش دەقـــڕی ببـــوە «تروومـــان»

داوای مردن و بێ نانیی دەکرد
ئارەزووی چۆڵی و وێرانیی دەکرد
بۆ چاوەی ئاگر بڕیا دار لە دەشت
جەهەندەم نریا لە جێگەی بەهەشت
سەرما بە زوڵم و دزی و کوشتار هات
تاچەمی «یاڵۆ»ی دەمەو بەهار هات
* * *
بای شەماڵەکەی ئاواتی ڕەنج بەر
بەزەیی بزووت خۆی کردە لەمپەر
وەک هێزی سوپای چینی ئازا و زۆر
سەرمای ڕەپینا کردی «ماک ئارتۆر»
سەنگەری ڕنووی ڕماند بەسەردا
ژەهری کردە دەم سەرمای نامەردا
کوژرا کانوون و شوبات و ئازەر
بوو بە ئۆف نەنە و مامێر و مازەر
چەکی سەرما و سۆڵ گێژ و کڕێوە
خۆی نەگرت لەبەر بای خاکەلێوە
* * *
ئەمڕۆش لە جێژنی یەکی ئەیارا
شەڕ گەرمە لەناو سەرما و بەهارا
وشکە سەرمای کۆن ڕزیوی بن شڕ
بەهاری تازە و بەهێز و لە گوڕ
دیارە تا کەنگێ سەرما دەمێنێ
دیارە چۆن بەهار گوڵ دەڕوێنێ

دنیا دەبێتە خۆشی و هەرزانی
ئیستیعمار کە چوو دێت کامەرانی

***

یەکەمی ئەیار جێژنی کرێکار
ڕۆژی لەرزینی دەزگای ئیستیعمار
کۆنەپەرستان کە پێت کافرن
بۆ پارێزگاریت لاوان حازرن
دڵت نەمێنێ بڵێی بێ پەنام
ئاورێک بدەوە لە چین، لە ڤێتنام
لە کۆریای ئازا و بۆرما و مالایۆ
وا خوێن بەخشینە بۆ ژیانی تۆ
قەڵای کرێکار بەرز و پتەوە
پەنای ئاشتی و خۆشییان مەسکەوە

***

یەکەمی ئەیار هومێدم وایە
تا ئەیاری تر بمرێ سەرمایە
تروومان بچێ بە دەردی هیتلەر
دەرچن لە قامووس «ماگی» و «ڕۆکیفلەر»
ڕیشەکەن بکرێ داری ئیستیعمار
شەرەف و نامووس نەدرێ بە دۆلار
دنیایەک دابێ پڕ خۆشی و شادی
دەستەڵاتدار بێ هێزی ئازادی

گـــــەلان ئاسنیـــــان بکەن بە گـــــاسن
بـرا بن هەمـــــوو یەکـــــتـــــر بناسن

***

بەهۆی شەڕی کۆریاوە ساڵی ٥٢ لە بەغدا نووسیومە:

سەلام ئازاد بوون

نەســـیم گـــەر دەچیـــە ڕۆژهەڵاتی دوور
ســـــەلامم بکە لە کــــۆریای ســـــوور
ببـــــــینە لاشـــــــەی ژن و منـاڵان
لـە مــــــەزرای دێراو بـە خــــوێنی پاڵان
ســـــەلام لە دێهـــــات لە شـــــاری وێران
کــە هێــلانە بوون بۆ بێــچـوە شـێــران
گـــــوێ گـــرە لـە ناڵەی بێ دایک و بابان
ژنی بێ خـــاوەن پیــــاوی بێ کـــابان
بســـڕە فـرمــێسکی برسی و فـەقـیـران
ســـەرێ بکێــشــە مـــەکـۆی ئەسـیــران
کـــەوا گـــیـــان دەدەن بە نووکی نێـــزان
خـێـزانیـان بێ مـاڵ، مـاڵیـان بێ خـێـزان
***
ســـەلام لە لاوی شـــیـــمـــالی دلێـــر
هەڵپـــە و نەعـــرەتەی وەکـــوو بەور و شـێــر
ســــــەبا زانیــــــوتـە نـاوی ئەو لاوە
تا دنیـــا و مـــێــژوو مــابێ هەرمـــاوە؟
کـــاوە بە کـــوتکێ کـــردی «کـــودەتا»

سەرە مارەکەی «زەهاکی» کوتا
لاوی کۆریاش بە کوتک و داسێ
زۆر جوانی زانی لە خوێنمژ ڕاسێ
ئەم لاوە پشتی زۆر کەری شکاند
قەڵای هەیبەتی ئامریکای ڕماند
ئەم لاوە بەخوێن نامەی ئازادی
نووسی و هەڵی کەند ڕیشەی بێدادی
هەنجنی سەری ماری ئیستیعمار
کوشتی هەرچی دای شەرەف بە دۆلار
ڕووگەی ئیرتیجاع ئامریکای قەوی
لە ڕاست ئەم لاوە چۆکی دا زەوی
خوێنە سەوزەکەی ئەنگلۆ ساکسۆن
ڕژتی بە گاڵۆن بە تۆن بە کامیۆن
ئاوری ئازادی دایە بەر مەنجەڵ
بۆ مافپارێزی کردی بە دووکەڵ
شازدە دەوڵەتی لە ناودا کولاند
ملیۆن سەروپێی بە نێزە کڕاند
لەناو ئەو دیزە نەسیم بڕوانە
زۆرتر، بە تام تر، سەری تورکانە
کەسێک شەرەفی بە دۆلار فرۆشت
ئاخری لە داخان دەستی خۆی کرۆشت

***

ســـــەلام کـــــۆریا ، ســــــەلام بەیان ڕوون*
ســـــــــەلام ئـازادی، ســــــــەلام ئـازادبـوون
ئەی لاوی کـــــــۆری بـەرەو پێش ببـــــــزوو
پیـــاو چاکی دنیـــا دەگـــەڵ تۆن هەمـــوو
ســـــەلام ئەی هێـــــزی ســـــەلامی چینی
ســـەلام ئەی لاوی ســوپای ڤـێـتـمـینی
ســـــەلام ئەی مـــــۆسکۆ قـــەڵای ئازادی
پـەنـای هـەژاران ســــــــەرچاوەی شـــــــادی

***

بەغدا ١٥/ ٦/ ١٩٥٣- ئەم شیعرانە لە ژمارەیەکی کۆواری «ڕزگاری»ی پارتیدا چاپ کراوە:

کورد بێکەس نییە

ڕۆژی خـۆشـیت هاتە ئاسـۆ ئەی گـەلی خـەمـباری کـورد
ڕۆژهەڵات ڕۆشن دەکـا شـــەوگـــاری تاڵ و تاری کـــورد
کــۆتری پیکاســۆ کــە مــوژدەی هێــمنی هێنا گــوتی:
مرد بەسەر چوو ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستیسماری کورد
کـەوتە لەرزە تەنبـەڵی خـایین بەگـەل، مـێـشک و دڵی
تـونـدە ڕیشـــەی داکـــوتا هێـــزی پرۆلیـــتـــاری کـــورد
هێـزی ئیسـتـیـعـمـار کـە هێندێک مـفـتـەخـۆری زگـزلن
چەرمی ملیــان خـۆش دەکـا زۆر زوو تەناف و داری کـورد
زوو دەبێ ئاسنگەر و جــوتێــر بە کــوتک و داســـەوە
هەڵبـڕن بوکتێ بە جـووت ئەسـتـۆ و سـەری بەدکـاری کـورد

---

* کۆریا: بەیانی ڕووناک.

نایەڵین فاشیستی وەحشی ئامریکای داخوازی جەنگ
بیدەنە بەر بۆم منالّ و مالّ و لادێ و شاری کورد
کێ دەڵێ کورد بێکەسە؟ گشت ئاشتیخوازانی جیهان
خێرخواهی موڵکی کوردستانن و خەمخواری کورد
هیند و چین و کۆریا بۆ کوردەواری جەنگ ئەکەن
کرملینە و هێزی چین، پشت و پەنا و داژداری کورد
لاوەکان هەرکاتێ جێژنی ڕۆژی ئازادی دەکەن
بێننەوە بیرتان هەژارێک، شاعیرێکی زاری کورد
داوەتێکی ڕەشبەڵەک بگرن لە دەوری گۆڕەکەم
یەکتری ماچ کەن بە یادم دڵبەر و دڵداری کورد

***

بوخاریست ٢٧/ ٧/ ١٩٥٣: چوومە فستیواڵی لاوانی جیهان لە ڕۆمانیا. لەوێڕا ئەم شیعرەم وەک نامەیەک بۆ خێزانم نووسیوەو بە نەشمیل ناوم بردووە.

نەشمیل

نەشمیل کچە کورد ئەی باوەفا یار
چاوکالّ، خوێن شیرین، نازک و نازدار
پەروەردەی ئاووهەوای کوردستان
گوڵی سەرچڵ و شەمامەی بێستان
جوانیت وێنە بوو لەناو هەوالان
خەندەت سەد دڵی دەبرد بەتالان
وا تۆ حەوت ساڵە فرمێسک ئەڕێژی
لە دوور وەتەنیم سوێری دەچێژی

کــولّمی ســوورت بوون بە گــەڵای پاییــز
ژاکـــاوی و شـــێـــواو لە دووریی ئازیز!
***
نەشــمــیـل ئەو دەردەی لە توە لە منیــشــە
داری ســـــەبووریم دەرهات لە ڕیشـــــە
منیش وەکـــو تۆ هەناســـەم ســـەردە
ژینم هەمـــیـــشـــە هەمـــڕازی دەردە
دڵ خــــوێن و چاوم ئەســــرین دەڕژێنێ
دوور دەســتــیت بەندی جــەرگم دەپســێنێ
نەشــمــیـل سـەبەبکار بەکـۆی زووخــاڵ بێ
ئیـــســتــیــعــمــار وەک من وێرانەمــاڵ بێ
تۆی بێــوەژن کــرد کــوڕتی کــرد هەتیـــو
منیش دەربەدەر، بێ جـــــێـگاو بژیو
بەڵام کـــــە ژیاوم، ژیاوم بە ئەمـــــەل
وا ڕۆژی ئەمـــــەل هاتەدەر لە کـــــەل
بە کــــــوردی دەڵـێن "بەری تەنگانە
کــورتە" مــەســەلی کــوردانە، جــوانە
زۆری نەمـــــاوە تووش ببین شـــــادی
کـــــوردیش هەڵدەکـــــا ئاڵای ئازادی
هەرچی ڕژێنرا لە فـــرمــێـــسک و خـــوێن
کــۆ ئەبێ و بەدکـــار تێـــیـــدا دەخنکێن
نەشــــمــیـل ئەو ڕۆژە نەمـــا تەنیـــا بین
بێ کـــــەس بێ داژدار بێ جێ و پەنا بین

هومـــێـــدمـــان نەبێ بە فـــریادڕەسێ
دەنگی کـورد نەگـا بەگـوێی هیچ کـەسێ
نەمـــا تـۆ کـــوردی نـایەمـــە یـاریت
دوعـــات لێ کـــراوە نـایە ڕزگـــاریت
نەمـا "کێ ڕەنگی ڕەشـە یـان ئەسـمـەر
بـۆ پیـاوی سـپی ببـێـتـە نۆکـەر"
ڕەش و سـوور و زەرد، سـپی و گـەنم ڕەنگ
وا ئێستـا یەک دڵ، یەک زمـان، یەک دەنگ
بـۆ داوای ئـاشـتی و سـەلام دەخـرۆشن
بـۆ بـرایـەتیـی گـــەلان دەکــــۆشـن
***
نەشـمـیـل بریا تۆش بوای ئێسـتـە لەلام
وەک مـن بت دیبـا کـۆمـەڵی سـەلام
لـە هـەمـــوو جـــسن و زمـــان و دینێ
هەرچی پیـــاوچاکن لـەســـەر زەمـــینێ
نوێنـەریـان لێـــرە دەست لـەدەست دەکــەن
خـوێنـرێژی و زوڵم وزۆر بـەربەست دەکـەن
دەریـایـەک شـــــەرەف شـــــەپـۆلێ دەدا
شـــەڕ هـەڵایســـێن چۆن خـــۆ لێ دەدا
نـایـەڵن کـــورمـــان بـکوژرێ لە شــــەڕ
پێ بـکەنە بەســیــە چاوی ســوور و تەڕ
کـە تـۆ مـەنشـووری سـەلامت مـۆر کـرد
نووکی قـەڵەمت شـەیتـانی کـۆر کـرد

بۆمبا فرۆشان، چەتە و پیاوکوژان
خاوەن سەرمایەی خوێنی گەل مژان
لەو کۆخەی ئەوان ڕووخاندیان بە بۆم
چەند هەژارێکی وەکوو خۆت و خۆم
قازییە و یەک یەک دێتە بەردەستی
هەرکەس هەقی خۆی دەنێنە مستی

***

مەڵێ کۆخی مە تەنگە و ئەوان زل
تێوە ناچێ ئەو شان و زگ و مل
گەر داد ئەستێنی بە هەق بێتە جێ
وشتر بەکونی سوژندا ئەچێ
مەڵێ دەس نادەن قەڵایان بەرزە
عاسمان ڕووشێن نایەنە لەرزە
باوەڕمان پتر بەرز و قەوییە
لە ڕاست سباتمان عاسمان نەوییە
مەڵێ بە فڕۆکە دەردەچن لە چەنگ
خۆ دەشارنەوە لە جێی ڕەش و تەنگ
هوردووی کرێکار بەهێز و نەمر
ئەوان کەروێشک بە عەرابە گر
چاومان وا فێری ڕەشی زیندانە
دەبیندرێنەوە هەرکوێ جێیانە
کە نەما تۆوی خوێنمژ و زۆردار
دنیا دەکرێتە بەهەشت و گوڵزار

کــۆشکی ده قــاتی ئاغــا بەش دەکــرێ
ئێـــمــەش چاوێکمــان خــانوو پێ دەبڕێ
نەشـــمــــیل من و تۆش بێ ترس دەژین
منالّمــان دێنە گــەشکە و پێ کــەنین
لێـــیــان دەگــەڕێن کــوردی بخــوێنن
بەزمــانی زگــمــاک یەکــتــر بدوێنن
کــە کــۆمــەڵێ وا کــۆ ئەبێــتــەوە
ئالای کــوردانیش دەشــەکــێــتــەوە
***

بەغدا ١/ ٥/ ١٩٥٤: بەهۆی جێژنی یەکەمی مانگی مایۆی ساڵی ٥٤ گوتراوە

سوێندێکی گەورە

لە خــــــەو ڕاپەڕن کێ کــــــرێکارە
مـــــەچنە کـــار ئەمـــڕۆ یەکی ئەیارە
خــــــەبەر بنێـــــــرن بۆ نزیک و دوور
کـــــۆوەبن، هەڵکەن ئالایەکی ســـــوور
ئاسنگەرێ بێ کــوتکی لە ســەر شــان
ڕەنجــــبــەرێ خــۆی و داســێکی دەم پان
لە دەوری ئالا ســـــروودی جـــــێـــــژن
بەئاهەنگی بەرز تێکرا ببـــــێـــــژن:
***

ئەی ســـــەرمـــــایەدار پیـــــسی پارە زۆر
سـپی لەش، دڵڕەش، زگــزلی خــوێن خــۆر

تەنبـــەڵ، تەوەزەل، ترســـەنۆک، خـــوێڕی
بان بانکی نووستــووی سـەر کـۆمـای زێڕی
تاکـــەی تا کـــەنگێ دەکـــوژی، دەبڕی!
ئێـــمـــە بەو پارەت دەفـــرۆشی، دەکـــڕی!
چـۆن مـن شـــــــــەو و ڕۆژ ئـارەق بـڕێـژم
قـــەت تامی چەوری و شـیـــرنی نەچێـــژم!
چۆن گـــــــەنم چێـن بم شـک نـەبـەم نـانـێ
چ دینـێـک ئـەمـــــــــەی بـەڕاست ئـەزانـێ!
دەسکاری من بێ کـۆشک و سـەر سـەرات
کـــەچی جێ خـــەوێ لە مـن ببێ قـــات!
حـــــــەریری بەرتان مـن ڕســــــتم چنیم
ئێـــوەم پۆشـــتـــە کـــرد هەر خـــۆمم چنیم!
تاکـــەی دارتاش بم بێ دەرک و کـــورسی
جـــۆلا و جـــوتێـــر بم بێ دەرپێ و برسی؟
تاکـــەی فـــرمـــێـــسکی ژن و منداڵم
ئـارەقـی ڕژتـووی ڕەنجـی چەنـد ســـــــاڵم
دەدەی بە ئارەق خـۆت ســەرخـۆش دەکـەی!
من نەخـۆش دەکەی خـۆت بێهـۆش دەکەی!
ئـەی زاڵـم دنـیـــــــــــا بـە پـێـچ و دەورە
بلەرزە و ببـــیـــە ئەم ســـوێندە گـــەورە:

***

ســـوێندم بە یەکـــەم جـــێـــژنەکـــەی ئەیار
ســــــوێندم بەهێـــزی چینی کـــرێکار

سوێندم بە چرچ و لۆچی ناوچاوم
دەستی قەڵشاوم، لاقی سواوم
سوێندم بەو باسکە کوتک ئەوەشێنێ
سوێندم بەو پشتەی کۆڵ ئەرفێنێ
بەگاسن، بەداس، بە شانی بە قوڕ
بە پەستەکی کۆن، بە چۆغەڵەی شڕ
سوێندم بە ڕەنگی زەردی بێ نانان
سوێندم بە نووستووی شەو لە کۆڵانان

***

بەشۆڕشگێڕی ئوکتۆبری مەزن
پاڵەوانانی هەرگیز نابەزن
پارێزگارانی ستالینگراد
گیان فیدایانی سۆڤیاتی ئازاد
سوێندم بە لاوی کۆریا بە چین
بەزەبر و زەنگی لاوانی ڤێتمین
بەو توونسیانەی لە بەندا ڕزاو
سوێندم بە زەنگی، بە ڕمبی ماوماو
بەو خوێنەی پردی بەغدای کرد ڕەنگین
بە ڕاپەڕینی کانوون و تەشرین
بەو توودەی ناوی کرد لە دنیادا
بەوانەی کوژران لە مهابادا
سوێند بە بارزانی چۆڵ کراو، سووتاو

بەقودسی و عیززەت، خەیرۆڵڵا و خۆشناو
سوێند بە ئاشتی، بە کۆتری سەلام
بەژین و خۆشیی گشتی و بەردەوام
هیچ سات و کاتێ دەس هەڵناگرم
یان هەق دەستێنم یان بۆی دەمرم
«ماکارسی» ، «دالاس» ، «دەویت زەناوێر»
بە مانگ وەرینیان بێ سوودە، بێ خێر
تێم بەردەی هەزار «کای» و «سینگمان ڕی»
ئاواتی دوارۆژ هەر دەهێنمە دی
بۆمبای میکرۆب و هێدرۆژین، ئاتۆم
دەیخەمە ملت و دەتهاوێمە گۆم
دە هێندەی دیکەش وەک زاهیدی و شات
نووری و بەیار و مەلای پیساوات*
هاکا توانەوە بوونە بەفری پار
هەر پایەدارە هێزی کرێکار
لافاوی مێژوو بە گوڕە و تاوە
پیسی و پڕ و پووش ئەخاتە لاوە
بەزم ئەگرین لەسەر گۆڕی زۆرداران
دنیا دەبێتە جێژنی هەژاران
***

* پیساوا: نیاز پاکستانە.

بەغدا ٢١/ ٣/ ١٩٥٥ – بەهۆی جێژنی نەورۆزەوە بەنهێنی لە ماڵە دۆستێک بانگ کرابووم، ئەمانەم نووسیوە:

شۆڕشی خۆ کرد

تا دوێنێ دنیـــا پڕ لە ســـەرمـــا و ســـۆڵ
بەفـــر گـــرتبـــووی دەشت و چیـــا و دۆڵ
ڕەنگی گـــوڵ، دەنگی بولبـــول دڵخـــۆشی
پێی دا درابوو پەردەی خـــــامــــــۆشی
ژیـنـی هـەزاران نـەمــــــــــامـی ئـازاد
بەزۆری ســەخــتی شــەخــتــە چوو بەرباد
حـــوکـــمی پۆلیـــسی چلەی ناهەمـــوار
قـــەل و کـــوندەبووی هێنایە ســـەرکـــار
دەقـــڕین بۆ قـــڕبوون، بۆ مـــاڵ وێرانی
بـۆ درێـژبـوونـی ژیـانـی زســـــتـــــانـی
کێ ناوی کـــۆتر و ســـورگـــوڵی دەبرد
بەچنگ و دندووک چاویان دەرئەکـــــرد
بەڵام مـــەنشـــووره بەفـــر ئەچێـــتـــەوە
ڕووی ڕەش بۆ خـــەڵووز ئەمـــێنێـــتـــەوە
وابای وادە هات ســـــەرمـــــا تەواو بوو
گـــوڵزار پڕتاو بوو، قـــەل بێ کـــڵاو بوو
شـــۆڕشـــە ئەمـــڕۆ هەور ئەگـــرمـــێنێ
باران دەڕژێنێ، بەفـــــر دەمـــــرێنێ
کـــوند وێرانە مـــاڵ، قـــەل قـــڕەی بڕا
ســــــەرمــــا داواکـــــەر دەهـۆڵی دڕا

نیشانگەی سەرما و شەختەی دنیاگر
نەماوە غەیرەز دوو کێلی قەبر
***
شۆڕشە شۆڕش، کۆتر ئەگمێنێ
گیا سەر دەردێنێ، گوڵ خۆی دەنوێنێ
ئەرخەوان ئاڵای شۆڕش لەسەر شان
سوپای مێلاقە و سوێسن گرتی سان
بولبول و قومری سروود ئەخوێنن
پیردار لە خۆشیان سەر ڕادەژێنن
قاسپەی کەو لە کێو، تەقڵەی باز لە دەشت
تا کوردستان بێ لە کوێیە بەهەشت؟
سازو ئاوازی «مێروو» هەزار دەنگ
سەد هەزاران گوڵ بە هەزاران ڕەنگ
وەنەوشە مل کز نەرگز دیدە مەست
لاسایی دەکەن ژێر دەست و سەربەست
***
پاشای نەوبەهار لەسەر تەختی گوڵ
ئەمڕۆ ڕووی کردە بولبولی سەرچڵ
وتی "کوردستان وا ژیایەوە
زیندوو بوونەوەی کوردان مایەوە
هەروەک نەورۆزی کوردەکان هەیە
ئاخۆ نەورۆزی ئازادییان کەیە!"
***

بەغدا ١٩٥٥/٧/١٢- فستیواڵی لاوانی جیهان لەوارشەو دەبەسترا چەند برادەرێکی کوردیش بەرەو وارشەو ئەچوون بۆ هاوار کردنی کورد، منیش ئەو شیعرانەم پێدا ناردن کە لەوێ بیخوێننەوە:

نامە بۆ وارشەو

کوردێکم دەوێ چاپک و پتەو
سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو
نەهێڵێ تورک و عەجەم بزانن
داگیرکەرانن لە کوردستانن
ماڵ لە خانەخوێ حەرام کراوە
مەسەلی کوردە و لە کورد ڕووی داوە

***

پێشان بچێتە شاری مهاباد
تڵیشێ بێنێ لەو داری بێ داد
ئەو داری قازی و سەیفیان پێداکرد
جمهوریەتی کوردیان پێ لابرد
بچێتە ئاگری داغ نێزەیەک بێنێ
ژەنگی هینابێ بە دڵۆپی خوێنێ
کام خوێن! خوێنەکەی لاوانی کوردی
لە ڕێی ئازادی مردن بە مەردی
ئەو کوردەی گیانیان بە ئاواتەوە
ئێستاش لەو کێوە دەنگ ئەداتەوە
ئەو دار بەو نێزە دادەن وەک قەڵەم
قەڵەمێ هەر خۆی هاوارکا بە دەم
خوێنە خەستەکەی کوڕە بارزانی

کە ئیستعماریان بە سەگ ئەزانی
بەئاوی چاوی کوڕ کوژراوانی
بەر دەرکی سەرا لە سولەیمانی
شل بکرێتەوەو لێک درێ تەواو
بکرێتە کەللەی مستەفا خۆشناو
لە جلکی شڕی هەتیوبارەکان
یان دەربەدەر و شارەکان
ڕیتاڵێ بێنن بەو خوێن و خامە
هەژارێکی کورد بنووسێ نامە
کۆترێکی سپی تیژ باڵ، بە سەر ڕەو
نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو

***

لاوانی دنیا ، پیاوچاکانی مەرد
شەریفانی هەرد، سافانی بێ گەرد
زۆر ملیۆنن کورد لە ئاسیادا
کۆنتری گەلان لە ڕووی دنیادا
وەحشی ئیستعمار لەسەریان زاڵە
بڕیویە ڕێگەی هەناسە و ناڵە

***

زمانی زکماک مەنع کراوە
دەرکی خوێندنمان لێ داخراوە
دەرمان و دوکتۆر بۆتە ئەفسانە
لێدان و قەمچی لە جێی دەرمانە

سێڵاوی نەوتم، پەیدابووی خاکم
تووتنم، گەنمم، خەرجم، پیتاکم
دەچێتە «ستی» و «واڵ ستریتەوە»
سەدیەکی بۆمن دەگەڕێتەوە
ئەویش دەستبەندی بۆمن پێ دەکڕن
یاخۆ تیغێکە سەرمی پێ دەبڕن
یاخۆ بۆ زیندان، دەمخەنە ناوی
یان بنکەی شەڕە و مەتاری ئاوی
کێوانمان هەمووی کرایە سەنگەر
هێزی شەڕ و شۆڕ لێی دەخا لەنگەر
موساعەداتمان هەرتۆپە و تفەنگ
لاومان دەکرێنە دەستەچیلەی جەنگ
چەک فرۆشانی شەڕ هەڵایسێن
لەژێری گەلان گەلێک دەترسێن
لە نیسێی خۆیان دەسڵەمێنەوە
لە گەمەی کۆتر دەڕەوێنەوە
زمان هێمنی بڵێ دەیبڕن
قورعان سەلامی تیابێ ئەیدڕن
دەستێ بنووسێ وشەی ئاسایش
توند ئەکرێ لەناو کەلەپچە و قایش
* * *
بەڵام بێ گومان خەیاڵیان خاوە
مەودا نەماوە، کاریان کراوە

لێـــــــدان و بەنـد و زینـدان، زگ دڕیـن
قـــــەنـارە و قـــــەبرو کــــوشتن و بڕیـن
دەرمـــانی دەردی ئیـــــرتجـــاع ناکـــا
بـاڕێـی هـەڵاتـن بـۆ خــــۆی پـەیـاکــــا
***
لاوانی کـــوردیش لەســـەر ئەو حـــاڵەش
لـەگـــــەڵ ئـەم ژینـەش، ئـەو ڕۆژە تـاڵـەش
دەست درێژ دەکـــەن بۆ دەســــتی ئێـــوە
ســویێند ئەخــۆن لەسـەر مــەبەسـتی ئێـوە
تا تـەڕاییی خــــوێن لەڕەگـــیـــان دا بێ
تا شــەڕ هەڵگیــرسـێن لە دنیــا مــابێ
بەبێ مـــاندوو بوون بێ شلی و ســــستی
تێکۆشن بەگـــیـــان لە ڕێی ســەربەسـتی
نەک هەرسـەربەسـتیی خـاکی کـوردسـتـان
بەڵکو ڕزگـــاریی هەمـــوو ژێردەســـتــان
ئێـــــوەش ئەی لاوان نـامـــــە، هـاوارێـک
لەو کـــوردە زۆرە باســـێک، پرســـیــارێک
کـــوردیش وەک ئێـــوە تیـــرەی ئینســـانن
شـــەرمـــە خــەبەر و باســـیـــان نەزانن
کــــــۆمــــــەڵی بەزەی جـــانـەوەر هەیـە
کـــورد کـــە ئینســـانە لێی بێ بەهرەیە
نابێ ویجـــدانتـــان بەمــــە ڕازی بێ
گـــورگ لەناو مـــەڕ هەرخـــۆی قـــازی بێ

لە ناو گۆڤار و ڕۆژنامە کانا

لە کۆبوونەوەی ڕۆژ و شەوانا

یادێکی بکەن لەکوردی هەژار

قوولە لە گورگی وەحشی ئیستعمار

گەر ئێوە دەستێک بدەنە دەستم

هەر هێندەی لەناو زەلکاو هەڵدەستم

کوردم بەناوبانگ ئازا و بەکارم

یەک بم خەنیمی هەزار نەیارم

دڵ دانەوێکم ئێوە بۆ بنێرن

مەرگی داگیر کەر بەخۆم بسپێرن

***

بەغدا ١٩٥٦/٣/١٨– هەواڵێکی کورد گوتی کچێکی کینیایی هەیە لە لەندەن، گۆڤارێک دەنووسێ، گوتوومە شاعیرێکی کورد شیعری بۆ ماوماو نووسیوە، جا قەرارە بۆی بنێرم و ئەویش بە تەرجەمەوە چاپی کا، منیش ئەمانەم نووسی ناردم:

پەیام بۆ ماو ماو

ماوماو من و تۆ دوو دۆستی هاودەرد

بەخوێنی گەرم و بە هەناسەی سەرد

هەردوو گیرۆدەی دەست ئیستعمارێک

هەردوو مارانگاز بەنێشی مارێک

ئەو وەحشەی بە دەم کینیا مژە

بە جووتە و چەپۆک کوردستان کوژە

من و تۆ ماڵمان بەرەڵلا و بێ خێو

پڕنەوت و گەنم پڕ لە زێڕ و زێو

تۆ بە قــســەی کـاهین مـن بە گــفــتـی پیــر
تـەوەکـــەل گـــیـــر بـوویـن، بێن خـــوداگـــیـــر
لـەیـەکـــتـــر کـــوژی و دوژمـنـی یـەک بـوون
بـیـــری یـەک بـوون و دوژمـن لـەبـیـــر چـوون
دێوێکی پـیـاوخـــۆر، فـێـلّــبــاز و بـەدکــار
لە پێـسـتی مـەڕدا گـورگـێکی خـوێنخـوار
شــەیـتـــان لە پێـــســـتی مـــەلائیکاندا
لەژێر ســـێـــبـــەری پیـــر و کـــەهاندا
شـارســتـانیـەتیی سـپـیـان بۆ هێنایـن
گـورگـان کـەوتنە کـۆز، لبـۆزیـان تێ نـایـن
هاتن فــێـرمـان کــەن چۆن مــەدەنی بین
چۆن نـانبـــــڕاوی دەســــتی دەنـی بـین
چزوو مــامــۆســتــای ســپی دز دەرچوو!
زگـــــــــپـــــــــڕی درۆ درۆی لـەبـەر چـوو
کـــاڵ و کـــوڵێــویان گــشت لێ فـــڕاندین
گـۆشـتـیـان برژاندین ئێـسکیـان کـڕاندین
دزییـــان، بردییـــان هەر شـــتێ مـــاڵ بێ
وتیـان مــاڵ خــوراو بە کــۆی زوخــاڵ بێ
***
ئێــســتــاش بە قــســە هەرخــۆی هەقــدارە
دروســـتـــە دز بێ خـــاوەن حـــەزارە
قـــــەیـنـاکـــــا بـدزێ هەر نـانێ هەتە
تۆ بـڵـــێی برســـیم پێت دەڵێ چەتە

تۆ بۆ مەزەی ئەو جگەر کەبابی
مەلێ ئاخ و ئۆف دەبیە ئیرهابی
ئەوان بە بۆمبا بمانکوژن چش
وەحشین بەمێشیان ئێمە بڵێین: کش
گەر بخنکێنن کۆرپە ساواکەم
دەبێ من بچم بووردن داوا کەم
تا کوڕی بۆر و ڕەشمان خنکاوە
مامۆستای سپی دەستی ئێشاوە
گەر بسترمەوە تفیان لەسەر ڕووم
هێشتا هەر کێویم، ئەدەب فێر نەبووم
گەر نان براو و خانە بەربادین
قەیناکا، لەگەڵ دنیا ئازادین
خانەوێرانی، شەقێ لە خەم دە
دڵ خۆشن خەڵکی «داونینگ ڕەقەم دە»
گوێ مەدەرێ خۆت کە ڕووت و برسیت
خۆش ڕادەبوێرن خەڵکی «واڵ ستریت»
گەر کورد و ماومان بەبێ ڕۆن کوێرن
خۆ «داڵس» و «ئیدن» تەسەل و تێرن

***

گەر دیموکراتی و ئازادی گەلان
ئەمەیە، خۆزگەم بە ورچی تەلان
کەنگێ قانوونی جەنگەڵ وابووە
چ جانەوەرێک ئەمەی خواردووە!

ئەگەر ئازادی مانای هەر شادی
بۆ بەهێزان بێ، تف لە ئازادی

***

برام خەم مەخۆ دەوران دەورانە
هاکا تێک چوو ئەم دەور و دووکانە
قانوونیان تفی سەربەرەو ژورە
مەرگی سەگی هار مەشهوورە سوورە
ئەو خوێنە ئاڵەی ئەوان لە تەنمان
ڕژاندیان لەسەر خاکی وەتەنمان
لاشەی لاوانی لە خوێندا شتڵ
دەدێرێ کەوا خراونە بن گڵ
هەربینا شین بوو، بوو بەگوڵی سوور
بۆنی ئازادی دا نزیک و دوور
نەمامی باڵای شەهیدانی لاو
گوردانی کوردان مەردانی ماوماو
ئەو شەهیدانی سەربەست و ئازاد
چ لە نایرۆبی یان لە مهاباد
بەرز دەبنەوە و دەبنە سێدارە
پێیان دادەکرێ هەرچی بەدکارە
ئاڵای ئازادییان لەسەر هەڵ دەکرێ
شۆقی ئازادی دنیا دادەگرێ
ناترسێین خوێنمژ بێنەوە سەرمان
دەبنە کوتک و داس، ڕمب و خەنجەرمان

ئەوسا هەمووومان خۆش ڕادەبوێرین
لەشوێن ئیستیعمار نەفرین دەنێرین

***

قبور البیض، «توربەسپیان» سووریا، ١٩٥٦/٧/١٠

سروود

وەتەن سوێند بەکێواتی سەر بەرزی تۆ
وەتەن سوێند بە داهاتی سەد تەرزی تۆ
وڵات سوێند بە بەفرت بەخۆشیی هەوات
بەنەفتت بە ئاوت بەدەجلە و فورات
هەتا قەترە خوێنێکی تەڕ شک دەبەین
بەقوربانی ئازادیی تۆی دەکەین
کوڕانت لە ڕێی کوردەواریی مەزن
لە کوژرانێ سازن بەڵام نابەزن
سەر و ماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان
لەڕێی سەربەخۆبوونی تۆ نیشتمان
عەرەب، تورک و فارس لەسەر خاکی تۆ
سێ دڕکن لەسەر سینەکەی چاکی تۆ
هەچی خوێنمژی کورد و داگیرکەرە
کفن هەڵگرن با ڕووە و مەقبەرە
ئەبێ خواردنی ئێمە دەرکەن لە دڵ
چەقۆ گەییە ئێسقان و خوێن هاتە کوڵ

دەمی خەنجەری تیژ و مووکارمان
گەلێ تینووە بۆ خوێنی بەدکارمان
سەروماڵ بەقوربان دەکەین گشتمان
لەرێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان
لە رووی دۆست رووخۆش و گەش هەر منم
لە رووی دوژمنی مەوتەنم مەردنم
گەزەنفۆن و شێردڵ دەدەن شاهیدیم
کە شێری شەڕ و کۆتری ئاشتیم
بە دۆلار ئەوی ویستی دنیا گرێ
یەقین خۆی دەتۆپێت و کورد نامرێ
هەزار سوێندی بەغدا وەکو پووشە لام
لەسەر زۆرکەران مەرگە هێزی سەلام
سەروماڵ بە قوربان دەکەین گشتمان
لەرێی سەربەخۆ بوونی تۆ نیشتمان

***

سووریا ، قبور البيض، ٢١/ ٤/ ١٩٥٧- نزیکەی ٣ ساڵ لە کوردستانی داگیرکراوی سووریا پەنا نوشینی خانەدانی حاجۆ ئاغا بووم و ئەوان بەخێویان دەکردم. لەو ماوەیەدا مەم و زینم وەرگێڕا سەر موکریانی و کۆمەڵە شیعرێکم بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ» لەچاپ دا و ئەم پەسەندی بەهارە و چەند شتێکی تریشم هەر لەوێ نووسیوە:

من و بولبول

بولبول ئەی یارەکەی دێرین
خونچیلانەی دندووک زێڕین
هاوفەردی زووم بۆ هەژاری

هاوڕێی پێشووم لە دڵداری
وەبیرت دێ پایزی پار!
ڕەشپۆشیی دەشت و زەردیی دار
گژە و گڤەت لە با دیبوو!
هەوای پێش تەرمی شادی بوو
دەیدا خشپەی گەڵاڕێزان
خەبەری مەرگی ئازیزان
بەژن و باڵای نێرگزی مەست
لە گێرەی گزرەدا پێ پەست
سوێسنە و مێلاقەی زەرد و سوور
بوونە دەستەچیلەی تەندوور
کڵوە بەفری درشت و ورد
چۆن سەرزەویی کفن دەکرد!
کوندەبوومە و قەلی ڕووڕەش
کەلەپووریان دەکردن بەش
من و تۆی برسی و بێ پەسیو
لە کونجێ خزیو بێ بژیو
دەگریاین بە بانگ و هاوار
بۆ خونچە بۆ گوڵ بۆ بەهار

***

نەم گوت هەتا سەر وا نابێ!
چاوت لە بەزەیی خوابێ

بڕوانە لەبای شەماڵی

سەرمایەی سەرمای ڕاماڵی

سەرمایەداری سەرمایە

بێ سەرمایە و بێ سەر مایە

ڕێژنە بارانی ئازاری

ئازار بوو لە زستان باری

دوو پۆلوو کەوتن لە حووتا

ڕیشی سپیی چلان سووتا

گەرمیی هەردوو گرمەی هەوران

شۆڕشێ بوو گۆڕیان دەوران

تەرزەی گرد و خوناوکەی ورد

چاوی کرێوەی سپی کرد

تەزووی پیرێژن کوژاوە

ئاویان لە جێ ماڵی ناوە

ڕۆژ کەوتە کۆشکی کاوڕی

گیسکی مسیان بۆ سەربڕی

بەدەنگی زوڵاڵی بۆقان

سەرچاوەی دڵ ناسک تۆقان

قوڕاوە سووری بەهاران

دەرمانە بۆ دەردەداران

ڕای ماڵی پووش و چیلک و چاڵ

جێژنە و دەبێ خاوێن بێ ماڵ

زەماوەندە

نەورۆزەی زەردی زێڕینە
زەردەی لە لێوان ببینە
بەناز پێ لە زەوی دەنێ
بەرەو نەورۆز پێ دەکەنێ
گەزیزە مووژدەی هێناوە
پێش پەیکی گیابەند و خاوە
هەر بمێنێ شای بەهارێ
دوو بووکان دێنێ بەجارێ
ئەرخەوان بووکی نەورۆزە
دەشت لە نیسانێ پیرۆزە
گۆوەندە و خۆشیی دڵانە
بەزمە و ئاهەنگی گوڵانە
شایلۆغان لە ماڵی شا بێ
دەبێ چ بێ و چیی تیابێ!
سەیرێ بکە لە گوڵزاران
تیپ تیپی ناسک و نازدارن
کەسک و سوور و زەرد و عابی
قاوەیی و شین و عەننابی
نەباتی و ئاڵ و کاڵ و گەش
سپی و مۆر و بنەوش و ڕەش
ڕۆنیاسی و خاکی و پەمبەیی
بۆر و سپات و سورمەیی

ڕازاوەی ڕەنگی خـــــــواکــــــــردن
لەو ســــــەر زەمـــــاوەندە گـــــردن
ســـۆســـەنبـــەر و مـــالۆچە و گـــوڵ
مـــێـــخـــەکی و لاولاو و ســـونبـــول
تیـکەڵ بـوون وەک کـــــــەزیـی یاران
لـــێـــک هـــالآن وێـــنـــەی دڵـــداران
کــــــــــۆڕی بەیبـــــــــوون و هەلآڵـە
لەکن نێـــــرگـــــزی چاو کـــــاڵە
ســــــــوێسنە و بیـــــــژان و بەرۆنـە
نەشــــە و گـــەشـــەی هەردوو بۆنە
کـــەلەم کـــاشـــوور و گـــۆزەروان
کــــــوا جــــــوان بکۆخێ لەبەر وان!
لالە هەباسی شــــــۆخ و شـــــەنگ
تافـــتـــەی لەبەردا بە حـــەو ڕەنگ
ســـەیدی پاتۆڵ زەرد، گـــێـــلآخـــە
چاو دادەگــــــرێ لە قـــــازیاخـــــە
دۆریـە و مــــــــــــەنـدێـی بالآ بـەرز
شـــــاتەڕە و جـــــاترەی ســـەد تەرز
ســـەیدۆکـــەی ســـەر گـــوڵـینگەدار
ئەســـپـــەندەر نوشـــتـــەی چاوزار
ناعنە و ڕێحـــــانە بۆن خـــــۆشن
حــــــــەتران لەو ناوە دەفــــــرۆشن
کـــــــــــلاو بن چادری هەڵـداوە

ڕێواس بەناز هەڵوێستاوە
وەنەوشە و بەژنی ببینە
چەند خشپیلە و نازەنینە!
گوێی لە سێوەڕە گرتووە
ملی لەسەر خوار کردووە
چاو لەو پەپوولە نازدارە
چەند دوودڵ و هەرزەکارە!
بەشەو لەگەڵ شەمێی ژوانە
بەڕۆژ لە دەوری گوڵانە

***

گوێ بگرە لە هەوری نیسان
کەوتەوە گرم و هۆڕ دیسان
دڵ خۆشە بەخرۆش و جۆشە
زاوای دەشتی سەوزە پۆشە
گوڵاوپرژێن دەکا لەسەر
دەینەخشێنێ سینە و کەمەر
تارای بۆ نارد لە مێلاقە
بۆی چنیوە کەوای تاقە
لە گوڵەبابوونە و کەنێرە
هێرۆ و شەشپەڕ و شلێرە
شێستپەڕ گوارەی پڕ پەڕەنگە
ئەڵماس تنۆکی ئاونگە
ملوانە لە چڵی بیزایە

پــــڕ چـــــنـــوور و بـــەڕەزایـــە
نیـــــشــــانی یار ڕۆژی مـــــارە
لیـــزگـــەی هەمـــیـــشـــە بەهارە
یاقـــووتی خـــاشـــخـــاشی تێـــدا
جـــا خـــوا ئەو بەخـــتـــەی بە کێ دا!

سەیرانکەر

بـۆ ســــــــەیری بـووک لـە هـەر لاوە
گــــیـــــاوگــــژ ســــەری دەرێناوە
کـــەنگر، کـــوڕادە، کـــاردوو، پنگ
پرپرە، تیــــســــوێ، هەڵز و شنگ
تـاڵـوو، تـۆڵـەکـــــە، کــــــووزەڵـە
لووشـــە و چەقـــچـــەقـــە و ڕێزەڵە
پۆلکە و ترشـــۆکـــە و ئاڵەکـــۆک
گـوێ بەرخـە و مـیـژۆرد و کـیـفـۆک
قـــــــورینـگـان و زەرتـکـی ڕەنـگ
تاڵیـشـکە و خـوشـیلک و غـەربەنگ
مـێکووک، ڕەکـێـشـە، ئەسـپـەناغ
ئاڵـقـــــەتیـــــز و گـــــێلم بـەرباغ
تەنانەت کــــارگی کــــەمـــــایە
هاتە دەر بـۆ تـەمـــــــاشــــــایە
چی ڕووگــــرژ و بێـن ناخـــۆشـــە
خــــراونە کــــەنار و گــــۆشـــە
کـــەکـــرەی تاڵ بێ هەواڵ مـــاوە
ســــیـــــر لە دەرکی مــــار ڕواوە

سەمای دارانە

کوڵکەزێرینەی پاش باران
تاقە بۆ پێشوازیی یاران
هاژەی هەڵدێر خوڕەی ئاوان
لاوک بێژی بووک و زاوان
سەوڵ و سنۆبەر، بی و چنار
بە مەی بەرامەی بای بەهار
سەرخۆشن خۆ ڕادەژێنن
باوەش لەیەکتر وەردێنن
داری سێو و هەڵووژە و بێ
قەیسی و خۆخ، بادام و هەرمێ
لە ژێر سێبەری کوڵووکان
جوانتر لە سەد تازە بووکان
کفر و گەز و گوێژ و چاڵووک
گۆیز و بوز، بەن و بەلاڵووک
سپیندار و گێلاس و توو
مازوو، دەمووکانە و بەڕوو
دەس گیرانە لە هەر لاوە
سەما دەکەن بە دەم باوە

بەزمی باڵدارانە

سوڕە و سێروو دەڵێن پەستە
دار کوتکە دنبەک بەدەستە
دوڕنا زوڕنای خۆی هێناوە

پەپوو دەهۆڵی جۆش داوە
زەردەزیرە دەخولێتەوە
ئەوی دەیڵێ نایڵێتەوە
پاساری لاوی گوێ سوانان
هاتە ناو ڕیزی خۆشخوانان
کوڕ کوڕ تووڕاندیە شمشاڵی
شێلاقە خۆی لێ هەڵماڵی
بەرگا و قوڵتە و گۆریەچنە
هەوێردە و چوڕەپۆپنە
قومری و پۆڕ کەوتنە دیلانێ
سوێسکە ڕەوتێک باش دەزانێ
کەندەسمە بەناز خۆی نواند
تۆبەی تاق تاق کەرەی شکاند
ڕەش بەش لە دەستی کەلکایە
قاژو ماسیگرەی لایە
دۆی سوورەقانگ زڕە کەوە
بۆرچین سەرسەوزی گرتەوە
کۆتر و کەو سەرچۆپی کێشن
شۆخ هەمیشە هەر لە پێشن
شاهۆی سۆفیلکەی ناو ئاوان
لەو سەریەوە بۆتە گاوان
کاسەڵەشینکە و سریلە
دەڕوانن لە سووچ و سیلە

مۆزەشینەش بە چووزەلە
گوێلکی خستۆتە هەلوەلە
لەکلەک بەیانی و ئێواران
لێ دەدا سێ تەپڵی سواران
پەرەسلێرکە پۆل بە پۆل
ڕمبازیانە لە دێ و لە چۆل
بارە و کارەی ماک و زایە
سەمای هێنایە سەمایە
قاز و قورینگی عاسمانێ
ڕیز بە ڕیز دێنە سەیرانێ
سەرسامن بۆی ڕادەمێنن
باڵ و سەر ڕادەوەشێنن
باشووی بەگ سەقر و بازی خان
چەکمەڕەق شمقارِ و تەڕلان
هەڵۆ و شەهێن پەڕینە کێو
زۆردار ڕێی نییە بێتە نێو
دەرکران سیسارگ و خەرتل
خوێنتاڵن کەچەڵ و زگزل
خۆشی خۆشیی مێشەنگوینە
جەنگەی شیرە هەڵمژینە
هەر لە خۆی دێ دەستڕەنگینی
سەیری شانە و شانشینی
لە چێژەی گوڵ و گوڵووکان

ئاخنی شەش گۆشەی دووکان
پوختەی پەلکی شین و سوورە
شین و سپیی ناو پلوورە

بەمراد گەیشتنی بولبول

جا ئەی دەنگخۆشەکەی چەلەنگ
بوێژەکەی بە ناو و دەنگ
لەناو باڵدار و گوڵاڵە
تەنیا جێگەی تۆ بەتاڵە
گوڵ ئامێزی گرتۆتەوە
خونچە خۆی ڕازاندۆتەوە
جێت لەسەر چڵ چاکراوە
بەرەی گەڵا داخراوە
داران ئامادەی گوڵباران
لێت پیرۆز دیداری یاران
واتۆ گەییتە کامی دڵت
شاد بە بەدیداری گوڵت
بچریکێنە تا دەتوانی
بخوێنە بە کامەرانی
سروودی جێژنی ئازادی
ڕزگاری لە نامرادی

جوێ بوونەوە

ماڵیاوا کۆنە هاو دەردم
با دوور بێ لە ئاهی سەردم

تۆخـــــــۆش مـن هـەر ژیـان تـاڵـم
نـاتـوانـی ببـــــــیــــــــە هەواڵـم
وا باشـــە بەجـــێم بهـــێـــڵی
هەرخــۆم وێڵ بم لە شــوێن خــێــڵی
دەردی مـن یـەکــــجـــار گـــرانە
هـەڵـوەدایـیـم بـۆ دەرمـــــــــانـە
مـــــەمکولـێنەوە مــــەمــــدوێنە
ســــووتـاوم پـێم مـــــەدرکـــــێنە
گـــوڵـی مـن لە یـارت جـــوانتـــر
یـارم لە گـــوڵ خـــان و مـــانتـــر
چەند جوانە!
مـــانـگ و ڕۆژ، گــەلاوێژی گــەش
گـــڕی ئـاگـــر بـەشــــەوی ڕەش
بۆنی خــۆش، گـوڵی ڕەنگا و ڕەنگ
باریکیی شـیـعـر و خـۆشـیی دەنگ
زەنگی سـەرشـەوێن، فـیکەی شـوان
خـشـــپـەی وردە مـــاچ لە جێ ژوان
تیـــشـکی مـــانگ لە ئاوی کـــانی
ســــــــروەی شـنـەبـای بـەیـانـی
لە دوور قـاسـپـەی خـاسـە کـەوێ
نـازی بـووکـی هـەوەڵ شـــــــەوێ
ســپـــیـــاییی ســـینە شــینی خـــاڵ
ســـوورایـیی کـــوڵم و لـێـــوی ئاڵ

زەردیی گــــەردن و ڕەشـــــیی مـــوو

تەنگیی دەم و گـــــوشــــادیی ڕوو

ســافــیی هەنیــە ڕاســتــیی کــەپۆ

چاڵـی چەن کـــــــەوانـەی ئـەبـرۆ

مــەســتــیی چاو قــولاپەی برژانگ

ســایەی پەرچەم لەســـەر لاجــانگ

خــــــڕیی مـــــەم، بـڵـندیی بـاڵا

گـــــاڵەی تـاقـــــانـە لە مــــاڵا

زەردەی زەردەپـەڕ لـەســــــــەر ئـاو

پـرووشــــــــەی بـاران لـە بـەر تـاو

خــــــــوڕە و چاوئـەنـدازی هـەڵدێـر

بــازی ئــاســک، ئــاوازی بــلــوێــر

کــــــەروێشکەی گــــەنم بـەهاران

بـەفــــــری هـاویـن لـە پـەســــــاران

دیمەنی کـــێـــو و نەخـــشی دەشت

هـەر لـێـــــــــرەوە هـەتـا بـەهـەشت

هەرچی خـــۆشن هەرچی جـــوانن

کــۆیلەی جــوانیی کــوردســتــانن

جێی ئازایان

کــوردســتــان جـێی گـوردی کـوردان

بێـــشــــەی شـــێــــردڕ و نەبەردان

لانـکـی زەردەشـت و مــــــــوهـابـاد

پـایتــــەخـــتی شــــاهانی مــــاد

جێگا تاجی کەیخوسرەوی
کە بووی باجی هەموو زەوی
مەیدانی گۆدەرز و ڕۆستەم
کۆشکی دڵداری زین و مەم
ڕێبازی بارامی چۆبین
جێڕازی فەرهاد و شیرین
هەزار فەرەیدوون و کاوە
سەری هەڵداوە لەو ناوە
لە ڕۆژهەڵاتی کۆن و نوێ
لە مێژوو بنۆڕە و بدوێ
لەلایەن کوردی ئازاوە
کێ ساغ ماوە و داغ نەکراوە!

هێندێک لە پاڵەوانەکانی

قازی، مستەفا بارزانی
شێخ قادر و غەوسی سانی
ئیحسان، شێخ سەعیدی وەلی
شێخ مەحموودی داری کەلی
سمکۆ، خانی ئاردەڵانی
شۆڕە سوارانی بابانی
پاشای سۆران، میری بۆتان
خاوەن زۆران، کەلی کۆتان
بازو میر عەلی جان پۆلاد
غانم و دەیسم و قوباد

بو موسلیمی خوراسانی
زەندی و ئەیوبی و ساسانی
ئەردەشێری شوانکارە
چەند شێریکن لەو نزارە

هێندێک لە بوێژەکانی

مەولەوی و بێکەس و خانی
نالی و مەحوی و بەردەشانی
کوردی و گۆران و جزیری
حاجی و حەمدی یو حەریری
پیرەمێردی گردی یارە
چەند خونچێکن لەو گوڵزارە
وەک تۆ فرزەندی ئەو خاکەن
بولبولی ئەو خاکە پاکەن

گوڵی سەرچڵ

ئەو کوردستانەیە یارم
بۆ ویە وێڵ و هەژارم
دلبەرم ئەو دەشت و کێوەن
ئەو پڕ نەوت و زێڕ و زێوەن
کە عەنباری ڕۆژهەڵاتە
سەرچاوەی دەجلە و فوراتە
بۆ کێوانی سەربەرزی وی
عاسمان سەردەکا نەوی
فریشتە و هۆریی بەهەشتی

دێنە سەیرانی پێ دەشتی
داری کەونارای دنیایە
کوێی دڵگر و خۆش نومایە
گشت تێکوڵ و لق و پۆپە
کوردستان گوڵی سەرتۆپە

ئاخ لە بەختی ڕەش

ئاخ چ بکەم گەردوون تەرەسە
کوردستان ئەمڕۆ بێ کەسە
یەخسیری دەستی تورکانە
داگیرکراوی ئێرانە
یان پاپەتیی مارمێلکە خۆر
تێی ڕۆهاتوون دەیبەن بەزۆر
گۆڵ و دەڵ و ڕێوی و چەقەڵ
دەگەوزن لە جێی فیل و کەڵ
فسۆس و کەروێشک و دەڵەک
لانیان کرد لە بورجی بەڵەک
شەم شەمە و مشکە تۆپیون
لە قەڵای سەردار خزیون
لەجێی خانزادی شەقڵاوە
وشتری گەڕ ئیخ دراوە
دەک فەلەک تەختت وەرگەڕێ
ئاگر لە بەختت هەڵگەڕێ
تورکی حیز، تریاکیی ئێران

خونکارن لەسەر دلێران
پڵنگی ڕازی کوردستان
نەتەوەی ڕۆستەمی دەستان
پاش ماوەی خانی لەپ زێڕین
دیلی چەنگی دێڵی خوێڕین
کێ دی تەنانەت بە خەون
ئازا وەبن حیزان کەون!

فریو درام

کوردی مەردم بەزەند و بەند
هاسان نەدەکەوتمە کەمەند
دووبەرەکی هێزی بردم
شێخ چەک و نینۆکی کردم
مەلای پیس دەستی گرێ دام
بۆ ناو زەلکاوی فڕێ دام
ئەنجا هێزی ئیستیعماری
پای پێدادام بە یەکجاری
نوقمی قوڕی دیلیی کردم
دزی گەلان ڕۆزبی بردم
لەناو بەرگی شارستانی
بەناو ئینسانی، نەمزانی
تا ڕووبەندی دیموقراتی
لاچوو ڕوم دی بوو بە قاتی*

* وشەی دیموقراتی حروفی (ڕوم دی)ی لێ لاچێ قاتی دەمێنێتەوە.

کوللۆ کەوتە دەغڵ و دانم
هەر بەخۆم بردی تاڵانم
چەند زۆڵە کوردێکی زل کرد
گریی نامووسیان بۆ شل کرد
بەچەند قۆشێک سازی کردن
هەرچەندی ویستی لێی بردن
گەنم و جۆ و تووتن و دراوم
زێڕ و نەوتی بە لێشاوم
نەوتی کرماشان و کەرکووک
«ستی» لەندەنی کردە بووک
هی «رمان» و بەختیاری
بۆ «وال ستریت» چوو بە دیاری
دەلەسە و دەویت زەناوێر
گوێلکن بە پەمۆی ئێمە فێر
چەرچیی مل چرچی مام چەرچیل
بەنان و ڕۆنم بوونە فیل

***

زمانم لێ داگیر کرا
مێشک و دڵم خورا، برا
خوێنیان مژیم، گۆشتیان خواردم
ئێسکیان بە سەیان ئەسپاردم
لای تورکە نیوەی کەلاکم
عەجەم بەربوونە لوولاکم

عـــــارەبیش بـەشی خـــــۆی دەوێ
قـــاپێک لێــــرە قـــەپێک لەوێ
هەر لەیەک ســـەعـــات و یەک دەم
عـــەرەبم و تـورکـــیـــشم و عـــەجـــەم
پێـم دەڵێـن تورکی کــــــێـــــوانی
یان لە قـــەحـــتـــان و شـــەیتـــانی
یەک دەڵێ مـــێـــژوومـــان یەکـــە
ئەگـــەر بشت خـــۆم دەنگ مـــەکـــە
***

خەیاڵ ئەکەن

بـــەڵام بـــە هـــەزار هـــێـــنـــدە دەرد
نـامـــــرم، ســــــەریان داوە لـە بەرد
مـن بە بـانیــــــپــــــاڵ نـەمـــــــردم
چەنگیـــزخــــان قـــڕی نـەکـــردم
ســـەلیـــبی چوون، مـــرد گـــەزەنفـــۆن
کـــــورد بە زیادەوە هەر وەک خـــۆن
شــــا عــــــەباس لە بنەی نەهێنام
تـۆزی بـەبا بـوو مـن هـەرمـــــــــــام
بەشـــێـــر نەخـــورام، دێڵـــە ڕێوی
دەم خـــوا؟ های بە کلکی خـــێـــوی
گـــــەل خـــــواردن گـــــەلێ گـــــرانە
نایبــــا ڕیـخـــــۆڵـەی ئەمـــــانە
ســـــەد ســـــاڵ جـــــوورابم، خـــــورابم

قورسم هەرگیز هەزم نابم
پارووێکم چیڕ و دڕکاوی
کێ بم خوا دەبڕم هەناوی
لە چاویانڕا سەر دەردێنم
هەتا سەر هەروا نامێنم
بەرخ هەر بن سەوە نابێ
ڕۆژێک دێ شاخی پەیدا بێ
زەوی دەگۆڕێ و دەگەڕێ
هەردەم دێنێتە ڕووپەڕێ
لەو چەرخ و خول و گەڕانە
سوورێکیش بەشی کوردانە
بەرەو منیش دەخولێتەوە
نۆرە گورزی مەش دێتەوە
نەخوازە لەم چەرخی بیستە
گاڵەی دنیای کۆمۆنیستە
ڕێ و شوێنی لینین هەیە
سوڤێتستان و چین هەیە
ئاڵای بەرزی کرێکاری
هێناویە موژدەی ڕزگاری
بە ملیار خەڵکی ڕۆژهەڵات
ئازا لە ئیستیعمار هەڵات
چین داری بۆ ئامریکا کرد
کەللەی سەری پڕ لە کا کرد

چەند چەرخــــە ئینگلیـــزی گـــلاو
هێندی تالآن کـــرد و چلّــــپــــاو
ڕفــــاندی، کــــڕاندی، ســــاندی
دیتت چۆن کــــۆمــــەڵی گــــاندی
بـــە ڕۆژو، بـــە تـــەشـــی ڕســـتن
تـەنەکـــــەی دەکلکی خــــــستن!
ســــــۆکــــــارنۆ هۆڵـەندی چڕاند
هیند و چین فــــەرانســــەی دڕاند
لـەو کـــــــــونـەوە بێ ئـەو بـایـە
چـۆن هـەلـێـکـی مـنـیـش نـایـە؟
***
شۆڕش ئەکەم
هـاکـــــــا دیت مـنـیش ڕاپـەڕیم
خـــــوڕیم، گــــــوڕیم، چڕیم، دڕیم
ســـــــــــەپان و پالـەی دڵ پـۆلا
لـە شـــــــــــار و لادێ، لـەچـۆلا
کـوتک لە سـەر شــان، داس بەدەس
دەبێـــتــە شـــۆڕشگێـــڕ هەرکـــەس
خـــۆ وەشـــێـــرن خــــوێڕی و قـــزە
بمرێ هـەرچی حـــــــــیـــــــــز و دزە
چـەک لــە چـنـگ زۆردار دەردێــنـم
نـق بـکـا ســــــــەری دەشـکـێـنـم
ڕیشـی ڕیـخـنـی شــــــــێـخ دەبڕم

مەلای لابەلا زگ دەدڕم
زۆڵە کوردی بێ ئابڕوو
دەنێرمە سەر هۆرەی بەڕوو
ڕووی گوندی خۆران ڕەش دەکەم
ئاو و زەوییان دابەش دەکەم
لە کێژ و لاوی جووتێران
پاڵەوانی نەوەی شێران
هێزی کوردستان پێک دێنم
تۆڵە لە دوژمن دەستێنم
بگا و مەکوش، گێلدم، ئوێلدم
یایومە تێ ناگەم کوردم
کێ خواردوومی دەڕشێتەوە
کێ لێی دام لێی دەدرێتەوە
لە گورگیان کڕیاری پۆستم
بۆ بێ زۆربان یار و دۆستم
ئەویش بێ بەش بوون وەکوو من
ئەویش خوێنی مژتوون دوژمن
دوژمنی گەورە ئیستیعمار
ڕۆژهەڵات کوژەی شینە مار
مەردم خۆرەی چەرموو چەرم
بێ بەش لە شوورەیی و شەرم
لەگەڵ تورک و عارەبی چاک
گەلی ئێرانی باش و پاک

دەست لە قەدی یەک وەردێنین
ڕیشەی ئیستیعمار دەردێنین
حەزبای خوێنمژی هەژاران
بەگەل دەکەین بەردە باران
سەر و گوێی بە داس بە چەکوچ
دەبڕن دەجنن چ کوڕ چ کچ
ڕێ نادەین خەونیش ببینێ
کە زل بوو لەسەر زەمینێ
لێی حەرام دەکەین ئەو خەوە
مەرگی سەگی هار چل شەوە
پشت بەکام هێزی دەسپێرێ
کوێ ماوە خۆی لێ وەشێرێ!
کوودەڵەی دەلەسە و چەرچیل
ئێمە دەیان گرین بە دیل
وەک گیسکی مس لە بەهارا
بن کلکیان دەکەین بە دارا
نیشتمانمان دەکەین بژار
خوێنمژ دەبڕین لەسەر هەژار

جا نۆرەی بەزمە

ئاڵای سێ ڕەنگی ڕەنگینم
لە پۆپەی بەرزان دەبینم
دەلەرێ و دەشەکێتەوە
دەردم سارێژ دەبێتەوە

برین لە گیانم نامێنێ
دەم و دەست گوشتەزوون دێنێ
ئەودەم بە کوێریی نەیاران
گشت خاکەلێوەی بەهاران
بۆ جێژنی ڕزگاری و سەرساڵ
کیژۆڵەی کورد و کوڕ و کاڵ
بالابەرزان و چاومەستان
دێن لە هەموو لای کوردستان
لە کوێ و لە کوێ؟*
لە عەزیز، بتلیس و ماردین
زارا و مەکس و کلس و عیفرین
دەرسیم، ئەرزەڕۆم، ئەرزنجان
بایەزید و سعرد و وان
مەلاتیە و دارندە و بۆستان
دیاربەکر و جزیرا بۆتان
باش قەلا و خۆزات و پالۆ
مووش و چۆلەمێرگ و ماکۆ
کنج و کەیفی و ساریقامیش
سوێرەک و عەنتاب و مەرعیش
عامودە و دەرباسی و ژەنگار
تا قامیشلی و عەرەب پینار

* هەرچیی لەو بەندەدایە ناوی مەڵبەندەکانی کوردستانە.

ئەسکەندەروون، ئۆرفــە، خــەرپووت
عــەقــرە، مــووسل، عــمــارە، کــووت
مــیــدیاد، ئامــێــد، دهۆک، زاخــۆ
کــفــری، کــەرکــووک، هەولێــر و کــۆ
ڕەواندز، هەڵەبجــــە، پــێنجـــوین
مـــــەندەلی و تووز و خــــانەقین
کـــرند و قـــەســـر و خـــوســـرەوی
شـــوشـــتـــەر و بەندەر پەهلەوی
بەنــدەر دەیلەم و بــەهبــــــەهان
خـــورەمـــاباد و ئیـــســـفـــەهان
مــەلایر، مــەســجــید ســولەیمان
ســـوڵتـــان ئاباد و تویســـەرگـــان
شـــەهری کـــورد، سنە، هەمـــەدان
کــرمــاشــان، ســەقــز، هەورەمــان
ســــــــەردەشت و بانــە تا شنــۆ
تا ورمێ و دیــلـەمـــــان و خـــــۆ
نەغــەدە و شـــاپوور و ســـەڵمـــاس
لـــە هـــەردوو بـــەر ئـــاوی ئـــاراس
مـــیـــاندواو ، شـــاهین دژ، بۆکـــانی
مـــــــەهابادی و ســــــولەیمانی
چییان لە بەرایە!
بـــــەبـــــەرگـــــی ئـــــاڵ و والاوە
هــەرچــۆنــێ لــە نــاویــان بــاوە

شاڵ و شاپک، کەوا و پاتۆڵ
جل تەنگ و نێفەک فشوفۆڵ
کوومی سوور، شەدە و جامانی
تەپلەی لە بان خولامانی
کەوای شۆڕ، فەرەجی و پەستەک
مرادخانی و عەبا و کورتەک
کنجی دێوجامەی بۆتانی
ئەنگوچکی شۆڕی سۆرانی
دەرپێی سپی و چۆغەی گرژاڵ
کەوش و کەلاش دەبنە هەواڵ
کورگەل هەمووی شۆخ و لاوە
بۆ کچانیان چاوە چاوە

جل و خشڵی کیژان

هەزار ڕندێ و شەمێ و زارا
سەرتاپا خامەک و خارا
سایە و کراسی کەمبەرچین
لە هەزار ڕەوشێ و نازەنین
پەلک و قەتارە و گێل گێلە
کەمبەرە زێو، پشتێند شێلە
لاسەرە و بازن و خڕخاڵ
کلۆجەی مەخمەر سوخمە ئاڵ
تۆق و تەلیسم و لاگیرە
گۆبەرۆک، ملوانکە لیرە

گواره و کرمەک و دەرزیلە
مێخەکبەند و ئەنگوستیلە
حەمایەل، بازوبەندی قۆڵ
لوولە و قاش، خرینگە و مەنگۆڵ
بەرموور، گەردانە، پاوانە
سڵسڵە و پڵپڵە و لەرزانە
خەزێم شۆڕ، دەسماڵ بە ئۆیە
کڵاوزێڕ بە دابی کۆیە
چەند جۆر هەڵپەڕکێ
لەسەر چناری گوڵعەنبەر
یان لەسەر کانیی مام قەنبەر*
دیتت لەسەد لا هەڵ خلا
ڕاست و چەپی و هۆرزێ و ملا
ڕۆینە و سێ پێیی و شێخانی
دووپێی چۆمی مەجید خانی
بەزم گێڕەکان
دەنگ خۆش دەیگێڕن بە بەندان
حەمە جەیران، عەلی خەندان
تایەر تەوفیق، گەردی و ڕەمۆ
کاوەیس و ڕەشۆڵ و کوڕۆ
ئەحمەد گوزەڵ، مەجە گڕوێ
هەلامە و حاجیلە و مامڵێ

* سەرچنار: سەیرانگایە لە سولەیمانی. * کانیی مام قەنبەر: سەیرانگایە لە مهاباد.

فەوزیە و ئەڵماس، مریەم خان
نەسرین شێروان، مەنیج حەیران
سێلاق، سەرشین، کەریمە کوێر
مامی سێوانیش بە بلوێر
سەرمابردوو بە دەفەوە
هەڵ دەخولێ بەبەر سەفەوە
مەلا کەریم، قادری ئەوڵا
هەرکەس لە سووچێ لە هەوڵا
بە تار و دنبەگ بە گەواڵ
چووزەلە و کەمان و شمشاڵ
لاوی یەزیدی بە تەنبوور
دیلان جۆش دا ساز و سەمتوور
لێدەن شێخۆنادۆ و خەمە
دەهۆڵ و زورنا دەم دەمە
هەی لەو گۆوەندە
دەبێتە بەزمی ڕەش بەڵەک
شیر و شەکر دەگەن بە یەک
هەڵ تەکانە دەست کوشینە
ڕان بەڕانە ڕێک خشینە
ڕەشماڵی زوڵفی تاتایی
دەدرێن لە سمێڵی خورمایی
ئارەقی سپی و ئەسمەران
دەتکێنە سەرگۆی خەنجەران

خــوێی ســەرکــوڵم و تەنکە لێــوان
دەڕژێنە نێـــو شـــەکـــرە ســێـــوان
خــــۆبادانی کـــەمـــەرشـــلان
چاوبڕکـــــێنەی چاو بەکــــلان
لـەرزەی مـــــــەمکـی بالآبـەرزان
خــێـــرو خـــۆشی دەکـــەن هەرزان
بەگـــــەل خــــرمـــــەی پانـی بەرز
دەلـەرزێــن دڵـی عـــــــــــەرز
لەســـــەر شـــینـی ســـپی بەلەک
شـێت دەکـەن مـەلەک لە فـەلەک
کـــەفـــەڵی خـــڕ و مـــەچکی پڕ
هەڵخـــڕێن کــەســـەر دەکــەن قـــڕ
کێ بە کـــێـــیـــە لەوان دەمـــان!
کـــوڕ هەلە دەس بەرنە مـــەمـــان
هەرچەند خـــۆش ڕابوێرن کـــەمـــە
چ ڕۆژی لۆمـــــە و لـەقـــــەمـــــە
دوای ئـەو هـەمـــــــوو ژینـە تـاڵـە
دەرد چێـــژتنی ئەم چەند ســـاڵە
چێـــــــژەی ئـازادی دەچێـــــــژن
کـــــوڵ و کـــــۆ بـە خـــــەم دەڕێژن
دڵ بـۆ یەکــــــتــــــر دەکـــــەنـەوە
ســــــرتە دەکـــــەن بـە کـــــەنـەوە
دڵ تـــــەڕن و لاون و نــــــازەنـــــین

سرته و پێکەنین هەر چ نین
لەو دەم لەو ڕۆژە لەو جێیە
ماچ و مووچیش عافووی لێیە
زیقە و تریقەی منداڵان
حیلکە و کۆکەی کۆنە ساڵان
دایک و بابی کیژ و لاوان
یەکتر دەدوێنن بە چاوان
دەبینەوە هاواڵ

بولبول منیش ئەودەم سازم
وەک تۆ دەگەم بە دڵخوازم
دەڕەوێ تەمی هەژاریم
بەس دەکەم لەناڵە و زاریم
بەستەی دڵداری دەبێژم
دوڕ دەڕێژم، گوڵ دەنێژم
دەدەم پەسندی ئازادی
دنیایە داخنم لە شادی
دەگەڵ تۆدا دەچریکێنم
بەستەی خۆمت پێ دەخوێنم:
ئەمەش بەستەکەیە

کوردستان ئەی نیشتمانم
هێزی دڵ، ئارامی گیانم
جێی سەربڵندی و شانازی
تا دڵ دەخوازێ دڵخوازی

گـــوڵـی پشـكوتـووی بـێ پـاییــــز
ســـیس نـابـێ و نـاوەرێ هەرگـــیـــز
مـــێــشكم، هەســـتم، بیـــرم، ژینم
بۆ تـۆن ئـەی گـــیـــانـی شـــیـــرینم
تـا زینـدووم هـەر تـۆی مـــەبەســـتم
خـــــۆشم دەوێـی دەت پـەرســــتم
بـشـــــمــــــرم لەشـی بـەگـڵ بـوو
دەڕوێـنـێ چـەنـد گـــــــوڵ و دڕوو
گـــــوڵم بـۆ دەســـــتـی دڵـدارت
چقـــــڵم بـۆ چـاوی بەدكــــــارت
گـیـانـیش دەفـڕێتـە عـاسـمـانت
ئـەوسـا تـێــر دەكـا سـەیـرانت

***

ساڵی ٥٧ لە سووریاش وەک جێگەکانی تر لاوان خۆیان ساز دەکرد بۆ بەشداربوون لە فستیوالی لاوان لە مۆسکۆ. لەسەر داخوازی چەند برادەرێکی کورد، سروودی لاوانی جیهانیم بە کوردی نووسی:

سروودی ئاشتی

ئاشتی خوازان جەوانی مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد، مەردوگورد
باوی چەکداری شـەڕانی کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد، کـەوت و مـرد
ئێـــســـتــــە هەمــــووی مــــە بەعـــالەم ئەدەین گش دڵ خــــوا
بەد فــــەڕی پیس نەعــــرەتەی مــــە هێـــزی برد هێـــزی برد هێـــزی برد

***

* بەندەکەی سەرەوە لەو سرووده لە پێشدا و لە پاش هەرسێک بەندەکانی تر دوپاتە دەکرێتەوە.

١

لاوی هەردی گش بران ڕۆژ و شەو هەر خەریکی خەبات
ئاشتی خوازان وەک چران تیشکی وان بەختی ڕەش ون دەکات
ویکڕا گەلانی جیهانی دەیلێ بەگیان و زمانی:
چینی جەوانین، هیمی جیهانین خۆشی دەکەین دنیا

٢

چەک فرۆشی پارەدار، هەوڵ ئەدەن هەڵ ئەکەن توونی شەڕ
خەڵکی دنیا بوون شیار، ناچنە شەڕ بۆ خودای فێڵ و گەڕ
لاوین بناغەی جیهانین، جێگەی نیازی گەلانین
خۆشیی زەمانین، مایەی ژیانین، پڕ ئارەزوو و هەویا

٣

لاوی ئازای کورد زمان وەک پڵنگ ڕۆژی جەنگی وڵات
ناوی دەرکرد بێگومان زاگرۆس پێو دەڵێ و ئارەرات
ئێمە دەنێژین نەیاران خۆشی دەدەینە هەژاران
گش پاڵەوانین، شێری ژیانین لە دوژمنان وریا

***

قبور البیض، سووریا، ٢٠/ ٧/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ منیش بەنیازبووم کە بۆ بەشداربوون لە فێستیواڵی لاوانا بچمە مۆسکۆ، بەڵام تەگەرەی تێ خرا. ناچار چەند مەقالێکی هاوارنامە و ئەم شیعرانەم بە برادەرێکا نارد کە لەجیاتی خۆم بچن، بەڵام برادەرەکەش گوایە لە بیری چووبوو کە نیشانی کەسیان بدا، لەم شیعرانەدا بۆرەگلەیییەکم لە مۆسکۆ کردووە کە نەدەبوو بەرانبەر بە کوردی هەژار ئەوەندە بێ پەروابن:

شەوێک زیندان

شەوە نیوەشەو، دنیا خامۆشە
وەک ئازیەتباران زەوی ڕەشپۆشە

هەناسەی ساردە با دەناڵێنێ
هەور دڵ پڕە، ئەسرین دەڕژێنێ
تاک تاک ئەستێرە لە ئاسۆی مەلوول
دەڕواننە شینگە وەک پیاوی فزوول
ڕمبەی پێلاقە و هەڕەشەی زۆردار
شەقەی قامچی و دار تێکەڵ بە هاوار
پڕیشکە و فیشقەی خوێنێکی ئازاد
لەدار و دیوار دەنووسێ «هەی داد»
گزیر دڵ ڕەقە، مووچە، خوێن تاڵە
کوتەکی دەستی زاڵمی زاڵە
لە جوابی ناڵە دەحیلکێتەوە:
کوردی چۆن بە زەم پێتدا دێتەوە!
ئازادی خوازی! بەشت مردنە
هەقی کوردستان پامال کردنە
تۆی چقڵی چاوی هێزی ئیستیعمار
دەبێ بت نێژم لە ڕێگەی دۆلار
نووسیوتە «مۆسکۆ کۆشکی کرملین،
قەڵای ئازادیخوازانی زەمین،
باڵداری هیوای وەتەنپەرستان،
جارێک بابێتە سەیری کوردستان»
بە کام دەست ئەمەت نووسی بیبڕم
کام دڵ ئەمەی خواست تا هەڵیدڕم!
زمانم بەستووی نەمهێشت بخوێنی!
بەچی پەڕندەی هومێد دەدوێنی!

چی بۆ دادەنێی! کوا دان و ئاوت!
فرمێسکی چاوت! جەرگی سووتاوت!
ئا! هیوات وایە تێ بگا مەبەستت
لە زرەی زنجیری پێوەند و دەستت!
ملیۆنەهای کورد دەتەوێ بژین!
ڕزگاربن لە ژێر زۆری و خوێن مژین!
نەتزانی ڕێگەی هیوات گیراوە!
دەرفەت بڕاوە چارەت نەماوە!
دەورەم تەنیوی بە پۆلا و ئاسن
هەیهاتە بێڵم گەلان بتناسن
کوندی پەیمانی بەغدات لە سەرە
دان و ئاودەری ئایزەنهاوەرە
عەدڵی لاوازی شەل و نوقوستان
ناگاتە چیای ڕژدی کوردستان

***

لەناو هەنیسک و غەڵدەی خوێنی دەم
جواب ئەداتەوە نووزێک بە حاستەم:
لێم بدە، بدڕە، بکوژە، ببڕە
ناموس بفرۆشە، نانی پێ بکڕە
خوێن بمژە، پێستم لە دار هاڵێنە
لە سەرمن ئێستا هێزت بنوێنە
جەمی دوارۆژی تۆشە و ئیستیعمار
چل شەوە مەودای ژینی سەگی هار
هێزی هەژاران دنیا داگرە

بۆ پووشی گیانی خوێنمژ ئاگره
هاکا گوڕاندم له چیا و نوالآن
گیانی تۆ و ئاغات دەڕوا بە تالآن
نامێنن نە تۆ نە زەناوەرت
بەداری بێستان دادەکرێ سەرت
دەبێ پەیمانتان مردار بێتەوە
لەسەر گۆڕینگۆ سەربنێتەوە
بە کوێری چاوی دالآس و بەیار
کورد دەبن ڕزگار ورد دەبن نەیار
لەناو گەلاندا خۆمان دەنوێنین
بەسەربڵندی سەرمان هەڵدێنێن
یاری ئازادی دەگرینە باوەش
ڕۆژی ڕوون هەڵدێ لە پاش شەوی ڕەش

***

دمشق، سووریا ٢٥/ ٧/ ١٩٥٧- تەڵقینی بەعەرەبی کە لەسەر مردوانی دەخوێنن ئاوا دەست پێ دەکا «ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر(کەنیز)ی خودا» . منیش ئەم تەڵقینەم هەر لەو بارە هەڵخستۆتەوە. هێندێک لایان وابوو کە گوتوومە «گەر دین ئەمەیە تا دوایی... گوناحە...» بەڵام ئەگەر تێگەیشتوانە سرنج بدەن ئەزانن چم وتووە و نیازم کفر و گوناح نییە... مەولەوی لە مەسنەویدا ئەڵێ«گەر پیاو چاک وابێ نەحلەت لە پیاو چاک» :

تەڵقین بە کوردی

ئەی بەندەی خودا کوڕی کارەکەر*
گوێ بگرە لەناو گۆڕی تەنگەبەر

* بەندە بۆ پیاوە بەڵام بۆ مردووی ژن دەبێ بڵێین: کارەکەری خوا کچی کارەکەر.

له دنیای بێفەڕ کۆچت کردووە
له ئەولای بێگەڕ خانووت گرتووە
تۆش وەک مردووی تر وەک هام فەردانت
دووپەری خودا دێنە سەردانت
دووی ددان زەردی سووری چاوشین
بە گورز و مەتاڵ، بە تەوەرزین
تۆزێ مڕومۆچ، ڕووتاڵ و تفتن
بەڵام وەک دەڵێن «بەگفت و لفتن»
هەزار جار بڵێن «کوا مەڕنەمووکە»
بێدەنگ، قڕوقپ، لێت نەیە جووکە
گەر تێشت هەڵدەن پێشت دادەن تف
بڵێ من کوردم، زمان مایەعرف
له دار مەترسێ گوێ مەدەرە جوێن
ناچاریان بکە بە کوردی بدوێن
ئەمجار بە زمانی شیرینی کوردی
خۆت هەڵە مەکە، هێدی، بەوردی
بێژە: لالۆ، خوا و پێغەمبەر هەقە
کوردی هاسانە و عارەبی ڕەقە
باسی مردن و هەستانی دوایی
خۆ ماندوو نەکەن با بەخۆڕایی
بڵێ: کورد لەسەر دنیا مردووە
دەمێکە قیامەت لەوان ڕابووە
بێ بەرگ و پێڵاو، بێ نان و بێ دۆن
تورک و عەجەم و عارەب دەیانخۆن

کورد ژێر چەپۆکە و ئەو خاوەن زۆرن
برای موسوڵمان، موسوڵمان خۆرن!
با لە خوا پرسن: گەر دین ئەمەیە!
گەپ و گەمەیە و زیانی مەیە
دینێ بەشی کورد بخاتە بن لیچ
سەد بار گەورە بێ نامەوێ وە هیچ
وەرامی بەهەشت زۆرباش دەزانی
خۆت خەڵکی چیا و دەشتی کوردانی
باس بکەی ئاو و هەوای کوردستان
کوڕ و کچی جوان، پێ دەشت و کوێستان
شینایی و کانی و باغات و میوە
پێت باوەڕ دەکەن بەهەشتت دیوە
دۆزەخیش وێنەی لە دنیا پڕە
چۆڵی عارەبی گەرم و قاقڕە

***

بادگودەزبیرگ، ئەڵمانیا، ١٥/ ٨/ ١٩٥٧- ساڵی ١٩٥٧ وەک لە پێشەکیدا گوتم بەرەو مۆسکۆ چووم، هێندێک لە برادەرانی عێراقی و سووری نەیانهێشت و لەچیکوسلۆفاکیاوە دەریان کردم. مانگێک لە ئەڵمانیادا سەرگەردان خولامەوە. ڕۆژێک لە سەر چۆمی (ڕاین) غوربەتیم هەستابوو، ئەم شیعرانەم هۆندەوە:

فرمێسکی هەژارێک

لەسەر چۆمی «ڕاین» لە ڕۆژگارێ جارێ
تکا ئەشکی ئاوارە کوردێ، هەژارێ
بەسەریا خوڕی: کوێندەریی ئەی تکەی سوێر
ئەتۆ و ئێرە چی دەنکە فرمێسکی بێ خێر؟

وتی: ئاوی چاوی کــوڕی کــوردســتــانم
له دەجله و فــوراتڕایه ناو و نیــشــانم
لـه زێـڕیـنـه ڕوود و تـەتـاهـۆ ســـــەلامێ
له بەژنت له چل چەشــمــه پێــمــه پەیامێ
لەســەرخـۆبه ئەی ڕاینی شـۆخ و شــیــرین
شتێک بوین ئەمەش گەرچی ئێستا ئەسیرین
هەچەند دیل و بێــچـارەشـه نیـشـتـمـانم
ببــەخـشــه لەجـێی تۆی به خـۆشـتـر دەزانم
چ کـــەڵـوه و چ ســـیــــروان و ئاوێزەڕۆیه*
به دیمەن هەمـووی شـۆخ و شـەنگتـر له تۆیه
ئەگـەر لادەچێ ئەم تـەمـەی نەگـبـەتـیـمـان
بەخـــاوەن دەبێ کـــێـــو و چۆم و زەویمان
لـه دڕکـی نـەیـاران بـژارێـکـی دەکـــــــرێ
هـەزارانی وەک تـۆ لـه شـــــابـاشـی دەدرێ
بــەڵــێ ئـاوی چــاوم لــه دڵ هــەڵــکــزاوم
لەڕێی ســـەربەخـــۆبوونی کـــوردان ڕژاوم
وتی ڕاین: ئەی تیــشـک و هێــزی دڵی من
وەره باوەشم بـت بـەمـــــه بـەحـــــری بێ بن
به هاوار و دادت مـــوحـــیت بشـــڵـــەژێنه
له چەپگەردی گـەردوون بەشی کـورد بسـێنه
* * *

* دجله، فـورات، زێڕینەڕود، تەتاهو، چل چەشـمـه، کـەڵو، سیـروان، ئاوێزەڕۆ: ناوی هێندێک لەو چۆمانەن که له کوردستاندان.

چەند ساڵێک لەمەوبەر هێندێک لە کمۆنیستەکانی ناوخۆ ڕازی نەدەبوون باسی کورد و کوردستان بکرێ کە گوایە گەلپەرستی وەبەر مارکسیەت ناکەوێ! کەچی کوردەکانیش هاواریان بۆ ئازادی عەرەب و عەرەبستان ئەکرد و هیچ زیانیشی نەبوو. لەو سەردەمانەدا ئەم دەمەتەقەم نووسیوە کە لام وایە وێنەیەکی ڕاستەقانییە بۆ ئەو تەرزە کەسانە لەو سەردەمەدا. بەڵام نابێ لە بیریشمان بچێ کە ئێستا کمۆنیستەکانی ناوخۆ دان بەمافی گەلی کوردا دەنێن و لایان وایە ئەبێ کوردستانیش وەک هەموو وڵاتانی تر ئازادی خۆی وەرگرێ. لاشیان وایە ئەو کەسانەی ئەودەمە خۆیان لە باسی کوردستان ئەبوارد بەهەڵەدا چووبوون.

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

پـ ـ بایز لەمەڕ تۆ خەبەرێکم بیست
بـ ـ خۆمن لەمێژە بوومە کمۆنیست
پـ ـ پێم ناڵێی مانای کمۆنیست چییە؟
بـ ـ بەبێ جیاوازی خێر و خۆشییە
گش ڕزگار دەبن گەلانی زەوی
فەرقی نامێنێ بڵند و نەوی
دەبنە برای یەک سپی و زەرد و ڕەش
هیچ گەلێ ناکرێ لە ژیان بێ بەش
ڕەشی ئەفریقا و سپیی لەندەنێ
هەرتک وەکو یەک بەشیان ئەدەنێ
ون دەبێ ناوی دیل و کۆلەدار
لەقامووس دەڕوا وشەی ئیستیعمار
پـ ـ ئۆخەی مام بایز بۆ موژدەت ئۆخەی
ئەو دەورە خۆشەی کەی دەبینم کەی؟
ئەوسا لەسایەی ئێوە کۆمنیستان
سەربەخۆ دەبێ خاکی کوردستان
بـ ـ چت وت کوردستان؟ تۆ گەلپەرستی؟

ڕێگەی پێشکەوتن لە خۆت دەبەستی؟
نیزاڵ و کفاح نازانی چییە؟
دەیالەکتیکت ئاگا لێ نییە؟
کێ کەلیمەی کورد بێنێتە سەر زار
دیارە قەومییە و پیاوی ئیستیعمار
ئەگەرچی مارکس، ئینگلز، لینین
دەڵێن: بێ فەرقن گەلانی زەمین
بەڵام پێشکەوتووی عارەبی زانا
ئەم قانوونەیان بۆ کورد وەلا نا
چونکە کورد لە ژێر چنگی عەرەبن
کورد سەربەخۆبن، عارەب گەڕ ئەبن
بخوازە گانا و سودان ڕزگار بن
کورد بۆ عارەبان با هەر ژێربار بن
کۆمەڵی سووری جەنوبی چرووک
چۆن بەڕێ دەچن بێ نەوتی کەرکووک!
داهاتی شیمال لە خۆیان ببڕن!
قەراجیان نەبێ، گەنم وجۆ بکڕن!
هەواڵی عارەب هەواریان ناوێ!
هاوین چۆن بژین دوور لە شەقڵاوێ!
بێ ڕۆنی کۆیی و ماستی هەولێری
برای عەرەبمان دەگرێ شەوکوێری
برنجی ماڵوان، تووتنی ڕەواندز
نابەخشن بۆ سەد مارکس و ئینگلز

زاخۆ و خانەقین تا جەبەلحەمرین
لە دەست خۆنادەین بۆ گفتی لینین
پـ ـ باشە مام بایز. ئەوە نەوت و ڕۆن
با بۆ عارەب بێ جەهەننەم بیخۆن
ئەی بۆ ئازادی بەرگ و زمانم
دەڵێی چی بایز، تاعوونی گیانم؟
بـ ـ چی ئیستیعماری ڕەجعی کردوویە
نابێ بمێنێ هەواڵ فەرموویە
بە کوردی خوێندن تەفرەقە دێنێ
هەر کوردی گوتن نابێ بمێنێ
چۆغەی فش و فۆڵ شەدە و جامانە
مایەی نەگبەتیی شەعبەکەمانە
یەکیەتی مانای پاتۆڵ فڕێ دەین
پێ خاوس بڕۆین عەگال گرێ دەین
دەبێ لە مەرحووم فێر ببین ئەدەب
خۆی عەرەب نەبوو ببوو بە عەرەب
با شیوعی کورد قەومیی عەرەب بن
هەر بژی عەرەب لە سەر و لە بن
بـ ـ بەخوا مام بایز هێشتا هەر کەری
کەی دەبیە ئینسان قوڕت بەسەری؟
ئاخر تۆم کوردی بۆیە فەوتاوم
هۆرەم لەخۆمە بۆیە قەڵشاوم
یاری نەیاران دەکەی خۆت بخۆن

کێ بیستی لەناو چەرخی تازە و کۆن
مەڕ لە بەرخۆڵەی خۆیان نەبان بن
بچن شیردەری بێچوە گورگان بن
بۆ کورد بیری تۆ و بەیار هەریەکە
بەڵام تۆ بێ چەک ئەو خاوەن چەکە
لەناو عارەبا ئەمتاوێنیەوە!
سەڵا لە عەقڵت بە چاوێنیەوە!

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ١١/ ١٩٥٧- هەوەڵ مانگی دەسکردی سۆڤیات هەڵدرا، زۆر کەس لە نووسەران پێیان هەڵ گوت، منیش ئەم سکاڵایەم لەگەڵ کردووە:

سپۆتنیک

مانگە چکۆڵەی سۆڤیاتی مەزن
جێ بێڵە هەرچی تیژ و خۆش بەزن
وەک ناوی سۆڤێت بگەرە بەرزی
وەک کۆمۆنیزم دەورە دە عەرزی
بگەڕێ بفڕە سەیری جیهان کە
فرمێسکان بسڕە دەردان دەرمان کە
با لێ قەوماوان ناوت بپرسن
خوێنمژی گەلان با لێت بترسن
ڕۆژێک ڕا ببرە بە «لیتڵ ڕۆکا»*
با زەنگی خۆران بێن بەسەر چۆکا

* لیتڵ ڕۆک: شارێکە لە ئامریکا ڕەشەکانیان زۆر لێ کوشت.

بادەوە بۆ ســەر جــەزایر، عــومــان
با بۆســەرکــەوتن نەمــێنێ گــومــان
هێندێ دڵداریی ئافـــریقـــا دەوە
بابزانن ڕۆژ دێ و کــورتە ئەو شــەوە
پێک پێکێ لەسەر خوارووی جزیرە
چیــدی نەترسن لە شــێــرە پیــرە
دەستم دامێنت ئەی مانگی ڕووناک
وا ســـوێندت ئەدەم بە باوەڕی پاک
لەپێش ئەوەدا بچــیــەوە مــەسکەو
ئەگەر هیچ نەبێ شەوێک نیوەشەو
ســەرێک هەڵێنە لە کــوردســتــانم
تێ بگــە چۆنە مـــــاڵی وێرانم
کــانگای نەوتانم جــێی زێڕ و زێوم
بەهەشتی دنیــا، پێدەشت و کێوم
وا داگــیــرکــەران دەمــیــان تێ ناوە
هەر کــوردە مــاوە و بەشی خــوراوە
ببــینە چیــام بوونە بنکەی شــەڕ
مام سام لەوێوە پێتان دەکا گەڕ
ئەی مانگی سۆڤێت بۆ خۆت دەزانی
جیران هەقی هەس لەسەر جیرانی
شەرمە بۆ ئێوە هێندە گەلی کورد
چەکمەی ئیستیعمار دەیان هاڕێ ورد
ناتوانێ بدوێ کورد بەزمانی خۆی

هومــێــدی تەنیــا گــەلی تۆیە و تۆی
ئێــوە یاریدەی دووردەســتــان دەکــەن
چۆن دەبێ سەیری کوردستـان نەکەن؟
پێشوو دەیان گوت: دوعـای عومـەری
کــوردی خــســتــۆتە ناو کــوێرەوەری
ئێــســتــا بۆ دوعــای دالاّس گــیــرایە
ئـەم زۆرە تـاکـــــــەی لاتـان ڕەوایـە!
بلّێ بەسۆڤـیـات کـورد هاوار دەکـەن
یارییـەکـیـان بکەن خۆ ڕزگـار دەکـەن

***

قبور البیض، سووریا ٥/ ٤/ ١٩٥٨- ئەم کورتە نومایشەشم کە هەر بە هومێدی یارمەتیدانی سۆڤیەت نووسیوە خەیاڵەکەم لە هەڵدانی مانگی دەسکردیانەوە بۆ هاتووە:

جوچک و سپۆتنیک

تازە تاو هەڵاتووە، کـەڵەشـێرێکی سـووری پۆپە لار لەسـەر لاقـێک خـۆی لەبەر خـۆرەتاو هەڵخسـتـووە، مـریشکێکی زەردی سـەر بە کـلاّوە بە قـرتەقـرت دان بۆ جـوچکان هەڵدەگرێتـەوە، سێ منالّی ڕووت و پێـخـواسی کـوردیش لە تەمـەنی چوارپێنج ساڵیـدا لـە ترسی سـەرمـای بەیانی هاتوونە بەر بەرۆچکە و هەڵیش دەلەرزن و سـەیری جوچکانیش دەکـەن. جـووجـەڵەیەک مل قـوت ئەکـاتەوە و دندووکی لەدایکی نزیک ئەخاتەوە و جیوجیوێکی دەکا:

جوچک:
تــازە تــێــکــوڵــم شــکــانــدبــوو
خــــــۆم بـن بـاڵـت خـــــــزانـدبـوو
لـە خــــــەومــــــا دیم بـاڵداری زەرد
بەجــێی هێــشت زەوی و دار و بەرد
کــــۆلارێکی بەرهات کــــوشـــــتی

هەڵۆ خـــۆیان وەشـــارت گـــشـــتی
مـــانگـیـــشی دایە پشـــتـــەوە
مریشک:
قـی قـی ئـەوە زیـنـدە خـــــــەوە
جوچک:
دەیسـا چبـوو ئەو جـیک جـیکە؟
کەڵەشێر:
قـــوقـــو، ئەوە ســـپـــۆتـنیکە
جوچک:
کـــردوویە کـــام تیـــرەی مـــرۆڤ؟
کەڵەشێر:
ســـەوێت زەمـــانی خـــرۆشـــۆف
مریشک:
لـەو ڕۆژەوە ئـەمـــــــــە دیـارە
بـێ تـرس بـوویـن لـە کـــــــۆلارە
جوچک تێکڕا:
لەســـایەی ســـۆڤـــێت دڵشـــادین
لـە چـنـگ کـــــــۆلارە ئـازادیـن
مناڵەکان:
بـێـــــــژن وەدەم چـیـنـەی هـەرزن
کـــــوردیش دەرچن لەدەست دوژمن
جوچک:
یاخـــوا دەرچن، یـاخـــوا دەرچن
* * *

بەغدا ١٠/ ١٠/ ١٩٥٨: بەڕاستی زۆر دڵتەنگ و ناهومێد ببووم، پەیمانی بەغدا لە هەرەمەدا بوو. هەروا هێچک ئەکێشرا و ئاڵقە لەگەلی کورد تەنگ ئەکرایەوە و هیچ دەرەتانی پشوودانی نەمابوو. کەچی لەپڕ سەرلەبەیانییەک بەدەنگی کوودەتای عەبدولکەریمەوە ڕاپەڕیم، بە دیاری کردنی مافی کورد پارشەوم کرد و بە موژدەی هاتنەوەی بارزانی بەربانگم کردەوە. لەیەکەم ئاهەنگێکا کە بۆ بەخێراتنی بارزانی لە «ساڵۆنی گەل» لە بەغدا گیرا. من ئەم شیعرەم خوێندەوە:

پەڵەهەورێک

کورگەل کوری کوردی نەبەز
مەوەستن کۆوەبن بەلەز
دەس بگرن گۆوەندی گەلە
هەڵخەنە هەڵپەرکێ هەلە
بابێڵێن «دیلان» و «ڕەشۆڵ»
«خەمە» لێدا زوڕنا و دەهۆڵ
جێژنە و جێژنی ئازادییە
جێژنی مەرگی بێ دادییە
جێژنی چوونی ئیستیعمارە
ڕۆژی ترسی شا و بەیارە
دڵەکوتەی کوردخۆرانە
لەرزینی خاوەن زۆرانە
ئەفیوون کێش چورتیان پارەیە
ملیان خزمی سێدارەیە
بیلمەزی پیسی گوێ نەبیس
لێی ئاڵۆزا ڕیس و گوریس

***

با ئارەقی ڕووی ئازادان
فرمێسکی شادیی دڵ شادان
نەخوازە هی کۆنە دیلان
بڕژێتە ناو کۆڕی دیلان
بە گەرمیی دڵ و گرمەی پێ
بۆخ بکا و هەڵمی بڵند بێ
لەعاسمان ببێتە هەورێک
لە کوردستان بدا دەورێک
بای ئازادی بیبزوێنێ
لە چیاکانم خۆی بنوێنێ
لەسەر شاخی هەورامانێ
داوەستێ و بدات وچانێ
بیبینن هۆزی جافرسان
بابزانن باوی چوو ترسان
پشوێک بدا لە بێستوون
تا بزانێ ڕابردوو چۆن بوون!
ئاو هەڵ گرێ لە تاقبوستان
سەرچاوەی ژین لە کوردستان
تەم لە ئەڵوەند بڕەوێنێ
با بۆ کەس سەر نەنەوێنێ
بڕوانێتە کانی سانان
جێگە خوێنی پاڵەوانان
بچێتە سەر گۆڕی قەدەم خێر

ئەو کیژە کوردەی نێرە شێر
باگیانی شادبێ لە گۆڕا
بێ خوێن ناچێ دەور گۆڕا
لەگەڵباخی، لە ڕەنگ ڕێژان
دەم شیرن کا تاڵی چێژان
بۆ تیلەکۆ، بەرەو هەوشار
موژدەبێ باویانە ئەو جار
لەسەقز لە جێی سێ داران
بڕژێنێ چەند تنۆک باران
تێ بگەن بەگزادەی شێرزاد
نێزیکە بستێندرێ داد
سەرێک هەڵبێنێ لە بانە
زۆر ئازان ڕۆژ ڕۆژی وانە
ببینێ سوێسنی و گەورکان
مەلکەمووتی فارس و تورکان
باپچتە مەڵبەندی مەنگوڕ
کوڕی بەگوڕی عەجەم دڕ
ڕۆڵەی بایز پاشا و باپیر
هەرچی بگری هەم شێر هەم شیر
لەدەشتی شنۆ و لاجانێ
ببێتە هۆی دنە دانێ
چی مامەش و هەرکی و زەرزان
گیان بۆ وڵات دەدەن هەرزان

***

سەر هەڵێنێ لە مەهاباد
پاتەختی کۆماری ئازاد
لەجێ دارەکەی چوارچرا
ئەو جێی قازیی پێدا کرا
چەند دڵۆپێک هەڵوەرێنێ
خەو لە چاوان بپەرێنێ
موژدە بۆ لاوان بنێرێ
نەمامی شۆڕش بدێرێ
بچتە مەڵبەندی شکاکان
جێ ڕاوگەی ئازا و سوارچاکان
کێوی ئاگری داگرێ
ئاگری شۆڕشە و نامرێ
لە ساسۆن و لە چیای مازێ
تۆڵە ئەستاندن بخوازێ
بۆ سەر دەرسیم باداتەوە
خوێنی کوردان بشواتەوە
با گۆلی وان و دەریای ڕەش
بوکڵن وەکو خوێنی سیاوەش
لەسەر زاگرۆس بگرمێنێ
تورک و عەجەمان بدوێنێ:

***

خۆبگرن، نۆرەمە نۆرە
لە کوێتانە کارم زۆرە!

ئیقبال بمره به شاتەوه
وا ڕۆژی تۆڵە هاتەوه
هەتیوەکەی ڕەزا کەچەڵ
دەتنێرمە کن نووری و فەیسەڵ
نەقڵت نەقڵی شای مشکانه
عەقڵت عەقڵی سەر وشکانه
بۆژۆیه لام چاووڕاوت
دەتۆپی و ناکەومە داوت
ناسیۆنالیسمی موسبەتت*
دەیکەم بە سێداره و پەتت
دنبەگی درۆت دڕاوه
سمایل ئاغام له بیر ماوه
تۆڵەی هەمزاغای مەنگوڕم
دەستێنم، ورگت دەدڕم
خوێنی قازیت لێ دەستێنم
نیاگانت دەسوتێنم

***

ئێوەش ئەی گجووکی گەماڵ*
هاکا هەڵم نان بە تەماڵ
بۆ تۆڵە ساندن هەڕەته
خوێنی کوردان یەک بە سەته

---

* ساڵی ١٩٥٨ شای ئێران وشەی ناسیونالیزمی موسبەتی کردبووه دروشمی خۆی. نیاگان: باپیران.
* گەماڵ: مەبەست مستەفا کەماله.

تۆڵەی شێخ سەعیدی پیران
بەهەزاران شێخ و میران
شێخ قادر و غەوسی سانی
عەبدولسەلامی بارزانی
خوێنی خالید بەگم دەوێ
ڕۆژی بەختت کەوتە شەوێ
***
ئەو کوردی بێ هێز نەماوم
پشت ئەستوورم ڕوونە چاوم
ڕێوشوێنی خۆم باش دەناسم
بۆتە برام کەریم قاسم!
قاسمێ کە لێو ڕاپەڕی
جەرگی تۆ و ئامریکای بڕی
تۆڵەی گەلی ئەستاندەوە
کورد و عارەبی ژیاندەوە
بوونە دۆستم مۆسکۆ و پەکین
لەگەڵ هێزی گەلان یەکین
***
گەر بارزانی دێتە بیرتان
زۆر ئاو هەڵ دەگرێ هەویرتان
بارزانیی تورک و عەجەم کوژ
بارزانی مەرگە بۆ خوێن مژ
بارزانیی شێری کوردستان
گیان بەری، گیان لەسەر دەستان

بــــارزانـــــيــــى دالّــــدەی ئــــازادی
داسـی هـەژگــــــەلـی بێـــــــدادی
کــوتکـە لەســـەر خــوێنمــژی کــورد
بـژی بــارزانــی، بـژی کــــــــــورد

***

قاهیره ١٤/ ١١/ ١٩٥٨- له بەغداوه به قاهیرەدا بۆ مۆسکۆ دەچووم، کوردەکانی بەشی کوردی ڕادیۆ قاهیره هەلیان بۆ هەڵخستم که وتار و شیعر لەسەر ڕادیۆ بخوێنمەوه، منیش ئەم شیعرەم که هەر به هۆی هاتنەوەی بارزانی نووسیوه له ڕادیۆ قاهیرەوه خوێندمەوه:

چەپکە گوڵێک

پەری هومـــێـــدی گـــەلی کـــورد
ئـەم ڕۆژانـه بـه دەســـــتـــــوبـرد
لـێـــــو بـەکــــــەن، بـزه لـه چـاوا
لـەپـێـش گــــــــزنـگـی هـەتـاوا
لـەگـــــــەڵ کــــــزەبـای بـەیـانـا
دەگـــــەڕا به کـــــوردســــتـــــانا
لـه هەرلا گـــــوڵ چـنیـی دەکـــــرد
دیـــاری بـــوو، بـــۆ دیـــاری دەبـــرد

***

لـه بـۆتـان گـــــــوڵـێکـی هەڵکەنـد
دوو لــه ئـــاوبـــاریــک و دەربــەنــد
چڵــێک له دەرســیـــمی ســـەرشین
یەک لە مـــــهـــــابادی خــــوێنین
لە قـەرقـامـیش، لـه چیـای ساسـۆن

چنی گــــــوڵی ســــــووری به بـۆن
ســــــووری بـه ڕەنگی خــــــوێنی دڵ
بەســــــتی بە ئاوات چەپکە گــــوڵ
هێنـای پێـــــشــــــوازی بـارزانـی
دەس بـەتـاڵـی بـە عــــــــــار زانـی
هـەر گــــــوڵ بەدەم هـاوار دەکـــــا
بـاسـی دار و زۆردار دەکـــــــــــا
کــــــزن لە ژیـانـی ژێر دەســــــتی
داخ لـە دڵــن لـە پـێ پـەســــــــتی
پێـــمــــان دەڵـێن بە زمــانـی حـــاڵ:
کـــــــوردە بـابـەس بـێ ژیـانـی تـاڵ
زۆر شـــەرمــــە ئەو ژینە حـــیـــزە
کـــولّـی و ســـــەرڕێژی کـــرد دیزە
گـــانـا و گـــــینیــــا ڕزگـــــارن
کــوردی مــە هێـــشــــتـا ژێربـارن
ژێـر چەپـۆکـــــەی شـــــا و بەیـارن
هێـــشــــتـــا بۆ یەکـــتــر نەیـارن
ئـازا نـین، بـاشـــــــە بـیـــــــزانـن
بەردەســــتی حــیـــزی حــیـــزانـن
ئەگـــــەر ئێـــــوە ئـازا و کـــــوڕن
بـزگـــــــــورێـک لـەمــــــــە دادڕن
خـــــوێنمـــــان ڕژا لە ڕێی گـــــەلا
مــیـــــر و ئـاغـــا و شـــێخ و مـــەلا

لاشمان هەر بۆیە کەوتە گۆڕ
نەمان دەویست بژین سەرشۆڕ
لە گیانی بەزۆر بردوومان
لەڕەگی دڵی زیندوومان
گوڵی سووری لە ڕەنگی خوێن
ڕووا. تا لەگەڵتان بدوێن
لێی هەڵمژن بۆنی خوێنێ
دنەو دا و بتان بزوێنێ
ئەوەی ئێمە لەڕێی مردووین
لە مێژوو نەمری کردووین
دەیسپێرین بەدەست ئێوە
ناشێ پاڵ کەون لە جێوە
مەژین بە تەنبەڵی و خەون
یان سەردانێن یان سەرکەون
ئێوەش شوێنی مە ڕەچاوکەن
نیشتمان بەخوێن پاراو کەن
کێ لە ڕێی گەل بچتە خاکا
بەختەوەرە و زیان ناکا
بۆخۆ هەقی خۆ نەستێنێ
هەتا هەتا دادەمێنێ
ببیسن پەندێکی پیران
«بێ شێون بە هیوای جیران»
کورد ژێر چەپۆکە و هەژارن

بـــریـــنـــدارن، لـــەبـــن بـــارن

دەربـــەدەرن، چـــۆن دەربـــەرن!

ئـــازا دەفـــــــــریـایـان وەرن

دەردی ئێـــمـــەو بێـــتـــەوە بیـــر

بیـــخـــەنە کـــار قـــەڵەم و شـیـــر

ئەگـــەر لە دەســـتـــو دەرچێ هەل

دەکـــەونە بەر جنێـــوی گـــەل

جنێـــــوی گـــــەل زۆر چەتوونـە

نـاچـنـە ژێـریـەوە لـێـن ڕوونـە

ببــزوون کــوردســتــان ئازاد کـەن

هێــزی داگــیــرکــەر بەرباد کـەن

شـین بـکـەن داری ڕزگـــــــاری

بـــیـــگـــۆڕن بـــاری هـــەژاری

***

مۆسکۆ ١٠/ ١٢/ ١٩٥٨- نوسەرێکی کوردزمان لەگەڵ چەند هەواڵێکی عەرەب بەر لە من چووبووە یەکیەتیی سۆڤێت. لە مۆسکۆ بیستم کە ئەو نووسەرە لە هیچ جێیەک باسی کوردستانی نەکردبوو. لای وابوو ئەمە پێچەوانەی باوەڕەکەی ئەبێ! تەنانەت وەختێ کوردەکانی یەریوان بەخۆشیی ئەوەوە هەڵپەڕکێیان کردبوو. گوتبووی «ئێمەش لە شیمالی عێراق ئاوا هەڵدەپەڕین». منیش ئەم دەمەتەقەیەم لەو بارەوە نووسیوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

مەرحەوا باپیر

پ ـ بایز چت پێیە؟

باس و خواس چییە؟ باپیر لە کوێیە؟

ب ـ چۆتە جێگەیەک: گەلێ پیرۆزە

جێگە هومێدی گش تیرە و هۆزە
هەر لێ قەوماوێک هەرچی دڵخوازە
لەوێ دەخوازێ جێگەی نیازە
پـ ـ کەوابێ باسی کوردی کردووە
چی پێ داویستە ناوی بردووە؟
بـ ـ کوردی چی! پیرۆت کوێنت دەبەر بێ
دەڵێی باپیریش هەر کوردپەروەر بێ؟
مام باپیر زلە هێندە ورد نییە
بۆتە عالەمی ئیتر کورد نییە!
بە زمانی کوردی فەرمووی: بێگانەم
لەچاوی کورد و کوردستان تانەم
پـ ـ باشە خەڵکی دیش خۆ لە تەکیا بوون!
بـ ـ باپیر تۆ لەکوێی؟ ئەوان جیابوون
ناو تیرەی خۆیان ئەبرد وەپانی
هروژمیان کردە داگیرکەرانی
باس عەدەنیان کرد باس عومانیان کرد
ئاورووی ئینگلیز و ئەمریکانیان برد
ئیتر لەو ناوە هەر گاڵە و قاوە
کورد نەبێ گش کەس ناوی لە ناوە!
یەکێ فەرمووبووی باباس عەجەم کەین
لەسەر کوردەکان ئەم زوڵمە کەم کەین
باپیرە چرچە وەک دار چەقی بوو
دەمی وەک تەڵە پێکدا تەقی بوو
وەسەر شێخ قەسەم مرقەی لێ نەهات

گوایە ئەمەیە نیزال و خەبات!
پ ـ خۆ ئێژن چووبووە گەڕی ڕەشبەڵەک
ب ـ وەگیان تۆ ئەویش هەر گەڕە و کەڵەک
کوردی ئەو ناوە کوردی تەواون
وەشیری شێران فرچک دراون
بۆ کوردەواری گەلێ بە تاسەن
بێ زڕە کوردن گش کوردە خاسەن
لە خۆشیی ئەمەی کورد چوونە لایان
جۆشی خواردبوو بەزم و هەرایان
زیڕەی زوڕنایان، ڕمبەی سەمایان
دەیهێنا جووڵە شێخ و مەلایان
باپیریش وتی: لەشیمال زەمین
هەڵپەڕکێمان هەس بەڵام زۆر کەمین!
پ ـ کەوابێ بایز مام باپیر زلە
زلە و زۆر زلە هۆبال بەو ملە!

***

گیرتسن، موسکۆ ١٩٥٩/٢/٢٨- لە سیناتۆری «گیرتسن» بووم لە نزیک مۆسکۆ. کچێکی کوردیزانی لینینگرادی نامەیەکی دۆستانەی بۆ نووسیبووم. بەڵام ئیمزا کەیم بۆ نەخوێندرایەوە، لە وەراما ئەمەم بۆ نووسیوە:

وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی

کـــیـــژە ڕووســـەکـــەی ناوت نازانم
نامـەکـەت گـەیشت قـەزات لە گـیـانم
ســـــووربی دایەوە بە گـــۆنـەی زەردم

گــــفــــتت هەتوانن بۆ چاری دەردم
منیش بە دیاری لە کــوردســتــان ڕا
یانی لە وەڵگەی دیدە مـەسـتـان ڕا
لـە چـاوڕەشـــــــان و لـەبـاڵا بـەرزان
کـوڵمـە گەشـان و نەشـمـیلە و تەرزان
پەیامم پێــیـــە بۆ چاوی شـــینت
بۆ لێـــوی ســـووری بە پێکەنینت
مــــــاچم هێناوە بۆ دەمی تەنـگت
ڕوانین لە باڵای نەمــامی شــەنگت
تەمــاشــام پێــیــە بۆ کـوڵمی ئاڵت
دڵم دەترسێ لە دانـەی خـــــــاڵت
کـوردیش زۆر جـوانن بەڵام ئەسـیـرن
لە دەس داگـیـرکـەر بە جـوانی پیـرن
گــیــرۆدەی دەســتی تورک و ئێـرانن
لـەنـگۆ داخـــــــوازیی یاریدە دانـن
ئەگـــەر وەکـــو تۆ ئەویش ئازاد بن
وەک هەموو گەلان دڵخۆش و شاد بن
لـە مـنـیــش دەتـارێ بـاری هـەژاری
دەکــەومــە کــۆڕی یاری و دڵداری
***

سناتۆری گیرتسن، مۆسکۆ ۱۹۵۹/٤/۲۳- ڕاسپاردەیەکی ڕادیۆی مۆسکۆ لە سناتۆری«گیرتسن» هاتە لام، داوای لێ کردم کە بەهۆی جێژنی یەکەمی مایۆ وەلامێک بۆ گەلی عێراق بنێرم، منیش لەگەڵ پێشەکییەکی کورتا ئەم شیعرانەم بە دەنگی خۆم تەسجیل کرد و شەوی ۱۹۵۹/٥/۱ سەعات ۹،۳۰ لە ڕادیۆ مۆسکۆڕا بلاو کرایەوە:

پیرۆزبایی

لەمۆسکۆ مەکۆی ڕزگاران
لە ناو جەرگەی دۆست و یاران
لە پەنا کۆشکی کرملین
لە کن گۆڕی پاکی لینین
لە بەرانبەر ئەستێرەی سوور
جێ هومێدی نزیک و دوور
لەمەیدانی سووری شارا
لە ڕۆژی جێژنی ئەیارا
گوڕەی ملیۆنها کارگەر
کە کردەیان هاتۆتە بەر
بەرەو عێراقی ئازا و کورد
بۆ کۆماری عەرەب و کورد
بەڕێ دەکەین پیرۆزبایی
پەیمان بەستنی برایی
شاباشی چەمی ڤۆڵگا و دۆن
پێشکەش بە زەڵم و تانجەڕۆن
پیرۆزبایی نیڤا و سەیحوون
بۆ فورات و دەجلەی دڵ ڕوون*

* زەڵم و تانجەڕۆ: دوو ڕووبارن لە کوردستانی عێراق. ڤۆڵگا و دۆن و نیڤا و سەیحوون: ڕووبارن لە یەکیەتیی سۆڤیەت (ڕووسیای ئێستا).

کـــــرێکـاری عـــــەرەب و کـــــورد

ئـازاد بـژیـن دوژمـنـو مـــــــــرد

بەرەو پـێش ببـــــزوون بەرەو پـێش

لە کـــــەس نەوبێ ترس و ئەندێش

کێ لەگــەڵتـــان بە گــێــچـــەڵە

بە دەست و پـێ کـــــــەوتـە تـەڵـە

بزانـن ئـێـــــــوە نـە تـەنـیـــــــان

دۆســــتـی ئازادیخـــوای دنـیـــان

دەســـتـــمـــان لە دەســتی یەکـدایە

مـــــــەڵێـن دوورە ئـەو مــــــەودایـە

مـــحـــەببــەت دووریی بۆ نـیـــیـــە

فـــەرقی بەغـدا و مـــۆسکۆ چییـــە!

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٧/٨- لەبەغدا جێژنی یادی یەکەم ساڵی شۆڕشی
١٤ تەمووز و دامەزرانی کۆماری کوردو عەرەب ئەکرا. لە مۆسکۆڕا ئەم پیرۆزباییەم نارد و لە ڕۆژنامەی خەباتدا چاپ و بڵاوکرایەوە:

پاڵەوانێک

شــــــــــەوێ ڕەش وەک دڵـی زۆردار

مات، بێ هەست، وەک بەختی هەژار

ســەرخـۆش و بێـهـــوشن پیـاوکــوژ

لە خـــەودان زگـــزل و خـــوێنمـــژ

لە نـێـــــوان خــــانەقین و فـــــاو

ســــوور و تەڕن ملیــــۆنهــــا چاو

بێ خــەو، خــوێنیــان تێ چڕژاوە
چـــاوی دایـــکـــی دڵ بـــرژاوە
دیدەی ســـاوای نیـــوە مـــردوو
بێ دایک و باب پێـــوەند کـــردوو
گـــــەلێک چاوی لاوی گـــــەلمان
لە باقـــووبە و نوگـــرە ســـەلمان*
پڕخـــــوێــن غـــــەزەب دەبارن
خـوێنەخـۆری ئیـسـتـیـعـمـارن
کـــزەی شـــەمـــاڵ، ســـۆزەی زریان
دڵ گـــــەرمــن بە ئاه و گـــــریـان
ئەو بۆ شـیـمـال، بۆ جـەنووب ئەم
دەم بـە ناڵـە، دڵ پڕ لـە خـــــــەم
دەجلە و فـــورات بـەیەک دەگـــەن
دەردەدڵ لای یەکـــتـــر دەکـــەن
ئەو لە ســـوێی کـــورد وێڵ و شلوێ
ئـەم لـە دەردی عـــــــەرەب دەدوێ
یەکـــتـــری دەگـــرنە هامـــێـــز
بە یەک بوون دەبنە خـــاوەن هێـــز
* * *
لە جـــەرگـــەی ئەو شـــەوی ڕەشـــا
ڕەشی چی! لەو ڕۆژەی گـــەشـــا

* زیندانی باقووبە و نوگرە سەلمان: دوو زیندانی زۆر سەختن لە عێراق.

پێ بە عەرزا کوتانێک دێ
نەعرەتەی پاڵەوانێک دێ
عەبدولکریم دەگوڕڕێنێ
قەڵای بەدکار دەلەرزێنێ
سەرخۆشان ئەغیار دەبنەوە
بێهۆشان هوشیار دەبنەوە
ئەوانە خوێنمژی گەلن
چی زگ زل و تەوەزەلن
ئەوانەی ئێمەیان دەخوارد
خۆیان لە مافی گەل دەبوارد
وا کونە مشکیان پێ تەنگە
لاقی هەڵاتنیان لەنگە
گشتی دزەو گای خۆی دەوێ
چارشێوی ژن بەر ناکەوێ
یەک لەسەر هێلکان کەوت کڕ
یەک کەوتە سەر پرزەی ئاخوڕ
تەزین هەموو دز و قزە
ڕێگەی بڕا فێڵ و گزە
بابڕووخێ کۆشکی پاشا
هەنگاو بنێن بەسەر لاشا
لاشەی سەگەلی ئیستیعمار
زۆر لەبارن بۆ پەت و دار
پاڵەوان عەبدولکەریمە
دوژمن پڕ لەترس و بیمە
* * *

ڕۆژی چاردەی تەمووز، شۆڕش
لەسێ چوار وشەدایە گش
بەڵام مانای گەلێک زۆرە
پادشا خۆرە، زۆری شۆرە
بۆ داگیرکەر ژەقنەمووتە
نانی برسی و بەرگی ڕووتە
بۆ خوێنمژان ژەهری مارە
یاری گەلانی ڕزگارە
بۆنان پێزە، بۆ کز هێزە
شەڕ کوژە و ئاشتی پارێزە
لە نەدار پیشە و هونەرە
لە نەیار شیر و خەنجەرە
بۆ بێکاران پارە و کارە
بۆ جوتیاران زەوی و زارە
لەش ساغیە بۆ نەخۆشان
مەرگە بۆ گێچەڵ فرۆشان
ئازادیی پێنووس و دەمە
تابێژی و بنووسی کەمە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
قایم دادەڕژێ ئەو هیمە

***

شۆڕشی گەل لە گەلاوێژ
وشەی کورت و مانای درێژ

یەک بوونی عەرەب و کوردە
ڕێک بوونی درشت و وردە
نەمانی کۆنەپەرستان
بەرگیری لە بەرهەڵستان
گەڕانەوەی بارزانییە
خێرە و خۆشی و هەرزانییە
مرداربوونی شەووافانە
بەشداربوونی بێ مافانە
ئامریکا ڕووگرژ و مۆنە
بامرێ ئەمریکای کۆنە
نەخۆش کەوتنی ئینگلیسە
لە ترسی دوارۆژمان سیسە
فڕێمان دا لەمپەر و کۆست
مۆسکۆ و پەکینمان بوونە دۆست
عێراق کە ئازادە و شادە
جێی دادە قیبلەی مرادە
بۆ کوردی دیکەش لە لاوە
مژدەی ئازادیی هێناوە
بەرەو خۆشبەختی چوون هەلە
شۆڕشە و شۆڕشی گەلە
پاڵەوان عەبدولکەریمە
چینی هەژار نەڵێ: نیمە

***

مۆسکۆ، سناتۆری گیرتسن ٣٤/ ٧/ ١٩٥٩- ئایزەنهاوەر بۆ گەلی ئەمریکای پێشنیار کرد کە لە رۆژی ١٧/ ٧/ ١٩٥٩را تا ٧ رۆژ نوێژ بکەن بەڵکو خوا گەلە ئەسیرەکان رزگار بکا. منیش بەو هۆیەوە لە زمان سەرەک تەشریفاتی نوێژەوە ئەمەم نووسیوە:

شەیتان دەڵێ ئامین

سوارین لە گەرۆک و فرۆک
بۆ دەوروبەری «لیتڵ رۆک»
با «کۆکس کلان» نەسرەوێ
چەرمی چەند رەشێکمان دەوێ
بدرووین کەوایەک ئاوداوێن
تەقەڵ رەگ، پەراوێز لە خوێن
پیاوی گەورە بۆتە کەشە
پێویستی بەبەرگی رەشە
بنکەی شەرێک ئاوپرژێن کەن
ئاوپرژێنەکەی بەخوێن کەن
لە پرچی ژنی کۆریا
لێی راخەن بەرەو بۆریا
بگەن بە ماوەی کەلاکی
«هیرۆشیمی» و «ناگازاکی»
لە چەند هەزار کەللە سەرێک
بەرز کەینەوە مینبەرێک
لە ئەشکی چاوی هەژاران
کە ماڵمان کردن بۆمباران
پرکەن شووشێکی شووش و قۆز
ناوی بنێن ئاوی پیرۆز

ولامێک بنێرن بۆ جوو
شەڕیان بە چەکی ئێمە بوو
بەیاری ڕاستیان دەناسین
بابچنە قەبیە و دێریاسین
لوولاکە موسوڵمان باشن
لەو خاچێکمان بۆ بتاشن
هەڵکۆڵن چاوی هیندیی سوور
بیکەن بە تەزبیح و بەرموور
بۆمبای هیدرۆژینی خاوێن
لەوانەی زۆر پێمان ناوێن
پلێتەکەی لێ دەرێنن
بخوری پێ بسووتێنن
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
نوێژێکی زۆر درێژ دەکا

***

لە «مارس» دەپارێتەوە
هەرگیز شەو نەکوژێتەوە
چەکفرۆش گیرفانی پڕ کا
فەرانسە جەزاییر قڕ کا
کایشک بچێتەوە چینێ
خەونی تریاکیان ببینێ
کۆریا بۆ «سینگمان ری» بێ
زۆر خەریکی زۆرکەری بێ

هەروابن عومان و عەدەن
ئینگلیز دەستیان لێ بەرنەدەن
دەرنەچن کوردی ماڵ وێران
لەبن چەنگی تورک و ئێران
با کوردستان ڕزگار نەبێ
لە مافی ژین بەشدار نەبێ
پیاوە گەورەکە نوێژ دەکا
بە نوێژان دنیا گێژ دەکا
***
تارماییی ماکارسی و دالاس
هەڵ دەوەستن لە چەپ و ڕاس
مەرگ خواز و دوژمنی ژین
دەگەڵ شەیتان دەڵێن ئامین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٤/ ٨/ ١٩٥٩- دەمێک بوو پێوەبووم دەربارەی شەهیدکرانی پێشەوا قازی محەممەد و هەواڵانیەوە شینێک بگێڕم. بەڵام هەلێکی وام بۆ نەدەرەخسا. لە سناتۆری گیرتسن لە مۆسکۆ. هەلم بە دەرفەت زانی و ئەم شەپۆڕنامەم لەژێر ناوی «ڕۆژێکم هەیە»دا بە دووتابلۆ نووسیوە:

ڕۆژێکم هەیە

تابلۆی یەکەم

شەوی ڕەش

لە ناو دڵی ڕەشی شەوا
مەردم لە غوررابی خەوا
دنیایەکی مات و کشە
نە هەستە نە چرپە و خشە

هێندێک هەوری ڕەش و بڵاو

چەند ئەستێرەی زەردهەڵگەڕاو

بووبووی کوندێک لە کەلاوێک

زیزەی سیسریکە تاوتاوێک

سێ چوار دارتاش لە بێکاران

چاو پڕ لە خەو لە بێگاران

دەبیسرێ لەوان جارجارێک

خرتەی تەشوێیەک، مشارێک

چەند سەربازێک ڕاوەستاون

بەزۆر بەسەرباز گیراون

زۆر لەوانە زۆر لەڕێی دوور

قامچی پێچی کردوون مەعموور

دایکێکی پیر، وردە منداڵ

ماون لە ماڵ پەرێشان حاڵ

کاتی دروێنە و دەسکەنە

زەوی و زاریان بێ خاوەنە

نازانن بۆ ڕیزکراون

لە دیار چ کارێک وێستاون!

ڕێ و شوێنی جەنگەڵ

لە مەیدانەکەی «چوارچرا»

داری سێدارە هەڵخرا

دووی ئینگلیز و ئامریکایی

دێن، دەچن لە تاریکایی

چەند عەجەم لە شوێن ئەو جووتەن
وەک تولّەن، بە کلکەسووتەن
بۆ ئێسکێ بۆ پاروێک بەرماو
چیان پێ بلّێن دەس لە بان چاو
دێتە پێش یەکێ ترسەنۆک
دەنگ نزم، بە دەستی لەرزۆک
چاوێک لە میستر، بە چاوێک
دەخوێنێتەوە نووسراوێک
لە ئینگلیسی تەرجەمەیە
کوردی و کورتیەکەی ئەمەیە
«ئێمەی سپی پێستی پیاوخۆر
ئێمەی خوێنمژی خاوەن زۆر
بە ڕێوشوێنی ورچ و مەیموون
ئەوی لە جەنگەلّ ژیان و چوون
بڕیارمان لەسەر ئەمەیە
ئەم سەرزەوییە مولّکی مەیە
کێ زەرد و ڕەش و ئەسمەر بن
دەبێ بۆ ئێمە نۆکەر بن
بێ هێز مافی ژینی نییە
ماف داواکەر دینی نییە
کێ ئازادی لە دلّدا بێ
گەرەک لاشی لە گلّدا بێ
کەسێ نیشتمان پەروەر بێ

یـــان بمـــرێ یـــان دەربـــەدەر بـــێ
لـەم ســــــەرزەمــــــینـە ئاو و بـەژ
کـانگە و گـژ و گـیـا و دەشت و کـەژ
کـــوێ زۆر بەبەهرە و بە پیـــتـــە
بەش و بەهرەی واڵـســـتـــریتـــە
جـۆنبـــۆڵیش لە هەشـتـێ مـشـتـێ
لە کــەرسـتـەی کـۆشکێ خـشـتـێ
چۆن کــــورد و ئـازربـایـجـــــانـی
خـــۆیان بە خـــاوەن مـــاڵ زانی
پەندی ئامـــریکایان نەبیـــست
ئازادی و سـەربەسـتـیـیـان دەویست
دەبـێ بـچـنـە پـای ســــێــــداره
مـــەرگـــیـــان بـۆ ئـێـمـــە ناچارە»
پاڵەوان ناترسن
دەرگـــای شـــێـــران کـــرایەوە
دار و بـــەرد دەنـــگــــی دایـــەوە
گـــوێ لە زڕەی زنجـــیـــر بگرن
پـــاڵـــەوان نـــاتـــرســـن بمـــرن
بـۆ مـــــــەرگ دێـن بـە ئـازایـی
دەڵـێـی دەڕۆنـە ســــەرشـــــایـی
مــــــەردانە هـەنگـاو هەڵـدێـنن
بـەدکــــــار بـە تـونـدی دەدوێـنن
ڕووگــــــرژن بەرانبـــــەر دوژمـن

دەم بە بزەن بەرەو مردن
وا پێشەوای کوردان، قازی
پێشەوایە بۆ گیانبازی
گورەی ماتیی شەو دەشکێنێ
دڵی زۆردار دەلەرزێنێ

ژینی نەمر

بەختەوەرم هەڵکەوت هەل
خۆم دەکەم بە قوربانی گەل
دەڕۆم بەرەو ژینی نەمر
لە ژینتان دەبم بە ئاگر
تا کوردێک ماوە لەشوێنێ
دەکۆشێ تۆڵەم بستێنێ
من زیندووم و دوژمن مردوون
ئێوە من ئیعدامم کردوون
کەی لە پاش من بێ خەم دەبن
هەر کوردێک یەکێکە وەک من
مردن لەڕێگەی نیشتمان
سەر بەرزییە بۆ گشتمان

بیر ناکوژرێ

لەدوای ئەو برا و برازا
دەچنە پێش سەربەرز و ئازا
سەیفە بانگ دەکا: کوڕینە
بەرخی نێر بۆ سەربڕینە

مـەرگـێک لەڕێی نیـشـتـمـان بێ
ســـــەد ژیـانـی بـەقـــــوربـان بـێ
ئـاواش نـەبـا هـەر دەمـــــــــــردم
کــــەســــیش یادی نـەدەکــــردم
بەومـــــــەرگــــــە زینـدوو دەبمەوە
تازە کـــــەی لەبیــــر دەچمـــەوە!
لاشـــمـــان کـــە ســـەر دەنێـــتـــەوە
بیـــرمـــــان هەر دەتـەنێـــتـــــەوە
هەمــــوو تنۆکــــە خــــوێنێکمـــان
ڕزگــــاربوونە بۆ شــــوێنێکمـــــان
جـــۆشی خـــوێنی مــــە ناســـرەوێ
تا ســـەربەســـتی دەست دەکـــەوێ
دەسمایەی دوارۆژ
لـەو مـــــانـگـی ســــــەرە بـەهـارە
چەند لاو چوونە پای ســـێـــدارە
نـێـــــــــــژران بـۆ دوارۆژ داخ لـە دڵ
تـۆوی دوارۆژ کــــــــەوتـە بـن گـڵ
گــــــــۆڕی لـەوان بـەجـێ مــــــــاون
هێــــزی دڵـن، ســــۆمــــای چاون
بـەڵـگەی مــــافـی کـــــوردەوارین
مــــۆری قـــــەباڵـەی ڕزگــــارین
کـــێلیـــــان بۆمـــــە داری ئالاّن
گـــــەنجـــــێکن ناچن بە تالاّن

بۆ کـــــوردی هەژار ســــەرمــــایەن
بـۆ دیـواری خـــــــــەبـات پـایـەن
***

تابلۆی دووهەم

گوڵی وەریو

پــــــایـــــزە، وڵات ڕەنـــــگ زەردە
شنـەبـا هـەنـاســـــــە ســــــــەردە
پـەلـکـی گـــــــــوڵـی ئـاڵ وەریـوە
لە پاش گــــوڵ بولبـــول هەتیـــوە
دەگـــــری بۆ ڕۆژانـی پـێــــشـــــووی
بۆ بەخـــتـــەوەریی لە دەس چووی
بۆ خـــونچـــە و گـــوڵـی گـــوڵـســـتـــان
بۆ مـــێـــرگ و باخی کـــوردســـتـــان
نـالـّـەی گـــــــــەڵا بـە دەم بـاوە
وەک ژنـە بـیـــــــوبـاو کـــــــوژراوە
لەم کـــــوردســـــتـــــانە ڕەنگینە
کـــە لە ســـوێی لاوان خـــەمگینە
بـەرچـاو دەکـــــــەوێ بـەرچـاوێـک
لـەبەر پـاڵـێکە کـــــانـیـــــــاوێـک
ڕوون، وەک چاوی پیـــاوی خـــەبات
خـــــوڕەی خــــەندەی دڵ پـڕ ئـاوات
کـــەف ســــپی، ســــاردە وەک تـەرزە
پشـــــتی کـــێـــوێکی ســـــەربەرزە

پێشی دیمەنی دەشتێکە
دەشتی کوردە و بەهەشتێکە
بۆ پشوو، سانەوە تاوێک
لێی دانیشتوون پیر و لاوێک

لاو خوێن گەرمە

لاو شوانە بە شان و باهۆ
زۆر خوێن گەرم و شایی بەخۆ
فەرەنجی لەبەر، پێ خواسە
دەرپێ پڕ پینە، بێ کراسە
چەکی خەنجەرە و گۆچانە
بلوێری لەسەر لێوانە
هەوای بلوێر بە خەمباری
شیوەنیە بۆ کوردەواری

پیر دڵ نەرمە

پیر وەرزێرێکی هەژارە
کەوای جاوە کڵاش خوارە
پێچی لە چڵکا خنکاوە
تەپە کڵاوەکەی دڕاوە
ڕانک و چۆغەکەی شڕۆڵە
پشتێندەکەی دوو تیتۆڵە
ڕەنگ زەردە لەبەر بێ نانی
پڕ دەردە لە بێ خودانی

چاو پڕووش، هەناسە سوارە
دیارە زۆر دڵ بریندارە
فرمێسکی دەوەرن لە چاو
تێ هەڵ دەکاتە بەند و باو

ڕەنجەڕۆیی

لێ لێ، لێ لێ، لۆلۆ، لۆلۆ
دەک لاڵ بم کوردستان بۆ تۆ
ساڵ درەنگە و خەزەڵوەرە
گەیشتنی میوە و بەرە
خەرمانی گەنم کۆکۆیە
ڕەنجبەرەکەی ڕەنجەڕۆیە
باسکی کوردە چاندی و چنی
بەتاڵان دەیبا دوژمنی!
ترێی ڕەزی من گوشراوە
خوێنم لە کووپان کراوە
من دەکۆشم، ئەو دەنۆشن
من پەرۆشم، ئەو سەرخۆشن
ئارەقەم بۆ تووتن دەڕژێ
زۆردار بەفیز هەڵی دەمژێ
خوری و لۆکەم چوون بە فیڕۆ
دەسووتێم لێم نایە بۆسۆ
نەوتم دنیای کۆ کردەوە
جێی خۆم هەر تاریکە شەوە

زۆری لێکراو بم هەتا کەی!
چاو لەو ڕۆژەم بڵێم ئۆخەی
بلوێر بۆی دەلۆرێتەوە
پیرە بۆی دەگێڕێتەوە:
ناهومێد نیم
لۆلۆ، لۆلۆ، لێ لێ، لێ لێ
من دەیڵێم بەدکار گوێی لێ بێ
ئەگەر سەد هێندەش هەژار بین
بێ پەنا و پشت و داژداربین
بێ هومێد بۆی دانامێنین
هەردەبێ هەقمان بستێنین
بیستوومە لە کۆنە پیاوان
پەندی پیران لەسەر چاوان
گەنمت کە دانیدا دیاری
تا نەیخۆن چوڕە و پاساری
داوەڵێکیان بۆ بچەقێنە
بیان ترسێنە، بیان تارێنە
کوللەت کەوتە ناو شینایی
بۆی بێنە ئاوی خەزایی
لەناو زەوی بی پرژێنێ
قڕ دەکا و دوایی پێ دێنێ
داگیرکەرانی وڵاتم
کوللە و چوڕەن بۆ داهاتم

دەمـــیـــان نایە کـــوردســـتـــانم
بێگـانـەن بـەربـوونـە گـــــیـــــانم
بـــــلـــــوێـــــر وەرام دەداتـــــەوە
پـیـــــــرە تـێ هـەڵ دەکـــــاتـەوە

داوەڵ کێلە

لـۆلـۆ، لـێ لـێ، لـۆلـۆ، لـێ لـێ
با داگـــیـــرکـــەر دەرکـــەوێ لێ
بۆ پیـاوخـۆر و گـەنم و جـۆ خـۆر
بۆ خـــوێنمـــژانی خـــاوەن زۆر
داوەڵ کـــــێـلـی پـیـــــــر و لاون
لـە ڕێـی ئـازادی کـــــــــوژراون
کـــێلی ســـەرگـــۆڕی شـــەهیـــدان
گـیـانبـەخشـان، ئازا و ڕەشـیـدان
داگـــیـــــرکـــــەران دەتـارێنـێ
شـــــــوێنـەواریـان لـەبـنـە دێنـێ

خوێن ڕژاوە

کـــــــولـلـەی ئـەوبـەری دەریـایـە
لەنـاو نیـــشـــتـــمـــانمدایە
ئاوە خـــەزاییـــەکـــەی خـــوێنە
پەڵەی خـــوێن لە هەمـــوو شـــوێنە
لە دەرســـیم، مـــازێ، ئاگـــری داغ
بـارزان، ســــولەیمانی، ســـابلاغ
لە ســـەقـــز، بۆکـــان، لەهەرکـــوێ

نەک لە کـــوردســـتـــان، لە هەرجێ
لـە دەوری مـــــەراغــــە و تـەورێـز
گڵ زۆری گـــرتـوونـە هـامـــێـــز
پـێـــــدا بـچـــــۆ هـەتـا تـاران
بست بست کـــێلن لەســـەر یاران
شـــــــوان دە بـلـوێـر دەتــوورێـنـێ
پـیـــرە دیـســـان دەنـگ هەڵـدێـنـێ
هاودەردە زۆرن
لـێ لــێ، لـۆلـۆ، لـێ لـێ، لـۆلـۆ
نـەک هـەر لـێــــرە، زۆر دوور بـڕۆ
لە ئەفـــریقـــا، لە ئاســـیـــا
هـەرگـــۆڕن لە گـــۆڕ و چـیـــا
لە عـــێـــراق، لـە تـونـسـی شـین
لـە هـیـنـد، لـە چین، لـە هـیـنـدوچین
لـە مـــــەلایـا، لـە کـــــۆریـا
لە جـــەزایـیـــر، لە کـــیـنـیـــا
لـە ئـەنـدۆنـیـــزی، لـە یـەمـــەن
لە مـیـســر و عـومـان و عـەدەن
بـە هـەزاران، ســـــەد هـەزاران
لـە چـۆڵـگـان لـە لادێ و شــــاران
کـوشـتـەی دەسـتی ئیـسـتـیـعـمـارن
گـشت کـەس وەک ئێـمـە داغـدارن
جێ نەمـــاوە لـە گـــشـت لاوە

خوێن ڕژاوە، کێل چەقاوە
پاش ماوەی ئەو کوژراوانە
ئەو هەموو پیر و لاوانە
گشتی تووڕە و تۆڵ ئەستێنە
چاویان داگیرکەر ترسێنە
بۆ کوێ هەڵدێن خۆڵیان وەسەر
وا داری هومێد هاتە بەر
ئەودڵ بریندارانە گشت
لەیەکتر دەبنە پەنا و پشت
من داس، تۆ گۆچان و خەنجەر
مام خاڵە و کوتکی ئاسنگەر
ئێمەش ڕەگەڵیان دەکەوین
خوێنەخوێی خاوەن نەتەوین
خوێنمان نەڕژا بەخۆڕایی
ئێمەی کردۆتە خەزایی
خەزایە داگیرکەر کوشتن
قڕیان دەکەین بە خوێن ڕشتن
تۆڵەی شەهیدان دەستێنین
کوردستانمان دەڕەنگێنین
پڕی دەکەین لە بەر و بۆ
وەک یەک بێ، بەشی من و تۆ
ئاسنگەر و شوان و جووتیار
خۆش دەژین لە دنیای ڕزگار

هەی لۆلۆیە هەی لێ لێیە
لە کوردستان خۆشتر کوێیە!

***

مۆسکۆ، گیرتسن ١٩٥٩/٨/٢٠- ئەم نامەیەم لە مۆسکۆ ڕا بۆ سەید کەریمی ئەیوبی مەهابادی و، مامۆستا قەناتی کوردوییێڤ و وئیرا ناو، کە کچێکی ڕووسی ڕۆژهەڵات ناسە، ناردووە:

پەیکێک

لە ئاواتی هەژارێک
با دروس کەین باڵدارێک
باڵندێکی ڕەنگین تووک
دەنووک چووک و ئێسک سووک
لە بیری ورد، لە خەیاڵ
لێی بنێین جووتێ شاباڵ
بێ ترسی چەتە و گۆران
گوێ نەداتە باو بۆران
بفڕێ بۆ دنیای ئازاد
بۆ شاری لینینگراد
لینینگرادی ئازا
شەپۆڵ دەدا لە نازا
ئەو شارە پاڵەوانە
بەناوبانگی جیهانە
لە جەنگا ببووە لەمپەر
شکاندی سەری هیتلەر

ڕۆڵەی ئازا و سەربازی
شێواندی نازی نازی
پیرۆزتر جێی زەمینە
جێ خەباتی لینینە

***

جا ئەی مەلی بیری ورد
پەیتی هەژارێکی کورد
باش بگەڕێ بە شارا
بڕوان بە چوار کەنارا
بفڕە بەو دیو بەم دیوا
دەندووک تەڕکە لە «نیوا»
قەسری قەیسەر ببینە
خۆت مڕ بکە لە چینە
ئێستا جێی هەژارانە
نەخانی زۆردارانە
نە جێگەی خوێنمژانە
جێگەی خوێنمژ کوژانە
گەر لە جێ خەو دەپرسی
مەهێنە دڵ مەترسی
سێ ئاواڵم لەوێ هەن
بابۆت باس بکەم کێهەن
یەکێ بۆری ڕەش تاڵە
ناقۆڵا و بێ فەسالە

سەیدێکی گوناهبارە
بە پیادەیی سوارە
سەری پڕە لە پەڵە
بە گێچەڵە کەچەڵە
خوێن شیرن و ڕووح سووکە
زلە و بە باڵا چووکە
ئەیوبیە و کەریمە
بن چینەی دڵخۆشیمە
دووهەمیان مامۆستایە
چقاس بێژێ هێژایە
زانایاکە هۆزانە
جێ هێڤییا کوردانە
ولۆ بیر نەبەی پیرە
دڵێ ڤی خۆرتە، ژیرە
لجەم مە پڕ مەزنە
ڕۆهنیا چاڤێن منە
ئەو کوردێفە قەناتە
پەلهەوانێ خەباتە
ئەویتر کیژە ڕووسە
خاوەن بیر و بنووسە
زۆر جوان و شۆخ و شەنگە
دڵ ڕفێنە چەلەنگە
ئیرای لینینگرادی

ویڕای هێزی ئازادی
بۆ کوردستان دەکۆشێ
بۆ کورد دڵی دەجۆشێ
بۆ وچانی شەوانە
جێ خەوت لای ئەوانە

***

بێژە بەهەر سێ یاران
با کۆڵ نەدەن چ جاران
خەڵکی سۆڤێت بدوێنن
با کۆمەڵێک پێک بێنن
بۆ یاریدەدانی کورد
گشتی لە ناو بەندا مرد
کۆمەڵە هەن لە هەر دەر
بۆ بەزەیی جانەوەر
ئەگەر ئێمە بەشەرین
یان تیرەی جانەوەرین
بۆ کەس نامان پارێزێ!
بۆچی نایەینە ڕێزێ!
ئەو کوردی ئازا و بەکار
ژێر چەپۆکەی شا و بەیار
دڵخۆشێکیان دەنەوە
دەروێکیان لێ پکەنەوە
تۆزێک چەکمان بدەنێ
کەسمان ناوێ، بە تەنێ

نەیاران دەتۆقێنین
بەیاران دەتۆپێنین
هارتەر و ئایزەنهاوەر
ناتوانن ببنە لەمپەر
بنکەی شەڕیان شڕ دەکەین
ماری گەڕیان سڕ دەکەین
کێ هوروژمو بۆ بێنێ
دەیڕەنگێنین بە خوێنێ
پەیمانی جەنگی گلاو
بە کوردان دەکرێ بلاو

***

مەلی بیری هەژاران
کاتی دیدەنی یاران
لە شەقام و لە کۆڵان
دڵ نەدەی بە کچۆڵان
کارت هاتە کۆتایی
بخوازە ماڵئاوایی
هەڵبفڕەوە بێ درەنگ
بۆ لای هەژاری دڵتەنگ
لە دڵمایە هێلانەت
وەرەوە هەژار خانەت
تا پێکەوە بخوێنین
هەر ئێمە پێک دەمێنین

***

مۆسکۆ، گیرتسن ٨/ ١٠/ ١٩٥٩- خرۆشۆف سەرەکی ڕووسیا چوو بۆ ئەمریکا و لە جێگەیەک بەناوی «کەمپ دێڤید» چاوی بەسەرەک کۆماری ئەمریکا کەوت. زۆر کەس هومێدی زۆری بە ئاشتییەکی هەموانی پەیدا کردبوو، بەو هۆیەوە منیش ئەمەم نووسیووە:

لکە زەیتوون

لە هەزاران و هەزاران ساڵا
ڕەنجبەر مابوو لە ژینی تاڵا
خستبوویانینە کۆت و زنجیر
کاهن و خان و قەڕاڵ و بەگ و پیر
یەک کوڕی خوا بوو، یەکێ فەرخەی مانگ
یەک بەهەشتی لە دەسا بوو شەشدانگ
بە درۆ خێوی جنۆکە و ئەستێر
دەمی وان ببووە تەرازووی شەڕ و خێر
پاری وان گۆشت و بەشی مەش کوشتن
ئەو مەڕی مەی، لەمە خوێناو ڕشتن
لەمە چەوسان و لەوان خۆبواردن
بۆمە برسیایەتی، بۆ وان خواردن
لە کەم و زۆری جیهان بێ بەش بووین
بە تەنێ خاوەنی چارەی ڕەش بووین

***

تا لە پڕ نەمری بلیمەت لینین
دەستی دا شۆڕشی گەورەی خوێنین
مێژوو وەرچەرخێ بەلای کارگەدا
دەم لە پووش بوون تەوەزەل، دەم بە هەرا
وەرگەڕا باوی کرووسینی هەژار
کەوتە بەر لینگی نەدار تانجی تەزار

دەستی دا کۆشش و کار ئەم چینە
کاری بە کوێ گەییوە بی بینە!
کەم لە نێو چەرخە ئەمە ڕووی داوە
سەری دنیا لەسەری سوڕ ماوە
خاکی خۆی کردە بەهەشتی ڕەنگین
ون بووە ناوی پەشێو و خەمگین
پەیتی ئەو باجی لە ڕۆژێ ئەستاند
مشتی ئاسنینی سەری مانگی شکاند
بەینی ئەستێرە دەپێون بست بست
هەرچی بەرزاییە دەکرێن پێ خوست
مانگ چییە! ئێستگەیە و جێی دێلن
مارسی خوای شەڕ زەوییە و دەیکێلن

***

ئەمەیە هێزی کمۆنیزمی مەزن
کۆلەدار لێی وەڕەزن، پێی دەتەزن
هێز ئەوەندە زۆر و بە هێز نانازن
بەسە شانازی کە ئاشتیخوازن
نایەڵن جەنگ لە جیهان بەرپا بێ
چەک فرۆش چی لە دڵا بێ نابێ
لکە زەیتوونی کرێکاری ڕەشید
فێنکیی خستۆتە هەوای کەمپ دێڤید

***

مۆژدە بێ بۆ گەلی هێشتا بێ بەش
تیشکی لینین دەڕەوێنێ شەوی ڕەش

ڕۆژی مەش دەردێ لە ناو هەور و تەما
باوی فاشیستیی و گەل خۆری نەما
کورد دەگەڵ فارس و تورک و عەرەبا
سەربەخۆ دەبن و برا و پشت و تەبا
یادی ئۆکتۆبەر و بە زۆردار وەستان
جێژنە دەگرین لە چیای کوردستان

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧- وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە مستەفا سەلماسی لە مۆسکۆ ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

پێشکەش

بۆ بیرەوەری ڕۆژێک لە ڕۆژان
کاکە ئەم وێنەم با لات بمێنێ
منی هەژار و دەربەدەر و وێڵ
هەر ڕۆژ لە جێیەک، هەردەم لە شوێنێ
کێ زانی لە کوێ شرت و گوم دەبم
چوزانم گەردوون چم بەسەر دێنێ
من ئاوادەبم لە پەردەی خاکا
نەدۆست نە ئاواڵ نە خەمڕەوێنێ
وێنەی هەژاریم ببێ بۆ دوارۆژ
ئەو لە جیاتیی من کوردان بدوێنێ
زۆڵە ئەو کەسەی لە ڕێی ئازادی
ئەگەر پێویست بوو خۆی بۆ نەمرێنێ

***

مۆسکۆ ١٩٥٩/٨/٢٧- وێنەیەکی خۆم بە یادگار داوە بە شاعرەیەکی ڕووس ئەمەم لە پشتەکەی نووسیوە:

ئاواتەخوازی

«نینا» دەپرسن کــێــیــە لە گــەڵتــا
بـڵـێ هـەژاری کـــــــــــوردی هـەژارە
لەسـەر نیــشــتـمـان بێ نیــشــتـمـانە
لـە ڕێـی وڵاتـا وێـڵـــــــــە و ئـاوارە
ژیانی جـــوانیی چوو، نەگـــەیی بە دڵ
بـە دووی دەرمـــــــــانـا دڵ بـریـنـدارە
سـرەوتی نیــیــە لە ســوێی کـوردســتــان
جــــــەرگ ســــــووتـاوە و دەم بـە هاوارە
چاوی لە یاریی ســۆڤــێــتــســتــانە
هەر ئەو بۆ کـــوردی بێـــچـــارە چارە
زۆر بـە ئـاواتـە ڕۆژێـک بـبـــــــــــینـێ
کـــورد و کـــوردســـتـــان ئازا و ڕزگـــارە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/١٤ لەسەر نەزمی گۆرانیی «مزگێنی بێ هات بەهار» بۆ گۆرانی بێژێکم نووسیوە:

وەڵامێک بە شەماڵدا

شـــەمـــاڵ دەســـتم داوێنت وەرە ڕۆژ ڕۆژی تۆیە
سەرمای زستانت ڕاونا، بەستەڵەک ڕەنجەڕۆیە
ئەو زستـانی نالەبار لێـمـان ببـووە ئیـسـتـیـعـمـار
بە شـــۆڕشی نەورۆزی، ون بوو، کـــرا تار و مـــار
کـــوردســـتـــانی ڕەنگینم، مـــایەی ژیان و ژینم

له چنگ سەرما ڕزگاربوو ڕزگارتریش دەیبینم
لە کوردستان بگەڕێ، هەڵمژە بۆنی گوڵان
ڕابسپێرە بولبولان با بیڵێن لەسەر چڵان
شکا پشتی ئیستیعمار، ڕۆژیان نەما شا و بەیار
هەرچی کوردستان خۆرە زوو دەکرێن بە بەفری پار
ئەو شۆڕشەی عێراقی هەر وەک شۆڕشی کاوە
بۆ هەموو کوردی جیهان موژدەی ئازادیی داوە

***

بەغدا ١٩٦٠/٣/٢١

بۆ کارتێکی جێژنە پیرۆزەی نەورۆزم نووسیوە:

ئەو کوتکی کاوەی نەمر دای وەشاند
نەبەردیی کوردی لە دنیا گەیاند
گڕی شۆڕشمان با دوژمن سۆز بێ
هەردەم نەورۆز بێ و جەژن و پیرۆز بێ

***

بەغدا ١٩٦٠ – سەردەمێک لە عێراقا هەمیشە لە ناو شاگرد مەدرەسەی کوردی سوور و زەرد شەڕ و تێک هەڵدان بوو، ئیتر ئیستیعمار و دوژمنانی نیشتمان لە بیر چووبوونەوە. منیش ئەمەم نووسیوە لە کۆواری «هیوا»دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

پـ: مام بایز ڕۆژباش
بـ: علیک السلام
پـ: ئەمە یانی چی؟
بـ: جیرانی مەلام

پـ: ئەم دی دوێن و پێر!
بـ: بەخوا چوومە شار
پـ: چت فرۆشت بە خێر؟
بـ: یەک دوو بارە دار
پـ: نرخەکەی چۆن بوو؟
بـ: بۆتە چوار قیمەت
پـ: وەک شەکرت کرۆشت بوویتە بلیمەت؟
ئەگینا چی بێ نرخی داری تەڕ؟
بـ: چۆن نرخی نییە؟ هەتیو شەڕە و شەڕ
پـ: شەڕی کێ؟
بـ: شەڕی منالّی مەکتەو
پـ: گوایە منالّی جوولەکە و عەرەو؟
بـ: سەلا لە عەقلّت، خەیالّت وردن!
ئەوی لێک دەدەن هەموو هەر کوردن!
پـ: بایز وامەڵێ!
بـ: دەشلێم و واتر
پـ: توخوا وەرە پێش تێت بگەم چاتر
بـ: چ بێژم! بە خوا بوونە دوو دەستە
هەر داوێنە یەک بە جوێن و پەستە
یەک دەڵێ سوورم، یەک ئەڵێ بۆرم
یەک ئەڵێ شینم، یەک دەڵێ زۆرم
یەکێ دەڵێ قیڕ، یەکێ دەڵێ ماست
یەکێ ئەڵێ لار، یەکێ دەڵێ ڕاست
تاچەنە شل بوون چەقە و جنێوە

ئەم جار شەڕە شەق ئەچێ بە ڕێوە
هەر دار بەشانە و هەر سەر شکانە
هەر خوێن ڕژانە و ئابڕوو تکانە
پیرۆت بەو خوایە لە بان سەرمانە
جوێن وەبارانە، شەق وەخەرمانە
پـ: بایز چیمان دی و چیم چاو پێ کەوت
هەرچی ئەی ئەبینی گشت لارە و چەوت
وتمان ئەم زوڵمە لە سەرمان لاچێ
کورد ئیتر ناچێ یەکتر داپاچێ
گشت ئەبن بە یەک خێڵی جاف و لەک
ڕزگارمان ئەبێ وە بنووس و چەک
نایەڵن ئاغا وەل یەک بجەنگن
ئەیان کەن وەداس هەرچی تفەنگن
کەچی وائێژی میرزا و مەتکەوی
واتێک هەڵ ئەدەن ئەو لەم، ئەم لەوی
ئێژن هەر شتێ بۆگەنیو ئەوێ
خوێی پێوە بکەی فریای ئەکەوێ
بەڵام ئەگەر خوێ بۆ گەنیو ببێ
ئیتر ئەم دەبێ دەرمانی چبێ!
خەلیفەی خۆمان فەرمووی کورد کورتە
ڕۆژمان بەسەربرد بەو ورتە ورتە
منیش وا ئەچم بارێک دار ئەبڕم
چش سەر دەشکێنێ، خۆ کەڵاش دەکڕم

***

بەغدا ١٩٦٠/٩/٢٥- عەبدولکەریم بیرورای بەرانبەر بە کورد خەراپ بوو، دنەی هێندێک نووسەری عەرەبی ئەدا کە باسی توانەوەی کورد بکەن. بەو شیعرانە، کە لە ڕۆژنامەی دەنگی کورد چاپ کراون، بیری ئەوم ڕوون کردۆتەوە:

پیاوی چی؟

کـوردە تۆ عــەبدی لەلای مـن بەشی نەخـوراوی چی!
هەرزنـی تـاڵە بـخـــۆ ســـاوەر و شـــۆربـاوی چی!
ڕەنجبەری بێبەش و مووچەی بەژی چی و ئاوی چی!
ڕووت لـەســـەرمـــایە بلەرزە جل و پێـــڵاوی چی!
لەسـەرت دەرکـە خـەیاڵات گـەزی چی و جـاوی چی!

خـوێندنت بۆ چیـــە! زانین چیـــە! هەر مـەیزانە
مــەدرەســە بۆ کـوڕی من، جــێی کـوڕی تۆ زیندانە
خــووی هەزار ســاڵەتە بـارکـێــشی لەلای بێگانە
نـاوی ئـازادی لەبیــــــر خـــــۆت بەرەوە ئـازانـە
کێ بەتۆی گوت ببەشت! خوێندنی چی و ناوی چی!

نەم دەنـاسـیی بەرێ، پێم وابوو بەهێـزی و پڕ سـام
بەینی خـۆمـان بێ کـەتۆم هاتەوە بیـر لێت ترسـام
هەر لە ترسـا بوو هەرام کـرد و گــوتم کـوردی برام
هونەر و کـردەوەکـەت ئێـســتـە کـە ڕوون بۆوە لەلام
پەتی ئەم ترسـە پسـاوە! بەنی نەپسـاوی چی!

سـەد هەزار قـاقـەزی خـۆت هات و وتت کـورد نابم
نۆکـەری پیـشـەیی پێـشـوومـە، منیش وەک بابم
لە زەمـــانی بەرێ چۆن بـوومـــە، دەبێ هەر وابم
شـەرتە هەر کـەس وتی کـوردم لە ڕێگەی وەسـتـابم
پیـاوەتیی تۆ ئەمـەبوو ئێـسـتـە بلێ پیـاوی چی؟

* * *

بەغدا ١٩٦٠- بەهۆی بیرەوەری لە بێکەس، لە کۆبوونەوەیەکدا لە بارەگای خەبات لە بەغدا خوێندومەتەوە:

باوەڕی بێکەس

ئـاواتــی ڕۆژی ڕزگــــــــــــاری
ژیـانـەوەی کـــــــــــــوردەواری
کــۆرپەیەک بوو ســاوا و بێ هێــز
کـــەس پێی وانەبوو دێتـــە ڕێز
ئەحـــمـــەدی خـــانی بۆ گـــەیشت
فــــرچکی کـــــرد و چاوی ڕشت
بە هاوبێــشکەییی ئەســتی و زین
لەگـــــەڵ مـــــەم و قــــەرەتاژدین
پەروەردەی کــرد بەشــیــر و قــەند
تا کــــــردیە خــــاوەن زەند و بەند
هەڵبــــەســــتــــەی تەڕ و پاراوی
خــوێنی دڵ، فــرمــێــسکی چاوی
بـەژیـری تـێـکـەڵـی کــــــــــــردن
هەتوانی هەرگــــیــــز نەمــــردن
لـەشی هـومــــێــــدی پێ هەنـوو
زرێـی هـەرمـــــــــــانـی تـێ دروو
دەنگـی کـــــوردســــتـــــانـی بۆدا
هەر کــــــوردە و دەهات بەخــــۆدا
کــــــەوتە پـێش و ئـاڵای هەڵـکـرد
تـا تـوانـی بـەرەو پـێـــــــشـی بـرد

***

حاجی کۆیە لە پاش خانی
ئاڵاکەی خستە سەر شانی
بە هەنگاوی بەرز و بەهێز
بە دڵی نەترس و بێ پارێز
بەشەوگاری ڕەش و تاریک
لە شیو و ڕێی تەنگ و باریک
گوێی نەدایە نەعرەتەی دێو
سڵی نەکرد لە جند و خێو
زۆر بەسەر بەرزی ڕای پەڕاند
لەسەر زۆر بەرزانی چەقاند
ئەو پێشمەرگەی توانا و زانا
قاوی کرد بە کوردستانا
بە دەنگی زل و بیری ورد
ئابڕووی زۆڵە کوردانی برد
تەمی پڕوپووچی ڕەواند
گەلی لە دەردی خۆی گەیاند
دەرمانی ژینی نیشان دان
ماندوو نە دەبوو لە هاندان

***

دوای حاجی بێکەسی نەمر
هات و بوو بە ئاڵا هەڵگر
بێکەس کەسی کوردستان بوو
بێکەس بەڵگەی نەوەستان بوو

لە ناو لەشـــــێکی ناقــــــۆڵا
گـــــیـــــانی قـــــایم تر لە پۆڵا
نەوەســـــتـــــا بە ئاوات خـــــوازی
خـۆی خـسـتـە کـۆڕی گـیـان بازی
بەند و پێـــوەند پێی گـــەمـــە بوو
بـاوەڕی بێـکەس ئـەمـــــــــە بـوو
«تـا داری هـیـــــــــوا وەبـەر بـێ
دەبێ جــۆی خــوێنی لەســەر بێ»*
بـــێـــکـــەس دڵ و دەروون پـــاک
گـــــەرچی چۆتە باوەشی خــــاک
ئـاڵاکـــــــەی نـەکــــــەوتـە زەوی
هـیچ هێـــــزێکیش نـایکا نـەوی
هەوای ئازادیی نیـــشـــتـــمـــان
کـــەوتۆتە دڵـی گـــشـــتـــمـــان
ســـــــەرانســـــەری کـــــوردەواری
گــیـــانفـــیـــدان لە ڕێی ڕزگـــاری
لاوی کـــورد ئێـــســـتـــە زۆر زانان
فـــــــریـو نـاخــــــۆن بـۆ بێگانان
زێڕ و زێـو کــــاریـان تێ ناکـــــەن
لە کـــــوردان نەبێ تێ ناگـــــەن
مـــــــــــــــردن بـۆ ئـازادی ژیـنـە
کـــــوردایەتی ڕووگـــــە و دینە

* بێکەس وتوویە: «داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێ قەت بەرناگرێ».

مستەخۆڵێکی چیا و دەشت
نادەین بە شەشدانگی بەهەشت
زیندووین و تازە نامرین
گوێ لە پڕوپووچ ناگرین
شات و شووتی بێ سەروبەر
لە مەیدان نامانکاتە دەر
داگیرکەری کوردەواری
دەبێ دەرچن بە یەکجاری
نەنگی دیلی چەند ساڵەمان
جێ پەڵەی ئاە و ناڵەمان
دەشۆینەوە بە خوێنی گەش
ئێمەش دەبینە خاوەن بەش
بە هەژاریمان دەڵێین بەس
ناز دەکەین بە بڕوای بێ کەس

***

بەغدا، ئازاری ١٩٦١- کۆنە ئاشنایەکی زۆر وازوازی و ڕەگەڵ ڕەگەڵ، لە نامەیەکیا بۆی نووسیبووم: فلانی من چەند ساڵە کە ئەتناسم وا تازە بۆم ڕوون ئەبێتەوە کە تۆ بەڕاستی کوردی و کوردایەتی ئەکەی! منیش لە وەراما کە ئەمزانی گاڵتەی پێ کردووم، ئەمەم نووسی، لە کۆواری «ڕوناهی» ژمارەی ئازاری ١٩٦١ چاپ کراوە:

کوردم

برا زۆر سەیرە زوو نەمناسی، من هەر زۆر لە زوو کوردم
کە تۆ پێنج شەش کەڕەت گۆڕاوی من بێ سێ و دوو کوردم
لە تەکییە بوویە جێگر، ڕێگر و مێگر لە بن بەرماڵ
ئەمن لەو ساوە جێ و بانم لە بانی بێشکەبوو کوردم

عەجەم بووی بوویە تورک و بویە عارەب ئێستە سەر شێواو
ئەمن بێ گێلّمەگێلّم وکەشمەکەش بێ «چاشنو» کوردم
سپی بووی، بوویە شین و بوویە سوور و ئێستە ڕوو زەردی
ئەمن یەک ڕەنگ و ڕوو، وەک پیاوی خاوەن ئابڕوو کوردم
کە تۆ بۆ مز لە ناو مزگەوتی، کوردستانە ڕووگەی من
کە تۆ دەروێشی زەرگ و مەرگی من بێ هایوهو کوردم
کە تۆ پەل بۆ هەموو جێیەک ئەکێشی و بێ ڕەگ و پنجی
ئەمن گەر پەل پەلیشم کەن، لە سەریەک ڕێگەم و کوردم
دلّت بۆ پارە پارە، بیر لە لیرە گیرە، دەم بۆ دەم
سەراپا، ڕەگ بەڕەگ، ئێسقان بە ئێسقان، مووبەموو کوردم
کە تۆ دەرپێت فڕێ دا و چاکەتی چاکت دەبەر خۆ کرد
ئەمن شەرمم بە خۆو شاییم بە خۆمە، جل شڕ و کوردم
کە تۆ گیرفان پڕی گیرفان بڕی، من هەر هەژار ماوم
کە تۆ خۆت دا بە خواردن، من لەگەلّ گالّ و بەڕوو کوردم

***

بەغدا ،نەورۆزی ١٩٦١- کورد خەریک بوون جێژنی نەورۆز بکەن، حکوومەتی عەبدولکەریم چەتی تێ ئەخست و بڕ و بیانووی بۆ دەتاشی، ئەم دەمەتەقەیەم بەو هۆیەوە نووسیوە و لە ژمارە (١)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: چۆنی؟

پـ: هەر خۆش بی.

بـ: جەژنیشت پیرۆز

پـ: پێکەوەمان بێ

بـ: له کوێ بووی نەورۆز؟
پـ: کوێخا ئەزانێ!
بـ: چی چی؟ باش بێژە؟
پـ: بێژم چی بایز؟ دوورو درێژە
چیمان بەسەر هات چیمان چاو پێ کەوت
چۆن کەفتینە ناو ئەم دنیای وا چەوت!
چەژنی چەژناسا لە ناو ماڵی خۆم
بێ پرسی کوێخا ڕەوا نابێ بۆم!
وە بلوێری ئەو ئەشێ هەڵبەزم
وەقسەشی ئەکەم هێشتا ناحەزم
ئێژێ پات خوارە، ڕانکەکەت شڕە
لەم هەرا و قڕە زۆر دڵم پڕە
پـ: خوا خەراو نەدا
پـ: خەراو تریش هەس؟
بـ: بەڵێ دەرد فرەس بۆ پیاوی بێ کەس
مزگەفتێ بکە و پەن شەش منارە
کلۆڵ بی، ئێژن میعراوی خوارە
پـ: ئا وەخوا بایز هێجگار کلۆڵم
وەک پەلکە گوڵی بەر سەرما و سۆڵم
چاوم لە خوایە ئێژم هەر جارێ
بگەیبامەوە دەمەو بەهارێ
بێ پرتەی کوێخا و بێ بۆڵەی سەرکار
هەوا هەڵمژم ئازاد و ڕزگار
ئەو چاخە ئەمرم چش وەجەحەندەم

سەر و ماڵی خۆم بەو ڕۆژە ئەدەم
بـ: پیرۆت عافەرم تۆ پیاوی ژیری
وەتەمەن گەنجی لە ئەقڵا پیری
تووشی بەهار بی واتا ڕزگار بی
بێ بۆڵەی کوێخا و پرتەی سەرکار بی
جەژنی خۆت بگری بە ئارەزووی خۆت
دەس لە دەست یەکا بایز و پیرۆت
هەڵپەڕکێ بگرن، کوردێک وەبلوێر
دۆستان شاد بکا و دوژمن بکا کوێر

***

بۆ کارتی جێژنە پیرۆزە

کـــــوردە پیـــــرۆز بێ جــــەژنی نەورۆزت
نـەبـەزی لـە ڕێـی ســــــــەربـەرزیـی هـۆزت
دەســـتی داگــیـــرکـــەر لە خــاکت ببــڕە
ئــــازایـــی بـــێـــنـــە و ئـــازادی بـــکـــڕە

***

بەغدا، خاکەلێوە ١٩٦١- سدیق میران ئاغایەکی شەقڵاوە لە نزیک گوندی خۆی کوژرا بوو، حکوومەتی عەبدولکەریم دەیویست حزبی پارتی تێوەدا و بەهانەی بۆ بەرپێ دانی مافی کورد دەس کەوێ. لەو بارەوە نووسیومەو لە ژمارە (٢)ی کوردستان بڵاوکرایەوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: پیرۆت ئەخەنی؟
پـ: ئەی چۆن نەخەنم، قاوتی بەربا و

کای لەبەر شەنم
بـ: گوایە چی بووە؟
پـ: لەمە زیاتر چی؟
دنیامان بووگە وەهەرچی و پەرچی!
بـ: ها، زانیم، ئێژی مانگ دروس ئەکەن
عەمیلکە گرە و دەگەڵ رووس ئەکەن
پـ: بایز خوا ئەقڵ با بە منالێت
بۆ مێشکی کۆن و بۆ بیری کاڵت
گیانە، کاورایەک مرد لە شەقلاوە
ئێژن لە بەغدا تیرت لێ داوە
وەک ئێژن غەوس لە بەغدا بووە
وە کەلاش یەکی لە هیند کوشتووە
بـ: گاڵتەم پێ ئەکەی؟
پـ: بێژم چی گیانە
چۆن رێی ئەگیرێ بڕ و بەهانە؟
بـ: ئێژی بەهانەس؟
پـ: بەهانە و نیوە
میاو میاو بۆ پیوە، هێشتا چت دیوە؟
چەند چەوسامەوە لە رێگەی کاکم
دنیا شایەتە چەند پاک و چاکم
پێشمەرگە وەرۆژ پاسەوان وەشەو
هەزار برینم لە لەش لەسەر ئەو
ئێستە بەهانەم بۆ ئەدۆزنەوە

گفتی دوژمنم بۆ ئەقۆزنەوە
ئێژن پف ئەکەی لە هەمەدانا
ئارد وەبا ئەدەی لە خۆراسانا
دیارە ئەخوازن بێ زاد و تێشوو
بم گەڕێننەوە سەر دەقی پێشوو
بـ: پیرۆت چۆن ئەوێ چ خوا بەردارە؟
کورد بۆ چ ئەمەندە کلۆڵ و ژارە!
پـ: بایز کەس ئەمرۆ ناشێ بخەنێ
مناڵ تا نەگری شیری نادەنێ

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١– ئەم دەمەتەقەیەشم کە هەر هێرش بۆ سەر کردەوەی عەبدولکەریمە لە ژمارە (٣)ی رۆژنامەی کوردستان چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: خوا قەوەتت با
پـ: خۆت مانوو نەوی
بـ: وەچی خەریکی؟
پـ: کێڵانی زەوی
بـ: چی لێ ئەچێنی؟
پـ: گەنم و هەرزن
بـ: هەرزن بۆ مامر؟
پـ: نە بەخوا بۆ من
بـ: چۆن هەرزن ئەخۆی؟

پـ: گەر دەستم کەویٚ!

بـ: لەبەر چی؟

پـ: کوێخا ئەویشی ئەویٚ

بـ: کوا هەرزن ئەخوا؟

پـ: بۆ مامری خۆم

پەتی ملیشم هەر لە خوری خۆم

ڕۆنە هی منە، گۆشتە هی منە

بۆ من ماندوبوون، بۆ ئەو خواردنە

بـ: کوێخا زویرە لێت

پـ: کەمم هانیوە

بـ: نەخێر پێت ئێژیٚ خۆت نەناسیوە

پـ: من مام پیرۆت نیم!

ب: مەیژە پیرۆتم

بێژە کوێخا گیان هەتیوی خۆتم

کوێخا ناخوازیٚ کەس خاوەن ناوبیٚ

هەرچییەک بۆی ئەکەی ناشیٚ بەرچاو بیٚ

چەرمی پشتی تۆ بکاتە سفرە

مەڵحەم داواکەی لەلای ئەو کفرە

کار بکە و داوای نان و ئاو مەکە

گشتی خزمەت بەو بیری خاو مەکە

پـ: بەڵیٚ بایز گیان من خۆم نەناسم

هەر بۆیە هێندە ڕووت و کەساسم

ئەگەر وەک مەردم خۆم بناسیبا

ناشێ ئەو ڕۆژەم بەچاو بدیبا
بـ: پیرۆت خەم مەخۆ دنیا وە دەورە
ڕۆژمان دەرئەچێ لەبن ئەم هەورە
پـ: ئا: وەخوا ئەگەر یەک بین من و تۆ
کوێخا ئەبێتە ڕاهێڵی بێ پۆ
***

ئەم دەمەتەقەیەشم کە لەسەر عەبدولکەریم گوتووە لە ژمارە (٤)ی کوردستان لە بەغدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و باپیر

بـ: مام پیرۆت سڵاو
پـ: ئای وەحەلێکم
بـ: چۆنی؟ لە چیدای؟
پـ: بە خوا نارێکم
بـ: نارێکیت لە چی؟
پـ: ئەپرسی لە من؟
بووم وە پەند لەناو گشت دۆست و دوژمن
بـ: ئێژن تۆ و گورزە تێکەڵ بوونە سەو!
پـ: بەڵێ جا ئێستا ئەو بازە و من کەو
وەگیان تۆ هەست و نیستی خۆم دایە
بـ: جا گوایە هێشتا بەرچاوی نایە!
پـ: چاو و ماوی چی! من خەتا بارم
وای بەسەر هێنام لە ژین بێزارم
لە ڕەمەزانام ساڵێ دوازدە مانگ

نەمزانیوە چین پارشێو و بەربانگ
ئەو نانم ئەخوا، من سوێند بەسەری
ئەو زێڕ ئەکێشێ من کوێرەوەری
بۆ خۆی تێر گۆشتە لە ئاژاڵی من
گز و فت ئەدا وە منالّی من
کاسە دراوسێ ئەدا بەم و بەو
ئێمەش چەورایی ناوینین بە خەو
بــ: جا بۆ خەوتان هەس وەشەو لە برسان؟
پــ: نە بەخوا، وەرۆژ ئەتووین لە ترسان
بــ: دەک پیرۆز نەوێ، ئەشتان ترسێنێ؟
پــ: ترساندن و بەس؟ گیانمان دەردێنێ
هیوام کەچەڵ بوو، وەملی وردم
سەری هەڵماڵی و زراوی بردم؟
خۆم کۆڵەوار کرد بۆ دەنگی دەهۆڵ
کێ بەزەی دادێ وەپیاوی کڵۆڵ
وە قورحانەکەی سەید سادق سوێنم
دەردم سەربارە و بەرباری جوێنم
بــ: پیرۆت نەتبیستووە بۆ دەستەوستان
بەهرەیەک نادا گەرمێن و کوێستان
کێ ددانی بێ خواردنی ئەوێ
پــ: ئا، وەخوا، بایز دەردت لێم کەوێ
گەر ڕەمەزانە و گەر شەشەکانە
بەشم هەرژەم و دوو تیکە نانە

***

بەغدا، خاکەلێوەی ١٩٦١- خاوەنی ڕۆژنامەیەکی بەغدایی بە ناوی (الثورة) بە ئاشکرا داوای توانەوەی گەلی کوردی کرد لە ناو گەلی عەرەبا، ئەم دەمەتەقەیەم لەسەر ئەو کابرایە نووسیوە، لە ژمارە (٥)ی ڕۆژنامەی کوردستانا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی بایز و پیرۆت

بـ: مام پیرۆت چۆنی؟
پـ: بایز چە بێژم؟
بەخوا ئەم بەینە سەرسام و گێژم
بـ: چیتە؟ سەرماتە، بارانە، هەورە؟
پـ: کوڕە نا، لە داخ ڕۆژنامەی سەورە
ئێژێ گەلی کورد ئەتاوێنمەوە
ناوی لە دەفتەر ئەکوژێنمەوە
ئەبێ قویتیان دەم کورد و چیاکانی
خۆمیان لێ بکەمە گەماڵی سانی
بـ: چی، چی؟ ئا، پیرۆت بۆمی بڵێوە
پێم ناڵێی کێیە ئەم سەگباب خێوە!
هەی باوکی لە گۆڕ نەحاوێتەوە
کورد مۆمی نوشتەس بتاوێتەوە؟
بۆ من دۆلارم بخرێمە باخەڵ
شێر چۆن ئەچێتە ناو ورگی چەقەڵ؟
ئەمە کەی کوردگەل بوونە پەقلاوە
کەر لە کوێ و کوندە لە کوێ دڕاوە؟
پـ: بایز ئەی چییە ئەم قویلەقویلە
بـ: پیرۆت وەگیان تۆ گشتی بۆ پویلە
ئینگلیزمان دەرکرد وەچەپڵە و فیتە
لە دەستی دەرچوو ئەم حەمکە پیتە

هەر خەون ئەبینێ بێتەوە ناومان
ببێ وەلەکە لە بانی چاومان
لات بە کرێ ئەگرێ شەڕ بنێتەوە
خۆی هەلێک دەس خا و بگەڕێتەوە
پ: ئێستا نەترسم؟
ب: ترسی چی پیرۆت؟
گەل قوتدانی چی؟ هەر بەبیری خۆت
هێتلەری باوکی ئەم ڕۆژنامەیە
کوا! کێ ئەزانێ گۆڕی کامەیە؟
هەزار پالەوی و سەد گەمالٚ مردن
بەکەس قویت نەچوین کوردت هەر کوردن
پ: بەلێ ڕاست ئێژی، خوا نەت باتەوە
گا، لە جێیە تر ئاو ئەخواتەوە
باوکم لێم مەگرە سەیرە ئەم دەورە
ترسام وەک خورما قویتم دا سەورە

***

بەغدا، بانەمەڕی ١٩٦١- بۆ بیرەوەریی شەهید کرانی شێخ سەعیدی پیران ئاهەنگێک لە بارەگای خەبات لە بەغدا گێڕدرا ئەم شیعرەم بەو هۆیەوە خوێندەوە:

ئافەرین بۆ گیانبازان

پێ و چەک زرمەیانە و خرمە
کۆ بوون کۆمەلێ جەندرمە
ڕق لە دلٚ و نێزە بەدەست
لە ناو گۆڕاییەک ریزیان بەست

دیاربەکر خەمگین و ماتە
چاوەنۆڕی کارەساتە
لە شەوێکدا لە ئاقارێک
هەڵخرا چەند پەت و دارێک
شێخ سەعیدی پیرانی پیر
لەگەڵ چەند لاوی مەرد و ژیر
بوونە قوربانی کوردستان
بوونە ڕووگەی کوردپەرستان
ئەنقەرە ئەمرێکی دەرکرد
شێخ کوژرا، کوردستانیش مرد
بەڵام مێژووی ژیری بیر ورد
گەمەی بەو قسانە دەکرد
بە خەتێکی سووری وەک خوێن
نووسی لە دیاری ترین شوێن
ئەوانە نامرن و زیندوون
هەزار قات دێنەوە کە چوون
مەرگ هەر بۆ گەل خۆرانە
نەفرین بۆ خاوەن زۆرانە
سەد ئافەرین بۆ گیانبازان
بۆ گیانی ئازادیخوازان
شێخ سەعید هەرگیز نامرێ
ناوی با دنیا داگرێ
خوێنی کوردان کە ڕژاوە
ناوی تورکی پێ کوژاوە

هەر دڵۆپێکی ئەو خــــــــوێنە
بۆ تۆڵەســــــــــاندن هەوێنە
تا لە کــــــوردســـــتـــــانە ترکێ
خـــــوێنی کـــــوردان دانامــــــرکێ
تۆڵەی شــــەهیـــدان دەســـــتـــێنین
پەڕی مــــــــێـــــــــژوو دەڕەنگێنین

***

بەغدا، پایزی ١٩٦١: ساڵی ١٩٦١ شۆڕشی پیرۆزی کوردستان دەستی پێ کرد، بەپێی توانا منیش بەپەخشان و شیعر بەشێکم تێ خستووە. هەرچەندە هێندێک لەو شیعرانەم نەشخوێندراونەوە! ئەم سروودەم لە سەرەتای شۆڕشدا بۆ شاگردانی مەدرەسە نووسی:

سروود بۆ قوتابیان

من ڕۆڵەی کوردم، بۆ نیشـــتـمــانم
ســەرم دائەنێم، ئەبەخــشم گــیــانم
لە ڕێی شـــۆڕشـــا خـــوێنم ئەڕژێنم
ئـــاڵای ئـازادیـی پـێ دەڕەنــگــێـنــم
زۆر شـەرمـە بۆ من کـورد ئازاد نەبێ
گـــەلم وەک گـــەلان دڵی شـــاد نەبێ

***

خـــوێنی مـــامم بوو لە ئاگـــری ڕژا
خوشکەکەم مێشکی لە دەرسیم پڕژا
باپیــرم لە چیـای شــیــرین نێــژراوە
لە کن مـــــهـــاباد باوکم کـــوژراوە
برام لە بەغـــــدا بە داردا کـــــــرا

زۆر مــاڵە خــزمم بەر بۆمــبــا درا
***
گـەلێک پێـویستـە زانست و خـوێندن
بۆ ســەربەخــۆیی، بۆ تۆڵەســەندن
گەل خـوێندەوار بێ قـەت ژێر ناکەوێ
لە ڕاست بێـگانە ســــەری نانەوێ
چینی تازەی کــورد بە خــوێندەواری
بەرز ئـەکــــاتەوە ئـاڵای ڕزگــــاری
ئێـــمــــە چینی خـــوێندەوارین
پێـــشـــڕەوی ڕێـگەی ڕزگـــارین
ڕەمـــزی کـــار و نەوەســـتـــانین
فـــیـــداکـــاری کـــوردســـتـــانین*
***

بەغدا، بەهاری ١٩٦٢- ئەم سروودەشم هەر لەسەرەتای شۆڕشا بۆ پێشمەرگە گوتووە، بەڵام نەخوێندرایەوە:

سروودێک بۆ پێشمەرگە

کوردستان

کوردستان......
نیشـتـمـانی کـورد، گـەلێک پیـرۆزی، سـوێندت پێ ئەخـۆم
بۆ ســەربەخـــۆییت، بە گـیــان و بە مــاڵ، بەقـــوربانی تۆم
*لەڕێگەی ڕزگارکـردنت بەرەو خۆشی پێش بردنت ڕووبەڕووم لەگەڵ دوژمنت
کوردستان......

---

* ئەم دوو بەیتەی دووایی سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

* سەربەندی هەرسێک بەندەکانە.

هەرتۆی مەبەستم، تۆی خۆشەویستم، تۆی بیر و هەستم
چی دێ لە دەستم، هەرگیز ناوەستم، وڵات پەرستم
کوردستان......
زۆر لاوی ئازات، لە کۆڕی خەبات، خوێنی خۆیان ڕشت
زۆر شێخ و پیران، لە زانا و ژیران، خۆیان دا بەکوشت
کوردستان......
بۆتان، شەمزینان، چیای شیرن، پیران، ئاگری داغ، ساسۆن
دەربەند، شارەزوور، مهابادی سوور، ڕووگەی نەوی تۆن
کوردستان......
دڵ چاک و پاکین، ئازا و بێ باکین، ڕۆڵەی ئەوانین
بە دڵ داخوازی، سەربەخۆیی تۆ، و تۆڵەی ئەوانین
کوردستان......
بڕیارمان وایە، یان ئازاد ژیان، یان ئازا مردن
بەسەرچوو ئەم دەم، لە ڕووی بێگانا ،ن سەرنەوی کردن

***

کۆیە، نەورۆزی ١٩٦٣- نەورۆزی ساڵی ١٩٦٣ کۆبوونەوەی سەرانی شۆڕش لە شاری کۆیە بوو، لە ئاهەنگی جێژنی نەورۆزدا ئەم شیعرەم خوێندەوە:

کاوەی مەزن

جێژنی سەرساڵ کە نەورۆزە
زۆر لە ناو کوردا پیرۆزە
جێژنی کۆنە و بۆمان ماوە
بۆی دارژتین کوتکی کاوە

مـێـــشک خـــۆری کـــوردی مـــراند

ئالای لەســـــەر گـــۆڕی چەقـــاند

ئالای کـــاوەی کـــورد هەڵ کـــرا

ئـەو ڕۆژە بـە نـویّ نـێـــــــــو نـرا

***

هـەزاران ســــــــــاڵ تـێ پـەڕیـوە

کـــــــــوردیـش نـەورۆزی زۆر دیـوە

هەر کـاتێ خـاکی کـــوردســـتـــان

ڕزگـــار دەبـوو لە چنگ زســـتـــان

پـۆلـوو دەکـــــــــەوتـن یـەک و دوو

مـــوژدەی شـــەمـــاڵی پێـــوە بـوو

بـای وادە لـە دەشـت و کـــــــــاوان

بـەفـــــــر و ســـــەهۆڵـی دەتـاوان

دەیـگـرمـــــــــانـد هەوری بـەهـاری

بـە لـێـــــــزمـــــــە بـاران دەبـاری

پووش و لیـــــتـــــەی ڕادەمـــــاڵی

کـــــــۆنـە بـەرگـی دادەمـــــــاڵی

دەشـت و دەر دەبـوو ســـــــەوزە پـۆش

پڕ گـوڵـی خـۆش ڕەنـگ و بۆن خـۆش

کـــیـــژ و کـــوڕ دەردەچوونە چۆڵ

بۆ ســـــەمـــــای بە زوڕنـا و دەهۆڵ

***

بـەڵام ئـەوا یـەک دوو ســـــــــاڵـە

بێ جــــــــەژن و ژیـانمـان تـاڵـە
نەورۆزمـــان وای خــۆ گــۆڕیبـــوو
قــەت کــەس شــتی وای نەدیبــوو
عـــەرەب حـــەزیای خـــواردنمان بوو
داواکـــــــاری مـــــــردنمـان بـوو
لەســـــەر خـــــاکی کــــوردەواری
ڕەش و پـــاپـــەتـــی دابـــاری
دەس کـــرا بە خـــوێن ڕژتنمـــان
بە منداڵ و ژن کـــوشـــتنمـــان
خــەڵات بوون شــەق و دار و مــست
ســـــاوایان دەئـاگـــر دەخـــست
قـــیـــژە و هاواری کـــیـــژە کــورد
بێ نامـــووس، نامـــووسـیـان دەبرد
ئاغــا و ڕیش ســپی و مــەلامــان
کــــێی زۆر بەنرخن لە لامـــــان
دەست بەند لە دەست و دەم بەخــوێن
دەدرانـە بـەر پـلار و جـــــــوێـن
فـــڕۆکـــەی مـــێگ و ئەلیـــوشن
هەژدیهـــان خـــوێن هەڵ دەلووشن
گـــــرمـــــەیان لە هەوران زۆرتر
لە هەمـوو وەحـشـان پیـاوخـۆرتر
بۆمـــبـــای ناپاڵـمـــیـــان دەباراند
گـــیـــانیـــان لە لەشـــمـان دەتاراند

دیارییـــــەک بـوون لـە کــــرێکاران
بـۆ مــــــاڵ و مـــــــەزرای هەژاران
چەک، چەکی ئاشـــتی خـــوازی بـوو
لە کــــوشتن بێ جـــیـــــاوازی بـوو
بەرتۆپی پێنج پێنج و شــەســـتـیـــر
دەدرا ســـــاوا و جـــــوان و پـیــــــر
هــــەوری چـــڵـــکــنـــی زۆرداری
بـەتـاو مـــــــــــەرگـی لـێ دەبـاری
زۆر ئیـــقلیم گـــیـــربوو لەو ناوە
خــــوا کـــــردی و ڕاپەڕی کـــــاوە
***
کـــــــاوەی مـــــــەزنمان بـارزانـی
کـــاوەی پێـــشـــوو بە قـــوربـانـی
بـــزووت بـــای وادەی ئـــاواتمـــان
گـــــــەرم بوو کــۆڕی خــــــەباتمان
پێـــشــمـــەرگــە خــاوەن ســەردارە
ژیـن لـە دوژمـن ژەهـری مـــــــــارە
ســـەتیـــان هەڵدێن لەبەر کـــوردێ
وەک دەڵێن «ســـەد قـــەل و بەردێ»
جــــــــاش کـلـکـی لـێ بـوو بـە ئـاڵا
ســم و یـــاڵــی لــێــک دەهــاڵا
عـــــارەب کـــــەوتە یومە و ڕۆڕۆ*

* یومە بە عارەبی یانی هەی دایە.

کاکە مەمکوژە و چەک بۆ تۆ
با هەر بێن مێگ و ئەلیوشن
بۆ لاوی بارزانی پووشن
بە گۆپاڵ ڕەشاش دەستێنن
بە بەرد زرێپۆش دەشکێنن
کوڕگەل چەک وەگوێزن بەکۆ
کەڵاشینکۆ و خرۆشینکۆ
تا سەردارمان بارزانییە
ترسێک لە ئارادا نییە

***

لە هەژارت کەوێ کاکە
باپێت بنازێ ئەم خاکە
ئابڕووی کوردت کڕییەوە
دەستی زۆردارت بڕیەوە
ناوی مەش بەهۆی خۆتەوە
لە دنیا بەرز بۆتەوە
هێزی دەست و تفەنگی تۆ
هەیبەت و زەبروزەنگی تۆ
پاپەتی لە ترسان مردن
جەهەندەمی لێ پڕ کردن
جێفڕکی لە جاشان بڕی
نامووس فرۆش مەرگیان کڕی

***

لەو جێیی بە بۆمبا سوتاون

کـــــەلاکـــــە دوژمـن نێـــــژراون
لاشی دوژمنی کـــــوردســــتــــان
پەیـێ بۆ ناو باغ و بێـــســـتـــان
شـــینکە باشـــتـــر ســـەر دەردێنێ
زەوی باشـــــتـــــر گـــــوڵ دەڕوێنێ
وا بۆت نیـــــزیک کـــــردین بەهار
دەســــتم دامـــێنت هەزار جــــار
هەورازێکمـــــان لەبەر مـــــاوە
لەو دیو خـــۆشی و تاو و ســـاوە
پێــشــمـــان کــەوە لەو ڕێبــازەش
وەســـەرمـــان خـــە لەم هەورازەش
تا کـــورد ژێر چەپۆکـــە مـــابێ
ئــاســــــــــــودەیی بــۆ تــۆ نــابێ
هەمـــــوو کـــــورد چاوی لە تۆیە
هەر تۆی هەبێ ســـــەربەخــــۆیە
دەرمـــــــــــان بێـنـە لـە هـەژاری
بمان خــــە ســــەر ڕێی ڕزگــــاری

***

کۆیە، ١٩٦٣/٣/٢٧- سروودێکە بۆ شۆڕشم نووسیوە، بەڵام داخەکەم لە دەمی خۆم و قەڵەمەکەم دوورتر نەڕۆیشت:

بۆ پێشەوە بارزانی

ئـەگـــــــەر دنـیــــــا مـــــــژ و تـەم و تـاریـکـە
ئەگـــــەر ڕێگا کـــــەند و کـــــڵـــــۆ و باریکە

ئەگەر شەوە و گرمەی هەور و بارانە
ئەگەر بەفرە و شڵێوەیە و تۆفانە
ئەگەر گێژە و کڕێوەیە و بۆرانە
ئەگەر لە هەرجێدا چەتە و گۆرانە
تۆ شارەزا و ڕێ نیشاندەری لاوانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

ئەگەر هەوار نشێوە یان هەورازە
ئەگەر لەهی و لافاوی بێ پێ بازە
ئەگەر چەق و لوور و مڕەی دەعبایە
هەموو دەر و دۆڵێک پڕی حەزیایە
ئەگەر لە هەر بن بەردێ نەعرەی دێوە
هەر پنچکێک پڕی لە جند و خێوە
باکمان نییە هێز و گوڕی دڵمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

ئەگەر دوژمن پڕا و پڕی دنیا بێ
شەپۆڵ بداتەوە، وەکو دەریا بێ
چەکی دەسی لە ئێمە زۆر زۆرتر بێ
لە گش درندە، وەحش و پیاو خۆرتر بێ
خۆیان لە ناو زرێپۆشان وەشارن
بۆمبا لەبن فڕۆکەیان دابارن
لە کوردستان تۆمان هەبی بەسمانی
بۆ پێشەوە پێشمان کەوە بارزانی

با کۆخ و لادێ و شارەکان خاپوورکەن

با گــولله تۆپ لاشــان لە خــوێنا ســوورکــەن
خــوێنمــان لەڕێی ئەم نیـــشـــتـــمــانە بڕژێ
مــێـــشکی ژن و کــوڕ و کــیـــژانمان بپــژێ
لانـک و منـاڵ بـە ئـاگـــــرێ بســـــووژن
بـا وێران کـــــەن، ببــــڕن، ببــــەن، بکوژن
لە دواتەوەین باب و برا و کـــەســـمـــانی
بۆ پێـــشـــەوە پێـــشـــمـــان کـــەوە بارزانی
کـــوردین کـــوڕی چیـــا نەبەرد و شـــێـــرین
بە کـــوشـــتنی داگـــیـــرکـــەرانمان فـــێـــرین
لە دوژمنان تۆڵـە و هەقـــمـــان دەســـتـــێنین
ســـەدقـــات ســـەران دەبڕین، زگـــان دەدڕێنین
ئـەو ڕۆژی کــــورد دەکــــرا بە دیـل ئـەو ڕۆیـی
یـان مـــــردن و یان ژیـن بـە ســــەربەخـــــۆیی
دوژمـن کـــــوژی کـــــورد پـەروەری ڕێزانـی
بۆ پێـــشـــەوە پێـــشـــمـــان کـــەوە بارزانی

***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٥- حزبی پارتی بڕیاری وابوو کە هەرگیز لە داوای حوکمی زاتی (ئۆتۆنۆمی) نەیەتە خـوار، جـەلال تاڵەبانی دەیگوت من پارێزەرم قـانون ئەزانم، لامـەرکـەزیش هەرمانای ئۆتۆنۆمیـیە، من لام وابو فـێڵێکە لە کورد ئەکرێ، دەسـتیشم نەدەڕۆیی قبوڵی نەکەم. بەو شیعرانەم گاڵتەم بە لامەرکەزی کردووە:

لامەرکەزی

یار وەکـو مـانگی لەســەر کـەل هاتە دەر لامــەرکــەزی
زوڵف و کـاکـۆڵی وەکـو مـیـشکی تەتەر لامــەرکــەزی

چاوی مەستی هۆش و هەستی زۆر بە تەڕدەستی ڕفاند
کولّمی ئالّی خوێنمی کردە هەدەر لامەرکەزی
من گوتم دەمرم لە دووریت کەی بە وەسلّت شاد ئەبم؟
پێکەنی و فەرمووی هەژار خاکت بەسەر لامەرکەزی
من گوتم کوردم شتێکی وا بفەرموو تێت بگەم
ئەو گوتی: نایزانێ غەیری پارێزەر لامەرکەزی
من گوتم: وا دیارە ماچ و دەس لە گەردن کردنە
نا، گوتی: دەردی گرانە بۆ جگەر لامەرکەزی
من گوتم: جوێنیش بدەی پێم وایە هەر خۆشت ئەوێم
تووڕە بوو فەرمووی: دەلّێی هاتویە سەر لامەرکەزی
من گوتم: جارێک تەماشام کە بە گۆشەی چاوەکەت
پێی گوتم: بۆ دەربەدەر سەرفی نەزەر لامەرکەزی

***

چیای برادۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٦- وەفدێکی شۆڕش بە سەرۆکایەتیی جەلال تالّەبانی لە زەمانی بەعسییاندا چووبوونە بەغدا و لەوێشەوە، جەلال لەگەلّ چەند کەسێکا چووبووە قاهیرە، من کە باوەڕم وابوو، ئەو سەفەرە زۆر بێهودەیە ئەم شیعرەم لەسەر نەزمەکەی پیرەمێرد (وەفدی کوردستان وەتەن فرۆشان) نووسی، بەلّام نەمتوانی بلّاوی کەمەوە:

وەفدی کوردستان

وەفدی کوردستان مەست و بێهۆشان
دەم و پل هەلّەی بە دلّ نەخۆشان
لە دووی چ وێلّن! بۆ وا چەوێلّن!
تاکەی سەربەرد و ڕەقەن دەکێلّن!
قاهیرە و بەغدا چ دادێک دەدەن

له دەرگــای دوژمن دەرۆزەی دەکــەن!
مــاف دەســێندرێ هەرگــیــز نەدراوە
ملتــان دەشکێنێ ئەم خــاوە خــاوە
خــوێنی هەزاران کــوردی پیــر و لاو
ژنی شـــو نەمـــاو، منالّی بێ باو
لێــرە بێ تۆڵە و بێ بەش مــانەوە
ئێــوەش گــەڕ ئەخــۆن بە شــارانەوە!
ئارەق و خـــوێـنی ڕووت و هەژاران
دەدەن بـە بـادە بـۆ کـــــۆڕی یاران!
ڕێوی پێـشـەنگی جـەلەی وشـتـربێ
ســەیرە و ســەمــەرە بار بگاتە جێ
دەک ڕەنجـــەڕۆ بن، ڕەنجـــو بەبا دا
ڕووزەردن لەبەر قـــاپی خـــودادا
بۆ پارە و کــورسی ئێــمــە دەفــرۆشن
شـــیـــرتان بۆ نادا نێــران دەدۆشن
خوێنی میرخان و مەحموود کاوانی
نەفـــرین دەنێـــرن بۆ تاڵەبانی
خـــوایە چارەیەک زۆر چارەڕەشین
زلمـان زاڵــمــن بـۆیــە بـێ بـەشـین
***
بارزانی هاوار جــێی هومــێــدانی
لەو دەردی گــران هەر تۆ دەرمــانی
فـێڵبـازی خـۆمان لێمـان بوونە کەو

دەمـــــــان هـاوێـنە داوی ئـەم و ئـەو
بـازی ســـەرچیـــا فـــڕەی شــــابـاڵێـک
گورێک، هەڵمەتێک خاین ڕاماڵێک
بابی هەتیـــوان مـــەوەســـتـە هەســـتـە
بۆ ڕزگـــار کـــردن ودمت بەدەســـتـــە
وەپێـشـــمـان کـەوە با سـەربەخـۆ بین
وێرانەمــــاڵین ئـەگــــەر بێ تۆ بین
***

چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٥/١٧- لەسەر زمانی جاشە کوردەکانەوە ئەم سرووددەم نووسیوە:

سروودی جاش

جــــــاشـین کـــــوڕی کــــــەرانـین
جـــــاشــــەکـــــەری گــــوێ پانین
عــــــــاش عـــــــاش عـــــــاش
جـــــــاش جـــــــاش جـــــــاش*
ئـێـــــــمـــــــە وەتـەن فـــــــرۆشـین
مـــــــردووی پـارە و قـــــــرۆشـین
داردەســــــتی داگـــــیـــــرکــــەرین
کــــەیف ســــاز و ســــەرخــــۆشین
نـۆکـــــــــــــەرین بـۆ بـێـگـانـە
بـە دڵ بـۆی تـێ دەکـــــــــــۆشـین
* * *

* سەربەندی بەندەکانە.

هەر کـــــەس وەتـەن پـەرســـــتــــــە
زۆر لەلای ئێـــــمـــــە پەســـــتــــــە
نیـــشـــتـــمـــان و نـامـــووس چین!
بەســـــتـــــەی دینار مـــەبەســـتـــــە
بـرای خـــــــۆمـــــــان ئەکـــــــوژیـن
گـــەر تۆزێک خـــاوەن هەســـــتــــە

* * *

بـادابـارن تـف و جـــــــــــــوێـن
لـە هاو ڕەگـــــــەز و هاوخـــــــوێـن
گـــــــــویّ نادەینـە شـــــــــتـی وا
نامـووس، خـوا و شـەرەف لەکـوێن!
لـە پیـــــــاوەتـی تـیّ نـاگــــــــەیـن
لـــــە بـــابـــەت پـــارە بـــدوێـــن

* * *

نـامـــــــــــەردی خـــــــــاوەن پـارە
لامـــــــــان ئاغـــــــا و ســـــــەردارە
هـەر کـــــــــــــورتـانمـان تـازە بـیّ
کـــــــۆڵمـــــــان ئـامـــــــادەی بـارە
جـــــــــاشـین بـا گـــــــــەورە بـبین
شـــەشـــدانگ ئەبین ئەمـــجـــارە

* * *

ئەشکەوتی چیای براندۆست، سوورچی، ١٩٦٣/٦/٣- حکوومەتی عێراق بە جاشە کوردەکانی خۆی ئەگوت چەتە یان مەوالی. بەعسییەکان ناویان لێ نان فورسان، فورسان یانی: سواران. منیش بەو هۆیەوە ئەمەم نووسیوە:

جاش تووڕەن

لە بەغداوە هات خەبەر
بۆ جسناتی جاشەکەر
مزگێنی، نەما ترسان
ناومان لێ ناون فورسان
لە هەولێر و لە مووسڵ
جاش کۆوەبوون هەموو سڵ
تاجی زل و سم خڕن
نارەزایی دەربڕن
گوێ قوت لەسەر سم بۆ شەڕ
بەجیفرک و زەڕەزەڕ
بۆ بەغدا دایان لە تێل
بۆ خزمەت خواجە میشێل
میشێل عەفلەقی دیان
پێغەمبەری بەعسیان
گوتیان ئەی فەلەی مەزن
فەرمایشتت ناحەزن
فورسان بەسوار دەبێژن
مەفەرموو جاشن، گێژن
کێ بیستی جاش و سواری!

بەسـیـەتی فـێڵ و خـواری
شـیـری کـەرمـان مـشـتـووە
برای خـۆمـان کـوشـتـووە
ئێـمـە جـاشین کـوڕی کـەر
بـۆ پـارەدەر بـارەبـەر
جـاشی کـەریم قـاسم بووین
بـۆ ئـەو لـە نـاڵ و سـم بـووین
تـۆپی ئـەو بـابی چاکـمـان
تۆ خـۆت بکە بە داکـمـان
جـاشی خـۆتین ئـەم هەلە
جـاش قـاسم نا، جـاش فـەلە
گـەر نـاومـان لێ بگـۆڕی
بۆمـە شـەرمـە و گـوێ شـۆڕی
جـاش بەگـزادە و شـێـخی پیـر
بە فـورسـان دەبن دڵگـیـر
فـەلە گـیـان، تۆ سـڵـێـوە
بانگمـان مـەکـەن بەو نێـوە
فـورسـان مـورسـان نە باشـە
ناوی پیـرۆزمـان جـاشـە
هـەر بـەربـار و گـوێ لـەقین
جـاشی مـیـشـێل عـەفلەقین

* * *

له سەردەمی هێرشە نامەردانەکەی بەعسییان، ئێرانی و تورکیش زۆر بە دڵ یاریدەی عێراقیان ئەکرد بۆ نەهێشتنی شۆڕشەکەمان و قەلاچۆ تێ خستنمان. منیش وەک لێم روونە و هەمیشەش باوەڕم وا بووە گەلی کورد بە کەس لەناو ناچێ و کوردستانیش هەتا سەر لە ورگی کەسدا نامێنێتەوە. بەم شیعرانە باسی هێندێک ڕابردووی خۆم و باوەڕی و داخوازی دڵم بۆ دوا ڕۆژ کردووە:

بەرەو موکوریان

شەوە تاریکە کش و ماتە زەوی
کەوتە خەو کێوی، کەوی، دارودەوی
تووتەک و گۆین و کوند وشیارن
ڕۆژ وچانیانە بە شەو پڕکارن
لەو هەموو جانەوەرەی وەردەکەوێ
نازەنینیش هەیە لای لایێ دەوێ
شنەبای وردە گولاو ئەپژێنێ
پێی سپێراوە گەلا ڕاژێنێ
خوڕخوڕی ئاو لە بەفری سەرکەل
خۆش هەوای تێکەڵە زەنگی سەر کەل
سەگ بەدەم پرخەوە دەم دەم دەمڕێ
لەخەوا دیویە گورگ بەرخ ئەدڕێ
بۆق لەسەر نوێنی قوڕین قیرەی دێ
سیسرە ژێ تاری شرە و سیرەی دێ
جار و بارەش کەڵەشێر ئەخوێنێ
بانگ لە ئەستێرە ئەکا بیدوێنێ
ئاگری شوان ئەگڕێ لەو دوورە
بووکی خێوی شەوە، تارای سوورە
گەشن ئەستێرە چ بەرزن، چ نەوین

گشتی پێت وایە ئەویندارى زەوین
زۆر بەپارێزەوە هەست ڕادەگرن
بە هومێدێکەوە چاو دادەگرن

* * *

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ
کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەردێ
وەک منالّی کزی باب ئاوارە
چاوەڕێ بوون وەگەڕێ دووبارە
وا ڕەوی مژ لەبەر ئەو پێوارە
گەش و ڕوون بوونەوە بەو دیدارە
بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەون
هێندێ پێشڕەون و برێ دوا ئەکەون
گش بەرەو پیری ئەچن زووی بگەنێ
مانگ لە خۆشییان دەگری و پێش دەکەنێ
دیمەنی ڕوون و جگەر سووتاوە
ئاگری دووری بە تین و تاوە
یەک یەکی گرتنە هامێز ڕووخۆش
هەوریە هەور و لە ڕوویا ڕووپۆش
پاش گەلێ ماچ و لە باوەش کردن
تیشکی زیوینی لەسەر بەش کردن
چاک و خۆشیی لەگەڵ ئەستێران کرد
کەوتە خۆ و بووکی زەمینی جوان کرد

ئاوی کـــــانیـــــاوێ کــــە وێنە نوێنە
دڵـــی خـــــــــۆی داوەتــێ دڵ بــزوێــنــە

* * *

شــــەوەکی و بـولبـــــولە ئەچریکێنێ
تا بـەلاوک دڵی گـــــوڵ بـســـــتـــــێنێ
دە ئەتۆش هەســــتـــە خـــەیاڵی خــــاوم
مـن ئـەگـــــەر تـۆم نـەبێ زۆر دامـــــــاوم!
لـەم هـەژارخـــــــانـەیـە بمـهـــــێـنـە دەرێ
بمبـــە دەشت و دەرێ بمـگـێـــــڕە ســــەرێ
دەسـت و بـردێ شـنـەبـام بـۆ زیـن کــــــــە
جـــێم دەگــەڵ خـــۆت لە هەیڤ دابین کــە
ســــەیری خــــاکی مــــوکـــوریم دێ بە دڵا
تا نـەچووین خــــۆم و دڵ و تۆش بە گــــڵا
ســـەرێ هەڵبـــێنمـــەوە لەو مــــەڵبــەندە
گـــــــــەرچی لـەش دوورە لـەوێ دڵ بـەنـدە

لاجان

دەشـــتی لاجــانە بەهەشــتی پێــشـــووم
هونەرم گـــەر هەبێ، لەو ڕا تێـــشــــووم
ئـێــــــرە بـوو لانـکی یـەکـــــەم دڵـداریم
لێـــرە هەڵ بوو ســـەرەتای خـــەمــبــاریم
چاوی کـارمـامـزێ خـسـتـمـیـە کـەمـەند
نازی پێ دام و دڵ و هۆشـــــمی ســـــەند
هێندە فـــرمـــێـــسکە لەوێ ڕشـــتـــومــە

هێندێ لەو ڕازە لەوێ ناشتوومە
بێتە دەر، گۆلە لە خوێناو، پڕ خوێ
بێتەبەر درک و گوڵی لێ دەڕوێ!
چاوی من بوو بە درێژیی شەوگار
ملەبارانی دەگەڵ هەوری بەهار
ڕادەمان دیدەکەم و ئەستێرە
کامی زۆرتر بەخەوی کەم فێرە
من و پەروانە دەمان کردە گرەو
کێ لە سووتان بە گڕە؟ من یا ئەو
گڕ و یار کێیە لە کێ جوان چاکتر
شۆقی یار دەردەکەوت ڕووناکتر
ژینی شادیم لە ژوانگەی نێژرا
بە بژانگم گڵەکەی دابێژرا
بۆ بزەی لێو تەمەنی لاوم کوشت
بۆ ڕوانین، زووخاوی چاوم ڕشت
نرخی ماچێکی دڵ و دینم دا
ئەمە چەرخی بە هەموو ژینم دا
گەر چی نازدار و هەژار ڕێک نەدەهات
مەخمەر و کۆنە دەوار لێک نەدەهات
ئەوی من پێم گەیی دیسان زۆرە
بەخششی دەستی ئەوین سەد جۆرە
تووشی دەردی دڵی دڵداران بووم
شیاوی ناو کۆمەڵی خەمباران بووم
چاوی هەرسوورم و ڕەنگی زەردم

دڵی وا گەرم و هەناسەی سەردم
بیری سەرشێت و سەری شێواوم
چم نەبوو، پاکی ئەوین پێی داوم
گەنج و سامانی هەژاریم کە هەیە
سوودی سەودای سەری ئەو سەردەمەیە
شەوەکەی کورتە دەبا واز بێنین
دڵی هار چی دی نەهاروژێنین

ماسوو*

ماسوو، ئەو کێوە هەوارگەی دڵ بوو
جوانیّ لەو نێوە گوڵی سەرچڵ بوو
لێک دەهاڵاین دەسمل شەوگاران
ئەو بەناز، من بە نزای دڵداران

قازیاویّ*

چۆمی قازیاویّ لە خێڵی خاڵان
شڵەژاندوومی دەگەڵ منداڵان
خانووە ڕەمڵینە لەلام خۆش بوو بەڵام
لێم دەڕووخایەوە، ئێستەش هەروام

پردی سوور*

پردی سوور، ئاخۆ لە بیرت ماوم
بە نەمامی لە دەراوت ڕواوم!

---

* ماسوو: گوندێکە لەنێوان لاجان و سابڵاغ، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەویّ بەسەر بردووە.
* قازیاویّ: گوندێکە نزیک سابڵاغ هەژار زۆر منداڵ بووە لە هەواری ماڵە خاڵانی کە لەسەر چەمی ئەو گوندە هەڵیان داوە ماوەیەک ڕای بواردووە.
* پردی سوور: پردێکی مهابادە گۆیا ئێرانی سەددی لیّ دروست دەکەن.

سەردەمێک ڕێڕەوی دڵداران بووی
سەر لە ئێوارە مەکۆی یاران بووی
هەینوان جەژنە بوو دەوروبەری تۆ
بەزم و خۆشی بوو لە سایەی سەری تۆ
بەند و بەستێ هەیە بتبزوێنێ*
بشکێ ئەو دەستە دڵت دەشکێنێ

ئەوبەری گرد

گرە بەردێ هەیە لەوبەر گردە
ڕوو بە کوردایەتی بۆ من پردە
دوور لە چاوی چەتە، کوردیم دێنا
لێرە دەم خوێندەوە خۆم ڕاهێنا

باغی مکایل*

پێم بڵێ باغی مکایل، چۆنی؟
هەر وەکو پێشوو بە ڕەنگ و بۆنی؟
دیمەنی سەوزەگیا و دارانت
چۆنە؟ چۆن ماوی دەگەڵ یارانت؟
ئێستەکەش بۆ گەپ و بەزم و ئاهەنگ
دێنە لات کیژ و کوڕی شۆخ و شەنگ؟
لاوی دڵبەند و بەدڵ دڵتەڕ و ساز
کیژی پشتێن شل و چاوباز و بەناز

---

* بەند و بەست: گزییە و سەددیشە.
* باغی مکایل: هاوینان جێگە بەزم و داوەتە.

دڵ و لێو چەسپی یەک و دەس لەملن؟
دێنە باوەشت و بە سەرتا ئەتلن؟
دیارە لێت ڕەشبەڵەکی لەش سپیان
دێتە گوێت ماچ و چپەی ئۆخەی و گیان؟
بۆت دەڵێ «ماملێ» ڕۆژان و شەوان*
هەروەها زۆرە لە گۆمت مەلەوان؟
یان قوڵەی شینی تولەی تارانی
دای گەمارۆت و نەوەک جارانی
باغی ئەوبەر بە بەر و فێنکی دڵن
یان لە بێگانە دژ و دڵ بە کوڵن؟

داری خەزایی*

دارە تووی بەژنی خەزایی ماوی؟
هەر گەش و دڵ تەڕی، یان ژاکاوی؟
بە بەر و سێبەری؟ کێ دێتە سوێت؟
کوردی خۆماڵییە میوانی نوێت؟
چاوەکەی تۆی دەنواند هەرماوە
هەر وەکو چاوی هەتیو پڕ ئاوە؟

گڕاو*

مەڵێ سوێراوە گڕاو جێ نزمە
بۆرە خزمێکی دوچاوی کزمە

* ماملێ: گۆرانیبێژی ناوداری مهاباد محەمەدی ماملێ.
* خەزایی: کێوێکە لە شیمالی مهاباد، دارەتووێکی لە ناوقەدی هەیە کە لەسەر کانیاوێکە و بۆ سەیران دەچنەسەری.
* گڕاو: سەرچاوەیەکی ئاوی گۆگردییە کە بۆ خرووی پێست خۆی تێدا دەشۆن. ئاوەکە هەر کە لە سەرچاوە جوێ دەبێتەوە دەبێتە بەرد. ئەگەر گوێ لە سەرچاوەکە بگری هاژە هاژی دێ.

بەرد لە خۆی کۆوە دەکا پێم وایە
شۆڕشێ گەرمی لە بن سەردایە

تاقەدار*

تاقە دار هەر بژی داری چاکی
بە ڕەگ و دڵ پتەوی بێ باکی
زۆر بە میوان و لە کەس ناپرسی
وەکو بێکەس لە تەرەس ناترسی
جاروبار بێژە بە مەحموود کانێ*
گۆڕە سەرباز هەیە سمکۆ کوانێ؟

شاری مهاباد

دڵە وا شاری مەهابادە وەرە
کابەتە، ڕووگەتە، کڕنووشێ بەرە
تۆزێ لەو خاکە بە سەر خۆتا کە
تۆزی پیرۆزە لە دنیا تاکە
تۆزی چاوی دڵی نابینایە
لێرە کل بۆ کلەکەی سینایە
لە چ جێ ناوی مەهاباد بێنی
بۆ هەموو چاوێ بەرز دەنوێنی

شاری ئازایان

هەر هەبی، شاری نەبەردی و مەردی
جوانترین پارچە بەهەشتی هەردی

* باغی تاقەدار: دارێکە لەناو گۆڕستانێک لە ڕۆژئاوای مهاباد.
* مەحموود کان: گردێکە لە شیمالی مهاباد، سمایلاغای سمکۆ گەلێک عەسکەری ئێرانی لەو جێگەیە زیندە بەچاڵ کردووە.

ڕەوزە و لانی پڵنگ و شێران
جێی بە خوێن ڕشتنی خوێنمژ فێران
باوەشی گەرمی بداغ سوڵتانی*
لێرەوە تێپەڕی غەوسی سانی*
گیانی خۆی داوە بە تۆ شێخ بابا*
باوی شادی بوو ئەگەر ئەو مابا
لە پەنات ورگی مەلیک زادە دڕا*
ئاگری مەرگی عەجەم لێرە گڕا
گوللە سێ تیری تفەنگی سمکۆ
کەللە سەربازی لە تۆ کردن کۆ
کۆمەڵی ژینەوە، ڕۆڵەی تۆ بوو*
بوونی بۆ ساندنی تۆڵەی تۆ بوو
هەر لە زووڕا بە هەوای لای لایی
پێت نیشان داوە ڕچەی ئازایی
ڕەگ و خوێن، هێزی دڵ و ئەژنۆ بووی

---

* بداغ سوڵتان: ئەمیرێکی بەناوبانگە، سابڵاغ کە گوندێک بووە ئەو کردوویەتە شار. مزگەوتی جومعە دەستکردی ئەوە. سکەی پوولە وردەی لێ داوە کە لە مس بووە و لەسەری نووسراوە (ضرب فی ساوجبلاق).
* غەوسی سانی: شێخ عوبێدوڵاهی شەمزینانە کە لەگەڵ عەجەما شەڕی کردووە و تا نزیک مەراغەی گرتووە.
* شێخ بابا شێخی غەوسابات بووە، سەرەکی کۆمەڵێک بووە کە گفتیان لە ڕووسیای قەیسەری وەرگرتووە ئیستیقلال بدا بە کوردستان و ئەوانیش دژی تورکان شەڕ بکەن. تورکان بەو تۆهمەتە، دەگەڵ حەمە حوسێن خانی سەردار و سەیفەدین خانی سەقزی ئیعدامیان کردووە.
* مەلیک زادە سەرکردەیەکی عەجەم و خزمی شای ئێران بووە و بە لەشکرێکی زۆرەوە هاتووەتە شاری سابڵاغ. لە شەوێکدا سمایلاغا داویە بەسەریدا و قڕیان دە لەشکر خستووە و ورگی سەرکردەیان دڕیوە.
* کۆمەڵی ژک واتا ژیانەوەی کورد لە ساڵی ١٩٤٢ لە سابڵاغ پێک هاتووە.

خەوپەڕێن و دنەدەر هەر تۆ بووی
کیژ و لاوانی بە خێوت کردن
کێ دەزانێ چییە ترسی مردن!
ئەو کچەی خشڵی سەری پەلکی گوڵن
گڕژی ڕووی دوژمن و ئاگر لە دڵن
ڕۆژی خۆشی کە بزەی دەم چەمەنن
ڕۆژی مەیدان بە مەرگ پێ دەکەنن
کوڕەکان هەر وەکو دێمەن تەرزن
لای نەترسان یەکەمین سەر بەرزن

هەرای ژ.ک

ڕاپەڕێ کۆمەڵی «ژی، کاف» کردی
چەپەڵی دیلیی لە داوێن شردی
باغەکەت پڕ لە نەمامی بەر هات
کاتی خوێن ڕشتن و دانی سەر هات
تا لە سەرتا بلەرێ ئالاکەت
پاڵەوان بوونە فیدای بالاکەت

ورە بەرنادەن

دوژمن گەرچی بەزۆری و گزەبوو
دۆستە بێگانەکەش ئەو دەم قزەبوو
ناهومێدی کوڕی کورد ناناسێ
باش دەزانێ کە لە خوێنمژ ڕاسێ
خوێن ڕژا، ڕۆڵە کوژا، کەللە پژا
خوێن ڕژان خۆشە کە ئابڕوو نەڕژا

نـاوی بـەرزت لـەســـــــەرووی بـەرزان بـوو
بۆ گـــورگ لاشـــە عـــەجـــەم هەرزان بوو

خۆبەخشین

گـــەرچی کـــەوتیـــتـــەوە بەر چنگوڕی دەڵ
گـەرچی هێندێک لە چەمت بوونە چەقـەڵ*
زۆر کـــوڕی وات هەبوو خـــۆیان بەخـــشی
خـوێنی گـەشیـان گـڵی تۆی پێ نەخـشی
گـــۆڕی پیـــرۆزی حـــوســـێن و قـــازی
باشـــــتـــــرین بەڵگەیە بۆ شـــانازی*

دڵدانەوە

نەچی دڵـمـــەند بی لەوەی هاتە ســـەرت
زۆر کـــــــەسی وات هـەیە بمرن لـەبـەرت
دوژمـــنـــت پـێـــی وە نـــەبـێ بـۆی دەلـــوێ
کـــوڕە کـــورد خـــەنجـــەرەکـــەی بۆ دەســـوێ
ئـاو نیـــیـــە خـــوێنی شـــەهیـــدان نەوتە
هـەڵ دەبـێ و هـەل لـە ژیـان هـەڵـکـەوتـە
لاشـی لاوانـی وەبـن گـڵ کـــــــــەوتـن
وان لەلای ئێـــمـــە لەناو دڵ خـــەوتن
هەر بینا شـــۆڕشـــەکـــەت هاتەوە گـــەڕ
ســـەرنەوی بوو عـــەجـــەمی پاشڵ تەڕ
خـــەنجـــەرم چەرمی لەبەر دامـــاڵی

* مەسەلێک هەیە: چەم بێ چەقەڵ نابێ یانێ هەموو گەلێک خائینی خۆی هەر دەبێ.
* حەمە حوسێن خانی سەیفی قازی فەرماندەی لەشکری کوردستان و، پێشەوا قازی محەمەد سەرەک کۆماری کوردستان شەهید کراون و لە سابلاغ نێژراون.

خوێنی خۆی لاش و سەری ڕاماڵی
وا بەگێر دێتەوە ڕێی نابێ هەڵێ
مەمکوژە و هەرچی دەکەی بیکە، دەڵی
وا تەمێ دەکرێ لە فێرگەی شۆڕش
تاوی داو بچێتەوە گۆڕی کۆرش
کوردەواری لە دەمی بێگانە
شیرە تریاک نییە وەک سندانە
ئەوی لای وایە کە تۆی پێ دەخورێ
ئەبێ تاڵاوی بە دەمدا بکرێ

خوشیی دوارۆژ

با بەخوێن لاچێ پەڵەی دەس پیسان
دەشکێ لەو سەرە ئاڵا دیسان
لاوە کوردت هەیە ئاڵا هەڵکا
لاوەیی ناشێ دەسی تێکەڵ کا
دەڕەوێ تۆز و تەمی ژێر دەستی
دەیگرین ڕەشبەڵەکی بەربەستی
پیس و چاوشۆڕ سەری پێ شۆڕ دەکرێ
گۆڕی داگیرکەری پێ گۆڕ دەکرێ
لاوی ئازا و کوڕ و مەرد و ڕەندت
زۆر کچی گوڵبەدەم و لێو قەندت
شان بە شان دەس لە دەسا گۆوەندە
ڕێکی یەک دێنەوە شەندە و مەندە*

* مەسەلە دەڵێن: شەندە لە مەندە کەمتر نییە، یانی هەموو کەس وەک یەکن لە ماف و بەشدا.

پێ کــــــــه ئـەیـدەن بـەزەوی بـوولـەرزە
زەردە لـیـــــــمـــــــۆ دەلـەرن لـەو بـەرزە
گـــــۆڕە ســـەگ ئەو دەمـــــە وا دائـەتەپن
تا زەوی زەوییـــــە، ئیـــتــر لێت نەحـــەپن
خۆم چۆنم!
مـن بـە بـێ تـۆم کـــــــە دەپـرسی چـۆنم!
لـە تـەشـــــــەنـدایـە بریـنـی کـــــــۆنم
دوور لـــــە بـــالاّت لــــە ژیـــانم زیـــزم
ســـــیس و بابـردە گـــــەڵای پاییـــــزم
چاوەکــــانم کـــــە لە چاوگـــــەت دوورن
وەک ســەری کـــوڵمی کـــچــانت ســـوورن
ڕەنگی خـــاڵ و کـــەزییـــان جـــەرگی ڕەشم
وەک کــــەمـــــەریان شـل و باریکە لـەشم
ڕەنگ و ڕووم زەردە نەوەک گـــــەردنی زەرد
زەردی بێـگـەردیــــــــە ئەم، ئـەو هـی دەرد
لەش بـەبار، تـۆزی گــــیـــــانمی پێـــــوە
لـە لـکـە و وەک لـکـە بـاری لـێـــــــــوە*
نـەشـــــــــەوە شـــــــــەوم و نـەڕۆژم ڕۆژە
داخ لە دڵ بـوومــــــە گــــرێی بەرکـــــۆژە*

* لەش بەبارم یانی نەخۆشم یان لەشم بەرێکی هەیە کە ئەویش تۆزێک گیانە یان گیانم وەک تۆز لێی نیشتووە.
* گیانم لەسەر لکە و لە کەوتن و وەرین نێزیکە و وەک پەڵەیەکە بەسەر لێومەوە، وا ئەزانن بارە لەسەر لێوم نیشتووە.

هێندە نێزیک و هەلێک نات بینم
لە وزەم دەرچوو نەگێڕم شینم*
دڵە، پیشەی کوڵە، ناڵینە بەشم
سەری هەڵگرتووە فرمێسکی گەشم
کاتی وا نەبووە لە دڵما لاچی
تا ژیان ماوە لە بیرم ناچی
سوێند بە خۆت بشچمە ژێر گڵکۆوە
گیان پەپوولێکە بە دەوری تۆوە
ئەکت بم گڕێ گەر لێت لادەم
لەو جیهانیش بە بەهەشتت نادەم
بۆ سولەیمانی کە نالی ناڵی
وەک مە نەیچێشتووە تامی تاڵی
نە سولەیمانی وەکو تۆ جوانە
نە دڵی نالی چزا بەو ژانە
«خاک و خۆڵ» ببوە گڕوی گریانی
من چ خاکێک بەسەرم، دوڕدانی!
تۆ چۆن ماوی!
چۆنی تۆ؟ چۆنە دەر و کۆڵانت؟
دیمەنی بەرز و خڕ و خۆڵانت؟
هەموولا کۆنە گراوی خۆمن
مەمی بێچارەم و زینن بۆ من

* وەک دوگمەی سەر سنگ و یەخەم کە لە سنگ نزیکە و نایبینی و زۆر بەداخەوەیەو جەرگی کون کونە.

سروەکەی قۆرغێ شنەی بێ گەردە؟
وەک هەناسەی منە بۆ تۆ! سەردە؟*
گەڕەکی شوان، دڵی هەر وا گەرمە
چاو ڕەقی هەر هەیە یان چاو نەرمە*
ئاوی گەرماوی شوجاع هەر شۆرە؟
شەوی جێژنان هەیە سەر لەنگۆرە؟*
دیاری شایانە کە بدرێ پێشکێش؟
توور و کاهوو، کەلەمی شادەروێش*
ڕزگەیی یادێ لە ئاوارە دەکا؟
مەولەوی دەردی دڵان چارە دەکا؟*
نوێژگەیێکیش هەیە لەو دەوروبەرە
باغ و بێستانە مەلای سەلکە کەرە
ماڵەکەم یادی جوانی خێر بێ
هەر کەسی ئەمنی لە تۆ کرد کوێر بێ
سێبەری باو لە سەرم بوو ئەو دەم
باغی شادی لە بەرم بوو، ئەو دەم
دوورخرام وا لە کەس و خوشک و برام
گێژی تاریکە شەوم، دوورە چرام

* قورغ: قۆپییەکە لە مهاباد- بای قورغی: بایەکی ساردە.
* گەڕەکی شوانان: گەڕەکێکی لادێییانە و گەرمە لە ڕۆژاوای سابڵاغ. * چاوڕەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبەستنەوە.
* حەمامی شوجاعولمەلیک لە مهابادە و ئاوەکەی سوێرە.
* شادەروێش: مزگەوتێکە کەلەم و توور و کاهووی کە لە حەوشەیدا دەکرێ بەناوبانگە.
* ڕزگەیی: گەڕەکێکە ماڵی هەژار لەو گەڕەکە و نێزیک مزگەوتی ڕۆستەم بەگ بووە کە مەلای مزگەوتەکە جاشی عەجەمە. * مەولەوی نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن

خاڵە سوورەت چ دەکا؟ هەر چاکە؟
یاخۆ داکەوتووە، ڕێکی خاکە*
خانەقای نەهری بە خوێن ڕەنگاوە
ڕێی شەهیدان بووە بەڵگەی ماوە*
گوێم لە شێخ قادرە بانگ ئاوازی
بۆ گەلی کوردە بەسەد شانازی
بەر بەسێدارە دڵت ڕانەچەنێ
بۆ وەتەن بمرە ژیانت ئەدەنێ
چۆنە مزگەوتی هەباساغامان؟
تات و بەر سێبەر و تووی، هەر وا مان؟
وەکو ئەوسایە فەقێ دەخوێنن؟
وەکو من دەقنە لە ماڵان دێنن؟
کە دەڵێن ژینی مناڵی گەمە بوو
ئەو دەمە جێ گەپ و گاڵتەم ئەمە بوو

گاڵتەی ئەو سەردەمە

خواس و سەرقووت و لە خۆڵا گەوزیو
پیتی چووی پەل بوو بەدەستی قەڵشیو
ئیوهییە، تەوغییە، شەگگە و چک و پک
لیکی زاری دەتکاندم تک تک
وەک هەلووک لێر و لەوێ هەڵدەبەزیم
سواپ و شێشۆقە بۆ چارەی وەڕەزیم

* خاڵەسوورە: چاکێکە لە گەڕەکی قولە قەبران لە مهاباد، دارێکی بەسەرەوەیە.
* خانەقای نەهری: تەکیەی بەرەی شێخەکانی شەمزینانە و لە گەڕەکی سەرخڕێیە و هاوسای مزگەوتی هەباساغایە. * شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەدی شەمزینی لەلایەن تورکانەوە لە ڕێگەی ئازادیی کوردستاندا بەدارا کردان.

مەزرەقم یار و هەواڵ مەرمەڵ بوو
قۆچەقانیم چەکی راو و شەڕ بوو
خازەلی و حەنزەڵ و ئاورۆچکە بە گشت
تۆپەڕاکرن و کەری سووری بەپشت
یان مەلا تەق تەقە یان هەنگڵە شەلە
جێژنە بۆ ئەو هەلە رۆیی بەپەلە
جەغز و سوڕدانی بە دەوری خۆما
لەم هەموو چەرخە خولێکم بۆ ما
تازە وا بوومەتە گۆچان بەدەسێ
لێم وەدی دێتەوە حوللەی مەرەسێ
ڕۆژی ماندوو بە خەیاڵی شەو بووم
شەو لەبەر بەزم و گەمەم بێ خەو بووم
ڕیزە چوقڵێ کە لەسەر هەورازن
یاری بڕژانگی من هاوڕازن*

دیسان گەڕەک و جوانەکانی

«سەرخڕێ» زۆرتری هەمووان بەشی تۆم*
کۆرپەیێکی خڕەکەی باوەشی تۆم
یەکەمین جێیەکی، لێم دانا پێم
کوڕی خۆتم، بتەوێم یا نەتەوێم
گەڕەکی «قوبڵە» نەبوورین پێیدا
بێ سەر و شوێنە «وەفایی» تێیدا*

* بەرانبەر بە مزگەوتی هەباساغا لە بڵندییەک ڕیزە دڕکێک هەبوو.
* سەرخڕێ: گەڕەکێکە لە مهاباد هەژار لەوێ لە دایک بووە.
* گەڕەکی قوبلە جێگەی وەفائیی شاعیری بەناوبانگ بووە. لە شیعرێکیدا دەڵێ: «وەفایی ئاخیری خێر بێ دەمێکە بێ سەروشوێنە» ، شیعری: «شیرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەناوبانگەکانیەتی.

شـــیـــرنێک لێـــره بەناز تەشـــیـــەکی ڕست
شـــیـــرنی کـــۆکـــەنەکـــەی لە برەو خـــست
«گـــەڕەک ئەرمـــەنیـــە» بەهەشـــتی گـــۆرین*
ڕوو لە هـەر لایە دەکـــــەی هەر حـــــۆرین
ســـەردەمـــێک چاوڕەش و چاوشـــینێک بوون
بۆ ســـــڕی جـــــەرگی تەزیو تـیـنێک بـوون
«ســــــەرپـلوسک» دڵ و چـاوم لەویـیـــــە*
بەرەگـــــە و ڕێڕەوی ئاسکی کـــــەوییـــــە
ســـۆفی گـــەر بەزمی بەهەشـــتت گـــەرەکـــە
تـویـژێ باوێـژە، وەرە ئەم گـــــــەڕەکـــــــە
«پـش قـــــەڵا» دێن و دەچـن ئـێـــــواران*
دەس لـەمـل تـونـگە لـەشــــــــان نـازداران
تـاخی «حـــاجی حـــەســـەنی» لەو پەڕییـــە*
حـــەجی ســـەر وشکی نیـیـــە، دڵ تەڕییـــە
دڵ بەخـــــەم وەرگـــــەڕێ زووی دێننەوە جێ
گـــەرمـــە مـــاچ خـــێـــرە لە جێ دەچنە حـــەجێ

ناو بازاڕەکە

بـــــۆ هـــــەژار دیـــــتـــــنـــــی بـــــازاڕ دەردە
دەس کـــــــــــــە والایـــە دەســـی لـــێ بـــەردە
تۆ بڵــێی، تازە بخـــۆن تێـــر و تەســـەل
چای عـــمـــادیش و کـەبابی حـــەمـــە شـــەل!*

* (گەڕەک ئەرمەنی) و (سەرپلووسک) و (پش قەڵا) و (گەڕەکی حاجی حەسەنی) لە گەڕەکەکانی مهابادن. * سەرپلووسک و پش قەڵا: سەرچاوە ئاویان هەبوو، کیژان ئاویان لێ دەهێنان.
* عیمادی: چایچییەکی مهابادی و * حەمەشەل: کەبابچییەکی بەناوبانگ بوو.

خەڵکی بازاڕە کە هەروا مەردن!
گوڵی بەر دۆست و لە دوژمن بەردن!
چاخی دژواری لە مەیدان دەچەقن
تای تەرازووی یەک و تێکڕا دەتەقن!
هەر بە بێگانە دەکەن گاڵەی خۆش
دەردی سەرتیپە تەماتەی بێهۆش!*

بەستێن*

دڵە سەیرێکە لە دەم بەستێنێ
دیدە مەستێک لە منت نەستێنێ
چاو کەژاڵانی لە چەم ئاو دێنن
دەم بە جادوون و دڵان دەڕفێنن
پرچە پڕ چینە، کراس هەر چینە
هەر نزای گیانە لە ڕێی ئامینە

چوار چرا*

چوارچرا ڕەنگە ببیسێ دەنگم
وام لەسەر تێزە هەواخوای جەنگم
بەشخورا و مەرگی دەوێ ئاشتیخواز
گرێدار ناشکێ بەبێ بیور و پواز

---

* ساڵێک پەهلەویی شای ئێران سەرتیپ هۆشمەند ناوێکی نارده سابڵاغ کە بەزەبروزەنگی خۆی سەرڕەقیی خەڵکی مهاباد نەهێڵێ. ڕۆژێک سەرتیپ دێتە ناو بازاڕ لەپڕ وەک بارانە تێکوڵە شووتی و تەماتە ڕزیوی بەسەردا دەبارێ و ئیتر سەرتیپ هەر ئەو ڕۆیشت ڕۆیشتنە ڕۆیشت و نەهاتەوە، بەڵام ناوی دەرکرد بە سەرتیپ باینجان.
* بەستێنی چۆم: سەیرانگای ئێوارانە٠
* چوار چرا: جێگەیەکە لە نزیک بەستێن، قازی محەمەد و سەدر و سەیف و چەند کەسێکیان لەوێ بەدارا کردووە.

تۆزێ ڕاوەستە، ئیتر گوێ هەڵخە
ڕاخە کەوڵی عەجەم و خوێ هەڵخە
دەچەقێنینەوە داری تۆڵە
شاخی شاخدار دەپەڕێ بۆ کۆڵە*

کووچەی جوولەکان*

ڕوو لە کۆڵانی جوان کەین نامە
لە هەمووی بیرەوەریی خەییامە
ئەوی تێی نەچووە دڵی پڕ لە خەمە
تەنگ و تاریکی هەبێ: پرچ و دەمە
ئەو کچە جوانە کە مەی دەفرۆشن
نازی چاوانە بە مەی دەفرۆشن

جا چبکەین؟

لە هەوار «ماملێ» مریەم بێنێ
هێند بە ئارامی کە شیر نەڕژێنێ
جوانە چارۆکە بە دابی بڵباس
لە پەڕی مێشێ تەنکتر بێ کراس*
ڕەنگی خۆش بێتە پەنای دەنگی خۆش
شێت و شوورن دەمی خۆش بیر و هۆش
بەستەیێکی من و ئاوازی ئەو
ڕازی دڵخوازی من و سازی ئەو

---

* مەسەلێکی مەشهوورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.
* کووچەی جوولەکان جێگە مەیخانە و بەزمی لاوانە. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: کووچەی جوولەکان تەنگ و تاریکە + یەکێکی تێدا کەمبەر باریکە.
* هێندێک لە گۆرانییەکانی ماملێ بەم ناوانەن: «هەوارە، مریەمێ سابلاغی، ئارامی گیانم کوڕە مەکە، شیرەکەم لێ دەڕژێ هەتیو مەکە، چارۆگێ چارۆگێ، کراسێکی دەبەردا تەنکە وەک پەڕی مێشێ».

وەرگرین بادە لەدەست مەیگێڕێ
خۆش و مەستانە بڵێین چەند دێڕێ

بەستەکە

ئەی مەهاباد گوڵی سەرتۆپی زەوی
زیاد لە هەر جوانێ وەبەر دڵ دەکەوی
هەر کەسێ جارێ ئەتۆی ناسیبێ
خۆش و جوانتر دەبێ چی دیبێ!
کێیە ژیا بێ لە بەهەشتی خوادا
دڵی هەڵ دەگرێ کە لای لێ لادا!

ئەدی بۆ بێ دەنگن!

هۆنەر و نووسەرەکانت لە چییان
چۆنە تا سەر بە هەوای تۆ نەژییان؟
«خاڵەمین» زیرەک و پسپۆڕی چییە*
چاوی سوور و تەڕی وشک و سپییە!

---

* خاڵەمین: شاعیرێکی زۆر باشە لە مەڵبەندی مهاباد، لە شیعری خۆیدا گوتوویە:
خاڵی خۆو لێک دەکاتەوە بۆتان
دۆست و دوژمن، چ زیرەکە و پسپۆڕ
بەهومێدی خودا و پێغەمبەر
بەدڵی گەرم و چاوی سوور و تەڕ
کوردەکان چیدی سەرنەوی نابن
هەرئەوەندە نەختێ بۆ خۆ ئازابن
ئەو کوڕانەی کە ڕوو بەمەیدان دێن
دەیگرن تۆپی زل بە دەست و زوخاڵ
بچۆ لای کوردە، کاکی ژیر و زرینگ
چونکە جێی کوردە دەس بنێ سەرسینگ
پێی بڵێ خاڵەمین دەڵێ تاکەی
گەنم و جۆ چان و جرینگە جرینگ
وا بەسەر دوژمنا دەگوڕێنن
وەک لە کەروێشکی هەڵدەکێشێ تەماڵ

تۆپ بوو، ئەو تۆپی کە دەیگرت بە زوخاڵ
گەنم و جۆ چاندنی هەڵنا بە تەماڵ!
«سەوزە سیس» نێوی دەنێ کاری بەجێ:
نیوە نووزەی مەم و سیامەند و خەجێ!*
ئەمە دەرمان نییە بیفروشێ بە گەل
دەردی زۆری دەوێ شەل دەرچێ لەزەل
«هێمن» ئەو بولبولە سەر بێتووکە
چۆنە لێی نایە چ جووکە و نووکە!*
کوانێ ئەو سینگە کە «ماژینۆ» بوو!
سەر لە مەیدانی نەبەردا گۆ بوو
وەکو بیستوومە لە میرووولە بەزی
دڵی وا گەرم و گوڕی سەیرە تەزی!
کوا تفەنگی دەس و ڕاوی کامە!
گۆشەگیری چییە ئاغای دامە
بۆ دژە و ئەژنۆ دەباوەش دەکرێ
یان بەسەر بەرزی بژی یان بمرێ!
نیشتمان هەر کەسی بۆ بمرێ نەمرد

* سەید عەبدوڵڵا ئەیووبیی دەرمان فرۆش: نووسەر و مامۆستای دانیشگایە، دوو کتێبی چاپ کردووە بە تەرجەمەی فارسییەوە «چریکەی مەم و زین و چریکەی سیامەند و خەجی».

* هێمن: شاعیری زۆر بەناوبانگی مهابادە، هێندێک لە شیعرەکانی کە لێرەدا ئیشارەیان پێ کراوە ئەمانەن: (ئەو بولبولەم ئەمن کە دەستم کرد بە ناڵەناڵ + بێدار بۆوە میللەتی کوردی بە خوێندنم)، بۆ نیشتمان دەڵێ: (لە باتیی ماژینۆ سینگم قەڵای تۆ)، پاش لێقەومان لە شیعرێکیدا گوتوویە: (لە مێرووولە بەزیم)، شیعرێکی خۆشی لەسەر تفەنگی ڕاو و گەمەی دامە هەیە. لە جێگەیەکی تریشدا دەڵێ: (هەمنشینی گۆشەیی تەنهایی هەر ئەژنۆکەمە + بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم). لە جێگەیەک دەڵێ: (عاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم + عاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن). شیعرێکی هەیە بە وەلیعەهدی پەهلەویی هەڵگوتووە.

لەشی ســـەر دۆشـــەکـــە هیچ بەهری نەبرد
دەبا بیشێلم
لێم گـــــەڕێ دڵ بەزوخـــــاو و خـــــوێنم
بـــا لـــە دوور دووره بـــرام بـــدوێـــنـــم:
کـــاکـــە مـــەرجی من و تۆ کـــوا وا بوون؟
کـــەی تیـــانا بوو لە یەکـــدی جـــیـــابوون؟
هەرچی دەرد و کـــــــوڵە بەر من بکەوێ
تۆش وەکـــو خـــۆشی بە جـــێـــمـــێنی لەوێ!
بیـــــــر و پێنووس و دەس و دڵ یەک بوو
دوانەیەک بوون و بە دەم یەک چەک بوو
تـــۆ ئـــەویـــنـــداری تـــەلان و بـــەرد بـــووی
دژی ســـــای گـــــەردن و زێڕی زەرد بووی
ســـوێند و پەیمان بوو نەگـــۆڕێی، گـــۆڕای
وازی وازی لـەســـــــــــــەری دای دۆڕای
بولبـــولی کـــورد وەکـــو قـــەل دەنوێنێ
بێـــزی بێ بۆ کـــوڕی شـــا بخـــوێنێ
باڵی بشکێ و پەڕ و پۆی هەڵبـــــوەرێ
مـــەل بکا زەمـــزەمـــە بۆ جـــاشـــە کـــەرێ
ئەوە چت کـــــردوە بێ من، هێـــــمن؟
تێـــر و تانەت فـــرە لێـــمن، پێـــمن*
نەت کـــــرا بدڕی لە خـــۆت ئەو پەردەی
دەس لە گـــۆشـــتـــاو و پلاوێ بەردەی!

---

* تیرت لە منن و تەنانەت بە منن.

لێم ببووره کە ئەوەندە بەرلۆمی
شینە بۆ خۆمی دەکەم، تۆش خۆمی
ئێستەکەش نەچوە بچێ چوو ڕۆیی
وەرەوە ناو گەل و خزم و خۆیی
بۆ گەلت بێژە هەتا ڕۆژی مەرگ
بێ منەت بێ تمەن و نان و بەرگ*
ڕکەڕاکە و ببە هاودەنگی خۆم
بێ کرێژ بەو ببە هاوڕەنگی خۆم
با دەستەومل مەلی بێچاران بین
هەر «هەژار هێمن»ەکەی جاران بین*
نیشتمان وەک مەلە، نووسەر باڵە
هەر مەلێ باڵی شکا جێی چاڵە
دڵە وشیار بەوە مەستی بەستە
ڕێووشوێن بەر مەدە خۆ دابەستە
پاش ئەو مەستییە گەشتێ بکەین
بەرەژێر ببیەوە نوێژگەی سوورە
زۆر مەلای لێن کە نەچووم بمبوورە*
لەو مەلایانە یەکێ زل جاشە
خەرتەلە و چاوی لە پێنج شەش لاشە

---

* ئەو بیتانەی منەتیان لێ دروست بووە پیتی تمەنیشن، تمەن بێ منەت واتا نەمێنێ.
* ئەوەندە لە مهاباد هەژار و هێمن دۆستایەتی و تێکەڵاوییان هەبوو خەڵک لێیان گۆڕابوو کامیان هەژارە و کامیان هێمنە، بەهەردووکیان دەگوت: هەژارهێمن.
* مزگەوتی سوور: کۆنترین بینایەکە لە بداغ سوڵتان ماوەتەوە و ئاواڵ دووانەی پردی سوورە.

تاخی «دارۆغە»یە جێی بیرەوەری
بیر ئەوێستاش دەگەڕێ دەوروبەری*
ترسی دارۆغە نەمابوو ئەو دەم
دڵ بە ئاواتێ ژیابوو ئەو دەم!
«کووپین ئاوا» دڵی هەر ئاوا بێ
زۆر دڵاوا بوو سپاردەی خوا بێ*
تیری چاوبازێ لە جەرگم ڕاچوو
کوشتمی و خوێنەکەشم هەر وا چوو

لەسەر داشا مەجید

وام لە سەر «داشە مەجید» وێستاوم
گیانە گەش بۆتەوە، ڕوونن چاوم*
دڵە بێ دیدەنیی ئەم دیمەنە کە
«لالە باس» یارە لە گۆمی «تەنەکە»*
«مێشە کورتانی» ببینە و «یەرغو»
بێرە دا باری مەنیج تێپەڕ بوو*
دڵگوشایە و گەشە «باغی سیسە»
ترسی ئەو ناوە لە چاوی پیسە*
ئاوێ ئەسکەندەری لە شوێن وێڵ بوو
لە کن ئەم ئاوە خناوو لێڵ بوو

---

* گەڕەکی دارۆغە و کووپین ئاوا: دوو گەڕەکی مهابادن.
* داشا مەجید: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد.
* لالەباس: باغێکە. * گۆمی تەنەکە: لە نزیک ئەو باغەیە.
* مێشەی کورتانێ: مێشەیەکە لە خوار مهاباد و یەرغوو چۆمێکە هاوینان وشک دەبێ. گۆرانییەک هەیە دەڵێ: مەنیج بارگەی تێک نا گەییە بارگەی کورتانێ، مەنیج بارگەی تێک نا هات گەییە پردی یەرغوو.
* باغی سیسە: سەیرانگایەکی خۆشە لە مهاباد.

«کانیی مام قەنبەر»ە لێی بڕوانە
دیمەنی جوانی دەمی جێژنانە*
پڕکەژاڵ، ئەو کەژە زەردە و سوورە
چت دەوێ بەر دەمە، هەر خەم دوورە
پیرە سەر سەوزەکە «ئەسحابە سپی»
بوویە پێشێلی عەجەم بۆیە کپی!*
تووکی تۆ وەرگەڕێ تەخی تاران
تا بەهار ببیەوە جێی دڵداران
«گومبەزان» جێگە نیاز و ڕازە
چیت نیازە وەرە لێی بخوازە*
کورد و ئازادی بە یەکتر شاد بن
دوژمنان ببنە گڵ و بەرباد بن
«باغی شێخی» گوڵی ناو باغانە
سەیری هەتوانی جگەر داغانە*
سەر لە ئێوارە سەرێک هەڵبێنە
ژین وەسەر بگرەوە خەم بپسێنە

مالئاوایی

چۆن وەها شارێ لەسەر دنیابێ
بە خەیاڵا دێ کە مانگ ئاوا بێ
سا مهاباد بە هومێدی دیدار

* کانی مام قەنبەران: جێگە بەزمی ڕۆژی جێژنانە.
* ئەسحابە سپی: زیارەتێکە و خەڵک بەهاران دەچنە سەیرانی.
* گومبەزان: گۆڕخانەی بەرەی بداغ سوڵتانییە و زیارەتگایە.
* باغی شێخی: باغ و باغچەیەکە لە قوبلەی مهاباد، ئێوارانە خەڵکی لێ کۆ دەبێتەوە.

تاکو دەتبینمەوە ئازا و رزگار

با لەشار دەرکەوین

داوەتم دێنیەوە بیر «زاوا و بووک»

وەک سەری هێمنی بۆر و بێ تووک*

لێرە «لاچین» وەرە «شیلاناوێ»

کۆنە لانمانە بمێنین تاوێ*

شایی هێمن بوو هەژار هەڵدەبەزی

دۆیەکی هاتە دەس و جەرگی تەزی

سارەوانانە*

سارەوانانی تەمەن خۆش ئاژۆن

بێ وچان دەیدەنە بەر تازە و کۆن

«سارەوانانە» دڵت بۆ لادێ

هیچ لە دڵتا هەیە یادی یادێ!

بە نەمامی گەش و شەنگ و شل بوو

بە نەکامی بەر و مردن کل بوو!

بەسری*

لەو بەرەت «بەسری» دەسی دز ببڕە

لەو سەرەت ئارەقی ماندوو بسڕە

---

* زاوا و بووک: کێوێکە لە نزیک مهاباد و لەسەر ڕێگەی گوندی لاچین و شیلاناوێیە کە ماڵی خانەدانی هێمن لەوێ دەبن، هێمن کە ژنی دێنا هەژار برازاوا بوو و لە داوەتی کە لە شیلاناوێ بوو بەشدار بوو.

* سارەوانانە: گوندێکە نزیک مهاباد، دایکی هەژار کە سەیدزادە فاتمی کچی سەید محەمەدئەمینی نوورانییە خەڵکی ئەوێ بووە و زۆر بە گەنجی جوانەمەرگ بووە.

* بەسری: کێوێکە لە ڕۆژهەڵاتی مهاباد زۆر زۆر جار دز و جەردەی لێ دەبێ.

سەری سوڵتان

«سەید وەقاس» هەر بەگەڕی ڕەش بەڵەکی
وەکو جاران بەکڵوک و کەڵەکی!*
خۆشی بۆ تۆیە دراوسێ جوانی
دۆستی تۆن «قەمتەرەیی» و «دەرمانی»
لایەکت «چۆمی مەجیدخانی» بەرین
ماڵ و قۆپی هەموو پڕ پۆڕ و پەرین
ڕاسپێرە لە قەڵا بۆ «کاکم»
هیچ قسەی ماوە! دەڵێ بێ باکم!*
گەیوەتە کوێ! شەڕی ئاغا و گوندی!
سەیرە دنیا کە چلۆن بوو، چن دی!
کۆنە «سوڵتان» و «سولەیمان» ڕێوین
شێت و خووداری ختەی بێ خێوین*
کۆسە بۆ ڕیش دەگەڕا و بۆ جاشی
داشی هات کلک و سمێڵی تاشی*

ئیساکەند*

باشە شەوباشێ لە «ئیساکەند» کەین
یادی یارێکی دەم و لێو قەند کەین

---

* سەید وەقاس: کێوێکە لە نێوان چۆمی مەجیدخان و لەناو قەمتەرە و دەرمان و بورهاندا، گۆڕێکی لێیە گۆیا جێگەی سەعدی وەقاسی ئەسحابەیە، چوارشەممەی بەهاران کچ و کوڕ دەچنە سەری و داوەتی ڕەشبەڵەکی لێ دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری کاک بوو.
* سوڵتان ئاغا و سلێمان ئاغا دوو ئاغای زۆر دەوڵەمەند و دەست ڕۆیشتوو بوون لە چۆمی مەجید خان و دژی کۆمەڵە بوون.
* داشی: بە شەلاتی تارانی دەڵێن.
* ئیساکەند: گوندێکە لە موکریان هەژار لەوێ ماوەیەک فەقێ بووە و وا دیارە لەگەڵ سەیدزادەیەکا دڵداریی کردووە.

شاڵ شلێ چاو بەکلێ لێو ئاڵێ
چوێلەکێک بووم بە دەسی منداڵێ

سەید کاکەجان*

«کاکە جان» پیری «سەهۆڵان» هەرهەی
نیاز ڕەوای لاو و کچۆڵان هەرهەی!

بەرەو پیر

گیان لە ڕێ چوونی بەلەز دەمدا هان
کەوتە بەر کێشەری «پیری بورهان»*
مانگە زەرد بوویەوە؟ ڕۆژت دیوە؟
دیارە تۆ بەر لەمنت ناسیوە
دڵە دامرکێ خەیاڵ لێم لادە
گیانە بۆ دیتنی پیر ئامادە
«کانی دولمانە» لەسەر ڕێگامان
خۆت بشۆ بێ چەپەڵی بێ ئامان
جێ گەلێ پاکە ئەتۆش خاوێن بە
بۆ هەموو سووچێ دەسەو داوێن بە
لە «لووساوکانە»وە خۆش ڕاببرە
دەس بەدەم نەوسی چنۆکا بگرە*
لە هەموولاوە گوڵ و گوڵزارە

---

* کاکەجان: چاکێکە لە نزیک گوندی سەهۆڵان لە موکریان کیژ و کوڕ داوەتی لەسەر دەگرن و نیازی لێ دەخوازن.
* پیری بورهان: نیاز شەمسەدین شێخ یووسفی بورهانییە کە لە نزیک شەرەفکەند لە جێگەیەک بەناوی خانەقا نێژراوە و ئەو خانەقایە جێگەی فەقێیەتیی هەژاربووە
* کانی دولمان و لووساوکان: دوو جێگەن لە خانەقا.

شینییە جوانییە ئاوە و دارە
دڵی شێت چەپکە گوڵێکیش بچنێ
باشە هۆشی هەبێ هێشوو نەڕنێ
گومبەز
گومبەزی سپیە وەکو ڕووی چاکان
پاکە وەک گیان و دڵی دڵپاکان
سەدەفە و گەوهەری یەکتای تێدا
بارەگاهێکە شەهەنشای تێدا
ماڵی سەرخێڵی خوداناسانە
بێرەدا چوونە بەهەشت هاسانە
لێرە کەشکۆڵی هەژاری تژییە
هەرچی ئێرەی هەیە چاوی لە چییە!
ڕۆژێ تینی بە گەشە و تیرێژە
ڕۆژێ دینی گەش و تیشک ڕێژە
تیشکی ئەو کاری بە خۆڵ و خاکە
شۆقی ئەم گیان لەبەری ڕووناکە
گیانە تا هەل هەیە لەو جێ گەورە
بدە حەو جاری وەکو حەج دەورە
لێی بپاڕێوە نزا لە خوا کا
با گرێی کاری هەژاران ڕاکا
کوردی بێچارە هەتا کەی دیل بن!
تۆق و کۆت هاودەمی پێ وو پیل بن!
خوا نەناسان و چرووک و پەستان

بەس بگەوزن لە چیای کوردستان
بەزەیی هەوری لە کەژمان هاڵێ
زبڵ و زاڵی دەسی زۆر ڕامالێ

سەید ڕەشید*

وەرە سەر گۆڕی شەهیدی دڵتەڕ
هەموو دنیا لەبەرێ ئەو لەو پەڕ
«چاوەشی» پیر بە هەوای زانستی
لە ملی شێری دەخستن ڕستی

نووڕانی و مەولانا*

گۆڕی نوورانییە، مەولانایە
کەسی وا گەورە لە مەولا نایە

لەسەر گۆڕی دایک و بابم*

گیان وچانێ لەسەر ئەم دوو گۆڕە
دڵە خوێن هەڵ بدە چاو داچۆڕە
دای و باب لێرە بە خاک ئەسپێران
بە پەکوو بوومە پەپووی جێ وێران

دایک ئەدوێنم

دایە شەوگاری درێژ گریابووی
بۆ کوڕت دڵ بەنزا و بریا بووی

---

* سەید ڕەشید: عالم و شاعیر و قسەخۆشی بەناوبانگ، لە شیعرێکیدا کە لەپەسندی شێخی بورهاندا بیگوتایە نازناوی چاوەش بوو، لە ئەشعاری تریشدا شەهید بوو.
* نوورانی: سەید حەمەسەعیدی کولێجیی عالمی بەناوبانگ، کە مامی دایکی هەژارە.
* مەولانا: مەلا سادقی خەلیفەی شێخی بورهانە کە پردی قەرە قشلاغ و قەلاتاسیان و ڕێگەی بەسری ئەو دروستی کردوون. مەولانا خاڵی باوکی هەژار بوو.
* باوکی هەژار مەلا محەمەدی شەرەفکەندی لە تەمەنی ٦٥ساڵیدا لە کاتێدا کە هەژار تەمەنی ١٧ ساڵ بووە، مردووە و لە خانەقای شەرەفکەند لە پەنا گۆڕی دایکی هەژار نێژراوە.

دەتەویست تاکە نەمامی ساڵت
بەری شیرن بێ لە ڕۆژی تاڵت
گوڵ و لک بلکێ بە دەور و بەریا
ئارەقت بسڕی لەبن سێبەریا
برتە ژێر خاکەوە ئاواتی دڵت
هەر بەهارت بوو وەرین پەلکی گوڵت
ئاە و زووخاوی دڵەی پڕ سۆکەت
دڕوو دەڕوێنێ لە بان گڵکۆکەت

ڕوو ئەکەمە بابم

باوە نیازت بوو وەکو تۆ وا بم
لە جیهان doوورە پەرێز، بۆ خوا بم
پێت وتووم چەندی لە تۆم پرسیوە
نیشتمان دۆست بە خودات ناسیوە*
هەرچی فرمێسکی هەژاران بسڕێ
بۆ دواڕۆژی بەهەشتێ ئەکڕێ
نیشتمانم کە ڕوانیم دیلە
باغی واخۆش بەرەڵا و بێ چیلە
توركی تۆڕتووڕی ئەدا بۆ بەر پێ
لێی دەگەوزن عەرەبی بێ دەرپێ
مشکە کوێرەن عەجەم و ڕیشە بڕن
خێوی باغ برسییە ئەو تێر و مڕن

* فەرموودەیەکی پێغەمبەرە «خۆشەویستیی نیشتمان لە ئیمانەوەیە».

نیــشــتــمــانم کــە ئەویست، کــەوتە دڵــم
بێم و پـەرژینـی بـکـەم بـاغـی گــــــوڵـم
وارشـی گـــــــاڵــە درێ و دەربـەست بـێ
بەس لە داگـیـرکـەری پەست پێ پەست بێ
* * *
چ هـەژارم نـەدی وەک کـــــــوردی هـەژار
چاو بە ئـەســــریـن و ســــڕی دەس زۆردار
خــێــوی خــەرمــان خــڕی بێ نان دەنوێ
گـــەلە خـــوێ پیـــوی نەبێ داس بســـوێ!
خـۆی، ژنی، کـیـژ و کـوڕی کـووڕی مـەڵۆ
وەکــــو جــــووچـک دڵە لـەرزێ لە هـەڵۆ
گـەنم و جۆ، ڕۆن و خـوری و توونن و نەوت
گۆشت و میوە و بەری لێڕی شەش و حەوت
هـەرچـی داهـاتـە لـە لادێ و شــــــاران
بـگـرە هاتـە ئەنقــــەرە، بەغـــــدا، تاران
گـــورجێ ئەیقـــۆزنەوە دەســـتی بە خـــوێن
نانـی پاک بەو دەمی پڕ جـــوێن ئەجـــوێن
هەسـتی من ویسـتی کـە دەسـتـیـان ببـڕم
لە هەمـــوو چاوی تەڕ ئـەســـرین بســـڕم
ئـەو دەمـــــەی دابـدڕم کــــورد ئـەخـــــوا
لای هـەژاران بم و نیــــــزیـک بە خــــــوا
چم بەسەر هات!
ســــەر بەخـــۆ کــــەوتمە شـــوێن ئاواتم

دوور لە تۆ تووشی نەهاتی هاتم
ئابڕوو تایەک و حیزی تایەک
سەرپشک تەک بدەمە هەر لایەک
خوێڕیەتی خوو بدەمێ نان زۆرە
دەفری نامووس و شەرەف پێخۆرە
دەستی پانم لە بنی باغەڵ گرت
ئابڕووم ویست و سەری خۆم هەڵگرت
ئەوە چەند ساڵە کەوا دەربەدەرم
لە گوتن نایە چ هاتە سەرم
ڕوو لە سووچم، وەکو تۆز بێ بایەخ
عاسمان لێفەیە هەردەم ڕایەخ*
هەر بەڵای بووری گرێی دا هێڵە
شووم خەتی خۆشە لە کێڵگەی توێڵە*
جوانی وەک ژینی کوڕێنیم دەرچوو
سپیەتی ڕووم خزی بۆ مووی سەر چوو
زەردە بۆ لێو کە دەهات لاڕێیە
پەڕیە سەر ڕوومەت و تاپۆی پێیە
خەم ڕەوێنم خەمە کەس هەر کەسەرە
دەردی دڵ چاری دڵی دەربەدەرە
خۆشی وەک ئێوە مەگەر بێتە خەوم
گەر هەبێ جێگەیێ لێی وەر بکەوم

* ڕوو لە گوناهم. یان وەک تۆز فڕێ دراومەتە قوژبنەوە بەبێ قیمەت.
* هەر بەڵایەکی رابرد نیر و ئامووری دابەست. شیوەردم خەتی ورد و خۆش بووە لە کێڵگەی نێوچاوانم. یان نەگبەتی ئەوەندەی مەشق کردووە خەتی خۆش بووە و خەتەکانی گنجی نێوچاوانمە.

چاوی ژیرم هەبێ خەو بنوێنێ
نوێنی زبر و تەڕی نەی تۆرێنێ
وشک و زەرد لەش بە دڕک بەر لێژم
سووک و بەرباد و بەسوور و گێژم
قانگەلاشێک و لەبەر دەم باوە
یان تەلاشێک و بەسەر دەریاوە
گا بە شێواوی لە چۆڵێ ئەکەوم
گا لەگێژاوی شەپۆلێ ئەنەوم
بەڵام هومێدم ماوە
لەو جیابوونە کە جێگەم جێ ما
شادی دا کەوت و هومێدم پێ ما
ڕەنجەڕۆ بووم و لەڕۆ نارەنجم
تا هومێدم هەیە خاوەن گەنجم
دڵ بە ئاواتەوە ماوەی بدرێ
پارچە پارچەی لەت و کوت گەو بکرێ
باغی زێد بێتەوە دەستی خێوی
دەستی کورد بچنێ هەنار و سێوی*
پڕ نەمام بێت و نەمام پڕ گوڵ و چڵ
چاو پەپوولێک بێ لە پەرژینی بە گوڵ
گیان بە هەر لایەکی باغا بفڕێ
گەشکە بێ و چاوی بە گریان بسڕێ

* سیف القضاە شاعیری موکریانی لە شیعرێکیدا دەڵێ: «تاکەی لە باغی خەڵکی بە زیزی و بەملکەچی + خۆشە لە باغی میلی چنینی هەنار و سێو».

ئەو هەلە هەلیە لە عاسمانی کورد
سەربەخۆ سەرکەوێ لای وابێ نەمرد
لەش لەلای ئێوەوە بسپێرێ بە خاک
خۆشە لای دایک و کەس و باب و کاک
خواش کەسی بێکەسە بۆ ڕۆژی ژمار
زۆر دڵ ئاوایە دەبووریێ لە هەژار

دیمەنی گۆڕستانەکە

گیانە بڕوانە چ گۆڕستانە!
جێ وچان و خەوی چاو مەستانە
سوور ئەوا پێتی دەڵێ شللێرە
کوڵمە ئاڵێکە لە ئاخا لێرە
ئەو وەنەوشەی کە لە سای دارانن
شینی سەرشینی گرۆی یارانن
خاک و خۆڵی هەموو گەنجە و سامان
چاوی بادامی لە ژێر با دامان*

جۆگەی قوڵقوڵە*

لاکەوە دڵ پڕی زوخاو و کوڵە
وەرە سەر قوڵقوڵە فێنکایی دڵە
مەستە ئاوێکی بەڕووی دڵدا کە
ڕوو بەڕووی تەکیە ئەبین ئەو ساکە

---

* گۆڕستانی خانەقا پڕیەتی لە دار بادام.
* قوڵقوڵە: کارێزە ئاوێکە لە خانەقا.

خانەقا

خانەقا دارو دەرت چیمەن و چیم
لە هەمووی هەڵ دەقوڵێ بیرەوەریم
تات و ئاوی، بەر و ناوی حەوشان
هەر لە میحرابەوە تا جێ کەوشان
میچ و بان، ڕێڕەو و مافوورە و بەڕ
تووەکەت، ڕێزی چنار و عەرعەڕ
وشک و تەڕ حەوز و دەر و دیوارت
تازەو کۆن و خویا و پێوارت
ژوورەکانت چ لەبەرد و چ گڵن
حوجرەکان. گشتی لە من نوشتە دڵن
داخۆ ئێستاش وەکو پێشوو ماوی!
دڵنیا و دڵگری پیری و لاوی!
پیت و بەهرەیان هەیە لاوی دڵسۆز!
سۆزی دڵیان هەیە پیری پیرۆز!
کێ لە جێی «جەعفەرە» بۆ ئاوردوو!
کێ هەڵی دەگرێ سەوەی پڕ نردوو!
کێیە وەک «حاجی» نەهێڵی چەپەڵی
کێ بەفر دێنێ لە جێگای «شخەڵی»
«شاپەسندێ» هەبوو میکایلی گەل
ڕیشە چوار گۆشەیەکیش زۆر تەوەزەل
مامۆستا مەنگوڕەکەم حاڵی چییە؟
«شێخی شامی» وەکو ڕیش سپییە؟

کێ وەکو «سەید»ی دەس و دڵوازە
تووتنی کۆنی هەبێ و چای تازە؟
«مەمەیار» «کاکی مەلازادە»ت چۆن؟
کێوە چوو تازە موسوڵمانی کۆن؟
کەللەزل پیری «فەریک» چی لێ هات؟
شێری بەگزادە گەڕۆکی دێهات
کێ لە جێی ئێمە فەقێ و نانخۆرن
تەمەڵ و بۆرە کەمن یان زۆرن؟
هاودەمی ئەو دەمە سێ شێخزادەن
داخوا بۆ ڕاوەکەوان ئامادەن؟
خێوەکەو هەر هەیە قیرە و سوێندی
بۆنی با هات و کەوی شەو خوێندی*
قازیەک و مینەو و دەروێشێک بوون
هاودزی شەو لە مریشک و قەلەموون
کێیە پیر؟ کێیە مناڵ؟ کێ گەنجە؟
کێیە پێم خۆش بووە؟ کێ دڵ ڕەنجە؟
کێ بووە؟ کێ چووە؟ کێ وەک خۆیە؟
دێ و دەچێ ژین وەکو ئاوی جۆیە!

* ئەو ناوانەی لەم بەندەدا هاتوون ناوی ئەو کەسانەن کە سەروەختی مناڵی و فەقیەتیی هەژار لە خانەقا ژیاون و بیریان دەکات. جارێک هەژار و ئەو ۳ کوڕە شێخانە زۆر لە بەر سۆفی ساڵح ناوێک کە خاوەن کەو بووە دەپاڕێنەوە کە لە گەڵ خۆیان بیانبا بۆ ڕاو، لە بەرەبەیاندا لە چیای پشت گوندی گڕاو چای لێ دەنێن و کەو دەنێنەوە. کابرا دەڵێ کەس دەنگ نەکا، چونکە کەوی شەو خوێندوویە. لەو دەمەدا بۆ خۆی بایەکی بەدەنگی لێ دەردەچێ! گەلێک گاڵتە بە کابرا دەکەن و ئەویش لە تووڕەییی خۆی ڕاو بەجێ دێڵێ و بە ناهومێدی دەگەڕێتەوە.

شێخ محەمەد*

سەروەرێکت هەیە پێی دڵشادی
تا ئەوت ماوە لە خەم ئازادی
خۆشەویست «شێمحەمەد»ی ڕیش سوورە
لە خودا یار و لە دنیا دوورە
چۆڕە ئاوێکە لە دەریای بێ پەی
دڵی دەریایەکە پەی پێ نابەی
وا لە جێی پیر و بەبیریش پیرە
لەنەزان شێرە، بەزانا ژیرە
سەد بری هێندە برای نەبوایە
پاک و بێ گورگە بۆ ئەم کۆگایە
تووک سپی زیانە لە پەمبۆ تۆزێک
ئابڕووی هۆزێ دەبا ڕەشبۆزێک

بەرەو دۆڵی ئاجی کەند

باغی فاتێ مەڵێ بووری و خۆی بوارد
گەردن ئازاکە گەلێک میوەم خوارد*
دامە گوارتە گوێ لەسەر دزیەکی باغ
باغەوان لێم دەگەڕا دەس بە پەیاغ

* * *

---

* شێخ محەمەد زانای زۆر بەناوبانگی موکریانە و کوڕی گەورەی شێخی بورهانە و بەسەر خانەقا رادەگا. برایەکی هەیە بەناوی شێخ رەحیم جاسووسێکی زۆر پیسی عەجەمە. نیاز لە رەشبۆز ئەو شێخ رەحیمەیە.
* باغی فاتێ: باغێکە لە نێوان خانەقا و گوندی شەرەفکەند. گوارتە گوێ کێوێکە لە نێوان خانەقا و گوندی ئاشی گوڵان.

وا شەرەفکەند پڕی شۆخە و جوانە
کوڕە شێخ تووڕە دەبن مەڕوانە*
جێی دڵە باغی مەلا و ئاجی کەند
هەر گوڵە و بولبولە هەرسازە و بەند*
باغی باخچان و نەمامی ساوا
چۆن دلاوایەکە ماڵی ئاوا
هەرچی گێلاس و بەلاڵووکی خوارد
سەری هەوساری بەزاری ئەسپارد
سێو و مێو بەردڵە قەیسی بەڕمێن
ئەوی زۆر تر گزوفت دەن هەرمێن
گەربکا چاوی خومار ڕزگاریت
وای بزانە لەبەهەشت ڕێبواریت
بێ ترس بیخە سەرت تەشی تەلاّ
نۆبەتێ زۆرە مەچۆ تازە قەلاّ
چاوگە سەر ئاشی خۆراسانەش بێ
خۆشە ئەو بەندە لەسەر چاوەش بێ
«گەردشی چەرخە مەداری مەلەکە
ئاشی شێخ بابەقەتاری گەرەکە»*
دێتەدەر ئاوێ لەسایەی داران

* شەرەفکەند: جێگەی لە دایکیبوونی باوکی هەژارە.
* باغی مەلا و ئاجیکەند و خوراسانە و ئاشی مەلا و تازە قەلاّ و ئاشی گولاّن چەند گوندێکن لە موکریان گەلێک باغاتیان هەیە. ئاشی شێخ لە خوراسانەیە. بابە قەتار: چاکێکە لە خوراسانە ئاوێکی لێ هەیە گۆیا هەرچیی بیخواتەوە کۆخەڕەشە ناگرێ و ماریش پێوەی نادا.
* ئەم بەیتە هی سەید ڕەشیدە لە هەجووی خات مەلەک ناوێکدا کە ئاشەوانی ئاشی شێخ بووە.

چارە بۆ کۆخەرەشە و بۆ ماران
با وەخوێن من عەجەمم کۆخە رەشەن
دەشگەنە ماری مژی مژ بەرەسەن
سەردەمێک ببوە بەهەشت ئاشی گولان
گیان لە زانست ئەگەرا و دەم لە چڵان
«سەردەراباد» نەچی خێوی لێیە
بە تەنێ باری هەژاریت پێیە
لەم «عەزیز کەند»ە بەناو باخچێک بوو
جوان و بەرچاو و لەبار و رێک بوو*
سەری سەودام هەبوو لام دایە کنی
کاڵە هەرمێم کوشی، سنجووم نەڕنی

تەرەغە*

تەرەغە خۆشی سەرت هەر بەرزە
لێک جیابوونەوەمان چەند وەرزە؟
یاری راکردوو دەمی رابردوو
وا بەسەر تۆوە کڵاو با بردوو
هەر لەلانن! دەمەوێ سەیری بکەم
سەنگەری سارمی خوێنرێژی عەجەم*
دێننەوە بیر کوڕی کورد مەرگی ئەوێ
ئەو سەرەی ناوێ بە حیزی بنەوێ

* سەردەراباد و عەزیز کەند دوو گوندن.
* تەرەغە: شاخێکی زۆر بەرز و قووچە لە موکریان، گوندێکیش بەو ناوە لە دامێنی هەیە هەژار بەگەنجی لەوێ ژیاوە.
* سازم بەگ کە لەگەڵ شا عەباس شەڕی کردووە ئێستاش سەنگەرەکانی لەو کێوە ماون.

کــــــارگ و ڕێـواســــــە بەهـارانـە بـەرت
وەکـــو جــاران کـــوڕ و کچ دێنە ســـەرت!
گـــەنجی ئـاواییـــەکـــە چۆنـن! ســـازن!
دڵـتـــــەڕن! دەس لـەملـی دڵـخـــــوازن!
جـــوانی ئەوســاکـە ئەوێســتــا پیـــرن!
هـیـچ لـەلات وایـە لـە مـن دڵـگـیــــــرن!
جـــوانی جێ مـــا کـــە نەمـــام لەو نێـــوە
داری دووری بـەری پـیـــــــری پێـــــــوە
تۆکـــــە قـــــیت مــــاویەوە بـارت بـارە
هەڕەمـــــــەی جــــــوانـی لـە تـۆڕا دیـارە
باخـــــچـــــەیە ســـــەریەتی چـوار دیوارە
پـاش بـڵاغـــــــە و قـــــــەرەڵی و نـۆبـارە
کـانـیـــەڕەش لان و مـــەکـــۆی چاوجـــوانان
بەنـد و بـاون لـە دەمـی خـــــۆش خـــــوانان
زانــین ئـاوات کـــــــــــە لـەبـن بـاڵایـە
گــش لـــە لاو چـاکــی دەســی بــاڵایــە*
یادی دڵدارییەک
داخـــــەکـــــەم باوی کــــوڕێنیش لاچوو
هیچ هەتا ســـەر نیـــیـــە وا هات وا چوو
چاو شـــەهێنێک دڵـی گـــرتم ئەوســـا
چەن لە بەر نازی ئەوا گـــیـــان چەوســـا

* باغـچە و سەر باغـچە و چوار دیوار و پاش بلاغ و قەرەلی و نوبار و کانیەڕەش و عیلمابات: چەند گوندێکن بە دەوری تەرەغەوە.

تـازە لاویٚ دڵ و ڕوومـــــــــەت ســـــــادە
مـــەســـتی ســـەرخـــۆش دەگـــەڕام بیٚ بادە
ڕیٚ نـەدیـو، چـاو دەگـــــــــــەڕا بــۆ بـالاٚ
داوی دلّـداری لـە گـــــــــــــەردەن هـالاٚ
بـــەرزە دیـــوار و بـــەهـــەشـــت لـــەو دیـــوە
دەرکـــــــــە داخـــــــــراوە، کـلـیـلـی زیـوە
دانە فـــــرمـــــێـــسکە لەلام ســـــوێراویٚ
دڵ هەیە و ســـــــــواڵەتە لەتیـــــان نـاویٚ
نەمـــبـــوو ســـامـــانیٚ جـــیـــا لە جـــوانی
جـــوانیـــیـــەکـــەش توایەوە تا پێی زانی
مـــامـــەوە، توامـــەوە، برژام، ئێـــشـــام
بەزەیی هات و دەسی ڕاکـــــێـــــشـــــام
چاوی خـــۆم کـــردەوە وام لەو جـــێـــیـــە
ســـۆفی پاش مـــردنی هیـــوای پێـــیـــە
زەردی تـــاوداری هـــەژاری بـــیٚ بـــەش
تـاو بـڕاو کـــــــەوتمە ســـــــایەی بـاوەش
تـوانە، بووژاوە بـە مـــــــاچی لێـــــــوان
گـــیـــانە، ژیر بۆوە لە ســـەیری ســـێـــوان
ئەو دەمـــانەی کـــە لە بـاوەشـــیـــا بووم
ئادەمـــــانە لە بەهەشـــــتـــــا ژیـا بووم
گـوڵی سـەر کـوڵمـە گـەشـەی تیـشکی چاو
ئارەقـــەی خـــۆشی ئەکـــرد بۆنی گـــولاٚو
ســـێـــوی لاســـوور ســـەری گـــۆنـای ناسی

داخ لە دڵ خۆی بە پەلێ هەڵواسی
دەمی شیرن بوو لە دەمیا هەنگوین
بادە دادی بوو لە لێوی ڕەنگین
خونچە دەم سوورە لەسەر لاسایە
زۆر دڵی تەنگ بووە هەر بۆی نایە
تا بهاتایە بەرانبەر لاجانگ
لەشی سەر ئاو دەگەڕا تیشکی مانگ
لاملی، ئاسک و کەوی خستە گرەو
تۆقی گیرۆیی ڕفاند گەردنی کەو
زێڕ دەلەرزی لە پەنای گەردنی زەرد
تاوو تینێکی نەبوو، زەرد و سەرد
شانە هەنگوینی سپی سەر سینە
بۆ تەماشا بەشی سەر تا سینە
گەر پەپوولەی چەمێ بەو جێ فێر با
باڵ لە بەرچاو بوو دەترسا کوێر با
خڕی ناو مەم پڕی ئاونگی گەزۆ
شیری خاوی لە دەما بوو لیمۆ
مەمکی بدیایە چ ئادەم چ ئەوا
بە لەز ئەیقۆزتەوە هەر کەس لە هەوا
لارو لەنجەی کە دە لای «لالەش» ئەخست
کێ مەلەک تاوسی پێشووی دەپەرست!*

* لالەش: گەلییەکە لەلای مووسڵەوە لە کوردستانی عێراق، جێ گۆڕی شێخ هادییە و زیارەتگای هەرە پیرۆزی یەزیدییانە. یەزیدی بە شەیتان دەڵێن: مەلەک تاوس.

پرچی پڕ پێـــــچی قـــــەد و باڵا بـوو
ڕەشـــــەمـــــاری لـە نـەمـــــام هاڵابـوو
هەر لە ســـەر نێـــوکـــەوە تا بەر ئەژنۆ
لـەرز و مـــــوچڕکی لـەشی تـامـــــەزرۆ
جـــیـــوە لای هێندێ لە ژێر پشت بەندی
ئـابڕووی چووبـوو لـە تـوندی و مـــــەندی
شـلکـەڕان و قـــــەفی تـێـــــراوی بەلـەک
مـــۆمی کـــافـــوور لە پەنایا بەلەچەک
تـــام و ڕەنـــگـــێ لـــەلـــەشـــی ئـــەودا بـــوو
ئـارەزوو واقـی تـیـــــــا وڕ مـــــــابـوو
لە هەمـــوو لاوە گـــوناه بانگی ئەکـــرد
هەرچی لەو مـیـوەیە چێـشـتـوویە نەمـرد
تـاوســــــە، مـــــارە، نەمـــــامی بەژنە
پێم ئەڵێن بچنە بەشی خـــۆت جـــەژنە
دەنگی «تۆم خۆش ئەوێ، تۆ خۆشت ئەوێم؟»
گـیـانی کـێـشـابووە پەنا پەردەی گـوێم
دڵ لە دڵ نیـــازی نزیک بوونی ئەبیـــست
دەمی نای نازی ئەگـوت، مـاچی ئەویست
لـێـــــــوی ئـاوی دەمـی دڵـی دەتـکـانـد
چاوی شـــەرمـــاوی لە چاوم دەچکاند
وەک ئـــەنـــی و چـــاو و چـــەن و دیم و دەم
خـاڵی ڕووی خـۆی دەنوان مـاچی کـەم.
چاو بەچاو، دڵ بە بەرامـــەی مـــەست بوو

مێشک و هۆش و ڕەگ و خوێن بێ هەست بوو
هەر لەبەر پێوە هەتا تۆقی سەرم
لە گەڕاندا بۆ تەزووی سارد و گەرم
ناسکە پەنجە و مەچەک و باسک و زەند
دینی بەردا و ملی تۆبەی هەڵکەند
بەرەژوور چوو کەف و کۆی لاوچاکی
کەوتە داوێنەوە داوێن پاکی
بوومە ڕەزوان لە بەهەشتی جوانی
لە گوناه تامی ژیانم زانی
ئەو ژیانەی کە لەگەڵ ئەو بووری
خۆشی کرد ئاگری دەردی دووری
وام بە پیریش بە خەیاڵی ئەودەم
پەل بە سینگ دائەکوتم لە شوێن مەم

دیسان ڕوو دەکاتەوە تەرەغە

لادرێ تاڵی خەیاڵی لاوی
بادرێ باشترە داوی خاوی
کەژ و کۆی دۆست و دراوسێت چۆنن!
دڵ و ڕووخۆش و گەشن یان مۆنن!
هەر بە قەزوانە ملی «پیر سلەمان»!
تەڕ دەژی دوورە لە ئاسۆگی نەمان
زۆر لە دەورەی دەگەڕێن بە نیازان
دۆ بەهانێکە لە کن دۆخوازان
«کۆشکی زارا» کە بەخاڵ نەخشاوە

هەژدیهای نەمری لە داوێن ماوە!
شانی «میرقازی» چڕ و بڗوێنە
زیندەوەر لێی دەگەڕێن، دڗوێنە!
خۆش بووە «پێمەڕەکەی فەرهادی»
بۆ سەری دوژمنی ڕێی ئازادی!*
تەرەغە، کێوی لەمێژینەی کورد
کۆنە هاوڕازی «سەفین» و «هەڵگورد»
«ئاگری» و «پیرس» و «مازێ» و «ساسۆن»
خزمی «پیرانی» کەس وکاری تۆن
لە لوڕستانەوە تا پشت «تۆڕۆس»
گەلێ زۆرن بنەماڵەی «زاگرۆس»
کورد هەزاران و هەزاران ساڵە
سایە پەروەردە ئەژین لەو ماڵە
ئێوە بوون، پشت و پەنا و دژداری
نانبدە و یار و دژی بەدکاری
پیاوەتی و مایە ژیانی ئێوەن
مانەوەی ناو و نیشانی ئێوەن
کێوی «جوودی» لە گەڕی تۆفانا
گەمیەکەی نووحی لەسەر سەر دانا*

* پیرسلەمان و کۆشکی خات زارا و میرقاز و پێمەڕەی فەرهاد، چیان لە دەوری تەرەغە، هەژدیهاداشی بەردێکی سپییە لە داوێنی کۆشکی خات زارا، گۆیا مار بووە ئیمام عەلی کردوویەتە بەرد.
* سەفین و هەڵگورد و پیرس و پیران لە چیاکانی کوردستانی عێراقن. ئاگری و ساسوون و تۆڕۆس و جوودی لە چیاکانی کوردستانی تورکیان.

پەندی پڕ بایەخی پێشینانە
«کورد لە تەنگانە تەلانی لانە»
«چیای مەزن لێی هەبێ بزن و هەرزن
نابەزن بۆ کەس و هەر سەربەرزن»
ئێوە دیتان بەسەتان خونکاران
زۆرو بیست هەو هەو و خرمەی سواران
پانی پاڵ داوە دەمێ «بانیپاڵ»
ڕێوی لێ کردنە کوێخا بە خەیاڵ
گەلێ ئەسکەندەر و زۆر وەک زەنەفۆن
دانی هەڵ بڕیەوە ئەم کوردە بخۆن
عەرەبو هات بەسەرا وەک لێشاو
بێ بەزەی دڵ ڕەشی فێڵبازی بە داو
چەنگی چەنگیزی بە خوێن پاراو بوون
بۆ هەلاکۆ بەرەگە و سەر ڕاوبوون
جارێ تەیموور بەشەلی سەر دەکەوت
تیری کوێری کەڤری بەر دەکەوت
شا عەباس ویستی سمێڵ بابڕ کا
کێو لە بن بێنێ، گەلی کورد قڕ کا
نادریش سوڕی لە زۆر جێگادا
بەهەڕوگێڤەوە خۆی لێ بادا
زۆری زۆردار کە سەرێک پێو وێران
بە ملی وردەوە لێو هەڵدێران
زۆر گەمالْ داویە گەمارۆی ناومان
ئێمە هەر ماین و ئەوان بەدناو مان

هاتن و چوون زلی زۆر خاوەن زۆر
کوردستان گر بە خەیاڵ و کورد خۆر
شرت و گوم بوون و هەموو ڕابردن
کوردستان هەر هەیە کورد هەر کوردن
بەڵکە بۆ چەنگە چەمووش و تۆڕێک
دێتە دی لێر و لەوێ چەند گۆڕێک
خواردنی کورد و چیا دژوارە
دەرنەچوون فیل و نەهەنگ لەم بوارە
تازە وامشک و تولە و وشتری گەڕ
بەتەمان بیکەنە جێ مۆڵ و گەوەڕ
خاک بە سەریان بێ وەکو پێشوویان
دەبێ بیهێننەوە هەرچی جوویان
شل نەما کوردە پەڵوولەی دوێنێ
ئێستە وا توندە ددان دەشکێنێ
سەردەمێک خاوی مەلا و خانان بووین
پاروە خۆشەی دەمی بێگانان بووین
ئێستە ئەو تاوە لە ئاوا بوونە
شێری کەژ نیازی لەلان ڕابوونە
تۆڕی دیلی لە پەلان هەڵ دەدڕێ
کێ بەشی خواردووە گورچووی دەبڕێ
دێتە گوێت گەرچی کەڕ و بێدەنگی
دەنگی پێشمەرگەت و زەبروزەنگی
داد و هاواری عەرەب لەو لاوە
تینی بۆمبا و کەڤری تاواوە

ئەمە بوولێڵەیە بۆ ڕۆژی ڕوون
بانگەوازیانە کە ڕۆڵەت زیندوون
بێنی خوێن، دووکەڵە شینکەی بارووت
با کە بۆت بێنێ لەسەرخۆبێ پشووت
تەمی خەم نەگری بلێیی چارەڕەشم
شۆڕشی کورد هەیە من دوورەبەشم
ئاوەدان دەبنەوە ناو سەنگەری تۆش
دڵ پتەوبە بە هەوای ڕۆژی خۆش
تازە دەکرێتەوە دوژمن کوشتن
ژەنگی سەر دڵ ئەسڕێ خوێن ڕشتن
ئاگرت هەڵبێ وەکو ڕابردووت
لاشی دوژمن دەکەمە ئاوردووت
ڕۆژ دەبێ ناوی هەژار نامێنێ
سازی و ئازادی لە ڕووت ئەخوێنێ
خوات لەگەڵ بێ تەرەغەی قیت و قۆز
جەژنی ڕزگاری نزیکت پیرۆز

یادی جوانە مەرگێک

«پیر محەممەد» تەڕە تیراوێی دڵ
تۆز و هەتوانی دەست خوێنە و گڵ*
گیانە پڕسۆیە برینی دەرکا
گەشە خوێناوێ لە چاوم سەرکا

* پیر محەممەد چاکێکە لە گوندی بوغدەداغی لە موکریان، نەخۆشی تیراوێدار دەچنە سەری مریشک سەر دەبڕن و خوێنەکەی دەگەڵ گڵێ ئەو چاکە لێک دەدەن و دەیکەنە شەڵتەی برینیان. هەژار ژنێکی لە نەتەوەی ئەو پیر محەممەدە هێناوە و بە جوانی جوانەمەرگ بووە و لە دامێنی پیر محەممەد نێژراوە.

جوانەمەرگێ هەیە لەو داوێنە
خاکی نمدار کەمەوە بەو خوێنە
جەرگی تۆ و بەرگی ژیانی من بوو
گەوهەری نەرم و نیانی من بوو
بەر لە ڕۆژانێ ئەوم پێ ناسی
سەر لە سووڕابوو بە گێژی و کاسی
دەس لە دڵ تەنگتر و ناز شێواو بووم
زۆر لە داماوی پتر داماو بووم
گیان لە خۆیڵێنی گومانا وێڵ بوو
بواری بەرباری بە دیمەن لێڵ بوو
داوی ئاوات و هومێدان باریک
تەم تەنیبووی سەروبەر چوو تاریک
لە پرێ پەریەکی نازدار و شەپاڵ
ئاسکێ ناسکی شیرین خەت و خاڵ
بوو بەدەستگرتەم و شایی شاندام
ڕووبەرووی باغی ژیانی هاندام
ڕابەرم بوو لە ڕچەی دڵ پتەوی
ورە بەربوونی نەبوو، ببووە کەوی
کیژی تۆ بوو بە فریشتەی بەختم
تەختی کرد کەند و کڵۆی ڕای سەختم
تای ژیانی لە ژیانم هالاند
تا ئەوم بوو لە ژیان نەمنالاند
شەوچرایەک بوو لە ڕۆژی ڕەشما

بەختی بێدار بوو لەناو باوەشما
گێژەڵووکەی ڕەشەبای مەرگی نەکاو
گشتەکەی کردەوە یەکباد و خاو
هەڵوەری سوورەگوڵی بولبولی دڵ
شینی بۆ ماوە لە جێی چۆڵی چڵ
تازە پەروانە دەسووتا باڵی
بای نەهات شەوقی شەماڵی ماڵی
یار لەگەڵ بەختی هەژار ڕێک کەوتن
دوور لە من چوون و لە خاکا خەوتن

خوا بژاردیەوە

گەرچی خوای گەورە بەزەی خۆشی نارد
گەری گەردوون چ بوو تاوانی بژارد*
دەردی بێ هاوسەریی دەرمان کردم
ڕەقەنی بێدەری نەرمان کردم
جوانترین پەریەکی خۆی خستە پەنام
باغی شادیم لە گوڵە و تازە نەمام
ئەو هەموو کۆسپە کە دێنە سەرە ڕێم
ئەو هەموو داوەی دەپێچن سەر و پێم
ئەو هەموو تاڵییە من دەیچێژم
ئەشک و خودانێ کە من دەیڕێژم

---

* هەژار دووای جوانەمەرگ بوونی ژنی پێشووی، مەعسوومەی کچی حەمەد بەگی نۆباری هێناوە: شێرکۆ و ئاگری و زاگرۆس و خانیی کوڕی هەژار، لەو ژنەن.

هەر کـە خـۆم خـسـتـەوە سـای شـابالّی
بەرگـی ژان و شـــەکـــەتیم دامـــالّی
چـەنـد پـەژارە و کــــــزی زۆری بـێـنـێ
یەکێ نـامـــێنێ کـــە ئەو دەمـــدوێنێ
چـاوی نـەرمـی کــــــە دەچـاوم دەبـڕێ
ژەنـگ و فـــرمـــێـــسکی دلّ و چـاو دەســـڕێ
دیـنـی ودمـــــە، دەسی هـەتـوان بـێــــژە
تـا هـەیـە کـــــۆنـە بـریـن ســـــارێژە
بەو حالّەش
هێـــشـــتـــە تا با لە مـــوکـــوریانەوە دێ
نیـــازی ســـەردانە بەلای گـــیـــانەوە دێ
دلّ دەورتـێـنـێ لـە ســـــــوێی ئەو نـاوە
ســـەرەتیـــرێکی تیـــا جـــێـــمـــاوە
جـــاروبار خـــوێن دەدەلّێ و دێتـــەوە ســـۆ
خـــــوێـن و گلّ تـێکەلّە هانـامـــــە بەتۆ
پیـــــری دلّ چاک ئەوە خـــۆت و ئەوە دلّ
دلّە ئارام بە لە دەرمـــان مـــەکـــە سلّ
بەرەو بۆکان
بـەس خـــــەوالّوو بە خـــــەیالّ بـڕوانـە
شـــاری بۆکـــان وەکـــو بووکـــان جـــوانە
مـێـشـەیە، باغـە، گـولّسـتـانە، چەمـە
لاوی لاولاوە، کـــچی خـــونچـــە دەمـــە
ئـــاوی چـــاوێـــک لـــە دلّـــی ئـــەودایـــە

چاوی قـــــــــرژاڵـی لـەبـەر هـەڵـنـایـە
مــانـگ لەمــێــژ ســاڵە لە ڕێدا فــێــرە
وەک تـریـفــــەی مـــەلـەوان بێ لێــــرە
تۆش بـچـــۆ، گـــیـــان و دڵیش ئامـــادەن
تـرســـــو دامـــــــاڵـن و خـــــۆ پێ دادەن
مــــار و جـــرجی عـــەجـــەمـــو نـایەنە بەر
شـــەو لە ترســــان لەکـــونان نـایەنە دەر
ئەو قـــەڵایـەی کـــە بەرز وێســـــتــــاوە
دوور لەوێســـتـــاکـــە هەوارگـــەی پیـــاوە
ســـەر ســـەرا و کــۆشکی گـــەلێ ســـەردارە
بـۆتـــە بـــەردار چ خــــــــــودا بـــەردارە
پیـــاو نەمـــان و ئەوی مـــان خـــوێڕی بوون
هێـــڕ و وڕ فـــێـــری خـــڕەی زێڕی بوون
کـــوردەنامـــووسی فـــرۆشـــرا بە چڵــە
گـای شـڵــە گـشـتی لە خـۆ بوونە مـڵــە
هەر کـــەســـەی ببـــوە کـــەوی دەس دوژمن
ئەیەویست خـــزم و کـــەسی خـــۆی قـــڕ بن
دان دران تـاکـــو لە کـــێـــو کـــەو دەفـــڕی
کـــــاتێ تـاران ســــەری وانیـــــشی بڕی
کــــەوی ســـــەرداری لە بیـــرمـــان مـــاوە
کـــە لەســــەر چی ســــەری هەڵ قـــرتاوە*

* سەردار عەزیز خانی بەناوبانگ بیستوویە کەوێکی ڕاو بە چل زێڕ دەفرۆشن چونکە کەوان زۆر دەخاتە داو، کڕیویە و سەری هەڵپساندووە و گوتوویە: کەسێکی هاوڕەگەزی خۆی بداتە دەستی دوژمن نەمانی باشترە.

بەسە خوێ ڕێژی بەسەر زاماندا
با بنۆڕین وەهەموو لاماندا
ئاخۆ یاران وەکو جاری جاران
شەو نشینیانە لە پای دیواران!
ئەمجەد و قازی مەلا ڕیشی حەسار
کێ بە ئاخ و کوڵە بۆ ڕەنجی خەسار*
شێرە چۆبینە بڕشتی ماوە!
یان کەل و کول بووە، کۆڵی داوە!
پیرەشاهۆی قەرەگوێز هەر بەگوڕە
یان عەجەم ترسی وەبەر ناوە، کڕە!
لەمڕۆ داخۆ برای ڕاست ماون!
یان چەماون، لە خەما چەوساون!
کاوە بۆ کوتکی شکاو بێ چەرمە
خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مچە گردەڵ کە بەرەو باو بۆوە
گشتە یان پێچی دراو خاو بۆوە!
هەڵۆ کل بوون کە لە هێلانی کەل
چینەیان چۆنە لەسەر خوانی قەل!*
بیری ئەم ناوە لە بیریان ماوە!
یان لە پای ڕازەوە هەڵدێراوە!
هیچ لەبیریانە لە لێڕی بیران

* مەلا ئەمجەدی قەلاّ و کاکە حەمەی بۆکان هەواڵی زۆر نزیکی هەژار بوون. مەلا ڕیش و چووبینە و پیرە شاهۆ و برای ڕاست و مچە گردەڵ و کاوە چەند ناوێکی نهێنین بۆ چەند برادەرێکی هەژار کە لە ناوچەی بۆکان بوون.
* باسی هەڵۆ و قەلەڕەش هەر لەم دیوانەیە.

جــەنگی ســـەرچامــە لە بەرپێی پیـــران!
ڕۆژ بە دوومـــــانەوە وەک کـــــوێـنی ڕەش
لاشـــــە ئەتلانەوە لە خــــوێنی گـــــەش
لـە فـــــڕۆکـــــانەوە بـۆمـــــبـــــاباران
کڵ و پێـــشـــمــــەرگـــە بە ئاگـــر خـــاران
لە تەقــە و دووکــەڵی گــەرمی گــڕی شــەڕ
خـــوای ترس پێـــشی هەڵات کــوێر و کــەڕ
کێ پەنای گـــرت لە ڕەهێـــڵـــەی تۆپان!
چەند سەکەت بوون عەرەب و جاش تۆپان!
ســەردەمی خــەنجــەری کــورد هاتەوە گــەڕ
ســـەری وشکی دەبڕی و گـــۆشـــتی تەڕ
خــوێنی پیــسی لەشی ســیــسی عــەرەبان
گـوڕ و فـیــچـقـەی بوو لە بان تیـخی دەبان
باوی بـوو گـــــاڵتــــە بەمـــــردن کـــــردن
کـــورد وەســـەر کـــەوتن و، دوژمن مـــردن
دێتــە بیــریان کــە لەســەر نوێنی ســەنگ
ببـــوە لای لایێی شـــەوان دەنگی تفـــەنگ
«دۆڵی ســەفــتێ» «بنی پێــرس» «ڕێزان»
خــۆش بـوو چۆن بوو کــە لەبەریان بێــزان!؟
ســـەرچیـــای شـــیـــرن و چای بەر باران
لای ئــەوان تــاڵ بــوو لــە تــاوی تــاران!*
دەست و چاو ئێـســتــە ئەوەند تێــر و پڕن
ســـەد هەژار ڕەنگە بە پوشـــێک نەکـــڕن

* لێرەبیر، چامە، سەفتی، بنی پیرس، ڕێزان، چیای شیرین: چەند جێگەیەکن لە بارزان.

سەیرێکی جوانی بکەین

مانگە هەرچەند بەلەزی ئەیزانم
لێم گەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک مالآندا
چاو بگێڕم بە خەت و خالآندا
کیژە بۆکانی خەواڵووی نازن
پاوپووز ڕووتن و پێسیر وازن
زەردەمەم دیارە کە خاوەن خەوتوون
بۆ پشوودان لە کراس دەرکەوتوون
پرچی ئاڵۆز کە لەسەر لەشیانە
شەوەزەنگ داگری ئاوی ژیانە
مانگ ئەگەر تیشکی بدا ڕێنوێنە
شنەبا بسک و کەزی بزوێنە
هەلە تا چاوی خەواڵوو مەستن
تا جەزایەرچی بەیان بێ هەستن
دڵە خۆ تێرکە لە سەیری جوانی
ڕێت هەیە چەند بە خەیاڵ بڕوانی

تا من گەشتێک ئەکەم

تا من و گیانی پەژارم تاوێ
تۆزێ لەم دەورە بگێڕین چاوێ
«وشتەپە» داخۆ فەقێلەی دێنێ
یان لە جێی ئێمە پەپوو دەخوێنێ*

* وشتەپە و تاراوا و شێخلەر: گوندن لە دەوری بۆکان، * سولەیمان و ئاغای شێخلەر و (ئاوات) کە شاعیرێکی نیشتمانییە برادەری هەژار بوون.

کــــــــوا ســــــــــولەیان و لەچی تاراوە
تەخت و قـــالیـــچـــە نەمـــا با مــــاوە!
شـێـــخی شـێـخلەر بەڕووالەت بەخـــتــە
دوورە بەخــــتی لە هەژاران ســــەخــــتـــە
خـێـوی کـێـو خـاسـە کـەوێ لە شـوێنێ
بەدڵ ئاواتـە کـــــــە بۆم بخــــــــوێنێ
ڕاوکـــــــەری تەپلە بەســـــــەر لەوناوە
لـە گــــــــــــەڕە و داوی لـە دەورەی داوە
ماڵئاوایی
گـیـــانە مـــەودا کـــەمــە ئاســـۆ ســـوورە
بیــــــر نەبوورێتـــــەوە ڕێمــــــان دوورە
وەخـــــتــــە لێـــــڵایی لەبەر چاو بڕەوێ
خـێـلی شــەو کـۆچەرە، ڕۆژ دەردەکـــەوێ
بە هومــــــێــــــدم کـــــە بە ڕۆژی ڕۆشن
تیـــــشکی ئازادی خــــەمــــان داپۆشن
ئاشکرا ڕوو بە گــــــوڵ و گـــــــوڵزاران
بێــــمــــەوە و بێـــمــــە دەس و ڕووی یاران
* * *
ئەی مــوکــوریان بەخـــودات دەســـپـــێــرم
یادگـــــار وەرگــــرە ئەشکی ســــــوێرم
بێ منیش خـــۆش بە مـــەکــۆی بیــرەوەریم
تۆ بەجێ هێــــشـــتنە هۆی کــــوێرەوەریم
* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٧/٢٩- هێندێک لە جاشکە زلەکان لەگەڵ تاهیر یەحیای سەرەک وەزیرانی عێراق چوونە قاهیرە، باسی ئەوەم نووسیوە، لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا چاپ کراوە:

جاش چوونە میصر

عـــــەبدولناســــر دەگــــەڵ یاران
لەقــــــاهیــــــرە لە مــــــەتاران
لەو لاش حـــــەرەسی شـــــەڕەفـــــە
بۆ بەخــــێـــر هێنان ســـەف ســـەفـــە
تاهیــــر یەحـــیــــایان مـــیــــوانە
پیـــــاوێ بەشــــەوکــــەت و شــــانە
لە عــــــێـــــــراقـــــا ســــــەروەزیرە
کــــەوچک بەدەســــتی مــــوشــــیــــرە
لــە تــەیـارە دێـتــــــــــــــــە دەرێ
دەگـــــەڵ چەند مــــێــــزەر بەســــەرێ
لە جــــــیـــــــاتی ســــــڵاو زەڕینە
جـــــــــووتە و لوشک و دەڕپەڕینە
بۆ مـــــیـــــواندار ســـــەرســــوڕمـــانە
وەزیر فـــــــەرمـــــوو چین ئەمـــــانە
مـــــــــــیـــــــــرم برامن زۆر باشن
کـــــــوردن، دوور لە ڕووتان جــــــاشن
سێ چوارێکیــــــان پیــــــرەکـــــــەرن
فــــــەرقێ ناکــــــا، جــــــاش لەبەرن
هێندێکیــــان حـــەجــیـــشــیـــان دیوە
بەڵام خــــــــــۆیان نەگــــــــــۆڕیوە

نـــامـــــــــــــــووس و ئـــایـــین و وەتـــەن
بـە مـــــــــەرحـــــــــەبا و دیـنـار ئـەدەن
کـــــــــوردن و خــــــــــۆیـان نـانـاسـن
تا بـفــــــەرمـــــووی جــــاشی خـــــاسن
لــە ژێــر بــارا زۆر چــەوســـــــــــــاون
مـــــــانـدووبـوون، لەزگ وەســــــتـــــاون
هێـنـاومـن لـێـــــــرەیـان چـاکـــــــــەیـن
بـەڵـکو جــــــــاشی تـر پـەیـدا کـــــــەیـن
ســــــمـــــــیــــــان بـگوشن بەڕووی خـــۆش
بــا هـەروا بــڕۆن مـــــــــــــەڵـێـن هـۆش

* * *

هەڵشۆ، ١٩٦٥/٨/٨- عیسا شاوی ئەفسەرێکی عەرەب، بەموشیر عەبدولسەلام عارفی گوت چیای سەفینت پێشکێش دەکەم بە دیاری. لە جوابی ئەودا نووسیومە.

لە خەباتی مانگی خەرمانانی ١٩٦٥دا بڵاو بۆتەوە:

مارمێلکە نیم

چیـــــای کـــــورد بۆ دیاری نـابێ شـــــاوی
دەمت دەشـکێنێ گــــــەر بـەردم بجـــــاوی
نـە خـــورمـــایەو نە وشـــتــرخــانە کـێـــوم
ولاتم کـــوردســــــتـــــانە و کـــــوردە نێــــوم
ئـەگـــــەر نـامـنـاسی بڕوانە لە مـــــێــــــژوو
بزانەو فـــێـــــربە کـــورد چۆنە و چلۆن بوو!
بـەری تـۆش ڕۆژێ پـانـیــــپـــــاڵـی ئـاشـــــۆر

چیای کوردانی بۆ ڕێوی ئەکرد مۆر
لە پێش تۆ گەزنەفۆن ڕووی کردە خاکم
وەکو دالآش دەسووڕا بۆ کەلاکم
گەلێک تەیموور و چەنگیز و هۆلاکۆ
لە دەشتم تێ پەڕین وەک وشتری تۆ
گەلێک پێ خواس و بێ دەرپێ و ڕەشوڕووت
بە نانم سەردەمێکی چاوی پشکووت
بەڵام من کوردم و کوردیش ئەمێنم
لە زۆردار یەک بەسەد تۆڵەم دەسێنم
لە کۆن و نوێ و درەنگ و زووت بپرسە
دەزانی خەنجەری من زۆر بەترسە
کە من نەم گرتبا پێشی سەڵیبی
لەنەنکت پرسە دەبوا ئێستە چی بی!
لە گۆڕستانی بێگانان بنۆڕی
کە لامن بیری پووچی خۆت ئەگۆڕی
لە بیرت دەرچوو بەردی قارەمانم
لە خوێنا سوورە دەشتی بازیانم
لە بەرزانا دەزانی چت بەسەر هات!
لە هەورازم دەتۆپێ هەرچی کەر هات
ببینە هەڵمەتی پێشمەرگەکانم
حەسار و شوورە پۆلای نیشتمانم
سەراپا مەرگی سووری لێ دەبارێ
دەبۆم ڕاوەستە تۆ چت دیوە جارێ

ئەبێ تێــر کـەم لە گـۆشـتت گـورگ و ڕێوی
بە بەرمـــیل خــوێنی ســەربازت بپــێــوی
لە ترسـان قـوولّە مـشکت پێ دەکـەم تەنگ
بە پیــــوی تۆ لە تیـــــخم لادەبەم ژەنگ
زگـــێکی مـــاڵی کـــوردی تێـــوە چووبێ
دەبـێ بـۆ نـووکـی نـێـــــــزەم ڕووبـەڕوو بـێ
ســەرێ وەک تۆ کــە فـێـری گـوێ لەقـان بێ
لەمـــەیدانا دەبێ گـــۆی بەر شـــەقـــان بێ
ئەبێ ئەو زارە کـــێـــوی من دەبەخـــشێ
بەخـــوێنی ئاڵ و دانی کـــەل بنەخـــشێ
ئەبێ ئەو مــێـشکە پیســـەت تێ گـەیێنم
کــە خــورمــا نیم، پڵنگی لەش بەخــوێنم
ئەمن مـارمـێلکە نیم، حـەزبای کـەژ و کـۆم
خــەیاڵت خــاوە من کــەی خــواردنی تۆم!
«سەفین» قـووت ناچێ بۆ پێخـواسی ئاغـات
لەبەغـــدا نەبووە قـــازی کـــەر بە ئاوات

* * *

پشتی ولاش، ١٩٦٥/٩/٦- ئەم دەمەتەقەیە لەسەر ڕادیۆی شۆڕش
بە دوو قۆڵی وەک نومایشنامە خوێندرایەوە:

جاش و باش

ـ ماندوو نەبی کابرای ڕێبوار
ـ قەزات لە گیانم هەزار جار
ـ ناوەکەت بفەرمووی باشە

ـ دوور لە ڕووتان ناوم جاشە
ـ جاش؟ هەر ئەو جاشی کوڕی کەر
بەکلک و بەگوێ و بارەبەر؟
ـ قوربان من کوردم بوومە جاش
سمم خستۆتە ناو کەلاش
ـ ئاگام لە جاشی کورد نییە
باشە، کار و بارت چییە؟
ـ من کوردم، وەک دێتە بیرم
کوردیش بوون باب و با پیرم
پەروەردەی چیا و کوێستانم
کوردییش نەبێ، هیچ نازانم
ڕۆژێ ئاغا فەرمووی حەمە
وەک بزانم نانت کەمە
وەرە بتنووسم بە فورسان
ئیتر نانالّی لە برسان
تفەنگم نایە سەر شانم
جاشکم و ئەلّێم فورسانم
سێزدە دینارم ئەدەنێ
شەو و ڕۆژ وام لە بەندەنێ
لەگەلّ پێشمەرگە ئەجەنگم
لە ترسانا زەردە ڕەنگم
عارەبێک خوێنتالّی چەپەلّ
زمان پیس و خوێڕی و دەغەلّ

به کوردستان ئەڵێ شیمال
لە شوێنمە بە تەعال تەعال
بە عارەبی پێمان ئەڵێ
ئەیکوژم کێ لەشەڕ هەڵێ
خۆشی ناوێرێ بێتە پێش
ڕۆحی ئەچێ لە وزەی مێش
من ئەبێ چ بێ تەگبیرم
لەناو دوو ئاگرا گیرم
ئەچمە پێش. مردنم بەشە
پاشم عارەبی ڕوو ڕەشە
* * *
ـ تۆ کە لەسەر دنیا جاشی
دیارە ڕووڕەشی ئەو لاشی
دەتۆپی وەک تۆپینی کەر
فریشتەی خودات دێنە سەر
چیت لایە بۆ «مەڕنەمووکە» ؟
ـ سێزدە دینار و ڕبووکە!
ـ لات وایە بەهەشت بۆ تۆ بێ؟
ـ ئەگەر پڕ لە کاوو جۆ بێ
ـ بەڵێ ئێستا تێت گەیشتم
دوژمن و بڕبڕەی پشتم
نازانی جاشی قوڕ بەسەر
گەورەش ببی ئەبی بە کەر!

خۆت حەز ناکەی ڕزگارت بێ
پێت خۆشە دوژمن سوارت بێ
دوژمنی نیشتمانەکەت
کلۆی ڕەز و بێستانەکەت
ئەیەوێ لە ناو بچین گشت
بە یەکترمان ئەدا بە کوشت
تۆی ناوێ و بە منیش ناوێرێ
ئەتگرێ و بۆ منت ئەنێرێ
من و تۆ بەگژ یەکا چین
هەرتک لە کوردستان لاچین
مار بەدەستی دوژمن ئەگرێ
قازانجە هەر لایەک بمرێ
دین و ناموست لێ ئەکرێ
خۆت بەدەستی خۆت سەر ئەبرێ
بەو فێڵە کورد بفەوتێنێ
کوردستان بۆ خۆی بمێنێ
تا کەی دەسخەڕۆی ڕەنجەڕۆ
کورتانت باوێژە و برۆ
بلێ ئاغا تف لە چارەت
لەعنەت لە خۆت و لە پارەت
من ناموس و نیشتمانم
خۆشتر ئەوێ لە گیرفانم
نامەوێ ئەم نان و بەرگە

ئەچم ئەبم بە پێشمەرگە
ڕێی پیاوەتی و شەرەف ئەگرم
لەسەر کوردایەتی ئەمرم
بمرم لەگەڵ کوردی برام
شادی و بەختەوەریە لەلام
کوردستانی خۆم ڕزگار بێ
کوڕی کوردی دەس بە کار بێ
خێر و بەهرەی وڵاتی خۆم
دوژمن نەیبات و خۆم بیخۆم
مناڵم کوردی بخوێنێ
حاکم بەکوردی بمدوێنێ
دوکتۆری کورد دەرمانم کا
کورد بیری نان و لانم کا
ئەوسا سەربەرز و دڵخۆشم
زۆری خۆم بە کەم نافرۆشم
جاش ڕووڕەشی خەڵک و خوایە
ـ کاکە هەرچی وتت وایە
زۆر نەزان بووم، تێت گەیاندم
لە خەوا بووم، ڕات پەڕاندم
بەڵام ئەوا گریان کرد
دەسم بەردا و بوومەوە کورد
خەڵک هەرپێم ئەڵێن جاشی؟
ـ نا ، پێت ئەڵێن کوڕی باشی

ـ ده بەخوا چیت وت وا ئەکەم
تفەنگ ئەڕفێنم و ڕائەکەم
هەر عارەبێ بێتە پێشم
دایکەکەی لەکەر ئەکێشم
هەر جاشێکی بێتە بەرم
ئەی تەزێنێ گوللەی گەرم
ـ وا پێک هاتین
ـ وا پێک هاتین
هەردوک:
هەموو کورد و یەک ئاواتین
کوردستان ماڵی کوردانە
با لێی دەرکەون بێگانە
* * *

پشتی وڵاش، ١٣/٩/١٩٦٥- بەسەرهاتی پێشمەرگەیەکە و کردوومەتە شیعر،
لە ئیزگەی شۆڕش خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا بڵاو کرایەوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە؟

تۆڵەساندنە

گوندەکەمان زۆر ئاوا بوو
هەرچی بتەوێ تێیدا بوو
زەوی بە پیت و ئاوی زۆر
تەسەل بووین لەنان و پێخۆر
خاوەنی ڕەز و تووتن بووم

خاوەنی مناڵ و ژن بووم
هێندێ پاتاڵی دۆم هەبوو
لە هەر شت بەشی خۆم هەبوو
لە ڕۆژا خۆم و مناڵم
ماڵی مامم، ماڵی خاڵم
وێکڕا بەر ئەبووینە زەوی
ڕێکمان ئەخست بەرز و نەوی
کێلان و کڵۆ شکاندن
بژار و هەژگەڵ پەڕاندن
داییک میوەی لێوە دەکرد
باب تووتنی پێوە دەکرد
لە کاری ڕۆژ بەتاڵ ئەبووین
ئێواران بەرەو ماڵ ئەبووین
زیقەی مناڵم لا خۆش بوو
خەمم بەوان فەرامۆش بوو
حیلکەی کیژە چکۆڵەکەم
خونچیلە و نەرم و نۆڵەکەم
گاڵەی کوڕە سێ ساڵەکەم
وەک بەهەشتێ بوو ماڵەکەم
ئازووقەی سێ مانگم دانا
برسی نەبین لە زستانا

* * *

ڕۆژێک ئای لەو ڕۆژی وا شووم
وەک جاران بەرەو مەزرا چووم
تازە زەردە دابووی لە کێو
هاڕە ئەهات وەک هاڕەی دێو
فڕۆکەم بەرچاو کەوتن دوان
گەمارۆیان دا گوندی جوان
بۆمبا دابارین سێ و چوار
دێ ون بوو بە تۆز و غوومار
ڕام کرد بەرەو ماڵ بزانم
چی لێ هات ماڵ و خێزانم
چی ببینم؟ ماڵ کوانێ ماڵ؟
گڕی ئاگر، مشکی، زووخاڵ
نەشمیل، کوردە، بابە، دایە
کوڵۆڵ خۆم کەس دەنگی نایە
جیران، لە کوێن؟ بۆ ناپرسن!
ئەویش ماڵ سووتاون وەک من
خۆم هاویشتە ناو گڕی سوور
گڕ چی! وەکو گڕی تەنوور
کە ڕوانیم، چیم بێتە بەر چاو
کافر دڵی ئەبوو بە ئاو
ژنم ڕۆڵەی لە باوەشا
کۆڵوون لەناو خۆڵی ڕەشا
دایک لە لایەک سووتاوە

باوک بە دووکەڵ خنکاوە
نەشمیلم لە بێشکەی سووتاو
نیوە مردوو، نووزە تیا ماو
خۆم دا بەسەریا لە تاوان
شوشتم بە فرمێسکی چاوان
سووتام، بەڵام پێ نازانم
کیژۆڵەم خستە سەرشانم
هێنام ڕام کرد بەرەو کانی
ئەمجا لە پڕ هێندەم زانی
دەبابە گەینە لای ڕەزی
زۆر عەسکەریان لێ دابەزی
عارەبی چەپەڵ و خوێن تاڵ
تەعال تەعالیانە وەک لاڵ
کیژیان لە شانم کردەوە
بەرەو ئاگریان بردەوە
هەیهاوار هەیداد هەی بۆ خوا
لەلای زاڵم بەزەیی کوا!
مەلا هات بە قورعانەوە
لەڕێ بەرپەرچی دانەوە
زابتێکی ڕەشکەڵەی لەڕ
ڕووگرژی چاوسووری بەدفەڕ
مەلای دایە بەر مست و جوێن
ڕیشی سپی ڕەنگا بە خوێن

قورعان، ئەو قورعانی وا هەق
لە بەرچاوم دایە بەر شەق
بەستیانم، دڵم ڕاچەنی
ڕووڕەش قاقا پێ دەکەنی
خوایە هەر خۆت هەڵی نەگری
ئێستاش ئەبیەم نەشمیل ئەگری
دەگەڵ زیڕژنی جەرگ بڕ
نەشمیلیان هاویشتە سەر گڕ
لە تاوان لە هۆشی خۆم چووم
ئەوان لایان وابوو مردووم

* * *

ئێوارە چاوم هەڵێنا
وام لەناوەند لاش و خوێنا
هەر ژن و پیرە کوژراوە
هەر منداڵە و سەر بڕاوە
گوند بەسەر یەکا تەپیوە
ئاگر هەر دانەمرکیوە
نە ڕەز، نە تووتن، نە پاتاڵ
نە جیران ماوە و نەهاواڵ
زۆر گوندان گەڕام سەر و بن
زۆر کەسم دی بە دەردی من
هاوار قورعان خوا پێغەمبەر
چیمان کرد ئێمەی قوڕ بەسەر!

منالّمـــــان کـــــام گـــــوناهی کـــــرد
خـــــوا بۆ ئێـــــمـــــەت بەو دەردە برد؟

* * *

ڕیش ســـپـــیـــیـــەک هات بە لامـــەوە
گـــــەلێک دڵخـــــۆشی دامـــــەوە
تێی گـــــەیاندم لە کـــــارەســـــات
لەچی و بۆچی وام بەســـــــەر هات
هێندێک عـــــارەبی ئەو خـــــوارە
نەزان و خـــــــــوێڕی و بێکارە
زۆردارن، خـــــــــودا نەناسن
پیـــــسن، بێ دەرپێن، پێـــخـــــواسن
هاتوونە ســـەرمـــــان وەک جـــەردە
چاویان لە خـــــواردنی کـــــوردە
ویســـتـــیـــان بێ ســـەروبەرمـــان کـــەن
لەم کـــوردســـتـــانە دەرمـــان کـــەن
داگـــیـــری کـــەن شـــار و دێمـــان
خـــۆیان دانیـــشـــن لە جـــێـــمـــان
زەوییـــەکـــەم ڕەشـــێک بیکێـــڵێ
نانی شـــــەو بۆ من نەهێـــــڵێ

* * *

لەو ڕۆژەوە من و زۆر کـــــــــەس
بەســـوێند دەســـمـــان خـــســـتـــە ناو دەس
بڕیارمـــــــان داوە تا مـــــــاوین
بەهار بێ و زســـــتـــــان و هاوین

له هه‌وڵدان دانه‌مێنین
تا تۆڵه‌ی خۆمان ده‌ستێنین
ماڵ و گیان هه‌رچی هه‌مان بێ
به قوربانی کوردستان بێ
ئه‌م هه‌موو ئازا و به جه‌رگه
بۆ وڵات بوونه پێشمه‌رگه
وێستا گه‌لێک زۆرن وه‌ک من
بۆ تۆڵه سه‌ندن له دوژمن
شۆڕشمان به هێز و گوڕه
بۆ کوردخۆران جه‌رگ بڕه

* * *

هه‌ر به‌و زووانه خوا یارم بێ
گه‌لی کورد هاریکارم بێ
ئاگریان له گیان به‌رده‌ده‌م
خۆڵ و قوڕیان وه‌سه‌ر ده‌ده‌م
تۆڵه‌ی کورده‌و تۆڵه‌ی نه‌شمیل
ئه‌بێ هه‌ڵیان واسم به پیل
تۆڵه‌ی ژن و دایک و بابم
شه‌رته چیان کرد منیش وابم
توڵه‌ی ره‌ز، تۆڵه‌ی ماڵه‌که‌م
تۆڵه‌ی ده‌غڵ و پاتاڵه‌که‌م
له بیرمه و دڵ پڕ ئاگرم
نه‌یسێنم ئۆقره ناگرم

هەر کـــــــەس نـەیـبـێ بـیـــــــری تـۆڵـە
لــە بـابـی خـــــــــۆی نــەبـووە و زۆڵــە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/١- ئەو چیای سەفینەی عیسا شاوی بە دیاری ئەیدا بە موشیر عارف دەس کوردان کەوتەوە و جاش و عارەبیش ئەوی لە تۆپین ڕزگار بوون و زۆر بە شپرزەیی هەڵاتن. لەو بارەوە نووسیومە. لە ژمارە (٤٨٢) خەباتدا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر مەرحەبا
ب: مەرحەبا سەرچاو
پ: بۆ کوێ وا گورجێ؟
ب: بەخوا، ئەچمە ڕاو
پ: ڕاوی چی ئەکەی؟
ب: هەر چیم دەسکەوێ
بەراز بێ، جاش بێ، زابتە عەرەوێ
من هەر پیس کوژم بچمە هەر جێیە.
پ: بۆ ناچیە سەفین! شاویەکی لێیە
ئەوی کێومانی ئەدا بە دیاری
ب: پیرۆت لە ئەقڵا گەلێک هەژاری
شاوی و ماوی چی؟ ئەو ڕۆژە نەما
جاشک بزەڕن بە هەوای کەما
پ: ڕاست ئەکەی دیتم (زێڕۆ) بەگیان کوشت
چوو بۆ جەحەندەم کلک لەسەر پشت
ساتۆخوا مەڕۆ پێم بێژە باپیر
ئەوێستا چۆنن جاشولەی موشیر؟

ب: یەکجار کەساسن گوێیان تەپیوە
موشیری باوکیان سمی قەڵشیوە!
پ: جا گوایە سمی بە چی قەڵشاوە؟
ب: جووتەی لە بەردی کوردستان داوە
پ: دەک مردووی مرێ بەخوا گوێرێژە
ب: ئیتر مۆزی کرد لەو سەرو لێژە
زابت سواری جاش سەر بەرە ژێرن
پ:ڕاست ئەکەی عارەب بەجاشان فێرن
دەیسا ئەچیە کوێ بۆ نێچیر و گەشت!
ب: ئەبێ لەمەودوا ڕاو بخەینە دەشت
بۆ هەر کوێ ڕاکەن ئەیاندۆزمەوە
بەم بەراز کوژەم ئەیان قۆزمەوە
پ: ئا، قوربانت بم باپیر بیانپێکە
کلکە جاشێکیش بۆ من بەڕێ کە

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- موشیر عارف خوا جەزای کردەوەی خۆی بداتەوە هەمیشە خۆی وا نیشان ئەدا کە موسوڵمانی چاکە و بە بێ مناسبە ئایەتی قورعانی دەخوێندەوە. لەو بارەوە ئەمەم نووسیوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: تووڕەت ئەبینم، خێرە مام باپیر؟
ب: پیرۆت زۆر قەڵسم لەداخی موشیر
پ: موشیر یانی چی؟
ب: یانی مل هوڕێ

ڕووڕەش و دەسبڕ وەک قەل ئەقڕێ
پ: چی ئێژێ؟
ب: ئێژێ من موسوڵمانم
حاجیم، نوێژکەرم، لە دین ئەزانم
ئایەت ئەخوێنێ خوێناو هەڵێنێ
ساوا ئەکوژێ و گوند ئەسووتێنێ
مەلا و مزگەوت بەر بۆمبا ئەدا
چی خوا پێی خۆشە خۆی لێ لا ئەدا
پ: فێڵ لە خوا ئەکا؟
ب: نەخێر لە من و تۆ
دز بەشەو دزە، ئەم بە نیوەڕۆ
پ: ئای لەو مەلعوونە لەو بێ ویژدانە
دەک بە گژیا چێ خوای ئەو قورعانە
ب: پیرۆت گیان گەرەک خۆمان ئازا بین
بچین بە گژیا و بە تەمای خوا بین
پ: سا پەنا بەخوا سەکەتی ئەکەین
هەرچی دەسبڕ بێ لە ناوی ئەبەین
حاجی جاشیش هەن بۆ وان چە ئێژی!
ب: بەخوا پیرۆت گیان ساویلکە و گێژی
کەر بە چوونی حەج چۆن ئەبنە حاجی
هەزار جار بیشۆی هەر پیسە تاجی
کەسێک ببێتە داردەستی زۆردار
نامووس و خزمی بدا بە دینار

حەجی لە کوێ بوو؟ نوێژ و ڕۆژووی کوا!
پ: بەخوا ڕوو ڕەشن، ئەی پەنا بەخوا!
مەلاش ئەیفەرموو جاش بتۆپێن
خەزایە و خێرە دەس دامەنوێن
وا خەنجەر دێنم بۆ عەسکەر دڕین
ب: نەقیزەش بێنە بۆ جاش لێخوڕین

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٦- ڕادیۆی بەغدا پەرازیتی هاویشتبووە سەر ڕادیۆی شۆڕش و لە پەسنا سەفحەیەکی لێ ئەدا کە هەر دەیگوت «هانی هانی»، منیش گاڵتەم پێ کردووە و ئەمەم نووسیوە. لە دەنگی پێشمەرگەدا چاپ کراوە:

هانی هانی

ئەڵێن خوالێخۆشبووەکەی باوکی موشیر چل ساڵ فەرمانبەری حکوومەت بوو لە زەمانی عوسمانلیدا. ئەوەندە نازیرەک بوو تەنیا وشەی هانی فێر ببوو، کە بە تورکی یەعنی کامە؟ جا بۆیە ئێستاش موشیری کوڕی ئەوەندەی قەوانی هانی هانی پێ خۆشە؛ چونکە تەنیا کەلیمەیەک بوو کە باوکی لە زمانی بێگانەوە فێری ببوو. هەموو ڕۆژ بە گۆرانی ئەیگوت. وا ئێمەش بۆمان کردە گۆرانیەک:

هانی هانی هانی هانی
مام عارف ترکی ئەزانی
موشیر ئەیلێ بە گۆرانی
هانی هانی هانی هانی
موشیر ئەڵێ موسوڵمانم
بۆیە دوژمنی کوردانم
با پێی بڵێن سیکتر جانم
بردت ئابڕووی موسوڵمانی

هانی هانی هانی هانی
شەوێ لە میسرا ئەڕەقسی
ڕۆژێک حەرەسی بۆ بەعسی
لە سێبەری خۆت ئەترسی
پێشت وایە پاڵەوانی
هانی هانی هانی هانی
دنیای پڕ کرد چەق و لوورە
وتت کورد لەو دیو سنوورە
ئەگەر دوژمن هێندە دوورە
بۆ تۆقیوی لە بارزانی
هانی هانی هانی هانی

* * *

لێوژە، ١٩٦٥/١٢/٢٩- ئەم چیرۆکە بەسەر هاتی پێشمەرگەیەکی پیرە کە بۆی گێڕاومەوە و منیش کردوومەتە شیعر. لە ئیزگە خوێنرایەوە و لە ڕۆژنامەی خەباتا چاپ کراوە:

چۆن بوومە پێشمەرگە

ناموس پارازتنە

لە مێژە نازانم کەیە
هەر ئەمان بیست شۆڕش هەیە
ئەیانگوت کورد ڕاپەڕیوە
پڕزەی حوکماتی بڕیوە
پێنج شەش گەنجیشمان دیار نەبوون
ئەمانزانی بۆ شۆڕش چوون
بەڵام ئێمەی پیر و بەساڵ

مابووین لە ناوماڵ و مناڵ
وتمان پیرین و نەفەستەنگ
نەمان ماوە تاقەتی جەنگ
کەس کاری بە ئێمە نییە
ئەم بەردا و بەردەی بۆ چییە!
ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە
مەسەلەیێکی مەنشوورە

* * *

ئاغامان یەکی زگ زلە
خودا و دینی پارە و جلە
تێر ناخوا ئەڵێی کەندووە
بۆ فلسێک گیانی دەرچووە
چەندێک هەر ئەهات و ئەچوو
جارجار دوو سێ ڕۆژ ون دەبوو
ڕۆژێک تەشریفی هاتەوە
بەتفەنگێکی خەڵاتەوە
بە دوو ڕێز فیشەکدانەوە
بە فیز هات بە لامانەوە
وتی دوێنێ چوومە هەولێر
سەفەرێکی بە خێر و بێر
پارە و چەکیان زۆر داوە پێم
منیش لەشتی وا ئەگەڕێم
وا عەسکەر دێنە ئاوایی

براتانن خۆم ئاسایی
موسوڵمانن، کوڕی چاکن
عارەب دەس و داوێن پاکن
مەلای دێش هاتە بەرەوە
مێزەری زل بە سەرەوە
فەرمووی مەترسن خۆم زامن
عەسکەری عارەب ئیسلامن
فەرقیان نییە دەگەڵ خۆمان
وەک برا باش ئەبن بۆمان
زانیمان ئاغامان جاشە
بە ناچاری گوتمان باشە

* * *

چل عەسکەرێ هاتە ناومان
خوایە چی هاتە بەرچاومان!
قەت پیسی وامان نەدیون
پێت وابوو مشکە تۆپیون
ئێسک قورس و ڕەزا گران
ئەتوت لەگەڵ شەیتان بران
هەر بەع بەعیانە وەک کاوڕ
بە چەڵتەچەڵت و زمان شڕ
بە ئاگری چەرخیان ئەوت: ناڕ
ئاغایان ناو نابوو: حوماڕ
برسی و دز ئەچوونە ماڵان

تەبەکیان ئەبرد بە تاڵان
ڕاوکەی بەر مریشکیان ئەبرد
هەر باسی ناکریّ چیان ئەکرد
نە نوێژ نە دین نە ئیمان بوو
مەلاش لێیان پەشیمان بوو
ئەی گوت ئەمانە کافرن
کافر لەمانە چاترن

* * *

ڕۆژیّ ئاغا چووبووە هەولێر
بە ملی شکاوی و چاوی کوێر
ئەرزاق و دینار بستێنیّ
هێندەی تریش عەسکەر بێنیّ
بەیان بوو، لەلای مەلا بووین
لە بیری چارەیەکدا بووین
چەند کەسێک ئاغا بدوێنن
ئەمانە لامان نەمێنن
لە پڕێکا لە ماڵی موختار
بوو بە قیژە و زیڕە و هاوار
کەبانووی موختار خۆیەتی
بەگریان داد و ڕۆیەتی
بانگمان ئەکا ئەگەر پیاون
کوا ناموستان بۆ وەستاون!
وا عەسکەر زۆرم لیّ ئەکەن

نەمگەنێ نامووسم ئەبەن
ئیتر تەم هاتە سەر چاوان
دەنگ نەکردن ببووە تاوان
لەسەر نامووس خوێن هاتە کوڵ
دەمی کێرد گەیشتە سەر دڵ
وێکرا دەسمان دا خەنجەران
بەربووینە گیانی عەسکەران
مەلاش بە خۆی و تێلایە
ئەیوت بیانکوژن خەزایە
کێ جوندیەکی سەکەت ئەکرد
تفەنگەکەی بۆ خۆی ئەبرد
هەتا لە چنگمان خەلستن
چاردە کەلاکمان لێ خستن
ئەوەی مان، لاقیان ببوە چوار
پێخواس قاچاندیان بەرەو شار
قیرەقیڕی یابە لەو ناوە
هەر ئەتگوت بەرازە ڕاوە
دوایی عەسکەرمان بڕیەوە
نامووسی خۆمان کڕیەوە
نامانەچاڵ هەرچیەکمان کوشت
ئەمجا کەوتینە خۆمان گشت
لە نوێن و هێندێک ورد و پرد
هەر کەس سووکە باری بارکرد

مـــــنــــــاڵ و ژنمـــــان دایـــــه بـــــەر
بـەرەو شـــــــۆڕش بـوویـنـه کـــــــۆچەر
بـەرهـەمـی شـــــــەڕ و هـەرامـــــــان
خـــەتای کـــەوتە ســـەر ئاغـــامـــان
گـــــیـــــرا و لـه جـــاشـــەتی کـــەوت
شـەش حـەو مـانگ لە حـەپسـا خـەوت
وێـڵ کـــــرا, نـه جـــــۆ، نـه کـــــایـه
ئێـــــســـــتـــــا جـــاشی بەرهەڵدایە
دوژمـن هـاتـه ســـــــەر گــــونـدی چۆڵ
ڕێکی کـــــرد دەگـــەڵ خـــاک و خـــۆڵ
بـردیـان هـەرچـی بـه کـــــــاریـان بـێ
بـا بیــــخـــــۆن ژەهری مــــاریان بێ
مـــــاڵی دنیـــــا چڵکی دەســــتـــــه
شـــەرەف و نـامـــووس مـــەبەســـتـــه
* * *
هـاتـووم تـا مـــــاوم بێ وەســـــتـــــان
ئەبمە پێـــشـــمـــەرگـــەی کـــوردســـتـــان
قـــــــەدری شـــــــــۆڕش وا لای مـنـه
شـــــــەڕی نـامـــــــووس پـارازتـنـه
مـــەڵێن پـیــــربووی گـــەنج بوومـــەوە
لـەســـــــەردا تێ هـەڵـچـــــوومـــــەوە
ســـا شـــەرتە بە شـــەرتی پیــاوان
نـاوم بـخـــــــــەمـــــــه نـاو نـاوان

کـــــارێـک بـەســــــەر دوژمـن بێـنم
چـەرمــــــیـــــان لـە دار بـهـــــاڵـێنم
لە مــــێـــژە بە عـــەسکەر فـــێـــرم
نـابێ یـەکـــــیـــــان لـێ ببــــــوێـرم
بــــەزەم بـــــە دوژمــــنـــــا نـــــایـــــە
نـایـکەم بـە ئـاگـــــــری بـن کــــــایـە
هــــەتـــا دوژمــــن بــــەربــــاد نـــەبــــێ
تـا کــــــوردســـــــتـــــان ئـازاد نـەبێ
تـفــــەنـگ لـەشـــــان ناکـــــەمـــــەوە
ئـاورِ لـەخـــــــــۆم نـادەمــــــــــەوە

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/١/١٦- دوژمن زۆری شایی بە فەوجی مغاویر بوو تا لە شەڕی پێنجوێنا زۆر شپرزە کران. بەو دەمەتەقەیە گاڵتەم بە مغاویر کردووە لە دەنگی پێشمەرگە چاپ کراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: مام پیرۆت کزی؟
پ: لێم گەڕێ باپیر
ئەڵێن پاپەتی بوونە مغاویر
مار ئەخۆن، ئاگر ئەنێنە باخەڵ
مریشک ئەدزن وەک ڕێوی و چەقەڵ
ب: پیرۆت بێ دەنگ بە مغاویری چی!
پەلکی پیاز و سەری سیری چی!
لە پێنجوێن ئەوەی بەمان کراوە

له هیچ دەورانێک وا ڕووی نەداوە
دەڵەک نەدەژیا لە پاش مغاویر
واقوڕ ئەپێون بەزاز و موشیر
پ: دەم خۆش مام باپیر دیارە هەرایە
ب: سەیرە لەو دەشتە جاش بەرهەڵدایە
ترومبێل نەما بەپاشوو هەڵدێن
زابت لە شوێنیان بە پلار و جوێن
یابای عەسکەرە و زەڕینی جاشە
ڕێوی مر بووە و لاشە بەلاشە
موشیر ناوی خۆی لە بیر چۆتەوە
بەزاز چاویلکەی لێ بەربۆتەوە
پ: بیستوومە بەعسی دێنە هاواریان
ب: لە بیریان ناچێ دەردی پێراریان
ڕەمەزانیان گرت بە لەشی خاوێن
تازە دێن خۆیان دەئاگر داوێن؟
هەر کەسێ جارێک شەقی کوردی دی
دەرس وەردەگرێ، کەر نابێ چیدی
پ: یەکێ تریش هەس، بلێیی بۆی بکا*
ب: با کەچەڵ دەرمان سەری خۆی بکا
وەگیان تۆ پیرۆت گشتیان هەڵبستێ
هەر خۆمان یەک بین پێمان ناوەستێ

* نیاز عەبدولناسرە.

پ: دڵت خۆش کردم، خۆش بی مام باپیر
هەی ڕەحمەت لە تۆ و نەحلەت لەموشیر

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٣/٣- موشیر عارف شەکری شکاند و قەولی دا کە لە بەهاردا کوردەکان خەلاس دەکا، گاڵتەم پێ کردووە، لە دەنگی پێشمەرگە ژمارە (١١)دا چاپ کراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر ئەتبینم کەیفت زۆر سازە
ب: پیرۆت دنیاکە ڕاوە بەرازە
شتی وا ئەبیەم کەس نەیبیستووە
وا دیسان موشیر شەکری فەرمووە
پ: ئەڵێ چی! ئادەی
ب: ئەڵێ تا بەهار
کورد ئەتوێنمەوە وەکو بەفری پار
پ: با بەس بوەڕێ ئەوە چوار ساڵە
هەر دای ئەبەستێ و نوێژی بەتاڵە
خۆزگە ئەو دایکەی کەری هێنابا
لەدەس منا با و بارم لێ نابا
بۆچ لە ناو فەسڵان لە بەهار گیرە!
ب: بەهار بەهەشتی نێرە موشیرە
چەندێک تەشریفی بەرەو میسر کرد
جوزیان پێوە کرد لە خشتەیان برد
لای وایە ئەوجار پێمان ئەوێرێ

له کۆشی خەڵکا گوێزان دەژمێرێ
پ: خۆ ئێژن کاکەی زۆر حاڵی شڕە
لەشکری قڕە و لە مشت و مڕە
ب: با تێر باوبژ لە خۆیان دەرکەن
مەگەر تا پایز هەرخۆڵ وەسەرکەن
پێشمەرگە خۆش بێ هەزار هێندی دیش
بۆمان بێن، سمێڵ ئەنێنە سەر ڕیش
ئەو بابەیان مرد بە جاش و بە فێڵ
کوردستان پیس کەن توتکە سەگ و دێڵ
پ: ئای هاتە بیرم، جاشوولە چۆنن!
ب: کەتوونە لوشمە و لە شوێن کای کۆنن
سەگ کلکیان لێ دا سلار ئەبنەوە
ناگەنە بەهار مردار ئەبنەوە
پ: باپیر من ئەڵێم با بێنە لای من
کای عارەب نەخۆن بێنە سەر کای من
ب: ئەگەر تێگەییان جاشک نەدەبوون
بەرەو تۆپینی خۆیان نەدەچوون

* * *

لێوژە، ١٩٦٦/٢/٢٤- حیزبی بەعث لە سووریا ئینقلابیان لەسەر یەکتر کرد و تێک بەربوون و ببووە شەڕە سەگ، ئەممە لەسەر نووسین، بەڵام بڵاو نەکرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر تۆ لە کوێی؟ ڕادیۆنت بێنە
ئەڵێ لە شاما کوشتار و خوێنە

ب: دەی دەی، مام پیرۆت پێی ناوێ پەلە
بەعسی تێک بەربوون شەڕی سەگەلە
یەکتری ئەدڕن لە مشت و مڕا
عەفلەقی باوکیان فلّقەی لێ بڕا
پ: عەفلەق کامەیە!
ب: ئەو فەلەی پێرار
موشیر عارفی کردە سەر کۆمار
پ: بەڵێ ڕاست ئەکەی کە وابێ باپیر
چیدی لە بەعسی ناترسێ موشیر
ب: تەڕی تێ ناگەی! چاتر ترساوە
دەسنوێژ ڕاناگرێ و پزووی پساوە
ئەمانەی ئێستا لە شام سەرکەوتوون
بۆ سەگ خنکاندن لە کلّ دەرکەوتوون
موشیر فیتەی خۆی زۆر باش ناسیوە
پاشووی گیرۆدەی تەڵەی تەقیوە
ئەزانێ بەعسی چەن شڕو دڕن
ڕاویان بۆ ئەوە و کەوڵی ئەکڕن
پ: مام پیرۆت نەمگوت کورد وەجاغ زادەن
کێ دەستیان لێدا نەجاتی نادەن
ئەوانەی قاچی کوردانیان ئەگەست
وەک سەگە خوێڕی، لێک هاتوونە دەست
لەو سەگ سەگێنە جاشک چی ئەڵێن
ب: گوێ ئەبزوێنن خەریکن هەڵێن

موشیری باوکیان ئەوە حاڵی بێ
جاش چۆن ئەوێرێ خرەی ناڵی بێ
نەقیزە زۆرە و کاوو جۆ کەمە
تا بەهار دادێ ژینیان حەستەمە
پ: خۆ من کام زۆرە لە موشیر بەر بن
با بێنە لای خۆم بەس کوڕی کەر بن

* * *

سوورەبان، باڵەکایەتی، تەشرینی دووهەمی، ١٩٦٦- برایم ئەحمەدی محامی کە بە بلەی ئەحەڕەش مەنشوورە، مامۆستای جاشکەکانی شێست و شەشە و جارێک شینە و تاوێک سوورە و لە نیشتمان فرۆشیدا دەستی هەموو خاینانی لە تەختە بەستووە و بەدار لە پشتدانی بێگانان قاچی کوردی گەستووە. بە لاوەتی کە هەوای پیاوەتی لەسەری دابوو شیعرێکی لە ژێر ناوی (شیرن بەهارە)دا هۆندۆتەوە کە زۆر شیعری چاکە و جێگەی خۆی کردۆتەوە، بەڵام لە دوای ئەو، کە فێری بێگانەپەرستی و ژیانی پەستی بووە زۆر جاری فەرمووە «شاعیر بێ بارن!» چونکە خۆی باری پێشووی هەڵوەشاند و پاشووی جووتەی ئەوەشاند، لەوەتا بووە بە جاش قەریحەی مبارەکی هەر لە دەوری ئارەزووی بێگانان دەگەڕێ و بە بلوێری دوژمنانی کوردستان هەڵدەپەڕێ. شیعری بۆ نایە کە شیرن بەهارەکەی پێشووی بشواتەوە. وا من بە خێری خۆم بە گوێرەی باری ئەمڕۆی بۆم گۆڕیوە:

شیرن بەهارە

شیرن بەهارە، بەهاری شادان
خۆشە مەیخانە و بابۆڵە بادان
تازەم زانیوە پارەی زۆر تێدا
گەل فرۆشتن و لە ڕێگە لادان

* * *

شیرن بۆت بکەم باسی جوانیم
خۆم لە کورد گۆڕی هەتا توانیم

ئێستە نانخۆری دەستی بێگانەم
جارێک بەغدایی، ڕۆژێک تارانیم

* * *

شیرن بت دیبام لە «کافەی شمشاد»
چۆنم ڕا ئەبوارد سەرخۆش و دڵشاد
نیشتمانم دا بە ویسکی و کۆنیاک
گوێ نادەم بە کەس، هەرچی باداباد

* * *

شیرن، لە بەغدا دەگەڵ منا بی
سەرخۆش ڕابوێرین لە «حەموڕابی»
ئەوسا تێ ئەگەی ژیان چەند خۆشە
عەقڵت دێتە سەر، ئیتر کورد نابی

* * *

شیرن لە تاران قەسر و سەییارە
دێمەوە بەغدا، دینار هەزارە
چیم لەنان و دۆی پێشمەرگایەتی
کێ لە کێو دەژی ڕەنجی خەسارە

* * *

بژی بۆ پارە، مەمرە بۆ ژیان
هەر مەڵێ کوردم تا نەکەی زیان
لە خەشەی دینار دڵت نەلەرزێ
لەزەت بۆ لەشە نەوەک بۆ گیان

* * *

شــــيــــرن بۆت بڵــێم باسی نیــــهــــانیم
بـه بـێ هـوده چـوو ژیـانـی جــــــــــوانـیـم
من و کــوردســتـــان کـوجـا مــەرحـەبا
بەڵام داخـــــەکـــــەم، بـه پـیــــری زانـیم!

* * *

شــــیــرن، حـــاکم بووم دەســـتـــدار و توانا
خـــۆشی لـه دڵا، زێڕ لـه گــــیـــــرفـــــانا
بـه هەوای کـــــورسی کـــــوردایەتیم کــــرد
بۆ ڕیش ئـەگـــــەڕام ســـــمـــــێـــــڵم دانا

* * *

شــــــیـــــــرن تۆبـه بـێ لـەمــــــە بـەولاوە
کــــورد و کــــوردســـــتـــــان ئەنێـــمـــە لاوە
کـێ بـڵـێ کـــــــوردم ئـەیـدەم بە گـــــــرتـن
ئـازادیـخـــــــوازی خـــــەیـاڵـی خـــــــاوە

* * *

مانگی ١٩٦٦/١١- شیعرێکە پێشکێش بە مامۆستا بلە کراوە و
لە خەباتی ژمارە (٤٩٢)دا چاپ کراوە:

کوێخای بەکرەجۆ

بـلـەی ئـەحـــــەڕەش جــــــاشی ڕەنجــــــەڕۆ
وەکـــیـلی عـــــارەو لەســــەر «بەکـــرەجـــۆ»
چەند جوانت لێ دێ موی سپی و ڕووی ڕەش
نۆشی گــــیـــــانت بێ کـــەنگر و کـــەربەش
نـەقـــــــیـــــــــزەت ئـەوێ ڕێگـەت هـەورازە

دەک پیـــــــرۆزت بێ کـــــــورتانی تازە
پیـــــری ئاخـــــرشـــەڕ وەتەنت فـــرۆشت
ئابڕووت گــــۆڕیەوە بە شـــەراب و گــۆشت
چـــوویـــە بـــاوەشـــی دوژمـــنـــانـــەوە
خـــــول ئەخـــــۆی بەلای قـــــاتر خـــانەوە
زۆر هەرزانت دا شـــــــــەرم و ویژدانت
کـــــوێرت کـــــــردەوە مـــــالّی باوانت
ئەحـــــەی باوکـــیـــــشت تۆ ئابڕووت برد
بیــری لێ بکەوە مـــامـــۆستـــا چت کـرد
نرخی نیـــشـــتـــمـــان پارە و جـــۆ نیـــیـــە
نیـــشـــتـــمـــانی کـورد مـــولّکی تۆ نیـــیـــە
گـــــــەر ئابڕووت بوو بێ! ئەویشت دانا
ســـەلا لە ئەقـــلّت مـــامـــۆســـتـــای زانا
هەزار خـــــــایینی وەک تۆمـــــــان دیوە
بە ئاوات نەگـــــــا و لە ڕێ تۆپیـــــــوە
کــــورد هەر ئەمـــێنێ و مـــافی دەســـێنێ
یادی تۆش ئەکـــا جـــار جـــار بەجـــوێنێ

* * *

سوورەبان ـ ١٩٦٨

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر تووڕەی؟

ب: هەر تووڕەم و بەس؟

پ: لەسەرچی؟
ب: لە داخ جاشوولەی تەرەس
گازم لێ ئەگرێ، لووشکە ئەهاوێ
پ: دەیسا بیفرۆشە وەبۆرە پیاوێ
ب: بۆ خۆی خۆی فرۆشت پێرار وەپارە
ناو کورتانەکەی پڕ لە دینارە
پ: کام جاش؟ شینەکە یان هینەکەی ڕەش؟
ب: دێزە و پێی ئێژن جاشی شێست و شەش
مامۆستامان بوو، بۆ کورد کوردێنە
مالّی ڕماندم، هەر ئەیوت بێنە
برنۆی پێ کریم، شەڕی پێ کردم
بۆ هەمەدانیش لەگەلّ خۆی بردم
گەڕاندمیەوە بۆ شەڕی ولاّت
منی تووش کرد و خۆی بەشەو هەلاّت
لە ناو تەویلەی عارەو خزیوە
ئێستە جەهەندەم هەرچی دزیوە
بۆتە دوژمنم، یەخەم بەرنادا
وەزۆر ئەیەوێ ڕەنجم بە بادا
ئێژێ کوردستان ئەبێ شیمال بێ
جاشک جەحش بێ، وەرە تەعال بێ
عارەو بێنە ناو کوردستانەوە
کوردیش دەربەدەر وەکێوانەوە
دەک یاخوا بەش خۆی ڕەنج خەساری بێ

ئەو جۆبەی ئەیخوا ژەهرەماری بێ
ئەو زۆڵە کوردەی جاشی دوژمنە
گاز لە کورد ئەگرێ گۆڕی کوشتنە

* * *

سوورەبان، ١٩٦٨/٣/٢١- جاشکەکانی مامۆستا برایم و مامۆستا جەلال تاڵەبانی لە بەکرەجۆ گوێزرانەوە چەمچەماڵ و کەرکووک، ئەم سروودەیان بۆ نووسراوە کە هەموو بەیانییەک بیخوێننەوە:

بەکرەجۆ

بەکرەجۆ مەفتوونی تۆم و شێوەتم بیر کەوتەوە
پەینی وشک و شاڵ و قاشاغت بە کاوو جۆتەوە
من لە زیکر و فیکری تۆ خافڵ نەبووم وا تێ نەگەی
چەمچەماڵ و شاری کەرکووک تۆی لە بیر بردۆتەوە
بەو ڕەئیسەی عەسکەرێکی هیچ نەزان و مل هوڕە
جۆبەکەت جۆرێ لە زگما ئاگری کردۆتەوە
ئەو هەموو بیرە و شەراب و ئارەقەی پێدا دەکەم
قەت گرو گڵپە و بڵێسەی تاوێ ناکووژێتەوە
باسی خەمباری و کەساسیم هەر مەکە، ترسم هەیە
جێ نەقیزەی تیژی قاید فیرقە پێنج بوکڵێتەوە
سوێند بە بەززاز و بە یەحیا و مەرقەدی مەرحوومەکە
دوور لە تۆ هەر کەس شەرابی خواردەوە دەڕشێتەوە
ئێمە ڕۆڵەی عارەبین، هەرچەندە کوردن دایکمان
ڕوحمی بابان سەد هەزارساڵیش لە بیر ناچێتەوە
بێ قسوورە، چەند جەسوورە جاشی بێ پاڵووی بلە

وا له ڕێی کورد کوشتنا لاشی له خوێن ئەتلێتەوە
بەسیە تەعنەم لێ مەدە هەر جاشەکەی جارانتم
هێندە حیلمت بێ هەتا ئەمجاش مەعاش ئەدرێتەوە
شەرتە شەرتی جاشەتی بێ سووریاش کۆمەگ بکات
ناوی کوردستان شیمال بێ و ناوی کورد گوم بێتەوە
وەرامی پێشمەرگە:
جەحشی وەحشی بووی لە تاوی پارە بیر ناکەیتەوە
جەنگی کوردستان نەمێنێ جاش بەلاش دەخولێتەوە

* * *

شێخ حەنەشی عارەب جاشکی خالیدی کوڕی وەلید بوو، ڕۆژی ١٩٦٧/٤/١٤ لەگەڵ ٥ جاشکی هاوڕەگەزی خۆیدا کوژرا. بەغدا بۆی کەوتە شین و شەپۆڕ و بە هەزاران عەسکەر و جاشی کورد و عارەبی بە تۆپ و تەیارە و زرێپۆشەوە ناردە سەر پێشمەرگەی دەشتی هەولێر، فارس باوە و پێشمەرگە قارەمانەکانی هەواڵی، کارێکیان بەسەر حکومەتی بەغدا هێنا، بانەیی دەگەڵ کەری خۆی نەکردووە لەو بارەوە نووسیومە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: دیارنەبووی باپیر لە کوێ بووی بە خێر؟
ب: بەخوا مام پیرۆت چووبوومە هەولێر
پ: دەنگ و باس چبوو؟ چۆنە ئەو ناوە؟
ب: دنیا شێواوە، حەنەش کوژراوە
پ: حەنەش یانی چی؟ کام جانەوەرە؟
ب: جاشکی وەلید بوو ئەو پیرەکەرە
لوشکی ئەهاوێشت، ئەیگەزتین بەددم
لوولە ڕەشاشێک ناردیە جەهەندەم
حوکماتیش کێچی کەوتە کەوڵەوە

بۆ تۆڵەی باوکی کەوتە هەوڵەوە
ئیزگەکەی بەغدا هەر هاواریەتی
شینی بۆ کلک و گوێچکەی لاریەتی
چاو بە گریان و خوێن بە دەمەوە
فەرمووی سەری کورد پان ئەکەمەوە
مغاویر هات و تۆپ و دەبابە
هەروا گابۆڕ بوو، یا وەیلی و یابە
جاشوولەی کورد و عارەبە ڕووتە
بەو دەشتە وەربوون بەزەڕە و جووتە
عەسکەر لێی ئەخوڕین بۆ تۆڵەساندن
پێشمەرگەی خۆشمان باش تێی گەیاندن
ساعیقە پەل بوو، دەبابە شکا
حەیای نەماوی مغاویر تکا
جاشە کورد کلکی بە گەڵۆزەوە
وەلید پەین و خۆڵ بە لمبۆزەوە
کورتان بەجێ مان، عەگاڵ بڵاو بوون
کڵاو بێ سەر بوون، سەر بێ کڵاو بوون
سەتیان لێ تۆپان لە سۆنگەی حەنەش
سەری شکاویان بۆ ماوە و ڕووی ڕەش
پ: بۆ حەمەی سابیر بۆ وایان نەکرد!
چەند جاش تۆپێنرا، هەر باسیان نەکرد؟
ب: پیرۆت هۆشت بێ، حەنەش عارەوە
جاشەکەری کورد چۆن وەکو ئەوە؟
جاشێک وەزمانی خۆیان بزەڕێ

هەزار جاشی کورد دەسەری گەڕێ
جاشی کورد بۆ بار، عارەب بۆ بەرە
جاش کە تێ ناگا جسناتی کەرە

* * *

گەلاڵە ١٩٦٨/٦/٢٦

قەوانە شڕە

بوو بە هەزار و چوارسەد ساڵ
لەگەڵ عارەب بووینە یەک ماڵ
خێوی قیبلە و کیتابێکین
وەک دەڵێن بەرە بابێکین
بەلام ئەو برای ئیسلامەم
ئەو کاکە نێرە زەلامەم
هەرچی هەم بوو بردی بۆ خۆ
منی کوشت بە هەرزن و جۆ
بە فەرموودەی ئەو لە ژینا
هاوبەشین لە شایی و شینا
شین بۆ من و شایی بۆ ئەو
من ئەبێ لەڕ بم، ئەو قەڵەو

***

ئەگەر داوای نان و ئاو کەم
ئارەزووی بەرگ و پێلاو کەم
بڵێم برای هاودینەکەم
هاورێکەی لە مێژینەکەم

به ناشکوری نالێم براین
ناچاریان کردم تێک خراین
له ڕێگەی خوا و قورعانەکەت
خێری دین و ئیمانەکەت
سەد یەکێ لە داهاتەکەم
چۆڕێک شیری وڵساتەکەم
هەزار یەکێ لە نەوتی خۆم
پێم کەرەم کە بێ نان و دۆم
با بەس کوێر بم بێ ڕووناکی
با پێت بڵێم کاکی چاکی
ئەڵێ هەی لە دین وەرگەڕاو
کورد و بەرگ و نان و پێڵاو!
وە دیارە بوویتە «شعووبی»
ئەبێ لە ڕێگە دەرچووبی

***

هەر لەشێخی ئەزهەرەوە
کێ مێزەری بە سەرەوە
مڕ دەکرێن لە گۆشت و پلاو
پڕ دەکرێن لە پارە و دراو
وەها تیژ دەبن سەردەکەن
فتوای کافریم دەردەکەن
پاش فتوا، لەم کوردستانە
فڕۆکە و بۆمبارانە

تۆپ و دەبابە و شێست تیرە
خوێن ڕشتنی لاو و پیرە
کوشتنی ژن و منداڵە
بژیومان هەر خوێنی ئاڵە
مزگەوتەکەم دەڕووخێنن
قورعانەکەم دەسووتێنن
سەرلەنوێ تاڵانم دەکەن
هەرزن و جۆیەکەش دەبەن
***
ناچارم ئەکەن بێمە دەنگ
پەلامار بەرم بۆ تفەنگ
کە ئەشچم تۆڵە بستێنم
وەک پڵنگی چەنگ بەخوێنم
دوژمن خۆ ناگرێ لە بەرم
خوێنیان ڕادەماڵێ، تەرم
ئەبێتە قیرقیڕی یابا
یابا کە زانی دەرنابا
ئەمجارەش وەک چەند هەزار جار
قەوانە شڕ دەخاتە کار
دیسان مەلا و ئایەت دێنن
لەسەر ئیزگە بۆم دەخوێنن
عەرەب و کورد برای دینن
هەردووک دوعای یەک ئامینن

کەی ڕەوایە ئیسلام کوشتن
حەرام کراوە خوێن ڕشتن
منیش بەستەزمان و فەقیر
دیسان لە تەپکە ئەکەم گیر
بە دوو درۆ دەم خافڵێنن
هەتا دەرفەت وەدەس دێنن
دیسان ئەو زوڕنا و ئەو پیکە
دیسان هەمان فاک و فیکە
***
ئاخر ناڵێم جارێک و دوان
تاکەی ببمە مەڕی بێ شوان
تاکەی بەدرۆ دەسخەڕۆ بم
هەتاکەی هەر ڕەنجەڕۆ بم
بۆ چ من بکوژرێم ڕەوایە!
تاکەی سەما بەو هەوایە!
بۆ چ نەبمە خێوی نانی خۆم!
بۆ نەخوێنم بە زمانی خۆم!
بۆ نەوتی خۆم دەس خۆم نەخەم!
بۆ خۆم ڕزگار نەکەم لە خەم!
بۆ چ ماڵی خۆم دیاری نەبێ!
بۆ بەشم یەکجاری نەبێ!
من چم هەیە با لە لام بێ
عەرەب بڕوا و هەر ئیسلام بێ

لە خاکم دەرچێ و لە ڕێدا

قەوانە شەڕەی خۆی لێدا

ئەو ڕۆژەی چارەی نابینم

خاوەنی ژیان و دینم

تاکەنگێ برسی و لەژێر بم!

با تاوێک ئیسلامی تێر بم

ئەگەر کوردیش ببن بە پیاو

وەک گەلانی خودا پێداو

هیچ زیانی بۆ پەز نابێ

قەت لەلای خوا ناحەز نابێ

***

ڕۆژی ١٦/ئابی ١٩٦٨- لە ئاهەنگی بیرەوەریی دامەزراندنی پارتی لە پردی گەلاڵە خوێندرایەوە:

تیتل وبیبل

نەقڵی مام گورگ و خۆ لەقوڕ نانی

نەنک و باپیرەکان دەیانزانی

خواردنی تیتل و بیبلی بزنۆکە

باسی خۆمان و کۆنە چیرۆکە

***

ڕەنجبەری عارەبی لەمێژ ساڵە

بەسەری قووت و لاقی بێ کاڵە

دوازدە مانگە چ خۆم، چ منداڵم

بۆی ئەچەوسێمەوە و ژیان تاڵم

خاکەکەم زۆر بە پیت و دەسکەوتە

دەغەڵە، ئاژاڵە، تووتنە، نەوتە
چەند بەری لێڕەوار و چەند میوە
بەرەکەت لەم وڵاتە باریوە
سەر و بەر پێم ڕەنێو دەنێ ساڵێ
گەسک و قامچی ئەهێنێ، ئەیاڵێ
خاکی خۆی وردە ڕەمل و خورمایە
ئارەقەی ڕەش دەکا لە گەرمایە
کۆشک و پانکەی کڕی بە پارەی من
هێشتە هەر لای کرێتە چارەی من
قەندەهاریم کرایە نان بۆ ئەو
خوریەکەم بوو بەقاتی جوان بۆ ئەو
دەڵێ ڕانکت شڕۆڵە مەم بینە
پڕ لە ئەسپێیە جلکی پڕ پینە

***

ڕای ئەبوێرم منیش بەکەشک و بەڕوو
نیعمەتی خوایە چش لە برش و کەڕوو
ئەچمە شار بارەدارێ بفرۆشم
لەشی رووتم بە جاوێ داپۆشم
شورتەیە، عەسکەرە، نەهەشت و نەنۆ
هەر کەسەی ڕام ئەکێشێ بۆ لای خۆ
عەسکەری و باج و دۆنم و خاوە
حاکمیش جارێ کاری پێم ماوە
دەم دوێنن بە «یا زمال» و «ولەک»
باسی ناکرێ بەشم لەحەپس و کوتەک

هێشتە پێ ناشکوریم و نانالّم
هەولّ ئەدەم بۆ بژیوی مندالّم

***

کە چی سەرباری ئەم هەموو دەردە
تاوێ نا تاوێ پێم دەلّێ جەردە
بۆ کەمت پێیە! بۆ درەنگ هاتی؟
بۆ ژیان نابی زۆر کز و لاتی!
جوولەکەی دووهەمی و بەلاّی سێهەم
دەتکوژم، ناشلّێ پێم کەمن کێهەم؟
کە ئەبینێ لە تان و پۆ کەوتووم
دانی چیڕن لە خواردنی بێچووم
تیتل و بیبلی دەوێن و فیلّبازە
کۆن دەچێ و دێتە جێ یەکی تازە
یەکێ شینە و دەلّێ ئەمن پاشام
کوڕی پێغەمبەرم، نزیکی خودام
یەکی تر دێت کە شینە نامێنێ
گۆشتەکەم خۆشە بۆم دەلوورێنێ
ئینننەنی و ئیننەنام و سووربۆزم
خێوی بەزمی تەمووزی پیرۆزم
ئەو دەچێ، گورگی زەردو ئەبلّەق دێن
بەچکە عارف لەشوێنی عەفلەق دێن
ڕەوە گورگن ئەوی دەڕۆن و دێن
خۆ دەگۆڕن هەتا نەزانین کێن
هەرچی هات پێم دەلّێ ئەمن چاکم

لەوەڕم پێیە بۆت و شیر پاکم
هێندە ماوم هەتا لە پشت چەپەرام
دەرکی لێ دانەخەم، بزانە خورام
وەک یەکن بۆمە زەرد و سوور و کەوە
دەردی کابرا گوتی عەرەو عەرەوە

***

گەلاڵە، ١٩٦٨/٩/١١- یادی حەوت ساڵەی شۆڕش:

بەسەرهاتەکەم

ئەو کوردەی ئێستا ژێر دەستە
بە خۆی نازانێ و بێ هەستە
هێندێکی سوورە و هێندێک شین
هێندێک هەر تێ نەگەیون چین!
زۆربەی نوقمی ڕیش و پرچە
پێت وایە ئامۆزای ورچە!
مامۆستا و خوێندەوارەکان
شامار و شادەمارەکان
دەبن بەجاش، خۆ دەفرۆشن
بۆ دوژمنان تێ دەکۆشن
هەڵوەدای کورسی و دراون
هەست ناکەن هوڕە لێ دراون
بەبیور لاقی خۆ دەبڕن
مردن بۆ خزم و خۆ دەکڕن

گشتی پاشماوەی پیاوانن
نەتەوەی خاوەن ناوانن

* * *

با پیرەکانمان لە زوودا
بەناوبانگ بوون لە مێژوودا
ئازایەتی و کورد دوانە بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
ماد و کەیانی زوو منم
زاڵ و گیو و برزوو منم
بناغەی زەند و ئاوێستا
لەسەر پەنجەی من ڕاوێستا
ئەوسا بوو، یۆنانی و ئاشۆر
ناویان نام کوردی خاوەن زۆر

***

بەڵام ڕۆژێک گەردوونی دوون
هەڵی داشتم سەرەو نخوون
وشتری پێ پان پێی لێ نام
زەروە ڕەشکە دمیان تێ نام
خوێنییان مژیم، لە هێز کەوتم
تریاکیان دامێ لێی خەوتم
خستمیانە قەفەسەوە
دیل بووم بەدەست ناکەسەوە
پەردەی ڕەشیان بە سەردا دام

کەس نەیزانی مردم یا مام
بنووس کەوتە دەستی دوژمن
سەگەل شیشانە گیانی من
گوتیان کوڕی جن و دێوی
چەتەی، دزی، سەربزێوی
حەلاڵە ناموس و خوێنت
بۆ ئێمەیە جێگە و شوێنت
لێم حەرام بوو حەلاڵی خۆم
بوومە غەریب لە ماڵی خۆم
سەتان ساڵە هەتا ئەمڕۆ
من ماڵوێران و ڕەنجەڕۆ
سەدجاران دەستاودەست کرام
هەر جار پتر بێ هەست کرام
دیوەخانم بەرباد کرا
تەکیەی لە جێ بنیاد نرا
بژیو و سامانیان بردم
فێری مار گرتنیان کردم

* * *

چووم لە مزگەوتان بخوێنم
بەرەی خۆم لە ئاو دەرێنم
پێیان گوتم قەزا و قەدەر
نووسی لە نەگبەت نەچیە دەر
بۆت نووسرا دیل و لەژێر بی
دەبێ شوکرانە بژێر بی

کێ ڕووت بێ و لەبرسان بمرێ
لە دونیا پاداش وەردەگرێ
بەهەشت جێ زەرگی دەروێشە
ئەسپێون کاری لە پێشە
ژینی خۆش و زۆری بەرهەم
ڕات ئەکێشن بۆ جەهەندەم
چوومە مەکتەب خێری گیانم
بەڵکو دەس کەوێ دەرمانم
لەوێش مامۆستا دوژمن بوو
چاوی لە خواردنی من بوو
دەرسەکەم بە خۆی داینابوو
چی بۆم خراپە تێیدا بوو
فێربووم کەس دۆستی کەس نییە
تا خۆپەرست بێ بەس نییە
برا و دراوسێ و هاوماڵت
باب و دایک و مام و خاڵت
گش بە دوقۆشە بفرۆشە
قەت بۆ کۆمەڵ تێ مەکۆشە
ئەگەر بڵێی کوردم پەستی
بەلایە ڕەگەز پەرستی
نۆکەری بێگانە کردن
بەشی کوردە هەتا مردن
ئازادبوونی نیشتمانت
بدە بە دراو بۆ گیرفانت

قاپە ئارەقێک لە نادی

بە تام ترە لە ئازادی

***

منی وا هەژار و کڵۆڵ

لەش کرمۆڵ، بڕیو خاک و خۆڵ

زۆربەی لەش و گیانم ڕزیو

ئەوەی زیندووش مابوو تەزیو

وا بێ دەرەتان و داماو

لەناو قەفەس نەفەس بڕاو

مل کەچ و چاو سیس و سەرشۆڕ

بێ تاووتین، پێ لەسەر گۆڕ

هەودای هومێد وەک موو باریک

دەوروبەر و بەرچاو تاریک

لەپڕ گوێم زرینگایەوە

چیا و چۆڵ دەنگی دایەوە

شۆڕشی کوردە و بارزانی

هاتە هاواری خزمانی

شوولی قەفەزی هەڵبڕی

پەردەی بە خەنجەر دادڕی

دوژمنی خستە هەلوەلا

قەزات لە هەژاران مەلا

چاکی مەردیت کرد بەلادا

هەوری نەگبەتت وەلادا

تا دنیا بێ ناوت ماوه
لەمێژوو، بەزێڕ نووسراوه

***

کوڕی کورد کامەی نەڕزابوو
دەماری پیاوەتیی مابوو
کفن بە شان، سەر لەسەر دەست
لە ڕێی سەربەستی ڕیزی بەست
دڵ پڕ و دەست لە سەر خەنجەر
تینوو بە خوێنی داگیرکەر
تۆڵ ئەستێنی هەزار ساڵە
پاڵەوان ڕەنجبەر و پاڵە
ساتێک لەسەر جێ نەسرەوتن
وەشوێن قارەمانیان کەوتن
ژینی کوێلەیی بابەس بێ
حیزەبخویی بۆ ناکەس بێ
مردنیان ویست بەسەر بەرزی
دڵ و دەزگای دوژمن لەرزی
زۆڵە کوردی ناموس نەماو
ڕەتێنرا وەک پووشی لافاو
فڕۆکە و تانکی تۆپ لەسەر
بەهرەی نەدا بۆ داگیرکەر
شکا، بەڵام چۆن شکانێ!
هەر خۆی و خودا ئەیزانێ

***

کوژراین، خوێنی دوژمنمان ڕشت
هەوای ئازادیمان هەڵمشت
بای باڵمان داوە لە چیادا
ناوبانگمان کرد لە دنیادا
پەڕ و پۆمان دەر کردەوە
دیلیمان لە بیر بردەوە

***

یاباش هەر لەسەر بیری زووی
ماتە بۆ کەوی لەدەس چووی
قەفەزە شەڕەی هێناوە
جووتێک جاشوولەی تێ ناوە
یەک کۆنە جاشە و ماندووە
لە زەڕە و جووتە کەوتووە
ئیدیش مودێل شێست و شەشە
لە غیرەتی کورد بێ بەشە
لەلای دوژمنی خوێندووە
بەرگی شەرمی داکەندووە
چەند لاویچێک جۆی بۆ بردوون
بە نەقیزەش فێری کردوون
دەلووشێنن تا ڕاوم کەن
دووبارە تووشی داوم کەن

***

بەڵام تێ ناگەن بێچارە
ئەمە ئیشتیای بەفری پارە

ئەمڕۆ لەگەڵ دوێنێ جیام
کەو نەماوم، شێری چیام
تازە بۆی ناچمەوە ناو داو
کوردیش دەبێ بێتە بەر چاو
زمان و ئەدەبیاتەکەم
گوڵی هیوا و ئاواتەکەم
پێویستە بگەشێتەوە
ناشێ لە بیر بچێتەوە
دەبێ ئالآی «خانی» هەڵکەم
دەگەڵ هەورانی تێکەڵ کەم
شیعری «حاجی» دەخوێنمەوە
تۆڵە لە زۆڵ دەسێنمەوە
گۆران و بێکەس یاد ئەکەم
گیانی پیرەمێرد شاد ئەکەم
بەگڕی نەورۆزی ڕزگاریم
دەسووتێ باری هەژاریم
مام یابا خەیاڵت خاوە
چت دەس ناکەوێ لەم ڕاوە
سوێندم بە عابا و عەگاڵت
کورد نابنەوە بە ئاژاڵت
شیریان بدۆشی و پێی بژی
داوای ژیان کەن بیانکوژی

داو و دانـەت خـــــــــــڕ کـــــــــــەرەوە

لـەســـــەر وشـــــتـــــر بیــــان بـەرەوە

***

شـیناوی، باڵەکـایەتی ١٦/ ١٠/١٩٦٨- لە ڕۆژی ١٩٦٨/٧/٦ جـاشکی جـەلال تالەبانی و برایم ئەحمەد بە چەک و ئەسپابی داگیر کەرانی کوردستـان هاتنە سەر پێشمـەرگە و لە دوای شەڕێکی شەش ڕۆژە. پێشمەرگە دوو سەد جاشێکی لێ تۆپاندن، گەلێکیشی لێ بە دیل گرتن و لە کوردستـانی ئازادی دەرکردنەوە. بەو هۆیەوە نووسراوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر، ئا بێ، دەنگوباس چییە؟

ب: وەخوا، حاڵ جاشگەل فرەخاس نییە

پ: گوایە گەرەکتە بێژی خەراون؟

ب: بەڵێ سەرشکیاو، پاشڵ دڕیاون

هەر لاشی جاشی کرمێ و بۆگەنە

کەفتگە لەو دەشت قەرە حەسەنە

پ: خاسە، خۆ ئێژن حوکمات گۆڕیاوە

چۆن جاش بەر ئەدا بەم لاو بەو لاوە!

ب: پیرۆت بەعسی گەل خۆت ئەیان ناسی

پا درێژ ناکەن هەرگیز وەڕاسی

وتیان حوزەیران جێ وەجێ ئەکەین

لە جۆر بنیادەم ئەمجا ڕێ ئەکەین

شەڕی هەندرێن دەرسی داداوین

خاسی باداوین، مەیژن هەر خاوین

کەچی ئەیدوونین ماڵ هەر ئەو ماڵە

هەر مێشکی پویچە و کەللەی بەتاڵە
وەدەور خۆیانا ئەسوورێنەوە
خەریکن شەڕمان بۆ ئەنێنەوە
جاشگەل شەست و شەش، چی بڵێم؟ دوور لەڕووت
داگیراونەسە و وەساچمە و باڕووت
بزووت ئەخەنە بن کلکیانەوە
ئەتەقن وەلای کوردستانەوە
وەحەچچەی بەعسی وەگژمانا تێن
تێناگەن ئێمە ئەیانناسین، کێن!
پ: دەیسا چەیان کرد توخوا مام باپیر
ب: لەناو تەڵەدا سمیان کردی گیر
ویستیان داگیرکەن مەڵبەن «جەباری»
تیایا بگەوزن وەگوێچکە لاری
بەڵام نەقیزەی پێشمەرگەی ئازا
پێ گەیشت، کاریان لە کار ترازا
هەروا جاشک بوو، بۆ دەرئەپەڕی
بەرەو تەویلەی عارەو ئەزەڕی
لوشمەی جەلال و زەڕینی بلە
دەری خست کەوا پاڵوویان شلە
کوردستان خواردن بۆ عارەو ناوێ
با هەزار جاشکیش جووتە بهاوێ
پـ بەڵێ مام باپیر، بەعسی زۆر کەرن
وەهیوای جاشگەل زەحمەت دەربەرن

شۆڕش کوردستان دوژمن دڕێنە
مەلەی گەرەکە ئەم گۆمی خوێنە
ئەیشزانیت جاشک مەلە نەزانە
ئاو بگا بە گوێی، بەشی خنکانە
بەعسی و جەلال و بلە و جاش و ماش
وەمانگ ئەحەپن گەماڵ گەل بەلاش
***

شیناوی، باڵەکایەتی٢١/١٢/١٩٦٨- جێژنی ڕەمەزان:

چۆن جێژنە ئەگرین؟

جـــێـــژنە، ئی وا هـەیە دڵـی خـــۆشـــە
زۆر کـەسـیش لێـو بەبار و ڕەشـپـۆشـە
هەیە دەســـتی ئەخـــاتە نـاو خـــەنەوە
هەیشـــە مـــاتە و دەسی بە ژێر چەنەوە
یەک بەناز پا ئەخـــاتە ســـەر کـــورسی
زۆر دەســـــیش وان لەســـــەر زگی بـرسی
یەکێ ســـینی پلاو و گـــۆشـــتی لەپێش
زۆری ئـاواتـە خـــــــــوازە بـۆ بـڕوێـش
یەک ســـمـــیڵ با ئەدا بە دەســـتی چەور
یـەک دەسـی پـۆرگ ئـەدا بـەدەسـکـی تـەور
یـەکێ قـــاقـــایەتی دەگـــەڵ یـاران
زۆر کـــەســـیـــرەش هەیە لەبەر باران
یـــەک جـــل و بـــەرگـــی تـــازە درواوە

یەکێ بێ ڕانک و پێچ و پێلاوە
یەک لە باوکی ئەسێنێ جێژنانە
زۆری بێ باوک و وێڵی کۆلانە
یەکێ سەرگەرمی بەزمی ڕەشبەڵەکە
یەک لەناو سەنگەرە و لە پشت کەڵەکە
یەک بە شادی لەناو ژن و ماڵە
یەک لە دووریی مناڵ ژیان تاڵە
یەک لە بان سینە زەردە مەم دەگوشێ
یەک بەرەو دوژمنان بەسنگ ئەخوشێ
یەک لە شارا بە بێ ترس ژیاوە
یەکێ پێشمەرگەیە و بەسەر چیاوە
یەک لە«حیزی و سەلامەتی» دەگەڕێ
یەکێ سەرخۆش دەبێ بە کۆڕی شەڕێ
یەک لە بێ مووسی زبرە، یەک لووسە
هۆی چییە! باسی پووڵ و نامووسە
یەک دەژی بۆ دراو وەکۆ کردن
یەکێ نامووس پەرستە تا مردن
کوردستان ئەو بەهەشتی بێ وێنە
نوقمی ناو خوێنە، بێ سەر و شوێنە
دیل و داگیرکراوی ئەغیارە
لە هەمووی دەنگی داد و هەوارە
چەندی چاوت ئەگێڕی دار و پەتە

کوردی پێدا دەکەن بە ناوی چەتە
کوێ ئەچی بەند و چاڵ و زیندانە
ماڵی تا ڕۆژی مەرگی کوردانە
چەند هەزاراران مناڵی کورد بێ باو
چاو کز و دڵ پەرۆش و سەر شێواو
چاوەڕێی باوک و کاکی گیراون
جێژنەیە، بێ لیباس و بێ دراون
چەند هەزار بێوەژن هەتیوبارە
چاو بە فرمێسک و دڵ بریندارە

***

لاوی پێشمەرگە شارەزای دەردە
بۆیە جێ بەزمی جەژنی بن بەردە
دەیەوێ نیشتمانی ئازاد بێ
کورد هەمووی شاد و دوورە بێدادبێ
چاوی پڕ ئاوی بێوەژن بسڕێ
جلی جوان بۆ هەتیوی کورد بکڕێ
دەرکی زیندانەکان لە ڕێسمە بەرێ
کوردە گیراوەکان بخاتە دەرێ
باب و کوڕ مێرد و ژن بەیەک شاد بن
خەمی ڕۆژانی دیلی بەرباد بن
لاوی پێشمەرگە مەشخەڵە و ئەگری
تاریکایی لەسەر وڵات ئەبڕی

دڵی شادە بە کاری پیاوانە
لاوی وا ڕۆشنایی چاوانە
ئەو دڵەی کوردستانی تێدایە
خەمی ماڵ و ژیان لەلای بایە

***

کوردی واش هەن دەژین بەبێ خەبەری
چی لەوان دەردی هۆز و خاکە سەری
بت و قیبلەی ئەوان زگ و ورگن
هاری شوێن گۆشتن و ڕەوەی گورگن
جێگەیان یان حەمامە یان سفرە
پیاوەتی و زبری لای ئەوان کفرە
دۆشەکی تووکی قوو نەبێ نانوون
مێردن، ئاواتەخواز بە کەیبانوون
کوردی داخێون و دەڵێن کوردین
ترسەنۆکین، لە خشپە دڵخوردین
کوردی خاوو خلیسک و دەس بەخەنە
کورد نییە زۆڵە کوردی لاپرەسەنە
دایکی مێردی نەبوو ئەوەی هێنا
غەیرە کوردێک بوو، ناوەکەی لێ نا
هەشە دەروێشە، سۆفییە، کوڵکە
ڕیشی ئاڵۆزە، پرچی پڕ چڵکە
مارگرە، ئاگر و خەڵووز خۆرە

تیـــخـــه ، کـــەشکۆڵە ، زەرگـــە ، ســاتۆرە ،

باری شـــێخ و خـــەلیـــفـــە هەڵدەگـــرێ

بێ خـــەبەر زاوە، بێ خـــەبەر دەمـــرێ

بـژی یـان بمـرێ هـەر زیـانـبـــــــارە

دین و دنیـــای لەدەس چوو بێـــچـــارە

***

هەیشـــە هەر کـــوردە خـــاینە و خـــەتەرە

هەرکـــەسێ بیگرێ گـــۆشـــتی ســـەرچەپەرە

نیـــشـــتـــمـــان، دین و ئایین و نامـــووس

لای نیـــیـــــە ، هەر ئەزانێ بێنە فلووس

قـــــوڵە چۆمـــــاغی دەســـــتی زۆردارە

دڵی ســـــەد پارەیە لە ســــوێی پارە

جاشـە بێ فـەرقـە بۆی مـەجـووس و فـەلە

کـێـــیـــە جـاش ئەگـرێ پارە بێنێ حـەلە

عـــارفـــە ، بەکـــرە ، قـــاســـمـــە ، عـــەفلەق

جـــاشی لازم بێ گـــوێ لەقـــە و سم ڕەق

گـــازبی بۆ ئەگـــرێ، جـــووتە هەڵداوێ

ئـــالـــیـــکـــی زۆر بـــێ، ئـــابـــڕووی نـــاوێ

ئەوە ژەهری هەیە وەکـــــــو مـــــــارە

تا ســـــەری نەنجنی نیـــــیـــــە چارە

***

هێندەکـــیش خـــوێندەواری ڕەش خـــوێن

کـــوردی ســـەر مـــێـــز و مـــەردی ناو نوێن

کوردی چاکن لە دەوری شووشە عەرەق
فەلسەفەت بۆ دەڵێ و قسەی نەستەق
ئەڵێ من بم وەها دەکەم، واچێ
دوژمنێکم لەدەستی دەرناچێ
پێی بڵێ، فەرموو وا چیا وەرە شەڕ
گورجێ وشکاوی دادێ ئەو دەمی تەڕ
پێت ئەڵێ من! بەکێ ئەڵێی من بێم!
دەشتەکی تۆ، دەبێ نەزانی کێم!
کوڕی پشکەڵ ئەفەندی، بێتە شەڕێ!
تەخت و بەختی زەمانە وەردەگەڕێ!
ئەوە پێویستە لێی گەڕێی، بدوێ
تا بە سەرخۆشی دەچێتەوە، دەنوێ

***

جێژنە، خۆزگە دەستی ئەوەندەم با
یان کلاوێکی سەخرە جندم با
هەرچی بم ویستبا لە هەنبانە
دەربچووبا و ببا بە جێژنانە

***

بۆ مەلا مەنجەڵێک لە گۆشت و پلاو
بۆ فەقێ مێزەرێکی هەڵپێچراو
دەف و زەرگم دەدا بە مام دەروێش
تۆزێ ئیمان بە شێخی خۆ هەڵکێش

ڕیشی سـۆفـیم دەشـووت بە تـاید و سـیم
سـەیری ئـاوێـنـەکـا بـڵـێ مـن نـیم
بـەشـی حـاجـی درۆی زل و دەس بـڕ
بەشی دێوانە! حـاو و حـوو، مـڕە مـڕ
شـەتی بەغـدایەشم ئەکـردە شـەراب
بۆ بە دەم کـوردەکـانی عـالی جـەناب
خـەنە بـۆ پـیـاوی دەم بە نـووزە و شـل
شـانـە و ئـاوێـنـەیـێـک و تـۆزێ کـل
لوڕ و کـورتـان و کـاو جـۆ بۆ جـاش
پـاڵـوو بـۆ بـەرمـل و بـەڕەش بـۆ پـاش
شـێـست و شـەش زەنگوڵەم ئەکـردن بەش
لەملی جـاشـەکـانی شـێـست و شـەش
بەشی داگـیـرکـەریش گـرامـێک بیـر
تـا بزانێ زمـان دەسـووتێ بە سـیـر؟
بیـری کـوردتـوانەوە لەسـەر دەرکـا
ئەقـڵی بێ؟ ناشێ چیـدی خـۆی کـەر کـا
ڕەمـەزانـی ئـەوەنـدە بـێ ڕۆن بـێ
شـەشـەڵان گـرتنی دەبێ چۆن بێ؟

***

سـەد هەزار ئـافـەریم و هەی دەسـخـۆش
بەجـەواڵ و بە هـۆڕ بەچەنـگ و بە کـۆش
بۆ کـوڕی کـوردی مـەردی نـاوسـەنگەر
لەم سـەری کـوردسـتـان هەتا ئەو سـەر

ڕەمـــزی ئازادی لاوی پێـــشـــمـــەرگـــە
خـــاکی پۆش، لێت مـــبـــارەک ئەم بەرگـــە
تۆی هومـــێـــدی گـــەلە هەژارەکـــەتی
تۆڵە ئەســـتـــێنی گـــوند و شـــارەکـــەتی
چەند هەزاران هەتیـــوی باو کـــوژراو
چەند هەتیـــوباری بێ کـــەس و دامـــاو
چاوەڕێی مـــژدەتن کـــە مـــزگـــێنی
جـــەژنی ســـەربەســـتی کـــوردی بۆ بێنی
ســـەر بڵند بین و ســـەربەخـــۆ کـــە بژین
جـــەژنەمـــانە، نە ئێـــســـتـــەیە کـــە دژین
گـــەلی کـــورد تا ئەســـیـــرە جـــەژنی نیـــیـــە
ژینی بێ ســـەربەخـــۆیی نرخی چیـــیـــە!
جـــێـــژنی ئازادی جـــێـــژنی کـــوردە و بەس
ڕۆژی کـــورد ســـەر نەوی نەکـــا بۆ کـــەس
ئەودەمـــە جـــەژنی ڕاست و جـــەژنی خـــۆش
بۆ هەمـــوو کـــوردەواری، بۆ من و تۆش
***

شیناوی، باڵەکایەتی٢٧/١/١٩٦٩- حەمەدەمین فەرەج کە زۆڵە کوردێکی نیشتمان فرۆش و هاوبیری جەلال تاڵەبانی بوو، کرا بە موتەسەڕیفی هەولێر. شێخ حەمەدەمین ناوێکیش کە لەو زۆڵتر بوو کرا بەقایمقامی هەڵەبجە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیروت زوو، وەرە، مزگێنیم دەیە

پ: چبووە مام باپیر؟

ب: چەند جاشت هەیە؟

پ: بەخوا، هەردوانن یەک دێزە و یەک شین
ب: بڕۆ جلیان کە
پ: تۆ جاشکت بۆ چین؟
ب: دەیان نێرمە خوار، پیرۆت وە تەمام
جاشولکەت بۆ بکەم بە قایم مەقام
پ: چی چی؟ مام باپیر دووپاتەی کەوە!
ب: چی چیی، پێ ناوێ جاشک بە برەوە
موتەسەرِیفی هەولێر جاشێکە
پشتی بەقەدەر عەنتەرناشێکە
پیرۆت تۆ بۆ خۆت ئاگات لێ نییە
قایمقامەکەی هەڵەبجە چییە!
پ: ڕاست ئەکەی، ئەویش جاشە و شێخیشە
ئاخورِە، پەتکە، کوتکە، مێخیشە
پێشوو ئەیانوت وەحیلەبازی
کەرێک لە بەغدا خۆی کردە قازی
تو ئێژی ڕاست بێ!
ب: بۆچی درۆیە
ئێستاش هەروایە، ماست برای دۆیە
لەم ئاڵوگۆڕەی دەور و حەیامە
چوار سەر جاش بوونە خاوەن ڕۆژنامە
بەغداد بە پیتە، جاشی کوردستان
لەوێ گۆڕیاون، ئێستە مامۆستان

پ: سا بەخوا باپیر ئەمەی پێ ناوێ

بیری قایمقام لە دڵ دەرباوێ

یاڵ جاشەکانم لووس ئەکەم وەمووس

پێم خۆشە بکرێن بەڕۆژنامەنووس

دێزە، ڕەسەنە، سمی وەک گوێزە

حەیفە پێی نەڵێن مامۆستا دێزە

* * *

شیناوی ۱۹٦۹/۳/۲۱- بە هۆی نەورۆزی ساڵی ۱۹٦۹ لەسەر ئیزگەی شۆڕشی کوردستان خوێندرایەوە:

کوتکی کاوە

چیـــــرۆکــــێک لـە نـاومــــان بـاوە

زەهـاک و دوو مــــــار و کـــــــاوە

لە پێ دەشـــتـــان، لە کـــوێســـتـــانان

هەمـــوو شـــەوگـــاری زســـتـــانان

وا بـوو بـە چـەنـدیـن هـەزار ســـــــاڵ

لـە دەوری ئـاگـــــــــردانـی مـــــــاڵ

نـەخـــــــوازە داپـیـــــــرەکــــانمان

دنـیـــــــادیـدە و ژیـرەکــــــانمان

لـەبـەریـان کـــــــردووە دەمـــــــاودەم

زۆر شـــــیــــــریـن دەڵـێـن ڕۆڵـەکــــەم

پاپـەتـیـــیـــەک هەبـووە چـۆڵـپـــەرست

جـــارێکـیـــان هەلێکی دەس خـــست

ڕێگای کەوتە کوردەواری
لە چیا هەڵیدا دەواری
زۆر لێی خۆش هات هەواری نوێ
قرمی خۆش کرد لێی نەبزوێ
زەوی بە پیت بوو بۆ کێلان
لێمان کەوتە گەندەڵ فێلان
بە دەم ئەیوت براتانم
بۆ ئێوە دیاری یەزدانم
ئەسپ و حوشتر یەک ڕەگەزن
مارمێلکەش هەر بەچکەی پەزن
ڕەز و پەزتان بدەن بە من
من زۆرخۆرم، ئێوە کەمن
عابای بەسەر شان دادابوو
کەی نەیدەزانی چی تیا بوو
کوردی ساویلکە و کوردی زۆڵ
بۆیان دا لە دەف و دەهۆڵ
یەک نەیدەزانی چ باسە
ئەویان بۆ لستنەوەی کاسە
یەک بە حاووحو، مەڕەمڕ
زۆڵەش تا ورگی بکا پڕ
کەوتنە خاک و پای بێگانە
دایان پێی ئەم کوردستانە
زەهاک بە کوێخا دانرا

عابای له شان وەلا درا
دوو مار لەسەر شانی ڕوابوون
دیاریی چی غەزەبی خوا بوون
مارێک بە ڕیش و پرچەوە
تەزبیح بە ملی چرچەوە
مێشکی لەسەر بەتاڵ دەکرد
پڕی لە درۆ و خەیاڵ دەکرد
مارەکەی تر شینە مار بوو
شاخدار بوو کونی لە شار بوو
شاڕەگ پسێن و خوێن مژ بوو
وەک قەسپی بەغدا کوردکوژ بوو
ئەشیان گوت پێشوو هەردوک مار
ماری شارو ماری ڕیشدار
بنیچە کورد بوون، جادووکار
بە ئەفسوون کردبونی بە مار
***
زەهاک و زۆڵە کوردی مار
شیشانە گیان کوردی هەژار
دەستیان کرد بە تاڵان کردن
گەلێک کورد لە برسان مردن
ئاژەڵیان بڕی لەو ناوە
کاتێ زانیان هیچ نەماوە
هاتنە سەر بیری پیاو خواردن

ڕۆژێ دوانیان لێ دەبژاردن
مێشکیان ئەدرا بە مارەکان
گۆشتیش بەشی خونکارەکان
ئێسک بۆ سەگ و گوڵ و زۆڵ
بەرماوێکیش بۆ پۆست بەکۆڵ
تا بە کورد بڵێ دەنگ مەکەن
دەگەڵ بەشی خوا جەنگ مەکەن
قەزاو قەدەر وای داناوە
لە ناوچاوانتان نووساوە

***

مام کاوەی باوکی هەژدە کوڕ
ئاسنگەری بە هێز و گوڕ
حەڤدە کوڕیان سەر بڕیبوو
گەڕ لەسەر دوامین کوڕی بوو
ئاگری جەرگ زۆر بە تینە
تۆڵە دەرمانی برینە
بۆ تۆڵە دەستی لە ژیان شوت
دەستی دا کوتکی ئاسن کوت
بەرهەڵبێنەی کردە ئاڵا
زۆر حەشاماتی لێ هاڵا
گوڕاندی وەک هەوری بەهار
ئەی کوردی ژێردەست و هەژار
تاکەی پێخوستی بێگانەی!

تـا كـــــــەی لـەچـاوی خـــــــۆت تـانـەی!
تـاكـــــەی بیــــــڕێـک نـاكـــــەیتـــــەوە!
تـا كـــــــــەی ئـاوڕ نـادەیـتـــــــــــەوە
تـاكـــــــەی ئـەژی بـە ســـــــەرشـــــــۆڕی
بـۆ زەق بـــەرەو گـــــــــــــــۆڕ ئــەنــۆڕی!
بـۆچ ســـــــەركـــــــزی چـارە نـووســــــــیـت
چی لـێ هات كـــــوردە نامـــــووســــــیـت!
بـا بەس بێ، ســـــــەرشـــــــۆڕی بەس بێ
ژیـن بـە حـــــــــیـــــــــزی بـۆ تـەرەس بێ
ڕاپـــەڕە، بـــاســـك هـــەڵـــمـــــــــــاڵـــە
خـــــــــــــۆت بـاوێـــژەدەر لـەم چـاڵــە
بـەجـێ بـێـــــــــڵــــــــە پـایـەی نـزمـت
ســـــــەر بەرزكـــــــە خـــــۆت و خـــــزمـت
تــا ســـــــــــــــەر، ڕێــی ئــازادی بـگــرە
یـــان زۆر بــە ســـــــــــــــەربــەرزی بمــرە
مـــــەرگی گــــەڕنـاس هـەر یـەكــــجـــــارە
مـــــــــــەرگـی تـرســـــــــــەنـۆك هـەزارە
وەرن پـیـــــــــاو بـین لـە ڕووی مـــــــــردن
ببـــــــــزوویـن بـۆ دوژمـن قـــــــڕ كـــــــردن
***
بە نـەعـــــرەتـەی مــــام كـــــاوەی مـــــەرد
لـەرزە كـــــــــــــەوتـە بـەردار و بــەرد
لاوی كـــــــــورد لـە خـــــــــەو ڕاپـەڕیـن

وەک شێری ڕق هەستاو خوڕین
کاوە بڕۆ بە شوێنتەوەین
ئەوەی تۆی بە نیازی ئەوەین
هیچمان سەرمان نابەینەوە
تا تۆڵەی کورد ئەکەینەوە
با بشەکێ ئالآی چەرمت
با تیندار بێ دڵی گەرمت
شان بەشان کوڕ و باب و کاک
گوڕیان بەست بۆ کۆشکی زەهاک
بۆ کوێ دەچی، کورد خۆرەکە!
کوردە زۆڵە چوار مۆرەکە!
ڕۆژ ڕۆژی نێرە پیاوانە
مردن بۆ خاوەن تاوانە
***
بوو بە شەڕ، شەڕی بەرانان
گەرمە کۆڕی پاڵەوانان
بروسکەی شێر، بارانی تیر
گرمە و گوڕینی لاو و پیر
ئەتاوێنن زۆری زۆردار
وەک بەفری بەر هەوری ئازار
ئێسک و ڕەگ و گۆشت لێک درا
کۆشکی زوڵمی پێ تێک درا
دیوار ڕمان، دەرگا شکان

خوێن و ئاسن پێک دا لکان
لاش کەوتن لەدوژمن و دۆست
لەسەر ڕێگە ئەبوونە کۆست
کاوە ئەیگوت: گوڕ ببەستن
ناشێ لە خەبات بوەستن
لینگ بەسەر لاشدا هەڵێنن
سەر بە دوژمن بنەوێنن
هێند لە گۆشتی خوێنتاڵ دران
خەنجەریان مشت و ماڵ کران
شەستە ڕەهێڵەی سەر و خوێن
زۆرداری دەرپەڕاند لە نوێن
وەک بەرازی دەورەدراو
بێ هەل و دەرەتان نەماو
ڕەنگ بزڕکاو و دەم بە جوێن
ئەیزیڕاند چڵکاوخۆر لە کوێن!
جاشی کۆن و نوێ بمگەنێ
بۆ جێتان هێشتووم بە تەنێ!
کوا نزاگۆی درۆفرۆش
کوان گیرفان بڕی ڕۆژی خۆش!
زۆریم لەگەڵ کرد بۆ ئێوە
نەمزانی ئەم دەردەی پێوە
بۆچ نایەن بەهاوارمەوە!
لەکوێدا خۆم بشارمەوە!

***

بەدەوری خۆیدا ئەخولاوە
تووشی بوو بە تووشی کاوە!
وتی دەرمانت لای منە
تۆ ژیانت لە خۆت دوژمنە
ئەو کەسەی خۆی بە تۆ فرۆت
تۆشی فرۆت، تەنیا بۆ خۆت
تاوان بۆ گەل دەژمێریەوە
چت لێ ساند پێی دەسپێریەوە
گریان و شین دادت نادا
هەی ڕووڕەش لە قاپی خوادا

***

کوتک هاڕەی دەهات ئۆخەی
سەری دوژمن سندانە دەی
بە کوتکێک ورد و خاشی کرد
بانگاوازی کرد دوژمن مرد
کورد ڕزگاربوو لە بێگانە
کوردستان ماڵی خۆمانە
هەرچی کیژی کورد و کوڕە
هەرچی دڵ لە دوژمن پڕە
با بیکا بە بەزم و خۆشی
ئازادی خەمی داپۆشی
کورد کە ڕزگارە و دوژمن مرد
ڕۆژێکی نوێ دەستی پێ کرد

با ناوی جەژنی نەورۆز بێ
جەژنە لە خۆمان پیرۆز بێ
لاشەی دوژمن وەکۆکرا
ئاگرێکی تێ بەردرا
لە بەر گڕی لاکی دوژمن
بوو بە هەڵپەڕکێی پیاو و ژن
لەو ڕۆژەوە کوردەواری
بۆ بیری ڕۆژی ڕزگاری
هەر ئەبێ هەڵکا ئاگرێ
گڕی تۆڵە دانامرێ
تا ئێرە چیرۆکی کۆنە
با بزانین ئێستامان چۆنە!

***

کاوە: بارزانی

دەردی پێشوو تووش بووینەوە
وەک پێشووش تێ هەڵچووینەوە
زەهاک نەوەی ئەو زەهاکە
داگیرکەری ئاوو خاکە
زۆڵە کورد خۆی پێ دەفرۆشن
بە خوێنی گەلیان سەرخۆشن
هەر کوردن لێمان بوون بە مار
لە گوند و شار وەک شێت و هار
دەگەڕێن بۆ کوردی هەژار

بیکەن بە خۆراکی زۆردار
گەلێک ساوا و پیر و لاومان
خوران، دەرخران لەناومان
لە زۆر حەڤدان تێپەڕیوە
کورد کەم ئازاری وای دیوە!
بەڵام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا
لەم شەوەزەنگە ڕەشەشدا
زۆر سوپاس کاوەشمان هەیە
تیشکی ڕۆژی گەشمان هەیە
سەد وەک کاوە لەمێژوودا
لە زوودا و لە ڕابردوودا
لە ڕاست بارزانی بێ ناوە
کەس وا ئازا نەڕسکاوە
لاوی کوردیش بە هەزاران
سڵ ناکەن لەسەرما و باران
پێشمەرگەن و دەس بە خەنجەر
گوێ بەفەرمان لەناو سەنگەر
بۆ تۆڵە ساندن ئامادەن
لە شەڕ سەرخۆشی بێ بادەن
خوێن ئەبەخشن بۆ ڕزگاری
بۆ سەربەستیی کوردەواری
دەیسا کاوەی کورد چی ماوە؟
ئازادمان بکە لەو داوە
دڵخۆش کە ئەو دڵمەندانە

کـــــوا کـــــوتکت! دوژمـن سـندانـه
بـاجـــــاشـگـر ئـاوێـتـــــەی گـڵ بـن
بـا جــــاشـک لـه تـرســــان سـڵ بـن
کـــوردســـتــانەکـــەت ڕزگـــار کـــە
دەردی دڵـی گـــــەلـت چـار کـــــە
با خــــۆ لـه خـــەم جـــوێ کـــەینەوە
نـەورۆزی کـــــۆن نـوێ کـــــەیـنـەوە

***

شیناوێ ۱۹٦۹/۳/۲۳- جەلال تاڵەبانی و جاشەکانی گوتبوویان ئێمەش کوردین! لە باوەشی داگیرکەرانی کوردستاندا جەژنی نەورۆز ئەکەین! بەو هۆیەوە نووسراو لە ئێزگەی شۆڕشەوە بەدەنگی هەژار و دڵشاد مەسرەف خوێنرایەوە:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: مام باپیر ڕۆژباش
ب: ئەی سەر چاوانم
پ: خاسی؟ بێ خەمی؟
ب: دەردت لە گیانم
پ: وا هاتوومە لات، هەمە پرسیارێ
ب: فەرموو مام پیرۆت، سەدجار نە جارێ
پ: خەڵک لەو خوارە هاتوون ئێژن
جاشگەلیش نەورۆز ئەیکەین بە جێژن
ئەمە یانی چی؟ سەرم سوڕماوە
ب: پیرۆت گیان، تا کەی خەیاڵت خاوە!
جەژن گرتنی ئێمە جیایە
جاش سەماکەری لەوەڕ و گیایە

تێ ئەگەی چم وت؟
پ: نە بەخوا، کاکە
بۆمی بڵێوە و بۆم یەکالا کە
ب: مام پیرۆت زۆر زوو ساڵێک لەسالان
هێندێک پەت وەسەر هاتن بۆ تالان
زەهاک ناوێکیان سەردەستەی خێڵ بوو
دڵڕەش و پیس و خوار و بە فێڵ بوو
ئەیان وت شیمال وەکوردەواری
جاش کوردیان ئەگرت بۆ بار و سواری
کوردیان دەرئەکرد لە ماڵ و مەزرا
ڕەشی چۆڵپەرست لێ دائەمەزرا
ئەیانگوت نابێ کوردێک بمێنێ
کوردستانیان کرد بە گۆمی خوێنێ
ژن داگیر کردن مناڵ سووتاندن
تەبەک ڕفاندن، ئاژەڵ فەوتاندن
هەرچیان لەدەست هات درێغیان نەکرد
بە هەزاران کورد لە زیندانا مرد
پ: باپیر کەس نەبوو دەمیان بشکێنێ!
بۆ کوردی هەژار تۆڵە بستێنێ!
ب: بەخوا بێ سەبری، زۆر هەڵەی پیرۆت
بۆ ڕاناوێستی، تەواوی کەم بۆت
پ: وا ڕاوێستاوم، دە باپیر فەرموو
ب: خوا بۆ کوردی نارد یەکی ڕیش چەرموو

ناوی کاوه بوو، وەستا خاڵە بوو
پاڵە بوو، تەمەن حەفتا ساڵە بوو
کوتکێ گرانی نایە سەر شانی
بوو بە شۆڕشگێڕ لە کوردستانی
کوڕگەل دایە دوو، دەس لە بان خەنجەر
دوژمنیان شکاند لەم سەر تا ئەو سەر
کوردستان ببووە گۆڕ بۆ دوژمنی
کاوە بە کوتکێ زەهاکی جنی
پ: ئای دەسخۆش کاوە قوربانی کوڕم
خوێشم لە کوێ بووم، ورگی بدڕم!
ب: پیرۆت گوێ بگرە
پ: دڵم لە لاتە
ب: کاتێ دامریا، ئەم کارەساتە
سەرەتای مانگی خاکەلێوە بوو
موژدەی ئازادیی کوردی پێوە بوو
ئیتر لەوساوە لە کوردەواری
جەژنە بۆ یادی ڕۆژی ڕزگاری
پ: هەر بژی باپیر، زۆرزانی بەخوا
دەیسا پێم بێژە جاشک چ دەخوا؟
نەورۆز وا جێژنی شۆڕشگێڕییە
چ دەخڵی وەسەر جاشکی خوێڕییە؟
ب: ها، وتمان فەسڵ فەسڵی بەهار بوو
نزیک نیسان و دواییی ئازار بوو

فەسڵی بەهاریش لە هەموو جێیە
موژدەی لەوەڕی بۆ جاشگەل پێیە
پرزەی ئاخوڕ و کای زەرد نامێنێ
زەوی لە گش لا قەرسیل دەڕوێنێ
مەسەلێک هەیە دەڵێن: تۆ بێژە
پ: بەهار بەهەشتی نێرە گوێرێژە
ب: بەڵێ بۆ جاشگەل جەژنی لەوەڕە
کلک با ئەدەن لەناو سێوەڕە
تێر ئەزەڕێنن وەزمان داگیرکەر
بۆ دوژمنی کورد ئەبنە بارەبەر
پ: ئەرێ مام باپیر، جاش بۆ وا کەرە؟
ب: ئەم پرسە بۆ جاش شێست و شەش بەرە
یان لە مامۆستا عەونی پرسیارکە
بێژە بۆ جوابم تۆزێک گوێ لارکە
تا بڵێ جەنابت «مقیاس نەماوە»
جاشەتی کردن لە ڕێی دراوە
وەتەن و نامووس لای جاش پارەیە
چیتر نازانێ ئەو بێچارەیە
پ: بەخوا، ڕاست ئێژی، جاش بەسەزمانن
دەستەی خۆفرۆش ڕوو لە نەمانن
خوا ڕوویان ڕەش کا وەک ڕوویان ڕەشە
کورد ئەوانەی هەن بۆبە بێ بەشە
ب: پیرۆت خەم مەخۆ، هیچ باکت نەبێ

له هەموو چەمێک چەقەڵ هەر ئەبێ
پێشمەرگە خۆش بێ، شۆڕش بە هێزە
کاری لێ ناکا، زەڕینی دێزە
پ: خۆیشم مام باپیر خەنجەرێ ئەکڕم
تووشی جاشک بم کلک و گوێی ئەبڕم

* * *

شیناوی، باڵەکایەتی۲/٤/۱۹٦۹:

بەزمی بەهار

مـــــزگـــێنی دا بە ســـــروە بـای بەهاری
وا هـاتـەوە نـەورۆزی کـــــــــــوردەواری
بە تیـــشکە تێک شکا ســــوپای کـــڕێوە
هەواری ڕۆژ گــــەیشـــتــــە خــاکـــەلێـــوە
فـــەرمـــان درا بە ســـەوزە ســـەر هەڵێنێ
چیـــدی لە بەندی خـــاکی ڕەش نەمـــێنێ
با دەرکـــەون، کـــوڵ و کـــەســـەر بنێـــژن
با ڕۆژی ڕزگـــــاری بکەن بە جـــــێـــــژن
شـــەمـــاڵ، گــەواڵ گــەواڵ هەور بنێـــرێ
ئاهەنگ و بەزمی جـەژنی پێ بســـپـێـرێ

* * *

حـــــیلکانەوە لەو مـــــوژدە ئاودڕ و خــــڕ
ڕەش بوونەوە، ڕیشـی ســـپی چیـــای چڕ
چڵـــوو گـــەشـــایەوە و بزەی لەســـەر لێـــو

پۆتراکی خۆی ڕازاندەوە بە گۆی زێو
هەور لە دەشت و شیو و پۆپە شاخان
کردی بە تۆپ تەقاندن و چراخان
مراری بێ ژماری دادەباراند
لە دار و دەر ڕووتی و نەداری تاراند
شەماڵە، گاڵەگاڵیەتی و لە کارە
هەڵگرنەو: شاباشی شای بەهارە
شینکە بە گەل، لە گڵ سەری دەرێنا
هەر یەکە چەند قل و پەلێ بە شوێنا
خڕی بەرۆک پڕن لە دەنکە باران
تازە و تەڕن بۆ کۆڕ و بەزمی یاران
نەورۆزە مشتی پڕ گەلای تەلایە
هەر کارگە بێ بەلا بێ، بێ گەلایە
ئەگەر چی ساوایە بەهار و باشە
لە چاوی بەد بەدوور بێ گیا هەراشە
بە یەک یەکە و بەکۆ لەدەشت و دەردا
وەک کیژە کورد هەمووی گوڵی لەسەردا
شالوور و بولبول سەرەڕۆی ئەوینن
هەر چاوەچاویانە گولان ببینن
هەر مەلە بۆ گوڵی دڵی ئەخوێنێ
هەر گوڵە بۆ دڵداری خۆی ئەنوێنێ
نەرگسی مەست لە زەردەزیڕە زیزە
بە جوانی خۆی دەنازێ، زۆر بە فیزە

وەنەوشە مل کەچە لە حاند پەپوولە
ڕێی داوە بێ وتەی مەلا و پسوولە
وا کیژ و لاویش دەچنە دەر لەدێوە
لە ڕێوە تێک دەگەن ژوانگە کێوە
گۆرمەزە، مام ڕێواس و هەندرێشن
بۆ دڵتەڕان بەهانەن و لە جێشن
گۆوەند لە کەوشە، دوور لە وشکە سۆفین
دەرفەتە مەم گوشین و هەڵگڵۆفین
شادن بە یەک مەل و گوڵ و دڵ و دڵ
بەیەک ئەگەن لە بن دەوەن، لەسەرچڵ

***

هەر من لە دووری تۆ: هەژار و داماو
دەڕوانمە ڕێگەکەت بەچاوی پڕئاو
بەشم هەتا لەشم لە تۆوە دوورە
هەنیسک و هەڵمژینی ئەشکی سوورە
خشڵی گوڵان، بەژن نەمامی چاوکاڵ
وەرە دەرم خە لەو ژیانی وا تاڵ
من بولبولم لە ناڵەدا بەزاندن
گەرم و گوڕی دڵم دڵی تەزاندن
بمگەیە، خۆبنوێنە، دڵ بستێنە
بازاڕی گەرمی نازی گوڵ بشکێنە

***

شیناوێ، باڵەکایەتی ١٩٦٩/٦/٧:

دوژمنی نەزان

لە بیرمە لەم کوردستانە
لەم کوێستان و دارستانە
خێوی دیوەخانان مابوون
دوور لە ئێستا کەیخودا بوون
بۆ دڵخۆش بوونی میوانان
دەگەڕان بۆ چیرۆک زانان
سەر گوروشتەی نیوە شەوان
بەهانە بوون بۆ بێ خەوان
ئێستا کە دیوان نەماون
سووری و ڕەشی دەوری داون
زۆربەی کورد بێهۆش کەوتووە
لەناو گوێی گادا خەوتووە
تاو سوتاندی و ناتلێتەوە
مەگین بەخەو بوخلێتەوە!
جا ، چونکە دنیا گۆڕاوە
سەرمایەی تەماڵ دۆڕاوە
خەوتوو دەبێ بێدار کرێ
خۆی بناسێ و وەکار خرێ
بۆ کوردی لە خەو خەوی گێژ
بۆ خۆم دەبم بە چیرۆک بێژ

سەر گوزەشتەی من و عەرەو
بۆ ڕاپەڕینە نەک بۆ خەو!
با گوێم لێ بگرن، گوێ دێران
بتەکنەوە لە خۆ بوێران

***

چیرۆک

یەکێ هەبوو، یەکێ نەبوو
زەوی دەگەڕا بێ پشوو
ڕۆژگارێکیان لە ڕۆژگاران
بەساڵ گەیوەتە هەزاران
زەردەشتی بووم، ئاگرپەرست
گوێم لە ئاوێستا هەڵ دەخست
وتاری مووبیدم ئەبیست
ئاهۆرەمزدام خۆش دەویست
ئەهریمەنم لا دزێو بوو
پێم بەدفەڕ و سەربزێو بوو
لەشەڕو شۆڕ خۆم دەپاراست
دەژیام بەگاڵ و کەشک و ماست
چرای شەو ڕون گەرچەکی خۆم
پێلاوی پێم کالاشی دۆم
چانگ و بووزووم دەبەر دەکرد
بێ وەی ژینم بەسەر دەبرد
بێ ئاگا شەوێک نیوە شەو

بوو بەزیڕژن و بە هەوهەو
وشترسوار بە ناوگوند وەربوون
کراس شۆڕ و بەن بە سەربوون
بە زمانێکی دژوار و ڕەق
دەیان درکاند قسەی نەستەق
ئەڵڵا بەرزە و یەزدان نەوی
تەمی زەند و پازەند ڕەوی
قەڵماسک و ڕم وتیر و شیر
وەک یەک ئەیپێکا لاو و پیر
کێ دەستی دانەنواند کوشتیان
خوێنی کێ گەرم بوو ڕشتیان
تیخیان لەخوێنمان شەڵاڵ بوو
خوێنی مەجووسان حەڵاڵ بوو
هاتنە سەر ژن و منداڵان
ئەویش بەشێک بوون لە تاڵان
چ کرا، کردیان و بردیانن
کەنیز و کۆیلەی خۆیانن
لاوی کورد، پاڵەوانی کار
فرۆشیار دەیدا بەکڕیار
لاوی کورد پاک و ڕووئاڵ
سەودای پێ دەکرا بە کووتاڵ
پێتی ئاگر کەوتە ژێر ئاو
ئاورگەکەم بوو بە میعراو
کرام بە ئیسلامی دین پاک

عـــــارەو لێم بوون بەباب و کـــــاک
مـــوبیـــد لە مـــوغـــیـــەتی کـــەوت
کــــرا بە مــــەلای مـــــزگــــەوت
ڕۆژووم گـــــرت و فــــێـــــرە نوێژ بووم
خـــــرامــــــە ئاو، بێ کــــــڕێژ بووم
لاشـــەی باوکم ســـەنگبـــاران کـــرد
تفم لە کــــاری جــــاران کــــرد
ئەوی خـــــۆم کــــوشـــــتم لە وانە
جــــێگەی نیـــــازانە و چڵ دانە
وتم ئۆخـــەی حــــەســـامـــــەوە
خــــەم لاناکـــــا بەلامـــــەوە

***

لەو ســـــاوە کــــۆیلەم بۆ کــــاکم
زۆر گـــــوێ لە مــــــست و چالاکم
هەرچی پێی ئەســـــپـــــاردم کــــردم
بۆ ئەو ژیام، بۆ ئەو مـــــــــــردم
پیـــــتـــــاکی خـــــۆم بۆ وەکـــــۆکـــرد
بۆ شـــــــەڕان لەشکرم بۆ کـــــــرد
مـــیـــســـر و شـــامم بۆ ڕزگـــار کـــرد
خـــاچ پەرســـتم تار و مــــار کـــرد
بە زمـــانە شـــیـــرینەکـــەی ئەو
زەمــــزەمـــــەم هات بە ڕۆژ و شــــەو
بە عـــــارەبیم نووسی و خــــــوێندم
هەر بەســــــەری ئەو بوو ســــــوێندم

زۆر ئامێدی و شارەزووری
بە نۆکەری هات و بووری
فێربووم پشتی خۆم دانەوێ
عارەب پێی لێ نێ و سەرکەوێ

***

گەلانی دیش وەک من هاتن
سەرێک مانەوە و هەڵاتن
بوونە خاوەن ماڵ و ئاڵا
هەر خۆم مامەوە لە چاڵا
هیچ کەس وەک خۆمی دەر نەبرد
کەس وەک منی بەسەر نەبرد
نۆکەریم کرد بێ مووچە و نان
کرام بە دارهەنەی تەونان
کەرکیت بووم کریان پێ کوتام
بەشی من هەر هێندە بوو سوام
گوتم قەیناکا ئیسلامین
هەردوک لکی یەک نەمامین
خوا وای نووسیوە لە چارەم
من پیاوی ئەو ئاغا سوارەم
ڕازیم بە بەشی بێ بەشی
دەسازێم بە چارە ڕەشی
بۆ ئەو هەرچێکی مەبەسە
زەرگ و ڕیش و پرچم بەسە

***

جا وەرنە سەیرم خزمینە
چۆن گەڕا ئەم چەرخە شینە!
لە پاش هەزارساڵ هاتوو چوو
چوومەوە سەر دەقی پێشوو
من هیچ نەگۆڕام، هەر وا مام
شانازی دەکەم بە ئیسلام
کاکم پەشیمان بۆتەوە!
دیسان لێم تێ هەڵچۆتەوە
لە ئیسلامەتی لای داوە
ئاوڕ ناداتەوە دواوە
کۆمۆنیستیشە و نازیشە
ورچی سپیە و بەرازیشە
هەرچیم بۆ کرد، بە هیچ ڕۆیی
لێم دەڕوانێ بە نامۆیی
نە پیاوەتی هەیە و نە خوا
جوو ئەو دەخوا، ئەو من دەخوا
هەر دەم پەڵپێکم پێ دەگرێ
کاری وام پێ دەکا نەکرێ
عەفلەق لای ئەو پێغەمبەرە
پێم دەڵێ سوژدەی بۆ بەرە
گەر نانیشت لە سەر سێڵە
نیشتمانت بە جێ بێڵە
ناوت ئەگۆڕم لەمەو پاش
کورد نابی و لای خۆم دەبیە جاش

ئەگینا پێت دەڵێم تۆ جووی
هەردوژمنمی و هەردوژمن بووی

***

لەشکری لێ کردووم دیسان
لەشکری دەست و دڵ پیسان
وشتری ئەمڕۆی فڕۆکە
قۆچەقانی نارنجۆکە
تیرەکە بۆتە ناپاڵم
دەیهاوێتە سەر منداڵم
ڕمبی ئێستای لوولە تۆپە
دەم پێکێ لە ڕاستە و چۆپە
بە تێزاب گوندم قڕ دەکرێ
ساوای بێ تاوان گڕ دەگرێ
کوردی خۆ فرۆشیان هەیە
جاشی زۆر لەجۆشیان هەیە
بۆ شەڕ دەستیان لەپشت ئەدەن
هەر خۆم بە خۆم کوشت ئەدەن

بەڵام

بەڵام ئەگەر ئەو گۆڕاون
لە پیاوەتی هەڵچۆڕاون
گەڕی جیهانیشمان گۆڕا
مام نازی لە بازی دۆڕا
شێر بوون بەپەندی پساتێ
تازە تاژیەگەڕ ناگاتێ

دەوری گەل خواردن بەسەرچوو
چیان دەوێ لەدەستیان دەرچوو
نەما ئیتر دەستم ببڕن
دەستی خوێناویم پێ بڕن
چاکیان کرد گەمارۆیان دام
وەک هەبوون خۆیان نیشان دام
ئەگینا هەزار ساڵی دیش
فریو دەدرام بە پرچ و ڕیش

گەنجینە

ئافەریم یابا بۆ کارت
بۆ خۆت و جاشی گوێ لارت
مێژووت بۆ تازە کردمەوە
هاوماڵیت لە بیر بردمەوە
دوژمنی کەر گەنجینەیە
ڕووی ڕەشی تۆ بێ پێنەیە
کەوتە روو دیوی ئاوەژووت
کەڵپیت دەرکەوتوون گورگە ڕووت
بۆ خۆت جادووی خۆت بەتاڵ کرد
بۆ خۆت خۆت وێرانەماڵ کرد
دەستت لەنوشتە و فوو بەردا
خەڵتەت لە مێشکی من دەردا
زۆر بەجێ گورزی خۆت وەشاند
برایەتییەکەت هەڵوەشاند
لە پەیمان رزگارت کردم

لە زۆر دەردان چارت کردم
چیدی بە فێڵ نەت تاساندم
خۆت و خۆشمت پێ ناساندم
بەو گرمەی کە بۆمبات باراند
خەوی هەزارساڵمت تاراند
بە زۆر چاوت پێ کردمەوە
تۆ دۆڕاندت، من بردمەوە

نۆرەمە

سا ، خۆت بگرە بۆ تۆڵەی کورد
بەژانە مستەکۆڵەی کورد
خەنجەرم چاوەڕێی تۆیە
بۆ خوێنی پیس تامەزرۆیە
وەرە بەو خەیاڵە کاڵەت
لە شوێن خەونی هەزار ساڵەت
تا تێ گەی ئەوی دیت هەو نیم
شاهێنی چیام و کەو نیم
بیردانی مێشکت ڕزیوە
خەونی بەراوەژووت دیوە
کوردم و ئازادی خوازم
بە کوردستانم دەنازم
لە سەر چەوێک و لوێچێک خۆڵ
دەدڕم ورگی زۆر کەری زۆڵ
بەهومێدی کوردستانم
بەیاریی کورد پەرستانم

تالاوت بەدەمدا دەکەم
کارمت دەگەڵ یەک لا دەکەم
لە کوردستان نەما کارت
تف لە حوشتر و دیدارت
لە پشتت دەبەستم هێلکە
دەچیە لای کوللە و مارمێلکە
دەبێ وات بوکتم بە هێڕی
هەر کەونە خەونان وەگێڕی
هەربلێ ڕۆژێک دەسبڕ بووین
بەدیمەن جوان و بن شڕ بووین
پەل بی و لە دووی جاشکان هەڵێی
وەیلی و یالەیلیان بۆ بلێی

***

شیناوێ، باڵەکایەتی، ۱۹٦۹/٦/۹- برایم ئەحمەدی محامی کە فەیلەسووف و مامۆستای کوردە خۆفرۆشەکان بوو، لە بێگانەپەرستی و نیشتمان فرۆشیدا ڕووی هەموو نامووس فرۆشێکی سپی کردەوە، لە ڕۆژنامە و کۆوارەکانی «نەوەر» و «ڕزگاری لە نامووس»دا هێرشی دەکردە سەر هەموو کوردێکی کوردستان پەرست و وەک توولە بە کونی خۆی ئەوەڕی. لە ژێر ناوی «مامەپیرە»دا گەمارۆی «هەژار»ی دا و بە تیزەوە پێی گوت "شایەر و موهەرریجی بارزانی" و گوتی"هەژار کۆنە پەرستە و جوێن بەداگیرکەرانی کوردستان ئەدا و تورک و فارس و عەرەب بە برای هاوپشت و دڵسۆزی کورد نازانێ و کارێکی وا دەکا"کوردەکان ئەو برایانەیان ناخۆش بوێ! ئەمەش خزمەتە بە ئیستیعمار و کۆمپەرادۆر و زیانە بۆ گیرفانی زۆڵە کوردە نەجیبەکان". لە وەرامی نووسراوە بەنرخەکانی مامۆستادا ئەمە نووسراوە:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب: پیرۆت، ئا وەرە
پ: ئێ، چی ڕووی داوە؟
ب: لە کاری دنیا سەرم سوڕماوە!

پ: خێره؟ چی بووه؟
ب: کۆستت نەکەوێ
مامۆستا جاش بێت، ئیتر چت دەوێ؟
پ: کامە مامۆستا؟
ب: کابرا پیرەکە
ئەوەی تۆ ئەت وت پیاوێ زیرەکە
پ: زانیم کێ ئێژی «بلەی ئەحەرەش»
پیرە پێشەنگی جاشی شێست و شەش
ب: بەڵێ بۆزی پیر ڕێی لێ گۆڕاوە
لەسۆنگەی دراو ئابڕووی دۆڕاوە
لە ژێر عەماشا جاشی گوێ لەقە
باوکی عوڕووبە و فەرخی عەفلەقە
پ: کە وابێ باپیر، ئەو پیرە مامە
جوێن بە کورد ئەدا لە ناو ڕۆژنامە
مامۆستا قادری چەم ڕێزانەکەس
کۆنە کوردەکەی قانوون زانەکەس
ب: عامفەرم پیرۆت، زانیت خۆیەسی
ڕێوی بۆ سیرمە مڵ و مۆبەسی
ئەو ساختەچییەکەی ئەمانگوت کوردە
پشتی لە ڕێباز عارەبا بردە
ئێژێ عارەبی کۆڵوانە سوورم
دۆستی عارەو بوو خوشکەکەی پوورم
ئێژێ: کوردستان ناشێ بۆ کورد بێ
با لەژێر چەکمەی بێگانە ورد بێ

ئێژێ: کێ کورد بێ ڕەگەز پەرستە
کوردستان پەرست نازی و فاشستە
ئێژێ: داگیرکەر برای خۆمانن
کورد بۆ مردن و ئەوان بۆ مانن
پ: پیری ئاخرشەڕ دەک خوا ڕووی ڕەش کا
چۆن توانی، وا خۆی بەسەد جێ بەشکا
هەر ڕۆژ بە گەزێ، هەر شەو بە سەنگێ
هەر سات لە بارێ، هەر کات لە ڕەنگێ
ڕۆژێک لە «ژێ، کاف» دەبوو بە ئەندام
جارێک لە شۆڕش ئەیوت خۆم کوێخام
هەڵی کرد ئاڵای دژی کۆمۆنیست
شووتی و تەماتەش سوور با نەی دەویست
لە هەمەداندا قایش فرۆش بوو
دەمێک لە تاران لە حەیش و نۆش بوو
هاتەوە بەغدا بە داوێن پاکی
هاوماڵی بەعسە بە ئیشتراکی
پاڵو هەڵماڵاو، منەی جۆ دەکا
عارەو سواریەتی و قەوچەی بۆ ئەکا
ب: بەڵێ پیرۆت گیان مامۆستا بلە
جێ پاڵوی شلە و زۆر جاشێ زلە
سووری دووگرە و هێلکەی بەرازە
لە ژێر تارای سوور، عوڕووبە بازە
پ: کەواتە بێژە وەک مەیموون وایە
وە زوڕنای لۆتی دێتە سەمایە

ب: بەڵێ مامۆستا جاشکی مەیدانە
ڕووگە و هومێدی ئاخوڕ و خانە
ئیتر ئالیکدەر بەکرە، موشیرە
بێژن ماست ڕەشە، ئێژێ وەک قیرە
شەڕی کورد بکەن، ئێژێ کوردکوژم
وشتری شاندەن ئەڵێ شیر مژم
نامەرد لە شەرم و نامووس بێ بەشە
سووری کەن سوورە و ڕەشی کەن ڕەشە
پ: ئەی سندانی بێ، نرخی شەرەفی
خاین هەتا سەر دەنگ نادا دەفی
بازی وەڕیشی بابای خۆی ئەکا
سەلا لەو کەسەش خاین بۆی ئەکا
ب: جا ئێستا تۆ بڵێ کاک بلە چییە!
پ: پیرەکەرێکە و لە ژێر بەعسییە

***

ناوپردان، ٥/١٠/١٩٦٩- لەشەڕەکانی ساڵی ١٩٦٩دا جاشکەکانی برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی گوندی کوردانیان بۆ فڕۆکەی دوژمن دەست نیشان دەکرد کە بۆمبارانی کەن، حکومەت بەجفرە بەفڕۆکەوانەکانی خۆی دەگوت: برای بەهیمەت (الاخ الشهم) عومەر دەبابە و پاڵەوان (البطل) عەلی عەسکەری هەر گوندێکی کوردستانیان بۆ دیاری کردن بۆمبارانی بکەن و لەناوی بەرن:

دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر

پ: باپیر لە کوێ بووی؟
ب: بەخوا، لەو دەشتە
پ: خۆشە ئەو دەشتە، وێنەی بەهەشتە
ب: بەڵام ئێستاکە وەک جەهەننەمە

کوشت و کوشتاره و هێمناییی کەمە
ژن و منالّمان لە خوێن شەلاّلە
لەتەنگانەدان ڕەنجبەر و پالّە
دوژمنی ناکەس بەر بۆمبای داون
گوند و مەزرامان گەلێک سووتاون
پ: گەرەکتە بێژی بەعسی ناکەسن!
ب: بەعسی چی! پیرۆت جاشک تەرەسن
بەعسی دوژمنە و کوردستانخۆرە
گەر کورد بۆی بکا داخ و ناسۆرە
پ: ئاخر، مام باپیر، جاش کوڕی کەرە
لە حالّی دنیا زۆر بێ خەبەرە
نەخوێندەوارە بە خۆی نازانێ
کوێری بێ گۆچان پێ لە کوێ دانێ؟
ب: پیرۆت تۆ لە کوێی؟ کوردی خوێندەوار
خوێناو هەلّێنن! لێمان بوون بە مار
بلە ناناسی؟ ئەو مەحامییەکە
مل باریکەکە، مامرە شامیەکە؟
پ: چۆنی ناناسم! مامۆستای خۆم بوو
بەلای خۆی بۆ کورد بۆمبای ئاتۆم بوو
ب: بەلّێ مامۆستا دەس بەخەنەکە
لە پێشا بۆ کورد زۆرناژەنەکە
ئێستە بۆ پارەو بۆ کوێخایەتی
وازی هێناوە لە کوردایەتی

ئێژێ ئاتۆمم دژی گەلی خۆم
لەگەڵ دوژمنا کوردستان ئەخۆم
جاش مامۆستایە و مامۆستای جاشە
کەری بەرباری بەکر و عەمماشە
عابای نامەردی لەسەر شانیەتی
دوژمن بە کورد و کوردستانیەتی
جاشکی ئەو لە پێش ڕیزی دوژمندا
بە سەولەی عارەب دێ بە گژ مندا
منالی ساوا و ژن ئەسووتێنێ
لەجێی کشتوکاڵ مردن دەچێنێ
فڕۆکە گوندم بەر بۆمبا ئەدا
جاشکی مامۆستا دەرسی دا ئەدا
ڕۆژنامەکەی ئەو دوژمن تاو ئەکا
خۆیشی تاژییە و بۆ سەگ ڕاو ئەکا
داویەتە هاری ئەگرێ بەلەکمان
پ: یاخوا کوێری کات نان و نمەکمان
بە نانی کوردان گەورە کراوە
بە پارەی ئێمە پێی خوێندراوە
لەسەر شانی کورد کرا بە حاکم
بۆ دەس بڕینم خۆی کردە کاکم
بە کورد کوردێنە چاوی منی بەست
تا لە سایەی من پلەی کەوتە دەست
لێم هەڵگەڕاوە و ڕووی کردە شاران

ڕۆژێک لە بەغدا جارێک لە تاران
خۆی خۆی فرۆشت و لە منیش ناگەڕێ
لێم بۆتە تولّە و بە کون دەوەڕێ
گەرەکیە ئێمەش جاش بین وەکو ئەو
بەزۆر ڕامکێشێ بۆ تاریکەشەو
سا ئەبێ چ بکەین لەدەس ئەم تولّە!
ب: پیرۆت گیان، خاین تەمەنی کولّە
خۆ فرۆش هەر بوون لە ناو گەلاندا
قەلی ڕەشیش هەن لەناو مەلاندا
بەلاّم دەستی گەل، خاین خنکێنە
گڕپەی ئازادی، دوژمن سووتێنە
کورد و کوردستان هەر ئازاد ئەبێ
دوژمنت کوێر و دۆستت شاد ئەبێ
ڕۆژی داگیرکەر لە ئاوا بوونە
بەرەو ئازادی ئاسۆمان ڕوونە
خاین مەرگی خۆی لەبەر چاویەتی
وا پەلەقاژەی گیانەلاّویەتی
پ: واتە، جاشە ڕەش بەلاش ئەزەڕێ
ب: بێژە، تولّەیە و بە مانگ ئەوەڕێ

***

هەر کەس ئاگای لە رابردووی پاش پاشایەتیی عێراقە دەزانێ حیزبی کۆمۆنیست تا سەرێک دەگەڵ قاسمدا وەکو گوێی هەرامە جووت بوون. لە کوشتاری بێ پرسیاری سەتان عەرەب و تورک و کورد لە موسڵ و کەرکووک و کوێ و کوێ. وەک بزووت بوون، هەر کەسێ دەیگوت عەرەبیم، هەرچی بیگوتایە کوردم، بە گوناهی ناسیۆنالیستی لێ براوون سەربەنیستی کەن. خێزەرەی بەرەی جرۆجۆنگ کەڵکەڵەی کوێخایی کردن بای کردن و بایی کردن. دروشمی "مەتڵەب عەزیمی" کەریمی لێ دڕدۆنگ کردن، کەوتە گرتن و لێدانیان. کاتێ بەعسی کۆدەتای کرد، فەرمانی سوورقڕان دەرچوو. هەر ئەوانە سەریان دەرکرد کە ماڵیان لە کوردستان بوو، یان توانیبوویان هەڵێن و پەنا بە بارزانی بێنن. پەنادران، وەک خۆمان و تۆزێکیش زیاد بەخێو کران و بە ئارخەیانی دامەزران و گوێمان بران. بەڵام دوای ئەوەندە ساڵە کە پەیمانە نەوتینەکەی نێوان سەددام و شورەوی ئیمزاکرا، بەعسی گوتی با بێنەوە چیان لێ ناکەم. هەر هێندەی فوو لە قەننە کەی گشتی پێشمەرگەی جێ هێشت و چوونە بەغدا و لە جاڕیان دا کە ئەو کوردەی لە کێوانە و لەگەڵ دەوڵەتا شەڕیانە کۆنە پەرست و سەهیۆنین. نیشانەشمان بەو نیشانە کە خۆمان بە چەکی سانتۆ فیشەکی ئەمریکاییمان بە دەوڵەتی سوسیاڵ بەعسیانەوە ناوە. دوانیان ناونران وەزیر و لە مووچە پێدان بەولاوە کەس چی بەکلاو نەدەپێوان. بە پفی بەعسی فوودران و مل بە چەکی سووک و گران. دژی ئێمەی کە پێشو تێشومان داون و لە سای ئێمە پارێزراون، دەگەڵ جاشی مامجەلال و فیئودالان و کجوکی خاڵندی وەلیدی عارەب هاتنە شەڕمان بۆ تالان و بێ ناموسی و بێ شەرمانەش دەیان نووسی ئێمە چونکە مارەبڕاوی مەسکەوین پێمان مەڵێن جاش، پێشڕەوین. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەم داناوە و لە ژمارەیەکی خەباتدا چاپکراوە:

***

دەمەتەقەی پیرۆت و بایز

هەمیشە پێشڕەو

پ: ئا وەرە بایز ئەمە تۆ چیت کرد!

لە شوعەتیەکەت بۆچ وازت هاورد!

ب: بێژم چە پیرۆت، سەرم لێ شێوا

وە هەزار ڕبە و گەزیان ئەپێوا

ئەو ساڵە وتیان ئێمە ئومەمین

گشکیان یەک تیرەن خەڵک سەر زەمین*

---

* ئومەمی: بین المللی.

دژ چەوسێنەر و دۆستی چەوساوین
ئاوی بێ نان و نانی بێ ئاوین
وتم ئومەمی وە کوردی چییە ؟
وتیان بێ دەنگ بە ، کورد ئۆمەت نییە
پ: دوور لە ڕووت، خۆتیان کردە گوێرەکە ؟
ب: پیرۆت لە قسەما دڵۆپە مەکە
هەتا پەنج شەش ساڵ ئەمەیان جاوی
ڕۆژێ جاریان دا وەتەنگەتاوی
کوردیش ئۆمەتە و مافی ژینی هەس
یارمەتی ئەدەین زیاتر لە هەر کەس
ئەشێ کوردستان مەزن دروس کەین
ئەشێ داگیرکەر کوردستان وس کەین
پ: ئەمەیان لە چی و ئەویان لە چی بوو!
ب: من ئێژمی گشتی لە بار کەچی بوو
هەتا دەهۆڵیان دەنگی ئەداوە
وە کوردیان ئەوت بچۆ بەولاوە
هەر دەهۆڵ دریا کردیانمە کاکە
پ: وتیان چەرمە کورد بۆ دەهۆڵ چاکە
ب: بەسیەسی پیرۆت، چەن چەنە بازی
پ: بۆیە کورد ئێژن بۆز وە لاوازی
ب: دەسا بیبوڕەوە
پ: بەڵێ، دەی فەرموو
نایەژم نەحلەت لە بوک و پەردوو

ب: ئیتر لەو ساوە بووم، وە وشکەڕن
ئەوان لە بان پەت، هەڵپەڕکێ لە من
وەبژی بژی، وە چەپڵەڕێزان
هۆشیشم بڕیا لە ماڵ و خێزان
وەگیان تۆ نەنان، نەئاوم بۆ ما
ببووم وە چەوێک لە تەهی گۆما
پ: پاشان؟
ب: پاشان چی؟ کۆدەتا کریا
کێ سوور بوو کوژیا، دادڕیا، بڕیا
کەوڵیان ئەفرۆشیا، وەک کەوڵی دەڵەک
لەگش ئاقارێ لاش کریان کەڵەک
پ: بایز وەک ئێژی ڕاوە وەراز بوو
جا لەم سوورکوژیە، کەسیان دەرواز بوو؟
ب: بەڵێ لە سۆنگەی منی خێرەومەند
زۆریان دەرچوون و خۆمیان کردە پەند
وەپلە پرووزێ کێ هاتە لامان
لە مردن خەلست لەسای پەنامان
وە نان و ئاوم زینگوو بوونەوە
تێریان خوارد، ئێستە تێ هەڵچوونەوە
چوگنە بان کورسی و پێم پێ ئەخەنن
هاتوون تۆڵ دیزە لە جام ئەسەنن
وەبڕنە و خۆمان خۆمان ئەپێکن
پ: ناوێرم بێژم عەجە و خەرێکن

ئاخر فامینێ، ئاوەزێ، بیرێ
ناترسن دیسان تێیان بگیرێ!
وە بلوێر فێڵباز کەفتگنە سەما
چی ئەکەن، ئەگەر دەنگ بلوێر نەما!
ب: پیرۆت چۆن ئێژی کار خەراو ئەکەن!
وەم شەڕە کوردە ڕەنگ تەواو ئەکەن
ئەمانە ناشێ بێکار دانیشن
سمێڵیان سووزیا، هەڵوەدای ڕیشن
جاشیەل ئەقطاعی سم خڕ و شینەن
جاش خالیدەکان بۆرەڵووکینەن*
جاش تەقەددومی ڕوو زەردن تۆزێ*
لەم لاو لەولاش هەن چەن جاشە بۆزێ
ئەمانە گەرچی سووری کاڵیشن
پاشماوەی جاڕی ئاش بەتاڵیشن
لە ناو جاشگەلدا جاشی سوور ئەون
وە گفتی خۆشیان دایم پێشڕەون
پ: ئێ مام بایزۆکە، ئاخری خێربێ
دوور نییە ئەم چەشتەش وەدەمیان سوێربێ

***

---

* جاشکە عەرەبەکان ناویان نرابوو خالیدی کوڕی وەلید.
* مامجەلال و جاشەکانی هاوکورتانی بەخۆیان دەگوت «تقدمی» واتا: پێشکەوتنخواز.

ساڵی حەفتا بەعسی عێراق بانگاوازی خودموختاریی کوردەواریی لە ڕووی ناچاری ڕاگەیاند و زۆربەی خوێندەواری کوردیان کێشا شار و مووچە و کاریان بۆ دیاری کرد. لە ساڵی حەفتا و یەکا منی هەژار بەسەرۆکی دەستەی نووسەرانی کوردی عیراق هەڵبژێرام. لە پاش چەرمەسەرێکی زۆر، دەستووری بڵاوکردنی گۆوارێکمان لە ژێر ناوی «نووسەری کورد» لە دەوڵەتی بەعسی وەرگرت. من لام وابوو ئەو مافەی بە کوردیان داوە تا سەر نابێ و بەعسی ملهوڕ هەر بینا پاشگەز بوونەوە و بیانوێکمان بۆ ئەدۆزنەوە و ڕیسە باش بانەدراوەکەمان لێ دەکەنەوە بە لۆکە. بەو خەیاڵە ئەم پەخشان و شیعرەم لە یەکەمین ژمارەی گۆوارەکەدا نووسیوە:

لە دەمی نەهەنگا

مارس ١٩٧١– دەڵێن ئەگەر وردە گۆشت و بەرماو لە کەلێنە کەڵپی نەهەنگدا شەوێک بمێنێتەوە لێی دەبێتە ژەهر و دەیکوژێ، جا لە دوای خواردنی نێچیر دەم دەکاتەوە و مەلێکی بچووک دەچێتە ناو زاریەوە و ددانەکانی داژنێتەوە و بەو بەرماوە دەژی:

مەلم مەلێکی بچووکم
بێ هێزن باڵ و دەنووکم
بێ ناوم لە ناو مەلاندا
ئاوارە لە چیا و تەلاندا
ئەگەر هەوا گەرمە، سەردە
جێگەم تەڕاش و بن بەردە
کەس بەسەرم ناکاتەوە
کەس ئاوڕم لێ ناداتەوە
وەکو پووشێکم لەدەم با
شەماڵ دامنێ، زریان دەمبا
باشوو نەمخوا، باز دەمگرێ
ڕێگەم پڕ لە کۆسپە و گرێ
لە ژیانمدا خۆشی نەدیو
لانە شێواوم بێ بژیو

بە ناهومێدی سووڕ ئەخۆم
نازانم بەرەو کوێ ئەڕۆم!

***

دامەزراوم لەلای نەهەنگ
چینە و دانم کەوتۆتە چەنگ
دەمی بۆم داچەقاندووە
گەوی لیچی ڕەواندووە
پێک هاتووین ددان ئاژن بم
لە ناو کەڵپان بەرماو چن بم
من نەبم، دەمی بۆن دەگرێ
من یاریدەی نەدەم، دەمرێ
جێم باشە خوا نەیشێوێنێ
بەڵام تاکەی وا دەمێنێ
نەهەنگی ئاغام زۆرخۆرە
بێ بەزەیە، خاوەن زۆرە
ئەگەر جارێک لەم چینەمدا
مچورکێکی هات بە دەمدا
ئەگەر گەرم داهات گیانی
گۆشت مەلی بە دەرمان زانی
ئەگەر لە جوابی پرسیارێک
دەمی بە یەکدا جارێک
منی کلۆڵ چ بێ چارەم!
ئای کە هەژار و بێ چارەم

***

وەک باس کرا ساڵی حەفتا بە بەڵێنی خودموختاریی کوردەواری لە عێراقدا دەگەڵ بەعس ئاشت بووینەوە، بە کوردی لەشەڕ چووینەوە. مامۆستاکان چوونە بەغداو بوونە وەزیر و مودیر و ئەستاندار و دەست ئەندەرکار. بەشی زۆریان لە ڕێگەی چەوریی پێخۆریان، لەبەر مەستیی پارە و کورسی، تێر ئاگای لەبرسی نەما، دەس کرا بە خانوو کڕین و ترۆمبیلی جوان لێخوڕین. پێشمەرگە ڕەمەکییەکانیش کە ئەوان شەڕیان بردەوە، ڕژانە ناوشارانەوە و چوونە ناو ڕیزی بێکاران و لە بیرزلان برانەوە. بەم شیعرانە تۆزێ گلەم لەو خۆبوێرانەی خۆمان کرد و ناوم لێ نا «حەللەق، مەللەق» چیرۆکنووسی بەناوبانگ «مەم» سەرپەرستی کۆواری «هەولێر»ی ئەودەم بۆمی چاپ کرد. منیش بۆ بەڵاگێڕیی ئەم دووبەیتی ئاخریەکەم کە تێر و خەست و خۆڵتربوون دەراویشت و خاڵمان لە جێی بەتاڵ دانا.

هەر شیعر لەچاپ هاتەدەر، هەرچی، هەرچی و پەرچی کار لەمست و هەلپەرست و بەناوی کوردایەتییەوە بۆ کورد فرۆشتن چەرچی بوون، وەک زەردەواڵەی هارووژاو هورووژمیان کرد. شیعری ئابڕووبەریان دڕی، مەم یان لەسەر کار وەلابرد، هەزار شکایەتیان پتر لەلای بارزانی لەمن کرد. وتیان هەژار دژی کوردە و خاین دەبێ سزا بدرێ، کە بارزانی ئەمەی پێ زانی خواستمی و شیعرەکانم بۆ خوێندەوە . لەجیاتی سزا سەد ئافەرینی لێ کردم و فەرمووی دەستم دەگەڵ دەستی تۆیە. ئیتر لەدەست ئەو گورگانەی وا کەوڵە مەڕیان پۆشیبوو پاراستمی، مەمیش لە ئازار ڕزگاربوو. شیاوی باسە عارەب و کوردی عێراقی هەڵبەستی تازە بابەتی پەت پساویان کە بەلاوە زۆر پەسەندە ناو لێ ناوە شیعری «حوڕڕ» واتا ئازاد.

***

مانگی پێنجەمی ساڵی ١٩٧١- هەژار بۆگاڵتە شیعری حوڕڕی نووسیوە:

حەللەق مەللەق

مامە گیان سڵاوی بۆندار
پیرۆز بێ قەفە و کورسی
گەر لە پچووکی خۆت ئەپرسی
ماوم بەڵام بەلارە لار
نەگۆڕاوم، هەروەک پێشووم
وەک زوو دیوتم هەر بێکارم
هەر نەدار و نالەبارم
بێ نان و بێ بەرگ و تێشووم
مامە گیان ئەوکاتە لە چیا

پێکەوە دەژیاین لە ئەشکەوت
ڕانک شڕۆڵ و کڵاش چەوت
لە هیچ شت لێک نەبووین جیا
برای یەکتر بووین ئەو ڕۆژە
دەت فەرموو ئەگەر ئازاد بین!
لە سووچێک بەمافێک شاد بین!
دەتکەمە دەرزیی بەرکۆژە
بەناو ئازادیمان وەرگرت
تۆ هاتیە شار و ئەفەندیت
کەس نازانێ چۆنی و چەندیت
خانووی شەش حەو قاتت سەرگرت
یانسیبت بردۆتەوە
قاسەت لە پارە ئاخنیوە
زۆربەی زێڕە و کەمی زیوە
منیشت لەبیر چۆتەوە
عەریزەم نووسی بۆ خانوو
چونکە خانوویان سووتاندووم
لە زەوی دەریان پەڕاندووم
بێ جێن مناڵ و کەیبانوو
لەسەرت نووسی ناتکەوێ
زەوی و خانوو لە کوێ بێنم!
چۆن سەری حوکمات دێشێنم!
بۆخۆت بژی لێر و لەوێ
گوتم بێ جلکم، بێ تینم

مەدرەسەی دەوێ زاۆکم

فەرمووت: دە بەردە بەرۆکم

نابێ جارێتر بتبینم

دەردی تازەت پێ دامەوە

پاش ئەو هەموو دەردەی چێشتم

بە مارسیدس بەجێت هێشتم

پاپەتیو پیادە مامەوە

بێ ئەمەگ، بە خوێنی ئاڵم

کورسی بەرزم بۆ تۆ کڕی

تۆش چڵمی خۆت بە من سڕی

تۆ سازی و من ژیان تاڵم

با وا بێ مامە با وا بێ

باخوێن بەهای من فیڕۆ بێ

هەرچی من کردم بۆ تۆ بێ

با ئەو قەرزەی من فەوتا بێ

....

....

....

....

***

ساڵی ١٩٧١وەک دەستەی نووسەران پێک هات، فەرهەنگستانی کوردانیش بەناوی «کۆڕی زانیاری» دامەزرێنرا، لەوێش بەئەندامی کارا وەریان گرتم. لە لیژنەی کتێبی دەرسیش بۆ منالّی کورد بەشداربووم، بۆکۆوار و ڕۆژنامانیش وتار و شیعرم نووسیوە، جاروبارەش بەئارەزوو یان ڕوو لێ نانی هەواڵان تاکو تەرا هۆنراوم هۆنیوەتەوە، بەشی زۆریان بەعسی وێڕای تاڵان کردنی ماڵەکەم لەناویان دان. ئەو تۆزەی کە بۆم خەلساون ئەوانەن کە لەمەودوا دێن:

مەتەڵ

بۆ کتێبی سەرەتایی

دەبزانە چییـــــە؟ خـــۆشـــە مـــەتەڵم
بیـــــری لێ بکەوە مــــەڵێ تەنبـــەڵم
گـــــیــــان لەبەرێکە مــــەلەوانی گـــــۆم
زۆرجـــــــــاران دیـوتـە لـە ڕووبـار و چـۆم
بێ قــاچ و دەســـتـــە، بێ چرپە و هەســـتــە
لەشـــەپۆل برین وەکـــو مـــقـــەســـتـــە
باڵیـــــشی هەیە و پێـــــیــــان نـافـــڕێ
زاریشـی هەیە و هـەرگـــــیــــز ناقـــــڕێ
نیـــــوە لە نـاوی دەی لەچل کــــەمــــە
مــای بۆ بنووســـە و بیـــخـــۆ سێ ژەمـــە
ئەگــەر پێت نەکــرا هێـــشـــتـــا بیناسی!
دەتخـــەمـــە ناو ئاو دەتکەم بە مــــاسی

***

دایک و باب

بـە ڕەنجی دایـک بەخــــــێـــــو کـــــــراوم
بـاوک مــــــــــانـدوو بـوو بـۆ نـان و ئـاوم
دایـکـی دڵســـــــۆزم پـەروەردەی کـــــــردم

ئەگەر ئەو نەبا زۆر زوو دەمردم
دایک زۆر لە خۆی خۆشتری دەوێم
ئەو بەرگم دەشوا، ئەو ڕادەخا جێم
پێلاوی دایک لە بانی چاوم
باوکم خۆش دەوێ هەتا من ماوم

***

یاری

تۆپی یاریم زۆر خۆش دەوێ
یاریم لەبەرچاو ناکەوێ
پیاو بەوەرزش بەهێز دەبێ
لای مەردم خاوەن ڕێز دەبێ
وەرزش مرۆ ئازا دەکا
ئازا وڵات ئاوا دەکا
من لە وەرزش پاڵەوانم
ڕۆڵەی ئازای کوردستانم

***

سەعات

چک چکی سەعات دەڵێ: وشیار بە
تەوەزەل مەبە، خەریکی کار بە
وەک من تێکۆشە بەڕۆژ و بەشەو
هیچ پەیدا نابێ بە تەنبەڵی و خەو
ماندوو بوون و کار مایەی ژیانە
بێکار ڕابواردن ڕەنج و زیانە

گەر من کارنەکەم لەشم ژەنگ دێنێ
دەچمە سەر وەستا هەڵم وەشێنێ
مرۆڤ کار نەکا ، کاری زۆر لەنگە
ژەنگی بێکاری شوورەیی و نەنگە

بەهار

زستان نەما بەهار هات
خۆشی بۆ گوند و شار هات
بولبول گەیی بەمرادی
دەخوێنێ بەئازادی
پەپوولە لە چڵ بۆ چڵ
دەچن بۆ سەیرانی گوڵ
جوانە ئەم چیاو دەشتە
کوردستان وەک بەهەشتە

***

سروود

کوردستانی جوان ئەی نیشتمانم
ڕووناکی چاوم، ئارامی گیانم
لەدەست بێگانە دەرت دەهێنم
پێشمەرگەی تۆم و تۆڵەت دەستێنم
.....
ساوا بووم چاوم بەتۆ هەڵێنا
لەپێش بابەدا ناوی تۆم هێنا
هەتا دەشمرم هەر تۆی ڕووگەی من

ڕزگـــــارت دەکـــــەم لەدەســــــتی دوژمن
.....
کــورد بۆ ســەربەســتی خــوێنی دەبەخــشێ
ئـالآی ئازادی بـەخـــــوێـن دەنـەخـــــــشێ
خـــوێن دەدەم، گـــیـــانمت لە پێناو دەنێم
لەســـــەر خـــاکی خـــۆم دوژمن ڕاودەنێم
.....
کــوردســتــانی جــوان گــیــانی شــیــرینم
بــەقـــــــــــوربـانــت بــن ژیــان و ژیــنــم
***

سروود

پێــشــمــەرگــەم و بۆ ڕزگـاری نیــشــتــمــانم لە خــەباتم
دوژمن هەرچەند بەهێـــــزیش بێ دەبێ دەرچێ لە وڵاتم
گــولله تۆپ و بۆمــبــا و ئاگــر کــار لە بیــر و بڕوا ناکــەن
مــاڵ و سەر و خــوێن و گــیـانم قــوربانی ئەم ئاو و خاکــەن
ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکـــەرانم
بۆ ســەربەخــۆبوونی گــەلم، بەخــتی دەکــەم مــاڵ و گــیــانم
زۆر لەمــێــژە کــورد ئەکــوژرێ، لە مــەیداندا خــوێنی دەڕژێ
شار و گوندی وێران دەکرێ، مێشکی کیژ و لاوی دەپژێ
بەڵام لاوی کـــورد لە مـــردن سڵ ناکـــات و خـــۆ ڕاگـــرە
بیـــر و بڕوای کـــوردایەتی بۆ گـــیـــانی دوژمن ئاگـــرە
ڕۆڵەی ئازای کـــوردســـتـــانم، دوژمنی داگـــیـــرکـــەرانم
بۆ ســەربەخــۆ بوونی گــەلم، بەخــتی دەکــەم مــاڵ و گــیــانم

سوێندمان به خوێنی شه‌هیدان، تۆڵه له دوژمن ده‌ستێنین
داگیرکه‌رانی کوردستان له‌ڕه‌گو ڕیشه ده‌ردێنین
سوێندمان به خاکی کوردستان ده‌بێ کوردستان ئازاد که‌ین
داگیرکه‌ر له خاکمان ده‌رکه‌ین، گیانی شه‌هیدانمان شاد که‌ین

***

سروود

کوردین ڕۆڵه‌ی کوردستانین، به‌دڵ ئازادیمان ده‌وێ
هه‌تا له‌سه‌ر دنیا زیندووین سه‌رمان بۆ دوژمن نانه‌وێ

***

له ڕێگای ئه‌م نیشتمانه سه‌ر و ماڵمان لا هه‌رزانه
کوردستان دینه، ئیمانه، کوردستان ژینه، ژیانه

***

سه‌ربه‌خۆ بوون و ئازادی، ئاواتی هه‌موو کوردێکه
له‌به‌رانبه‌ر داگیرکه‌ران، هه‌موو کوردێک نه‌به‌ردێکه

***

چیتر کورد ناژێ به‌دیلی، به داگیرکه‌ران ناخورێ
بڕوامان کێوی پۆڵایه، به‌هیچ هێزێک لانادرێ

***

به‌خه‌باتی خوێناویمان، ڕێگه‌ی ئازادی ته‌خت ئه‌که‌ین
بۆ مافی چاره‌نووسی کورد، خوێن و سه‌روماڵ به‌خت ئه‌که‌ین

***

هه‌تا کوردستانی ڕه‌نگین، له دوژمن پاک نه‌که‌ینه‌وه
بیر له خۆمان ناکه‌ینه‌وه، ئاوڕ بۆ دوا ناده‌ینه‌وه

***

له ڕووی داگیرکەری وڵات، شێری شەڕ پڵنگی جەنگین
تۆڵای پۆڵا و شوورەی سەنگین، لە دەریای خوێندا نەهەنگین

***

کاک بەدیعی بابەجانی گەورەتر ڕەسامی ئەمڕۆی کورد، ڕووی لێ نام کە باسی ژیانی بنیادەمی هەر لە دەمی ساواییییەوە هەتا دوایی بە شیعر بۆ بهۆنمەوە، ئەویش بەوێنەی کوردانە بی نەخشێنێ و چاپی بکا. من بۆم نووسی، بەداخەوە مەودا نەما پرۆژەکەمان پێک بێنین:

قۆناغەکانی ژیان

ئادەمی بەرهەمی کەمێ قوڕ و ئاو
دایکە وای کردە جێ گەرا بۆ پیاو
دەوری ساوایەتیی شل و خاوی
خەمرەوێنی دڵی و لەبەر چاوی
تا دە ساڵی بزۆز و چالاکی
بێ گزی و ڕاست و دەست و دڵ پاکی
لە دە تا بیست بەهاری ژین دادێ
باوی یارگرتن و ئەوین دادێ
بیست و سی ئەرکی ماڵ و منداڵە
خۆش و شیرین و جاروبار تاڵە
هەرەمەی هێز و بەرهەمە تا چل
پێت گەیاندوون نەمامی شەنگ و شل
چل و پەنجا نەوەت بە باوەشەوە
تاڵی چەرموگ لکان بەمووی ڕەشەوە
پوخت و پاراوی ژین لە پەنجایە
دێتە ڕوو ڕەنج و سوود و سەرمایە

لـه پلەی شــــێـــــست بەتـەجــــرەبە و ژیری
پـلــەیــەک دابــەزی بــەرەو پــیــــــــــــری
چوویە حــەفـــتــا بە کـــۆخـــە کـــۆخ، تووڕە
دەست و ئـەژنـۆ دەلـەرزێ، پـشـت کـــــــــووڕە
ســـواری هەشـــتــــای، هەناســـەشت ســـوارە
لار دەڕۆی لاقـی ســــــێــــــهـــــــەمت لارە
لـە نـەوەد مـــــــەرگــــــە پـێـی دەڵـێـن ژیـنـە
بـەفـــــــری بـەر ســــــوورەتـاوی هـاویـنـە
پـاشـی ســــــەد وەک مـنـاڵـی یـەک ســــــاڵـی
شـــیــــرەخــــۆرەی بـەلاّم بە خـــــوێنتـــــاڵـی
بـاوەشـی گــــــەرمـی گـــــــۆڕ کـــــــراوەتـەوە
هـەرچـی خــــــاک داویـە بـۆی گـــــــەڕاوەتـەوە
***

مادە تاریخم بۆ عەبدوڵڵای برای کاک بەدیع نووسیوە کە لە سەرکێلەکەی هەڵکەنن:

دڵ بەدنیـا مـەبەسـتـە بێ بارە، کـەمـە خـۆشی و خـەمـە سـەرەنجـامی
بابەجـانـی گـوڵـن لە کـوردسـتـان، هونەری جـوانە بگری هەرکـامی
خـزمـەتـی گـەل دەکـەن بە دڵسـۆزی، خـێـوی ناون پزیشک و ڕەسـامی
(گـوڵـی ئەو خـانەدانە عـەبدوڵڵا، داخـەکـەم هەڵوەری بەناکـامی)
شیعری ناوکەوانە ئەگەر لامی عبدالله بەیەک حساب بکرێ بە ئەبجەدی دەبێتە ١٩٧١
***

دامودەزگایەکی تازە بۆ کۆڕی زانیاری کرا، مادە تاریخم بۆ نووسیوە و لە کۆواری کۆڕدا چاپکراوە:

کۆڕی زانیاری کورد

ئەم کـــۆڕە ژ کـــوردارا جـــەوهەر بە خـــەڵات دێنێ
تـیــــــــرێـژی هـونـەر لـەورا تـاریـکـی دەتـارێـنـێ
وێژە و کـەلەپووری کـۆن، فـەرهەنگ و زمـان وانی
زانیـــاری بە هـۆزانی خـــۆی لە گـــرەوە دەنوێنێ
کـرمـانج و لوڕ و سـۆران، زازاو مـوکـوری و گـۆران
وەل یەکـتـری داخـێـون، کـەس نینە کـو دامـێنێ
ئەو رووگـــەیە پیـــرۆزە ئاواتی گـــەلی کـــوردە

پێک هاتووە بۆ مێژووی «خۆشتر لەهەموو شوێنێ» ١٩٧٣- بە حیسابی ئەبجەد.

***

قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵی پێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ، منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جـــەژنت پیـــرۆزبێ کـــوردی زگ قـــوپاو
دەرخـــــــۆنە لاچێ، دەرکـــــــەوێ پلاو
هێند تامەزرۆ بووین ئێـمـەی دوورە چێشت
هێـشـتـا نەکـولابوو دەنکمـان نەهێـشت

***

ساڵی ١٩٧٤ بەعسی، گوایە بەڵێنی خودموختاری دان بە کوردستان ئەباتە سەر بێ پرسی بارزانی و پارتی ، شێست کەسی پەست و ناکەسی چڵکاوخۆری خۆی هەڵبژارد بۆچاو بەستنی رای گشتی. خودموختاری هەر بە ناو و پووچەڵ و بێ ئیختیاری پێ سپاردن. لەو بارەوە ئەم دەمەتەقەیەم نووسی:

دەمەتەقەی باپیر و پیرۆت

ب ـ مام پیرۆت رۆژباش
پ ـ ئەی بان سەرەکەم

ب ـ خێرە؟ بۆ گرژی؟
پ ـ لەداخ کەرەکەم
ب ـ کەرەکەت؟
پ ـ بەڵێ
ب ـ کامە؟ سوورەکە؟
ئەو پەل قەویەکەی ملەستوورەکە؟
پ ـ دەم خۆش، خۆیەسی
ب ـ نەخۆش کەوتووە؟
پ ـ نا وەگیانی تۆ، وا دوو حەوتووە
مانی گرتووە و دەم لە کا نادا
وەدەوری دادێم هەرگوێش بانادا
تۆ ئێژی چەی بێ؟ چۆن بیکەم چارە؟
ب ـ وە قسەی من ئەکەی بیبە ئەو خوارە
پ ـ باپیر چە ئێژی؟ خواروی بۆ چیبە؟
ب ـ دیارە هیچ ئاگات لەدنیا نییە
ڕادیۆ ئەبیسی؟
پ ـ گوێم لێ گرتووە
ب ـ سا کەرەکەی تۆش ئەمەی بیستووە
شێست کەر لە بەغدا هەڵبژێراون
بۆ حوکمی زاتی ناودێر کراون
کەرەسووری تۆ لە وان پیرترە
ـ بێ چاوێنی بێ زۆریش ژیرترە
ئەمان زۆربەیان جاشولکەی شینن

ــ کەرە سووری تۆ بەعسی بی بین

هەر بە تەزکییە ئەیکەن بە ڕەئیس

ڕزگاری ئەبێ لە پەت و گوریس

ــ ئەوسا لە مەجلیس خۆی تێر جۆ ئەکا

ئەگەر تۆش گیریای تکات بۆ ئەکا

پ ـ بیسمیلا باپیر ئەوە تۆ شێت بووی!

ــ لە کەرێ گەڕێ، ئەتوو لۆ خۆت کووی؟

کەرەسووری من چۆن ئەبێ بە جاش!

کوو جزمەی تازە ئەبێ بە کەلاش!

بەوخوایەکەمە، ئەمە بزانێ!

ئیتر وەک دوژمن لە تۆش دەڕوانێ

ـ کوو کەرەسووری ئاوا بە نامووس

دەچێتە بەغدا و دەبێتە مەبعووس!

ب ـ پیرۆت ببوورە، تۆبە، یاغنیشم

پ ـ باشە لێت خۆش بووین خۆم و کەریشم

***

بەشی دووهەم

لە هەر باغێ چومێ چڵێکم ڕنی
لە خەرمانی هەرکەس گوڵێکم چنی

***

ئەم شیعرانە کە لەمەودوا دێن تەرجەمەیەکە لە ئەدەبیاتی بێگانە کە بەشی زۆریانم لە عەرەبی و فارسییەوە وەرگرتووە و لە هێندێکانیشا دەسکاریم کردووە، هەروەها چەند فۆلکلۆرێکی ناو کوردەواریی خۆشمانم لە پەخشانەوە کردۆتە هەڵبەست بۆ ئەوە منالآنی کورد ڕۆژێک لە ڕۆژان لە فێرگەکانا بیخوێنن و بەهرەی لێ وەرگرن، ئەگەر جاروبارە گاڵتە و گەپێکی تێدایە بۆ زاخاوی مێشکە و داوای لێ بووردن ئەکەم.

***

کەر و گا

شەوێ گا وتی بە کەر:
وەرە بمکە چارەسەر
بێ وچان و سانەوەم
پەیتا لە چرووسانەوەم
هەر وەرد و شێو بڕینە
جەرگی زەمین دڕینە
سێ گاسنە و چاندنە
ئەمجا دەبمە گای بنە
خۆ لەبەر تۆزی گێرە
چاوم پڕووش و کوێرە.
کەر وتی: خۆ نەخۆش کە
خۆت کروشمە و پەرۆش کە

ئەگەر خێو هاتە گەوەڕ
دەمت مەبە بۆ لەوەڕ

***

خێو دیتی گا ناسازە
نالەوەڕێ و لاوازە
تێگەیی فیکی کەرە
بۆ تەنبەڵی ڕێبەرە
کەری کێشایە بەر نیر
با ماندووبێ کەری پیر
تا ئێوارە بە تێلا
زەوی ڕەقیان پێ کێلا
هاتەوە شل و شەکەت
ها ئێستا ببێ سەکەت
گا پرسی: چۆنی کاکە؟
وتی: دڵم خەمناکە
ئەمڕۆ ئاغا دەیفەرموو
ئەگەر گا هەر نەخۆش بوو
ناچارم سەری ببڕم
گاجووتێ دیکە بکڕم
گا ڕاپەڕی زۆر لە گوڕ
ماشتی قەسەڵی ئاخوڕ
پرزە و گزرە و کا گشتی
کلکی نایە سەر پشتی

چاپک لە ڕەوت و بازا
ساغ تر لە گوێزی ئازا
گایان دەردەکردە چۆڵ
ورتەی بوو کەر لە سەرمۆڵ
لەو هەڵەوەڕیەم گەڕێم
دەش نووم و دەش لەوەڕێم
گا دەیگوت لە هێڵی شێو
چەند بەنرخە وتەی خێو
ژیان بۆ کارکردنە
تەنبەڵ بەشی مردنە

***

کەری کوڵ

کەرێکی بێ کلک و کوڵ
زۆر پەژارەی کەوتە دڵ
ڕووی نەبوو لە هیچ دەران
بچێتە ناو کۆڕی کەران
کەری دێز و کەری شین
قاقا پێی پێ دەکەنین
گرتی ڕێگای دەشت و چۆڵ
بە زەڕەزەڕ بەسمکۆڵ
هەرگیز نەدەلەوەڕا
هەر بۆ کلکێک ئەگەڕا
ڕێگای کەوتە بەر پاڵێک

کەوتبووە سەر خەیاڵێک
دەیگوت بەڵکو لەو ناوە
شەتڵە کلک چەقاوە
دەیڕوانی و بۆنی دەکرد
هەر بیری کلکی دەبرد
خاوەن زەوی پێی زانی
دەست بە تێلاّی گاوانی
کەری کوتا خوری شۆر
لەخوێن سووربوو ملی بۆر
سەر بەرەژێر لێی خوڕی
دوو گوێی لە بندا بڕی
کەری بێچارەی زەبوون
کلک نەبوو گوێشی چوون
***

زەنگی مشکان

کۆوەبوون مشکی ماڵاّن
لە نەنک و مام و خاڵاّن
کلک باریک و چاوزیت
لمبۆز درێژ و گوێ قیت
بیریان گەڕ و گزی بوو
زەنگۆڵێکیان دزی بوو
گوتیان بێ هەست و چرپە
دەیخەینە کلکی گورپە

هەرکاتێ دەرچێ بۆ ڕاو
زەنگوڵە دەیکا بە قاو
بە خۆشاردنەوە فێرین
گورجێ خۆمان وەشێرین
لەبەر ئەو دەنگە زەنگە
مام گورپە کاری لەنگە
ناتوانێ مشکێ بگرێ
بۆ خۆی لە برسان دەمرێ
ئیتر دەژین وەک پاشا
لە کەندووی نیسک و ماشا
هەڵمەت ئەبەین وەک شێران
بۆ بژیوی جووتێران
هەمبانان دەدڕێنین
کەشک و نان دەقرتێنین
ئەگەر نەما پشیلە
مشکان تلی لی لی لە

***

مشکێ چاویلکە لە چاو
زۆر جیهان دیدە و گەڕاو
سمێڵی سپی و درێژ
وریا و زۆرزان و کەم بێژ
دار گۆچانێ لە دەستا
هەستا لە کۆڕ هەڵوەستا

وتـی: ئـەی بـرا و خـــــــوشکـان
پیـــر و ڕیش ســـپـــیی مـــشکان
مـــــێــــشک و کـــــۆن و ڕزیـوە
بـــۆ ئـــەو زەنـــگـــەو دزیـــوە؟
ئـێـــــســـــتـــــا کێ وا ئازایـە
خـــــــۆ باوێـتــــــــە بـەڵایـە
بیـــــخـــــاتە کلکی پســــیک
ئیـــتـــر نه خـــرتە و نە جـــیک
مـــــــشـکان کـــــــردیـان بڵاوە
زەنـگیــش لـەو نـاوە مـــــــــاوە
کـــــــەوتـە دەســــــتـی منداڵان
گـــــوتیـــــان: تـاڵان هەی تاڵان
هەرکــــــارێ دەست پێ دەکـــــرێ
بـیـــــــــــــری دواڕۆژی نـەبـرێ
وەک زەنـگی مـــــــشـکی لێ دێ
داخــــــــوا بـەهـرەی بۆ کـێ بێ!
***

کەوە شەلە

ســــــەرداری بۆکـــــان عـــــەزیز
خـــــانـی ســــــەربەرز و بەڕیز
دیـتـی کـــــەوێـک دەفـــــــرۆشن
کـــــڕیـاری زۆر لـە جـــــــۆشن
پـرسـی: چۆنـە ئـەو کـــــــــەوە؟

وا لـــــه دەوری هــــەو هــــەوە؟
گـــــوتیـــــان: کـــــەوێکی ڕاوە
کــــــــــــەوی بــڕی لــەو نــاوە
کـــــەوەشـــــەلەی بەناوبانگ
نرخی بۆکــــانە شــــەش دانگ
هەرگـــــیــــز بینی تەنگ نابێ
لە قـــاســــپـــە بێ دەنگ نابێ
وتــی نــامـــــــــــە بــە پــەلــە
بۆم بکڕن کـــــــەوە شــــــەلە
چل زێـڕیـان لـەســــــــەر بژارد
کـــەویان بەســـەردار ســـپـــارد
خـــان هەڵـیـــپـــســـاند ســـەری
ڕووی کـــــــــــــردە دەوروبــەری
گـــــــوتی: کێ هاوڕەگـــــــەزی
بـداتـە دەسـت نـاحــــــــــــەزی
پـاداشــی ســـــــــــــــەربـڕیـنـە
نـەک وا بــەزێـڕ کـــــــــــــڕیـنـە
هـۆشـت بـێ، کــــــــوردی هـەژار
گـــــەلت مـــــەدە دەست نەیار
***

هەویری بەموو

ڕێویەکی پیـــــــری بەفـــــــێڵ
وتی بە یەکی جــــــحـــــــێڵ

تاژیەک هەیە ئاشنامە
وا بۆم نووسیوە نامە
بیبە و وەڵامی بێنە
سەد کەوم لێ بستێنە
جوانە ڕێوی پێکەنی
گوتی بەڵێ ئەزبەنی
هەویرت بێ موو نییە
چەقاڵتەت بێ لوو نییە
کرێی زۆر و کاری کەم
من خۆم دەبێ تێی بگەم
تۆ گۆشت کەو نادەی بەمن
گۆشتم دەدەی بە دوژمن

***

ڕێوی بەفیشاڵ

سەر لەبەیان تاو هەڵات
مام ڕێوی لە کون دەرهات
لە سێبەری خۆی ڕوانی
بە درێژایی و بە پانی
خۆی ئازا هاتە بەر چاو
دەستی کرد بە چاووڕاو
گوتی: وا بۆ ڕاو ئەڕۆم
هیچ نەبێت شێرێک ئەخۆم
گەلێ کردی مڵومۆ

تــارۆژ هــاتــه نــیـــــــــــــــوەڕۆ
ســـێـــبـــەر گـــەییـــه بەرسنگی
هیـــــچی نەکـــــەوتە چنگی
دیتـی زۆری برســــــیـــــــیـــــــه
دەیگوت: تەمـــاح باش نیـــیـــه
هەر مـــــشکێکم دەس کـــــەوێ
بەســـــمـــــه و زگم دەســـــرەوێ
خـــــەیاڵ جـــــێی نان ناگـــــرێ
شـــــێـــــر به ڕێـوی ناخـــــورێ

***

ملی درێژ مێژووە

گـــــا و وشـــــتـــــر و بەرانێک
تــووش بــوون لــەرێ بــەنــانــێــک
لەناویان بوو بە کـــــێـــــشـــــه
بۆ خـــــواردن کێ لە پێـــشـــــه؟
پــێــک هـــاتـــن کـــێ زۆر ژیـــاوه
خـــــــــوا ئـەو نـانـەی بـەو داوه
بەران گـــــــوتی: مـن پیـــــــرم
لەگـــەڵ بەرخـــێک هاوشـــیــــرم
خـــــوا ناردی بۆ ئیـــــبـــــراهیم
وا ئـــەو مـــــــــرد و مـن ئـەژیم
گـــاجـــووت وتی: قـــاوەقـــاو
لە دەمـــتـــایە شـــیـــری خـــاو

من زۆر چەنەی لێ نادەم
زەویم کێلا بۆ ئادەم
وشتر سەری دانەواند
بە گازێک نانی ڕفاند
گوتی: مێژوو نازانم
ئاواتە خوازی نانم
ئازان؟ مێژوو بخوێنن
پارووم لەدەم دەرێنن
***

داوەڵ

لە داوەڵێکم پرسی:
بۆچ دەنوێنی مەترسی؟
چوێلەکان هەڵدەفڕێنی
چ سوودێک وەگیر دێنی؟
گوتی: هەرکەس وەکو من
پەڕۆ و پاڵە سەر و بن
مێشک و دڵی کلۆشە
ترساندنی پێ خۆشە
***
دیمەوە ساڵی دوایی
لەو چۆڵە بە تەنیایی
پشتی بەخەم چەمابوو
فیشاڵی لا نەمابوو
تیتاڵ بڵاو گێلانە

بۆ قەل ببوە هێلانە
ڕادەژا و دەلەراوە
ورتەی بوو بە دەم باوە:
خۆم بەختەوەر دەزانم
پەناگای هەژارانم
***

دەرسی بەچەپۆک

مام گورگ و شێر و ڕێوی
ڕاویان دەکرد لە کێوی
سێ کەروێشکیان ڕاوکردن
بۆ لانەی شێریان بردن
مام شێر فەرمووی: گورگی پیر
تۆ لێمان بەشکە نێچیر
گورگ وتی: سێ لاشن
هەر یەک بۆ یەکمان باشن
شێر تووڕە بوو کەفی چاند
چەپۆکی بۆ داوەشاند
چەرمی پشت و ناوشانی
داتەکانە سەر ڕانی
ئەمجا ڕووی کردە ڕێوی
وا باشە تۆ باخێوی
گوتی: یەک بەر قلیانت
یەک بۆ شێوی شێوانت

یەکـــیش بـۆ ســـەردەمی خـــەو
بێ شـێــو سـەر مــەنێــوە شــەو
وتــی: ئـافـــــــــەریم ڕێــوی
ڕبـە و گـــــەز بـاش دەپـێــــوی
زۆر بـاشـت بـەش کــــــــردووە
لەکـام فـێــرگــەت خــوێندووە؟
گـــــوتـی شـــــاهـم وا نـەبـووم
پـێـــــشـــــوو وا زانـا نـەبـووم
فـــێـــربـووم بیـــری ورد و دوور
لەلای مـــەلای کـــەوڵ ســـوور
***

سواری مار

بێ هێـــز بووە مـــاری پیـــر
نەیتـــوانی بچـــتـــە نێـــچـیـــر
ســــۆمــــای چاوی نەمـــابوو
بـاوی ڕاوی نـەمـــــــــابـوو
خـــــشـی بە وردە لـۆقـــــان
تا گـــەییـــە ئاغـــای بۆقـــان
دەســـتـی ئاغـــای ڕامـــووسی
دایبـــەســـتـــە زمـــان لوسی:
ئـاغــــای گـــــران و گـــــەورە
کـێ وەک تـۆ ســــایـە چـەورە؟
بـــۆقـــی وەک تـــۆم نـــەدیـــوە

جیهان بێ تۆ هەتیوە
ئەز گۆری گەرچی مارم
هەر بێ فەڕی بوو کارم
بەڵام لەمڕۆ بەولاوە
گەزندەییم نەماوە
ڕاوی جانەوەر ناکەم
بەدڵ بە نیازی چاکەم
داڵدەم بدە لەلای خۆت
بمخە ژێر خاک و پای خۆت
بیکە سندووقی سەرت
بم کە بە بارەبەرت
سوارم بە بۆ سەفەرێ
با گوناهم هەڵوەرێ
***
بۆ قاغا بەو هەڵدانە
هەڵمسا وەک هەنبانە
بۆ قەتی لەبیر نەما
لەدڵیا گەڕا سەما
وتی: ئافەریم، زانای
جێم لەلای خۆم بۆ دانای
تۆ ماری خانەدانی
دام و دەستوور دەزانی
چیت نیازە با وابێ

ئــاغـــــــــــــاش بــا دڵاوابــێ
تۆ بێـــــیــــتــــە بەر ئاوزەنگیم
ببی بە ئـەســــــپی جـــــەنگیم
ئـەبـێ هێـــــــزت تـیــــــا بـێ
ئـەمـــــــــــــەش بـێ بـژیـو نـابـێ
مـــــووچەت دوو بۆقـی قــــــەڵـەو
یـەکـت بـۆ ڕۆژ و یـەک شــــــــەو
***
مــــار بـوو بە ئەســـــپی ئاغــــا
بۆ گـــــەشت و گـــــەڕ لە باغــــا
ڕووی لە هـەر شــــوێـنێ ئـەکــــرد
بۆق کـــــڕنـووشــــیـــــان بۆ ئـەبرد
بەقـــــیـــــڕ و هۆڕ لـە پێــــشــــا
هـوڕایان بـۆ ئـەکــــــێـــــشــــــا:
بۆقـــــاغـــــا ســــــواری مـــــارە
چــــیـــــنــــی بـــۆق بـــاری بـــارە
***
بـۆ مـــــــار هەڵکەوتبــــــوو هەل
ژینی خـــــۆش، تێــــر و تەســــەل
لـەســــــەر دوو بۆقــــــەی مــــزی
لــــەولا و لــــەم لاش ئـــەیـــدزی
هێــــدی هێـــــدی لێی خـــــوری
تــا قــــــــــــڕەی لــە بـۆق بـڕی
ئەوســـــا وتی: ئاغـــــای خـــــۆم

کەست نەما تۆ ئەخۆم
جیقە و فیقەی پێ ناوێ
ژیان لەدڵ دەراوێ
بۆقاغا تا پێی زانی
مار کەوتبوە قووت دانی
لە مردنا بێچارە
دەیقیڕاند: مار هەر مارە!
***

کەری بێگار

کابرایەکی زۆر ترساو
پشووسوار ڕەنگ بزرکاو
بەغار ڕووی کردە ماڵێک
خۆی کوتا بن هەرزاڵێک:
هاوار پەنام هێناوە
زۆر پیسم لێ قەوماوە
بەکەس مەڵێن وام لێرە
خاوەن ماڵ پرسی: خێرە؟
گوتی: دارۆغەی خونکار
کەران دەگرن بە بێگار
من ئەگەر چی پیاویشم
زانا و خاوەن ناویشم
بەڵام لەلای ئاغامان
نە ڕامانە و نە ئامان

هیـــــچی لەبەر چاو نیــــــیــــــە
فـــەرقی کـــەر و پیـــاو نیـــیـــە
دوور نیـــیـــــە دارۆغـــەی شـــار
پشـــــــتم بخــــــاتە بـەر بار
زانـا لـەلای لاســـــــــــــاران
دەبـنـە کـــــــــەری بێـگـاران
***

پەشیمانی پینەیە

ڕانـکـە شـــــــــــرێـکـم هـەبـوو
لا بـوزگـــــــــــورێـکـم هـەبـوو
کـــــولّکەی بزنە شـــــینە بوو
پـــڕی پـــەڕۆ و پـــیــــنـــە بـــوو
هەمــــــــوو ڕەنگی تیـــــــابوو
کـــەمـــتـــر شـــینایی مـــابوو
نێـــفـــەک تەنگ و دەلینگ فش
هەر دەجـــــــوولاّم جــــــڕوخش
قـــــــۆشـــــــیک لەو دراویَ لەم
ســـــــەریەکم نا زۆر و کــــــەم
ڕانـکـێـکـی تـازەم کــــــــــڕی
بـۆخـــــــــــــۆم ئـەنـدازەم بـڕی
زۆر تـــەرز و ڕێـــک و لـــەبـــار
نـیـــــــــــوەی چـوو نـاوی هـەژار
بەنیـــــازی چۆغـــــە و کـــــەوا

شەوێک نوستم، لەخەوا
ڕانکی گۆرین هاتە لام
پاشی شەو باش و سەلام
وەک قەرەچ و سازندە
ملی نا لە گازندە:
چاکەت لە چاوا نەبوو
کەی کاری پیاوانە بوو؟
چەند ساڵێک هەواڵت بووم
یاری ڕۆژی تاڵت بووم
با تۆزێکیش دڕاو بام
با کەمتر لەبەر چاو بام
بە پینە چارم هەبوو
کەڵکی هەژارم هەبوو
بەڵام خۆت بلەوەز بووی
لە دروونەوەم وەڕەز بووی
چوومە لای بەرگدروو
کونبڕ کرام بە پنوو
بوومەوە ڕانکی لە نوێ
وەستاژن بەمن دەنوێ
وەرە بەشکو بمکڕی
پێم خۆشە تۆ بمدڕی
ئیتر ئەوجار وەک پێشان
نابمە مایەی سەر ئێشان

***

وتم ڕانکی ڕەگەز شین
کۆنە هەواڵی پێشین
تۆش وەک هەواڵی مرۆ
دەستم مەبەستە بە درۆ
یارن بە چەوت و لاری
چالاکن لە بێ باری
وەک تۆ شڕ و کونن
سەر دۆستی بن دوژمنن
کە خۆمیان لێ دەبوێرم
هی تازە هەڵدەبژێرم
دێن دەڵێن پەشیمانین
وەک دیوتە ئێستە وانین
واتا پینە کراوین
وەک تازە لەبەر چاوین
***
شڕەی کۆنە هەواڵم
پێت وا نەبێ مناڵم
شڕێ پینە وەردەگرێ
چۆن وەکو ساغ بەر دەگرێ
چی بە پەڕۆ و پینەیە
ماڵی کەس نەبینەیە
پنوو کە چوە سەر بوزوو
لەبیر ناچێ شڕبوو زوو

پینەدار عەیب دارە
ناچار بەرگی هەژارە
***

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هەلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەرکەس پێو وایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن.
لە بنەوە ناردی پیاوێک
لەشار بگێڕێ چاوێک
دێتەوە دەڵێ: ئاغام
تەواو بەشارا گەڕام
باجەدەر بار لە سەر لێون
هی زۆر زل قوڕ دەپێون
دەڵێ کێ بۆتە حاجی
هەزار لیرەیە باجی
کێ لەوان نەویترن
خۆو ئەندازەی بگرن
نامەوێ چیان بمێنێ
جاسووس خەبەرێ دێنێ:
خەڵک کەمیان وەڕەزن

هەر حاجین تۆزێک کزن
دەڵێ حاجیان تالان کەن
جا وەرن بۆم بەیان کەن
جاسووس دێ بەپێکەنین
کە ئەی خانی سەر زەمین
بەزمێکە بەڵام بەزم
کەس نەما بڵێ ئەزم
کەس ئاگای لەکەس نییە
فەرقی شێخ و قەس نییە
تێک هەڵدانە و شەڕە شەق
چڕە و گوڕە و چەقە چەق
هەڵپەڕکێیە سێ جڕتی
سەرچۆپی حاجی گرتی
قازی گۆرانیان دەڵێ
مەملی مەمۆ و سەوزەڵێ
خانی وشیار و زانا
بلێمەت لە جیهانا
دەڵێ نامە با ڕاکەین
شارێکی تر پەیا کەین
بەزم بەزمی ڕووتییە
هەڵپەڕکێی نابووتییە
چیان نەما لێی بترسن
وا لە خۆشیان دەڕەقسن

بێنه سەرمان ئەمانه
ڕووت ئاگری بێ ئەمانه
قەت یەکێکمان ناهێڵن
زووکەن بەجێیان بێڵن
***

کوردستان بەهەشته

زستان ڕۆیی سەرما نەما
دەرچووین لەناو مژ و تەما
سەری کوێستان خاڵ بەڵەکە
جێژنی مامڕێوی و دەڵەکە
قاو و قیژه لەو بڵنده
بەکۆمەڵ دەفڕن باڵنده
بەبێ وچان، بەبێ وەستان
گشتیان دێنەوە کوردستان
پرسیمان لە قولینگ و قازان
هۆی لالۆی گەریدەی چازان
ئێوە زەوی زۆر گەڕاون
لە زۆر جێگادا زۆر ماون
لە هەوار و شار و دێیان
کوێ خۆشترە لەگشت جێیان؟
پێیان گوتین کەسی خالآن
شەکەت بووین لە لاق و بالآن
جیهانمان گشت پشکنیوە

وەک کوردستانمان نەدیوە
جێ نین خۆشتر لە نیشتمان
کوردستانە بەهەشتمان

***

دەمی نایگاتێ

هێشووی ترێ بەدارەوە
ڕێوی دەیدی لە خوارەوە
دەیزانی دەمی نایگاتێ
ئارەزوو ترێی ناداتێ
پێ هەڵچوونیش بۆی ناکرێ
دەیگوت: زۆر ترشە ناخورێ

***

هەر تیرەیەکن

گۆڕهەڵکەن و کفن فرۆش
لە مەیخانە هەرتک سەرخۆش
دەیان گوت بەدەم پێکەنین
بەیانیش گۆڕ هەڵدەکەنین
جاویش بۆ کفن دا ئەدڕین
مەزە و بادەی تریش ئەکڕین
ژنی خاوەنی مەیخانە
دەیگوت: چەند باشن ئەمانە
یاخوا بازاڕیان گەرم بێ
گۆڕستان هەر پڕ تەرم بێ
میوانی وام زۆر بێتە لا

کــــوڕیژگـــــەم ئەکـــــەم بە مـــــەلا
هەریەکن کـــا و چەت و کـــڵـــۆش
بێ جـــیـــــاوازین بۆ خـــاوەن هۆش
***

درۆ بە درۆ

ئـاغـــــــا دەتگـوت کــــــــۆڵـەوەژە
خــــــوار و ڕەش و بەگــــــرێ و تەژە
دەســـــــــــتی ڕژد و نـان نـەدەر بـوو
مـــــیـــــوان بۆ ئەو دەردی ســـــەر بوو
بـاتـووی کـــــــەر و بـایـنـجـــــــانی
لـــە نـــەزانـــی یـــەک ئـــەزانـــی
شـــاعـــیـــر شـــیـــعـــری بۆ دانابوو
بـــــەرەو ئـــــاوەژووی ڕانـــــابـــــوو:
مـــانگ لە جـــوانیت شـــەرمـــەزارە
نـانـخـــــــــــــۆرت هـــەزار هـەژارە
بـەژن و بـاڵات ســـــــــــەوڵـی تـازە
چاوت چاوی ســـــــەقــــــر و بـازە
کـــــەس لێـــتـــــان وریاتر نـیـــیـــــە
زیـرەک و زانـاتـر نـیـــــــــیــــــــــە
ئاغـــا زۆر لێی خـــۆش هات ئەمـــە
کـــەوتە بەزم و گـــەپ و گـــەمـــە
وتی: فـــەرمـــوودەت دڵ گـــیـــــرە
دەم خـــــۆشـــــانـەت هەزار لیـــــرە
***

شـــاعـــيـــر هەر مـــا و پارە نەبوو
هـــاوار نـــەبـــێ چـــارە نـــەبـــوو:
ئاغـــا لـيـــرەكـــان پێم ناگـــەن
فـەرمـووی پێم سـەيرە تێم ناگـەن؟
تـۆ دڵخـــــۆشـت كـــــردم بـە درۆ
مـنـيـش لەو مـــــــاڵـە دام بـە تـۆ
درۆمـــــــــــــان بــە زۆران داوە
دراو بــــێ نـــاوە لــــەو نـــاوە
نـــــرخـــــی درۆ هــــەر درۆيــــە
وەرامـی گـــڵـــمـــەت كــڵـــۆيە
***

بەلاف پێک نايە

پووشێ كـەوتـە سـەر مـيـزی كـەر
مـــێـــشـــوولـەيەكـی پەڕيـە ســـەر
دەيـوزانـد: گـــەمـــيـــوان خـــۆمم
مـــــــەلـەوانـی هـەزار گـــــــۆمم
لـە دەريـای بـێ بـن دەگـــــــەڕێم
نـاتـرسم گـــــەرداو بێـــــتـــــە ڕێم
كـوا (مـاجـەلان) و (دێ جـامـا)؟
كـێ ئـازايـە بـێ بـەلامـــــــــــا
(كـــريســـتـــۆڤـــەر) شـــاگـــردم بـوو
گـــەمـــيـــەكـــەشی دەسكردم بـوو
خـــۆی هەڵكێـــشـــا لەبەر خـــۆوە

تا مـــــیـــــزەکـــــەر وشک بۆوە
لە تـونیـــــان دەگـــــەڕا بێ ئاو
بڵاوەی کـــرد خـــەیاڵی خـــاو
***

وێرانەیە یان ماڵە؟

پارسەکێک خۆی کوتایە هەیوانێک
وتی: برســیم لەڕێی خــودا نانێک
خــاوەنی مــاڵ گــوتی بڕۆ نیــمــە
وتی: ســا چۆڕە ئاوێ توونیــمــە
گــوتی: ئاومــان نەمــاوە لاچۆ بڕۆ
وتی: بۆ پینە بزگـــوڕێک لە پەڕۆ
گوتی نیمە. وتی:کوتێک بەن و داو
گـوتی: بەس بای بدە خـەیاڵی خـاو
وتی: وام زانی مــــاڵە ئێــــرانە
لێم گـــــــەڕێ با بڕیمە وێرانە
من لەلام وابوو خـــاوەنی مـــاڵی!
تۆش لە وێرانە زگ ئەکـەی خـاڵی
تووڕێ هەڵبگرە داینێ ئەم پۆزە
وەرە وێکڕا بچــــــینە دەریۆزە
***

هەڵە لە چیدایە؟

یەکێ لای قازییەک شکایەتی کرد
بۆ ســمــێڵ چەوری کـووپە ڕۆنی برد
کــووپە تا مل لە مــشکی ئاخنراو

چنگە ڕۆنێک لەلای سەر و بەرچاو
نیازی پێک هات و نامەیان دایە
قازی لایە و کەسی دەڕۆست نایە
کووپە ڕۆن دەرکەوت، فڕوفێڵە
سەرەوەی ڕۆنی ڕوون و بن لێڵە
ڕایسپارد نامەکەی هەڵەی تێدا
بێنێ پاکی دەکەم پەڵەی تێدا
وتی عەرزی کەن ئەم هەڵە و پەڵەیە
نە لەلای ئێمەیە، لە کووپەڵەیە
هەر زلێکی بە چەوری دەس بڕ بێ
چاکە ورگی لە خۆڵەمێش پڕ بێ
***

سەرچاوە سوێرە

میری کۆر دیتی جل شڕێ دژوێن
میری گرتۆتە بەر بە تووک و جوێن
خوایە دەور و دووکانی وەرگێڕی
چی لەدەس نایە میری وا خوێڕی
کوڕی داڕۆغەیێکی لێی داوم
خوا هەڵێنەگری زۆری لێ کراوم
پرسی: جا مووچەخۆر بە میری چی؟
دۆ تراوە و ترش بە شیری چی؟
لە وەرام ئەو هەژارە دڵ ژیرە
وتی: زنجیرەیە و لەیەک گیرە

دەست و پێ جۆیە، مـیـرە سـەرچاوە
تامـی ئاو هەر یەکـــە لـە هەرلاوە
ئاوی کـانی کـە شـیـرن و خـۆشـە
گـەر لە ناوجـۆشـە خـۆشـە بینۆشـە
ئاوی جـۆ تاڵ و بۆگـەن و سـویرە
دیارە سـەرچاوە پیس و بێ خـێـرە
مـیـر تکاندی لە چاوی ئاوی سـوێر
مەرجە فەرموی نەمێنێ میری کوێر
***

هاواری لەسەرە

کـاروانێک شـەوێک لە چۆڵێکا
بنەیان خـست لە شـیـو و دۆڵێکا
شـەکـەتی ڕێگە بوون دەبوو بخـەون
ترسی زۆریش بـوو بـەر دزی بکـەون
بوو لەگـەڵیـان یەکـێکی پیـری هەژار
گـوتی: هەر چاروێدار و خـاوەن بار
یەکی زێـڕێک بدا بـەمـن بخـەوێ
پاسـەوانتـان دەبم تەواوی شـەوێ
دز کـە هات دەیکەمـە هەرا و هاوار
مەرجی من هەر هەرا و لە ئێوەش کار
نیـوەشـەو دز گـەیشت و مـاڵی برد
تاو هەڵات مـامـە پیـرە بانگی کـرد:
مـاڵو وێران بێ مـاڵ نەمـا ڕابن

چۆن دەزانن ئەوەند لە خـــەودابن؟
***
کـــــــە دەبـینن هـەچی بـوو دزراوە
پیـرەیان گـرت بڵێ: چە قـەومـاوە؟
وتی: هیچ نەبووە! نیـوەشـەو سێ دز
زرتەبۆز و ســـمـــێڵ فش و چاوبز
یەک جوان، یەک نێوان، یەکێکی پیر
دەس بە ڕمب و کەوان بە تیر و شیر
گەینە سەر سەرم و گـرتیـان مـشـتم
گـەر نقـەم لێ دەهات دەیان کـوشـتم
مـاڵەکـەم دانێ خـۆم بکەم ڕزگـار
وا قـــەرزداری ئێـــوەشم: هاوار
شەو لە ترسان کە نەم بوو هاوارێک
فەرموو ئێستا هەزار لە جێی جارێک
قـوولە قـوولی لەپاش گـورگ ئەمـەیە
پەژیوانی دەمی مـەرگ گـەمـەیە
***

دزی جادوو

خـــاوەنی مـــاڵ وتی بە کـــەیبـــانوو
هەست ئەکـــەم وا دزە و لەبان خـــانوو
وەرە با ڕێک بخـــەین تەڵە و داوێک
بەشکو مـــامـــدز بخـــەینە گـــەرداوێک
ژن بـەدەنـگی بـەرز کـــــە دز ئەژنەوت
پرسی: ئەم گـەنج و زێڕە چۆن دەس کـەوت؟

وتـی: نـازانـی مـن دزی جــــــــادووم؟
بۆ دزی مـــــانگەشـــــەو نەبا نەئەچووم
دوای ئـەوەی نـاوی شــــــــەولـم هـێـنـا
بـاوەشی خـــــۆم لە تـیـــــشکە وەردێنا
بـەو ترێـفــــــە ئـەچوومـــــــە ژێر بـۆ ژوور
گـــــورجیٚ دەم ئاخنـی چ تێــــــڕ و چ توور
دوو هەلـیش شـــەولم ئەگـــوت لەوســـەر
تیـشکی مـانگ سـەریەخـستـمـەوە بۆ دەر
دزە لای وابوو خــێـــوی مـــاڵ خـــەوتن
کـــــەوتە ئامـــــادەبوون لە ڕێی کــــەوتن
شــەولی گـوت لە تیــشکی مــانگ هالاّ
پشــتی کــێــشـــا بە تەخــتی ناو مــالاّ
دوانـی تێـــــلا بـەدەس لە ڕاست لە چەپ
کـــوێندەرێت دێشی دەیکوتن تەپ و ڕەپ
دزی بێ نووزە خــــــوێـن وەبان دمـــــــەوە
خـــەونی خـــۆشی ئەدین بە شـــەولمەوە
کـــــــــــــار و زانـین نـەبێ لـە ئـارادا
ســــــەد نزا و جـــــادوو بەهرەیەک نادا
***

باوکی

دوێنێ گــوێم لێ بوو ئەحــمــەقێ ئەیگوت:
بـاوەگـــــەورەم وەزیری خـــــان بـووگـــــە
گـــەرچی پێم وابوو زۆر درۆی فـــەرمـــوو

با فـــــەرز کـــــەین درێژ و پان بـووگـــــە
هیـچ کـــەست دیوە گــوو بنێــــتـــە دەمی
بێـــژێ ڕۆژێ ئەمــــیـــــچــــە نان بووگـــە
***

لە مەرد ئەگەڕێ

فـــــــەیلەســــــووفێ هەبوو لە یۆنانا
ڕۆژ چرای هەڵ دەگــــــرت بە کــــــۆڵانا
دەگـــــەڕا درز و قـــــوژبنی عــــــەرزی
وەک یەکـــێک ون بکا بە شــــەو دەرزی
تازە لاوێک بە گـــــاڵتــــــە پرسی لێی
مــامـــە بە چرا و بە ڕۆژ لە چی دەگـــەڕێی
گـــوتی: ڕۆڵەم بە خــــۆم و بە چراکــــەم
دەگــــەڕێم بەشکە مــــەردێ پەیداکـــــەم
***

ژن و سەماوەر

ژنەکی کــــــۆر لە گــــــوندی لۆلان بوو
دوورە دیدە و هەتا بڵـــــێی جــــوان بوو
ســـۆفـیـــیــەکی شـێخ ڕەشـیـــدی لۆلانی
ڕۆژێ لای شـــــێخ بە دەرفــــــەتی زانی
وتی: گـــــەرمن لە خــــۆمی مـــارە بکەم
ســــوێند ئەخـــۆم دەردی چاوی چارە بکەم
ســــیــــــــە ســــۆفی ژنەی لە باری برد
نە بژیشکێکی دی و نە چاری کـــــــرد
شــێخ وتی: ســوێندی سـۆفی بە درۆ بوو

گــوتی: ســـووچی ســـەمـــاوەری تۆ بوو
ئاگـری کـۆر ببـوو نە خـوست و نە هەست
چاپەزت هاتە پێش و شـیـــشی بە دەست
لینگی ڕاکـــرد و خـــۆشی ڕاکـــێـــشـــا
لە کـــونی خـــوارەوەی پیـــا کـــێـــشـــا
چاوەکـــــانی گـــەشـــاوە هاتەوە دەنگ
ڕەژوە ڕەش بوونەوە بە ســــــوورە پەرەنگ
مـن وتم ژن ســــــەمــــــاوەرە و کـــــوێرە
چاپەزی پێ دەوێ و بە شـــیش فـــێـــرە
هێند خـەریک بووم تیـا چەمـا شـیـشم
وەخــــتــــە کــــوێرایی دایە چاویشم
***

ئەوینی گەورە

چی زۆر بە نرخـــــە و مـن شکی ئەبەم
نیـــشــتـمـــان بە دڵ پێـشکەشـتی ئەکـەم
مـن ئەویـنـی وام بـۆت کـــــــەوتـۆتـە دڵ
ئاواڵمـــــە کـــاتێ دەشکەومــــە بن گڵ
ئەوینێ هەرگــــیـــز ناکــا پرســـیـــار
تاقی کـــەرەوە جـــارێک نا ســـەد جـــار
ئـەویـنـێ هەرچی تـۆ بڵـــــێـی دەوێرێ
زۆر ئـامــــــادەیە نرخی بژمـــــێــــرێ
ئـەوینێک هەرچی هەسی زۆر و کـــــەم
دەڵێ ئامــــادەم قـــوربانتی دەکـــــەم
***

چاکە لەگەڵ خراپان

ڕۆژێ دووپشکێ کـــەوتبـــووە نـاو ئـاو
بێ هێـــز و دامـــاو وەک نیـــوە خنکاو
ڕەقـــــێکی ئاوێ بەزەی پـێـــدا هـات
ویســــتی لە مــــردن ڕزگـــاری بکات
ســـواری پشــتی کــرد چوونە ئیـــشکانی
دووپشـک هەڵـی بە دەرفــــــەت زانـی
گـــوتی: لە مـــردن کـــردت ڕزگـــارم
تـا دەمــــــرم بۆ تۆ ســــوپاسگوزارم
کلکی درێژ کـــــرد نـایە نـاو دەســــتی
گـــوایا بۆ ســـوپاس دەربـبـــڕێ هەســـتی
ڕەقـــەش بە پەنجـەی ســەر کلکی کـوشی
بـە پـێـــــــــوەدانـێـک داتـۆڵا لـەشـی
چزووی ژەهراوی هەر گـــەیشـــتـــە لەش
ڕۆژی ڕووناکی لێ بوو بە شــــــەوڕەش
وڕێنەی دەکـــــرد لە گــــیـــــانەڵا وا
بۆ پیـــاوەتیم کـــرد لەگـــەڵ ناپیـــاوا؟
***

مشک و مێروو

مـــشکێ وامی کــرد گــەنم لە مــێــروو
زســــتـــــانی ڕابرد تـێـــر و بە ئێـــروو
هاوین کــە مــێـــروو چوو داوای لێ کــرد
ســەد جـــوێنی پێ دا هەروا وای پێ کــرد

وتی: باریکی سەرزلی قون خڕ
بێم بە گازێکم بتکەم شڕ و وڕ؟
چ ڕێت دەکەوێ گەنمت لای من بێ
من کەی وام لێ هات مێروو تای من بێ؟
مێرووی بەستەزمان چوە لای گورپەبۆر
گوتی خاوەن زۆر گورپەی مشک خۆر
پیاوەتیم لەگەڵ پێ نەزانان کرد
سووک باریم لەڕووی گران جانان کرد
پشیلە فەرمووی من لە گەڵتا دێم
تێی دەگەیێنم ئەو کێیە و من کێم؟
مێروو لای مشک دایکوتا سڵاو
مشک تووڕە بوو، پشی گوتی میاو
وتی: ئەز گوری، دەسەرت گەڕێم
وا چەند لەمێژە لە ڕبە ئەگەڕێم
بۆ خۆم بە کوڵم بۆت ئەهێنمەوە
قورسە پارسەنگت بۆ ئەخوێنمەوە
نەرمی تێناگا سپلەی بێ ئەمەک
دەبێ نەرمی کەی بە زۆری کوتەک
***

کرمی ناوخۆ

چڵێک مالۆچە لە دار بی هاڵا
ڕۆژێک لە گەڵیا دەی کرد سکاڵا
ئاواڵ! بۆ کزی بۆ ڕەنگت زەردە؟

نە تینووی ئاوی، نە جـێگەت بەردە
بیـــــور نـاتبـــــڕێ لە چی دەپرسی
لە کـــڕووســــینەوەی بزن ئەترسی؟
بەرز و ئەســـتـــووری ڕەگت کـوتاوە
دژی و کـــــەنەفــــتـی بنێـــــرە لاوە
بـڕوانـە مـنـی بـاریـک و بـێ تـێن
هەروا هەڵدەچم گـــەڵا تورت و شێن
ڕێگەی پایزی مـــەرگم لە پێـــشـــە
هێـشـتـا وەکـو تو نیـمـە ئەندێشـە
***
بە هەناســـەیەک ســـەری دار لەری
قرچەی لە دڵ هات چەند گەڵای وەری
گوتی: ئاودەنگی شۆخ و شەنگی من
لاوێـنـەرەوەی دڵـی تـەنـگـی مـن
ژانم گـــــــرانە و نـاســــــۆرم زۆرە
دار کــــە دەقـــەڵـشێ لە دارە هۆرە
کـرمم تێ دایە و ئەویش لە خـۆمـە
لە کـــــرتاندنی ڕاهێڵ و پـۆمــــە
هەر دارێ کـــرمی لەناو خـــۆی دایە
دەشکێ و دەکـەوێ بە سـووکـە بایە
***

پشـوو درێژ

کەرێکی نەخۆش خەریک بوو دەمرد
بەشـــدار لە دیاری چاوێری دەکـــرد

دەیگوت بتۆپی گۆشتەکەی دەخۆم
سەگ دەیگرنەوە ئەگەر من بڕۆم!
لە کەر گران هات دیمەنی گەماڵ
وتی: چوارپێ بەگ تۆ بچۆوە ماڵ
من تیرەی کەرم زۆر گیان لە سنگم
فریوت نەدا هەناسەی تەنگم
هێشتا بۆ مردن دوو مانگم ماوە
سەگ زۆر لە سەرخۆ وەرامی داوە:
منیش نەتەوەی پشوو درێژم
وا لێرەم هەتا گۆشتت ئەچێژم
***

جێ ژووان

ڕاوکەر لە ڕاوا لە دەشت و دەردا
دوو ڕێویان هەستاند تاژیان تێ بەردا
مێ بە نێری گوت: با جوێ بینەوە
جێگایەک دانێ تۆ ببینەوە
وتی بە سەرچاو، منیش پێم خۆشە
جێ ژووانمان دەزگای کەوڵ فرۆشە
***

ئایەتی گۆپاڵ

بۆ سەفەر ئەچوو مەلای مەزموورە
دەشیگوت ڕێگام گوندێکی دوورە
ژنەکەی وتی ئایەتەل کورسی

بۆ تۆ زۆر باشــە لە ســەگ دەترسی
ئەگـــەر بۆت هاتن بۆیان بخـــوێنە
گـــوتی: عـــافـــرەتێ بەسم بدوێنە
ســـەگـــەلی لادێ نەخـــوێندەوارە
لە قـــورعـــان ناگـــا چارە هەر دارە
سـوورەی گـۆپاڵـیـان لەسـەر دەخـوێنم
ئەگـەر تێم نەگـەن دەمـیـان دەشکێنم
***

بایەک

یەکێ لە برســان نەک فــێـڵ بازانە
لە جــێــیــەک دزی مــســتێ ڕازانە
خـــاوەن ڕازانە بە کـــاریان زانی
بە دار و قـامـچی بەربوونە گـیـانی
کـابرا شل و کـوت بەسەد کەوت و ڕەوت
ژان لەلەش، لەزگ خۆی کـوتا مـزگـەوت
ناڵە و هاواری خـــســـتـــە هەر لایە
بژیشـکێ گـــوتی: دەرمـــانت بایە
ڕازانـە بـایـە بـە بـا دەر کـــــــــردن
ڕزگـــاریت دەبێ لە چنگی مـــــردن
نـەخـــــۆش دەتلاوە بـە ئاوات بـاوە
تـا فـــــــەرداهـی ڕۆژ هـەر دەپاڕاوە
نـــزای نـــاڕەوا بـــای دەر نـــەهـــێـــنـــا
بە ناهومـــێـــدی ســـەری هەڵێنا

گــوتی: خــودایە وا دیارە دەمــــرم
بـۆ ئـاواتــێ تـر داوێـنـت دەگــــــــرم
لە پاش مــــردنم بەهەشــــتم دەرێ
هۆری و هەنگوین و ئاوی کەوسەرێ!
یەکێ ئەمـەی بیـست لێی هاتە وتار
گـوتی: هەی گـێـژی زۆر بێـژی لاسـار
لێی پاڕایەوە ســەر لەبەر شـــەوێ
تری نەدایەی بە هەشــــتت دەوێ؟
کـــەسێ بۆ بـایـەک دەنگت نـەیگاتێ
هۆری و هـەنـگـویـنـت چلۆن دەداتێ؟
***

ڕێوی و کەڵەشێر

ڕێوییــــەک دەگــەڕا مـــڵــومــــۆی دەکــرد
هەر چاوەنـۆڕی ڕۆزیـی خـــــۆی دەکـــــــرد
کــەڵەشــێــری ســوور دوور هاتە بەرچاو
پاش چاک و چۆنی و ڕۆژباش و ســــڵاو
پـێی وت: بـەهـەشـــــتی بـاوکت برام بـوو
یـان مـن لای ئـەو بـووم یـان ئـەو لـە لام بـوو
دەنـگ خــۆشی وەک ئەو کــوا دەبێــتــەوە
هیچ کـــەڵەبابێک جــێی ناگــرێتـــەوە
کــــەڵەشـــــێـــــر وتی: ڕێوی چە ئێـــژی
خـۆت هەڵە ئەکـەی یان گـێل و گـێـژی؟
ئاواز خــــۆشـــــتـــــرم گــــەلێ لە باوە

ناوبانگی دەنگم گەیوەتە لاوە
چاوی قووچاند و باڵی پێکادا
ڕێوی بە قەپێک کرکرەی بادا
بردی و قیراندی و پێی زانی خێوی
سەگەلی بەردا شوێن پیرە ڕێوی
کەڵەشێر وتی: ئەگەر دەتەوێ
چیدی گەماڵ گەل وەدووت نەکەوێ
بێژە وەخێوم با دڵنیا بێ
بۆخۆی پێی خۆشە لەگەڵ منا بێ
ڕێوی بۆ وتار دەمی کەوتە کار
کەڵەشێر بەغار پەڕیە مازودار
ڕێوی بانگی کرد: بەڵام لە زارێ
بە بێ کات جارێ هاتە وتارێ
کەڵەباب گوتی: با کوێر بێ چاوێک
لە ڕووی دوژمنان لێک نرێ تاوێک
***

ڕەقە و مراوی

جووتێک مراوی ساڵێ لە چۆڵێک
هێلانەیان بوو لە نزیک گۆلێک
ڕەقێک بۆیان بوو بە دراوسێ ماڵ
زۆری پێ نەچوو زۆر بوون بە هاواڵ
کاسە جیرانیان بۆ یەکتر ئەبرد
شەو و ڕۆژ یاریی یەکتریان ئەکرد

ئەوان لەسەر باڵ دەیانکرد سەیران
ڕەقە لەبەرماڵ دەبووە پاسەوان
زستان خۆی نواند بەڕووی تاڵ و مۆن
باڵدار ناچار بوون بۆ گەرمێن بڕۆن
ڕەقە دەستی کرد بە شین و گریان
جەرگی ئاسنی بۆ دەبوو بریان:
سەر سەوزی ڕەنگین بورچینی نەشمیل
لە دەوری ئێوە دەگرم دیق و سیل
وەک باوکی وسوو مەمکەن پیر و کوێر
منیش هەڵگرن دێمە گەرمەسێر
ڕەقە گازی گرت لە دارێکی سووک
هەردوو سەریان گرت باڵدار بە دندووک
فڕین لە دەشتان لە چیا و نوالآن
چاویان پێ کەوتن ژن و منالآن
وتیان: مراوی چەند بە فریوە
ڕەقەی هەژاریان بەدار دزیوە
ڕەقەی ڕق هەستاو لەم گفتوگۆیە
زاری کردەوە و گوتی: درۆیە
ئیتر سەرەوژێر بۆی هاتە خواریٚ
کەوتە نزاریٚ ناو بەرد و داریٚ
خوێنت هەڵ نەچێ بەگفتی بەدکار
نهێنیی دڵت مەهێنە سەرزار
***

مێشک و دڵی نییە

شـــێـــرێک نەخـــۆش بوو ژان لەدڵ و ســـەر
وتیـــان دەرمـــانن مـــێـــشک و دڵی کـــەر
وتـی بـە ڕێوی: کـــــــەرێک پـەیداکـــــــە
بەشم مـــێـــشک و دڵ بەشت کـــەلاکـــە
ڕێوی چووە لای کـــەر گـــوتی: کـــەری ژیر
وەرە بـۆ لای شـــــێـــــر دەتـکا بە وەزیـر
کـــــەوتە دووی ڕێوی دڵخـــــۆش دەیزەڕاند
شــــێـــــر لێی ڕاپەڕی ملی تێک شکاند.
گـــــوتی: من دەڕۆم دەست و پەل دەشــــۆم
چاوەنۆڕی تۆم مـــێـــشک و دڵ بخـــۆم.
ڕێوی بە هەڵپـەیێک مـێـشک و دڵی خـوارد
خۆی لە شێـرە بوارد تا شـێـر لە دووی نارد
کـوانێ مـێـشک و دڵ؟ خـۆ نەیبـو پاشـا!
ســـەیرە و تەمـــاشـــا! خـــۆم دیم لە لاشـــا
پاشــام ئەگـــەر کـــەر مـــێـــشک و دڵی با
دەبوو فــــیـکی خــــۆی زوو بزانیــــبــــا
کـــەر و وەزیری؟ کێ بیـــســـــتـــوویەتی؟
من ئێـــــژم نەیبـــــوو، ئێـــــژی بوویەتی!
شـێـر فـەرمـووی: کـەرێک بەخـۆی نەزانێ
ڕێوی ڕاست ئەکـا مـێـشک و دڵ کـوانێ؟

***

قەل و کەو

کـــــەو قنەی دەکـــــرد لەو بەر پەســـــارە
لەقـــەل شـــــیـــــرن هات ئەو لەنجـــەولارە
بێ خــــۆراک و خـــەو بە ڕۆژ و بە شـــــەو
دەکـــەوتە شـــوێن کـــەو فـــێـــربێ ڕەوتی ئەو
وەک کـــەو فـــێـــر نەبوو چی کـــرد و کـــۆشی
لە بیـــــــری چۆوە ڕەوتەکـــــــەی خـــــۆشی
زۆر کـــــەس لە ئێـــــمـــــەش بۆ لاســـــای لاوە
وەک ئـەو قــــــــــالاوە دژ و دامــــــــــاوە

***

کەر بۆ سەر زەماوەند

کـــەریان بانگ دەکـــرد بێـــتـــە ســـەر شـــایی
کـــــــەر هاواری کـــــــرد: مـــــــاڵی وێرانم
وا هـەڵ نـاپەڕم ســـــــــــــەرچۆپیـم دەنـێ
گـــۆرانی خـــۆشـــیش کـــەمـــتـــر دەزانم
بـەخــــــوا دەترسم بمکەن بە ئاوکـــــێش
یان باراشی باش بێـــــتـــــە ســـــەرشـــــانم

***

خیگە بەری نادا

دوو ڕاوکـــەر لەچەم دیتـــیـــان خـــیگەیەک
یەک خـــــۆی تێ هاویشت تا دەری بێنێ
خـــیگە ورچێک بوو کـــابرای ڕێک گـــوشی
خـــــەریک بوو بە زۆر پشـــــتی بشکێنێ
ئەمــــــیــــــان بانگی کـــــرد: برا بەری دە

خیگە دۆشاوێک هێندە ناهێنێ
گوتی: من هەر زوو خیگەم بەرداوە
ئەو من بەرنادا وا دەمخنکێنێ
* * *

گورگ و بەرخ

گورگێ خوێناوی پەل دەشواتەوە
بەرخێک لەبەر ئەو ئاو دەخواتەوە
گورگ بانگی کرد: لێم شلوێ مەکە
تووڕەم لەو فیزەت زۆریم لێ مەکە
وتی: گورگاغا تۆی لەسەرووی من
لێخناوی تۆیە دێتە گەرووی من
گوتی: دەردەکەی پێرار بەهارە
ئێستاش لە شاخت لەشم زامارە
وتی: من ئەمساڵ زاوم لە مەڕێک
تۆ لە بەهانەی پێم بکەی گەڕێک
گوتی: جوێن دەدەی کۆنە دوژمنم
دیارە پێت وایە من درۆزنم
تۆ تاوانباری گۆڕت خواردنە
بەهرەت بۆ نادا ئەم خۆ بواردنە
لەچەنگی گورگا بەرخ هەڵدڕا
ئاوی چەم دەیگوت لەگەڵ خوڕخوڕا:
کەی دەبڕێتەوە بیانووی زۆرداران!
کێیە وەدەنگ بێ لەسەر هەژاران!
* * *

کەر و کەوڵەشێر

کەرێک لەناو پووش لە لێژ و زەنوێر
توشی بوو بە تووش کەوڵی شێری نێر
کەوڵی کردە بەر هاتەوە مالان
چۆڵیان گرتە بەر ژن و منالان
کەس نەما لە گوند هەر یەک بە لایە
ڕادەکەن بە توند شێرە و بەلایە
کەر کەوتە گەشکە گوتی سامەوە
کوا تێر و ڕەشکە بێن بەلامەوە
دەیان درێنم دەیان چڕێنم
چنگاڵ بە خوێنم مرۆ گوڕێنم
کەڵ دەترسێنم ڕەنگم ڕەنگی شێر
با بشنەرێنم بەو دەنگی دلێر
لەسەر سم سەما بە جیفرک دان
بە یادی کەما دایگرتە بەندان
شیو و دۆڵ و دەر دەنگی دایەوە
زەڕەی شینەکەر زوو ناسرایەوە
کەوڵەشێر کرا لوڕ و جل و بەڕ
سەر پشتی خرا باراشی زمهەڕ
دەیکرد وتوویژ لەو سەر ڕێبازە
کە نابێ بەشێر بە بەرگی تازە

***

قەل و بولبول

جارێک بولبولێک لەگەڵ قەلی ڕەش
لەناو ڕکەیەک کرانە هاوبەش
بولبول دەگریا بە بانگ و هاوار
چۆن بوومە یاری هاوسای نالەبار!
بولبول لەگەڵ قەل چۆن ڕێک ئەکەوێ
من گوڵ پەرستم ئەو لاکی دەوێ
جێی من دەبوایە لەناو چیمەن با
بەرچاوم جوانتر چاوگە و دیمەن با
لەگەڵ بولبولان لەسایەی چڵان
بمانخوێندایە بەرەو ڕووی گوڵان
چاوبڕکێنەم با دەگەڵ گوڵی ئاڵ
کەی دەهاتە بیر ئەم ژیانی تاڵ؟
چاوم هەڵدێنم ڕووڕەش دیمەنە
چۆنی بدوێنم دەمی بۆگەنە
گەردوون کردوتم لە ژین هەراسان
دەسا بمدەیە مەرگێ بەهاسان

***

قالاّ و لە بولبول پتر پەشێو بوو
لە بەر چاوی ئەو بولبول دزێو بوو
دەیوت خودایە گوناهم چی بوو
گۆشتی کەرەکەی عیسام دزیبوو؟
کەوتوومە زیندان لەگەڵ ئەم چووکە

ئەو چەقـــەســـرۆیە ئەو هەرزە و ســـووکـــە
لـــەو چـــەنـــەبـــازە، لـــەو هـــەڵـــەوەڕە
مـێـشـک و سـەر گـێـژە گـوێم کپ و کـەڕە
دڵـداری گـــــــوڵـە کــــــــڕیـاری بـۆنـە
زامـی پـشـــــــتـی کـــــــەر نـازانـێ چـۆنـە
چـــارەم ڕەش بـــووە وەک پـــەڕوبـــاڵـــم
لـەو ســــــــاوە بـولـبــــــــول بـۆتـە هەواڵـم
ئاخ بۆ ئەو ڕۆژەی منی شـــۆخ و شـــەنگ
لەگـەڵ چەند قـــەلـی هاودەنگ و هاوڕەنگ
لـەنـاو دێـبـــــــــــەران لـە دەشـت و دەران
قـــڕقـــڕمـــان دەکـــرد لە دەوری کـــەران
چـارەم لـە چـارەی بـولـبـــــــــــولان نـایـە
زۆر پیس پێـــوەبووم، مـــەرگـــێک خـودایە
ســــــــەیرە لـەو دنـیـــــــا پـان و بـەریـنـە
هەرکـــەس کـــاری خـــۆی لەلا شـــیـــرینە
***

گریان نەک نان

ســـــەگێ لە چۆڵێ خـــەریک بوو دەمـــرد
خـــێـــوی بە ڕۆڕۆ شـــیـــوەنی دەکـــرد
ڕێبـــوارێ پرسی: گـــریان و بۆ ســـەگ؟
گــوتی مــەڵێ ســەگ، برای بە ئەمــەگ
بـڕبڕەی پـشـت و یـاری گـــــیـــــانیـم بـوو
مـــایەی دڵخـــۆشی و کـــامـــرانیم بوو

پاسداری ڕەز و پارێزگاری ڕەز
خۆش بەز و بەلەز دەم گەرم و بەگەز
گورگ لە ڕووی ئەو وەک کەوی کولێو
بۆ ورچ ئەچوو وەک گورپە بۆ پیو
ئێستا دەبینم لە برسا دەمرێ
دڵ بەبێ گریان چۆن ئۆقرە دەگرێ؟
پرسی: چیت پێیە کۆڵت گرانە؟
وتی: تێشومە و هەنبانە نانە
گوتی: ناوت نا برای هاوپشتت
نان بە کۆڵتەوە و لە برسان کوشتت؟
گوتی: دۆستیمان هەرچەند بە هێزە
گەرمە و بەکێشە و بەپشت و پێزە
بەڵام تا ئەوجێ نەوینە هاواڵ
لەتۆشەی خۆشم بەشدار بێ گەماڵ
بۆ گریان و شین گەلێ ئامادەم
بێتە باری نان تیکەیەک نادەم

***

بیخە زمانم

سوارێک ڕادەبرد لەکوێرە دێیەک
پیسکەیەک گوتی: ببە میوانم
گورجێ دابەزی و پرسی: ئەسپەکەم
لەکوێ وەبەستم: ماڵت نازانم

گوتی نەمزانی گوێت هێندە سووکە
من پەشیمانم، بیخە زمانم
***

لە بەهاری نەهاتوو

لاوە دۆمێک بوو مێردی دووژنە
یەک ناوی: نارێ، ئەویتر: شنە
زستان بوو، دەیگوت: ئەمساڵ بەهارێ
دوو کەوان دەگرم بۆ شنە و نارێ
بوو بە شەڕەژن لەسەر کەوی نێر
ئەو دەیگوت بۆ من ئەم ئەیوت نەخێر
یەکتریان شێلا بە پێلەقە و پێ
هاواریان دەکرد زار و زیچی دێ:
نە بەهار هەیە و نە کەو گیراوە
قژی دۆمەژن گشتی رناوە!
زۆر لاوە کوردیش وەک ژنی لاوە
شەڕیانە و هێشتا کەو بە چیاوە
***

تووتیی کەچەڵ

تووتییەکی هەبوو وردە فرۆشێک
چلۆن پیتۆڵێک؟ چۆن قسە خۆشێک؟
لەبەر گەپجاڕی و گاڵتەی ئەو مەلە
کڕیار کۆمەڵ و کابرا بە پەلە
ڕێی دەستی نەبوو سەری بوخرێنێ
دراو بستێنێ و فرۆشراو بێنێ

ڕۆژێ مـــام دەروێش چوو بۆ مـــزگـــەوت
گـــورپەیەک ڕێگەی لە دووکـــان کـــەوت
کـــەڵپی چیـــڕ کـــردن لە تووتی خـــواردن
تـووتـی ڕاپـەڕی بـۆ خـــــۆ وەشـــــاردن
بـاز لـە پـشـــــیـلـە و لـە تـووتـی فـــــڕە
ڕژایـە ســــــەریەک شـــــاتـاڵ و شـــــڕە
شـــــووشـــــە ڕۆن بادام داکـــــەوت و پڕژا
ڕۆن بـادام بـەســــــــــەر گـــــــرار دا ڕژا
خـــــاوەن هاتـەوە ســـــەر مـــــاڵی وێران
پـەل و پـلاری داوێـشـت وەک کـــــــوێـران
چەپۆکـــــێـکی دا لـەســــــەری تـووتـی
تووکی لێ وەری و ســـەر، مـــا بەڕووتی
مـــــات و کـــــڕ وکپ دەمـی پـێـکـادا
کـــۆمـــــای کـــڕیاریش لە کـــابرای لادا
ئەهاتن تا گـــوێ لە قـــســـەی خـــۆش بگرن
ئێـــســـــتـــا بۆچیـــانە دەروێشی ورگن
خـێـــو کـــە تووشی هات بازاڕی کـەســـاد
پـەژیوان بـبـــــوو کـــــەوتـە خـــــوداداد
دەپـــــاڕایــــــەوە بـــــەنـــــاڵـــــە و ڕۆڕۆ
بەڵکو مـەل دیسـان بێـتـە گـفـتـوگـۆ
هـیـچ بـەهرەی نـەمـــــا نـزای زمـــــانـی
نـاچار گـــــایـەکی کـــــردە قـــــوربـانـی
بەناو باژێڕدا گـــەڕا و بـانگی هێـــشت:

هەرکــەس هەژارە بابێــتــە ســەر چێــشت
کـــــۆبۆوە گـــــەلێک تـەنبـــــەڵ و ڕووتەڵ
تووتیـــیـــەکی دیت وەکــو خــۆی کــەچەڵ
بانگی کــرد خــالۆکێ لێی دای بەمــشت
تـۆش دیـارە وەک مـن ڕۆن بـادامـت ڕشت
تـووتی کـــــەوتـەوە وتـار وەک جـــــاران
ئەمــەش بوو بە پەند لە جـەرگــەی یاران:
هەربیـــر لە خـــۆبە هەرکــەس داخـــێـــوێ
لە هەنبـــانەی خـــۆی گـــوێزان دەپێـــوێ
***

ورچی نەکوژراو مەفرۆشە

دوو کــەسی ڕاوکـــەر چووبوونە جـــەنگەڵ
یەکێ ترســـــەنۆک، یەکــــێکی تەنبـــــەڵ
ترســــەنۆک وتی: ورچێ ڕاو ئـەکـــــەین
های کــەوڵی ورچ لە شـــار قـــاو ئەکـــەین
بـە نـرخی ورچە زۆر کــــــوتـاڵ ئەکــــــڕم
بۆ تۆش کـــراســـێک لە جـــاو دائەدڕم!
ورچێک دەرکـــــەوت لـە ســـــای نـزارێ
ترســـەنۆک ڕای کـــرد پەڕیە ســـەر دارێ
تـەنبـــەڵ لێی کـــەوت وات ئەزانی مــــرد
ورچەی هـاتەســــەر بۆنی پێــــوە کـــــرد
بە مـردووی زانی و هێـشــتی بێ گـێـچـەڵ
کــابرای لە ســەردار گــوتی بە تەنبــەڵ:

ورچە چی ئەگـــوت؟ بەخـــوا زۆر ترســـام
وتـــی: دوو پـــەنـــدی زۆر بـــاشـــی دادام
لەگـــەڵ ترســـەنۆک مـــەبە بە هاوکـــار
تۆ بەجێ دێڵێ و خـــۆی دەچێتـــە ســـەر دار
دۆشت پێ خـــۆش بێ بەران مـــەدۆشـــە
ورچی نەکـــوژراو پێـــســـتی مـــەفـــرۆشـــە
***

دۆستی نەزان

باغـــەوانێکی پیـــری کـــۆنەســـاڵ
لەگـــــەڵ ورچێکا ببـــــوونە هاواڵ
دۆســـتی یەکـــتـــر بوون بەدڵ و بەگـــیـــان
هیچ ســـات و کـــاتێ بێ یەک نەدەژیان
لە گـــوێز لە ترێ لە دانە و هێـــشـــوو
بۆ مـــام ورچ بوو نۆبەرەی پێـــشـــوو
ورچەش زۆر بەدڵ خـــزمـــەتی دەکـــرد
هەرکـــــارێک هەبا بەرێوەی دەبرد
داری دەتەکـــــانـد ترێی ئەچنـی
چنگاڵی چەک بوون لە ڕووی دوژمنی
بە ڕۆژ کـــارکـــەر و پاســـەوان بەشـــەو
باخـــەوان بێ خـــەم چاوی ئەچوە خـــەو
***
ڕۆژێکی هاوین باخـــەوانی پیـــــر
خـــەوتبـــوو لە بن دارێکی هەنجـــیـــر
ورچە لە تەکـــیـــا هەڵتـــروشکا بوو

مێش دەرکرانی پێ سپێرابوو
ئەو ڕۆژە وای کرد هروژمی مێشان
بۆ ورچە ببووە مایەی سەرئێشان
ویستی بە جارێک قڕیان تێ کەوێ
تا دۆستی بەڕێز خەوی لێ کەوێ
گاشێکی هەڵگرت بەهەموو توانا
بە بێ سێ و دوو دای بە مێشانا
لەگەڵ مێش کوشتن کابراشی جنی
دۆستایەتیەکەی بوو بە دوژمنی
دۆستت نەزان بێ لە بەری هەڵێ
ڕووڕەشی لەدووە ماچی مەنجەڵێ

***

کەر بە لاحەول ناژی

دەروێشی شڕ و کەرێکی لاواز
شەکەت لە نشێو، ماندوو لە هەوراز
شەو داهات لای دا لە خانەقایەک
لە سۆفی پرسی: بۆ کەر جێگایەک
گوتی: ماشەڵڵا دەروێش چ ژیری!
لە بیرت نەچێ میوانی پیری
زۆرزۆر خۆشهاتی جێگات لەسەرسەر
بێ خەم، لە سەر من دابین بوونی کەر
وتی: سا توخوا بیبە سەر ئاوێ
ئەی سوبحانەڵڵا دەروێش پێی ناوێ
سۆفی گیان کاشی بۆ دانێ کەمێ

ئەستەغفیروڵڵا جۆشی ئەدەمێ
پەینی وشکیشی بەرپێ ئەرێژی؟
لاحەولەوەلا، دەروێش چ گێژی!
خانەقای شێخە و جێگەی ئیللەڵڵا
تاقەتی ئەکەم، مەیکە بەهەڵڵا

***

دەروێش پڕخەی بوو بەدرێژایی شەو
سۆفی و کەر و کا و جۆی دەهاتە خەو
بەیانی دیتی: کەر هەر بەجلە
سەر تا پای نوقمی ڕیخاوی شلە
لە برسان سنگ و گوریس ئەجاوێ
نە سۆفی دیوە و نە کا و نە ئاوێ!
کەری وەدەرنا بە پاڵەپەستۆ
جار بەپاش دادێ جار بەسەر ئەستۆ
گوتیان: مام دەروێش کەر چی بەڵایە
وتی: بێ هێزی سوبحانەڵڵایە
درێژاییی شەو هەر ئیلەڵڵای خوارد
سۆفی سەوەیەک ماشەڵڵای بۆ نارد
کەرێ هەمو شەو لاحەولێ بادا
پێو سەیر نەبێ گەر بێ بەلادا

***

ئەگەر

ئەگەر گوڕپەبۆر باڵی لێ بڕوێ
دەنگی بولبولان نایەتە بەر گوێ

گەر بدریٚ بە کەر دوو شاخی گامێش
هیچ کەس ناتوانیٚ لێی بچێتە پێش
***

ژوانێکی دوور

شـێـخـۆنادۆ ناو، زورِنا ژەنی پیـر
جـەفـەنگبـاز و ژیر دەژیا لە جـزیر
شێخێک پێی دەڵێ: زورِنا بەس لێدە
لە سـەر مـردنی گـاڵتـە فـرِێدە
وەرە تەکـیـەکـەم رِیشت بەردەوە
پەژیوان بەوە لە گـشت کـردەوە
من شێخم مەلام سەیدم حەجم هەشت
ناڵێم پێم دەکـریٚ بت بەمـە بەهەشت
بە بیٚ تۆش ناچم. شێخۆ پیٚ کەنی
رِووی کـردە شـێخ و گـوتی: ئەزبەنی
من شـێـخـۆنادۆم نە رِۆژوو، نە نـوێژ
جـارجـار زورِناژەن، گـا گـۆرانی بێـژ
وەک خۆم حەنەک چی کەسی دیکەنین
مـردووی گـۆرِسـتـان دێنمـە پێکەنین
ژیان شـیـرینە جـیـهـان زۆر خـۆشـە
بە پووش و کـلـۆش خـۆت دامـەپۆشـە
گـەر بەمن دەکـەی شـاڵەکـەت باویٚ
رِێشت بتـاشـە داوت پیٚ ناویٚ
لە دەروێش گـرتن پەشـیـمـان بەوە

زوڕنایەک بکڕە و ڕەگـەڵ من کـەوە
فــێــرە زوڕنابە لای لەتۆی کــوڕم
ئەو ڕاسـتـە کـوڕمـە تۆش دەبیـە زڕم
نالـێم پێم دەکـرێ دەوڵەمـەندت کـەم
بـەڵام بـڕیـاربـێ هـەتـا ئـەمـن هـەم
بـۆ هـیـچ ئـاهـەنـگـێ بـەبێ تـۆ نـاڕۆم
لە دراوی شاباش بەشداربە وەک خۆم
ژوانی گـفـتـی تۆ سـەد هەزار سـاڵە
زوڕنای من ئێـسـتـا لەسەر هەرزاڵە
***

ورگە مەڕ

شێخۆ، لە شێخێک دەپرسێ: مـامـە
بۆ دەف ڕەوایە و دەهۆڵ حــەرامــە؟
پێـسـتی هەردوکـیـان هەر ورگە مـەڕە
هێن دەهۆڵ قــەڵەو هی دەفــە لەڕە
شــێخ گــوتـی: چونکو دەفــە بڵاوە
دەهۆڵ گـــیـــراوە، پیس و گـــلاوە!
وتی: ئەی چۆنی بۆ شـووتی و کـفـتـە
گـفـتت چ تفـتـە؟ نان خـۆری مـفـتـە!
***

هەڵەی زمان

ساڵێک لە دێیـەک کۆلکە فـەقێیـەک
لەناو کـتـێـبـێک دیتی لە جێیـەک:
دەڵێ شـێخ فـەرمـووی هەتا هەتایە

پێستی سەگ پیسە و دەباغی نایە
ئەمــەی هەژ نۆ جــار پاتە کــردەوە
پاش ڕەوان کــردن ئاوای خــوێندەوە:
ســەگ فــەرمــوویەتی هەتا هەتایە
پێســتی پیسی شێخ دەباغی نایە
***

شۆربا و پشکەڵ

دەروێش لای مەلا وتی پیس قەوما
شۆربا و پشکەڵم دەخوارد لە خەوما
دابــۆم بــڕوانــە و بــۆم لــێــک دەرەوە
ئەو خــەونی ناخــۆش چی بە بەرەوە؟
گوتی: بیست قۆشەم دەیە پێت دەڵێم
وتــی ڕێــم بــەردە لــە بــەرت هــەڵــێم
چۆن بوویتە مەلا بەومێشکی وشکەڵ
مــن دراوم بــا چــم بــوو لــە پــشــکــەڵ
پشکەڵ خــۆر نەبووم قــۆشــە وا زۆربا
مــشــتــە مــاشــێکم دەکــردە شــۆربا
***

لەچەر و تاژی

ســەیرە لەچەری ڕژدی دەس قــووچاو
دراو کــۆدەکــا و نــایخــوا تا دەمــرێ
لێم بۆتە تاژی بۆخــۆی برســیــیــە
کەچی کەروێشک بۆ خەڵکی ئەگرێ
***

له دڵی نەداوە

شێـخـێک بۆ ژنان ئامـۆژگـاری بێـژ
هەرای بوو لە مەڕ دروستیی دەسنوێژ
دەیگوت: تووکەبەر ون کـا دەنکەجـۆ
لەش پیسـە و نوێژتان دەڕوا بە فـیـڕۆ
لاوێکی بێ مـوو چووبووە قـوژبنێک
بەرگی وەک ژن بوو، پرسی لە ژنێک:
دەســتـێکت بێنە بۆ سـەر بەرگـەدەم
بزانە چۆنە دەگـــەڵ گــفـــتی ئەم؟
ژن هاتـە دەســــــتی ڕەقیٖ لـەو ناوە
هـاواری کـــــــــرد و دڵـی بـووراوە
شێخ فـەرمووی: پەندم بەهێـز و پێزە
وا دای لـە دڵـی ئـەم خـــــــۆ پـارێزە
لاو گـوتی: یاشـێخ هەڵی دەبەسـتی
نەگـەیی بەدڵ گـەیشــتـە دەسـتی
پەندی ڕەقی تۆ کــار لە دڵ ناکــەن
دەبێ ڕەپوڕاست لە دەســتت ڕاکــەن

* * *

کونە کۆتر

یەک هەڵی قوڕاند ماستاو لە خوڕێنی
تنۆکـە مــاســتــێک پەڕیە ڕدێنی
هاتە دیوەخــان گــوتی ئەمــڕۆ زوو
بەر قلیــانەکـەم بێـچـوە کـۆتر بوو
گوتیـان ڕاست ئەکەی دەم کونە کـۆتر

نەمـــان دی لەخـۆت کـەس بێ درۆتر
دیارە لە دەمــتــا کـۆتر نیــشــتــەوە
جیـقنەی یەکـێکیـان وا بە ڕیشـتـەوە

***

کێ زاناترە؟

شــوانە کــوردێکی زۆر بلوێرهەنگێــو
ڕۆژێـک بلوێری لێ ئەدا لە کـــێـــو
بیـسـتی جووکـەیەک دەسنوێژ هەڵوەشێن
لە لێـدان کــەوت لەبەر دەنگ و بێن
نەینا بە کونەکـەی باکـەی لێ دەرچوو
فەرمووی:تۆ باشتر لێ دەدەی فەرموو

***

کەمی لەبیرە

کوڕ بە دایکی گوت: بێجگە لە باوە
چەند شـوی ترت بوون، وەرامی داوە:
نۆ مــێــرد لەو هۆزی نۆیان لەم هۆزی
دوو نۆش لە هۆزی نەورۆزە قـــۆزی
نۆ هەر لـەبەر تـاو خــــۆیان ئەدۆزی
نۆشیـان نیـوەی ساڵ دەژیان بێ ڕۆزی
شەشە و شـەشان و شەشێکی تریش
ورچەی ئامـــان و ڕەشــێکی تریش
بەخــوا ڕۆڵە گــیــان دەس بە هەویرم
وردە مــێــردەکــان کــەم دێنە بیــرم!

***

ڕاست و درۆ

یەک لە خـــەوا دی لە شکێـــرێکا
کـــووپەڵە زێڕێک لە ناو تێـــڕێکا
لە خـۆی شـەتەک دا لە ڕژد و چیـا
هێندە شـەکـەت بوو بە خـۆدا ڕیا
ڕاپەڕی نـەیدیت نەتێـــــڕ نـە زێڕێ
بەڵام سل هەبوون هێندی بان گـێـڕێ
***

دلۆ بەدەهۆڵ

ژن بێـیـەک گـوتی بە شـێـخـۆنادۆ
نە زوڕنا خـۆشە و نە لێ لێ و لۆ لۆ
ئـەگـــــەر تـۆ ئـازای زوڕنـا بـاوێژە
هـەر بـەو دەهۆڵـەت دلـۆیـە بێـــــژە
وتی: تۆ بایەک بـە پێـــشت بەردە
مـنـیـش دەبـیـنـم چـاری ئـەم دەردە
***

ڕیش هەڵ تەکێنە

سـوڵـتـان مـەحـمـودی شـای بەدەنگ و ناو
شـــــەوێک ئەگـــــەڕا بە بەرگی گــــۆڕاو
لـە کــــەلاوێـکـا کــــۆمـــــەڵـێکی دی
لای دایە لایـان گـــــوتیـــــان: ئەتۆ چی؟
گـــــوتی: مـن دزم شـــــەوگـــــەردە ناوم
لە دەســـتـــەی هاوڕێ ئەمـــشـــەو جێ مـــاوم
گـوتیـان: هەریەکـمـان فـێـڵـێک دەزانین

به فێڵ سەرتۆپی کۆمای دزانین
یەک لە دوور ئەکا بۆنی زێڕ و زێو
یەک بە فوو ئەبڕێ دیوارە یا کێو
یەکمان تێ ئەگا لە حەپەی گەماڵ
ئەزانێ چۆنە خەوی خاوەن ماڵ
وەک ڕۆژ ئەبینێ یەک بە شەوی ڕەش
تۆ چی ئەزانی بتکەینە هاوبەش؟
گوتی: پێشترم زۆر لەم پیشەدا
ژیان و مردن ها لەم ڕیشەدا
هەزار دز بەرن بۆ پای قەنارە
ڕیش هەڵتەکێنم گشتی ڕزگارە
وتیان تۆ باوکی هەموو دزانی
نیوەی بۆ تۆبێ هەرچیمان هانی
***
توڵەیەک وەڕی، گەماڵێ گرتی
زمانی سەگزان کەوتە دڵ خورتی
توڵە گوتی دز، گەماڵ گوتی وست
خێوماڵ دەنگ ناکا تۆ بۆ خۆت تێخست؟
شا وتی ئەمیش هەر ئیشی ڕیشە
جادووی ڕدێنم داوی سەگیشە
***
بە بۆن بۆنی کرد گەنجینەی خونکار
بە فوو کون کرا لایەک لە دیوار
تێر پڕ بوون لە زێڕ گیرفان لە گەوهەر

گـــــەسكی لێ دریا و بریا و چوونە دەر
مــــاڵ شـــاردراوە و خـــۆی لێ وەشـــاردن
ئەو شـــەوە هەمـــووی بە بەند ســـپـــاردن
بە ڕۆژ هەڵخــــران ســــێـــــدارە بۆ دز
دز لەپای دارا خـــەمـــبـــار و ســـەركـــز
چاوڕوونی شـــەوبێن كـــردی تەمـــاشـــا
وتی دزەی شـــــەو چۆن بوو بە پاشـــــا ؟
كـــاری خـــۆمـــان كـــرد مـــەمـــانخـــاپێنە
ســـــا نۆرەی تۆبە ڕیش هەڵ تەكـــێنە
شـــا گـــوتی: ئێـــوەش مـــەرجێ بەرنە ســـەر
نیـــوەی خـــــۆم دەنێ و لێـــــرە بچنە دەر
نەجـــوولێ ڕیشی خـــاوەن دەســـتـــەڵات
زۆریش بزانی ناگـــــــەی بە ئاوات
***

گۆڕە یان ماڵە

تەرمی هەژارێك دەچوو بەرەو گـــــــۆڕ
كـــــوڕ بۆی ئەگـــــریا هاوار و گـــــابۆڕ:
باوەگـــیـــــان دەتبـــەن بۆ كـــونێكی تەڕ
نە چرای لێـــیـــە و نە حـــەســـیـــر نە بەڕ
نـــە نـــان و نـــە ئـــاو نـــە هـــاودەم نـــە یـــار
تەنگ و تاریك و پڕ لە مـــشـــك و مــــار
مـناڵێك بیـــــســـــــتی و بەهەڵەداوە
ڕایكردە مـــــــاڵ و بانگی كـــــرد: باوە

سـەربـاری دەرد و ژیـانـی تـاڵـمــان
کــەلاکــە مــردووش ئەهێننە مــاڵـمــان!
***

چ دەبارێ

خــۆی کــردە زانـا دەروێش پـشــیـلـە
پـەنـدی دائـەدا بـۆ قــەوم و قــیـلـە
دەیفــەرمــوو ئەگــەر پاکــو بەنوێژبن
تــووکــی بــەر، کــلــک و چــەنـە درێــژبـن
شــەوی زۆر تاریک بە دەنگێکی خــاو
حەوجار بڵـێن میـاو حەفتا جار مڕمیـاو
لـەژوور وەک ڕێـژنـەی هـەوری بـەهـارێ
بـۆ هـۆزی گــورپان مــشـک ئـەبـارێ
کــوچەکی چەرمــوو بیــسـتی ئەمــانە
توڕەبوو فــەرمــووی: ئای چەنـد نـەزانە
چی تێ نەگــەیوە لە خــوێندنی کــۆن
هەرچی ئەیبــێــژێ هەڵبــەســتــە و درۆن
نزا مــیــاو نیــیــە حــەپەیە و عــەوعــەو
ســەت و یەکــجــاران بلووریی بەشــەو
لە نیــمــەی شــەوێک لە ســاڵێ جــارێ
لە عــاســمــانی ســاو ئێــسک ئەبارێ
هەرکــەس دەیبــینێ لەم جــیــهــانەدا
تـلاوتـلـیــــەتـی لـەم خــــەوانـەدا
***

ئێستر باج نادا

گورگ باجگر بوو لەسەر ڕێی گاران
ددانی دەسوون بۆ نەرمەی لاران
بە ئێستری گوت: پیتاکت بێنە
وتی لەوبارە ئێستر مەدوێنە
لە ژێر ناڵمدا نامەی خونکاری
وەرە وەیخوێنە گەر خوێندەواری
گور هاتە پشتی نامە وەخوێنێ
یاخۆ دەم تەڕ کا بە گۆڵمە خوێنێ
لوشکێ داوەشاو ددانی شکاند
بەڵگەی سمی ڕەق گورگی تێ گەیاند:
کێ خاوەن هێز و ناڵ و بزمارە
جاوینی گۆشتی گەلێک دژوارە

***

گزی هێزە

شێر پشیلەی دی واقی وڕ مابوو
لە بیچم و تەرزا وەکو خۆی وابوو
پرسی وەک منی بەڵام زۆر وردی
لێم ڕوونە زل بووی کێ وای لێ کردی؟
وتی: بنیادەم بە گزی و گەڕە
جانەوەرێکی دووپێی بەدفەڕە
وتەی زۆر خۆشی خەتە و سندانە
بەشم ڕۆژ و شەو بە دار لێدانە

گوتی: مەترسە، بە گۆڕی بابم
تۆڵەت نەسێنم ئاسوودە نابم
کوانێ بنیادەم؟ شانم دە جارێ
کتک شێری برد بۆلای جووتیارێ
شێر تێی ڕاخوڕی وەرە مەیدانم
شێرم گورپە نیم، دەردت ئەزانم
پێی وت چەکی تۆ چنگ و ددانە
چەکی بنیادەم شیر و قەڵغانە
جەنگی وا دوورە لە مەردایەتی
یەکێ بێ چەکە و یەکێ لایەتی
گوتی: چەک بێنە لێت ڕادەوەستم
وتی: دەترسم ڕاکەی لە دەستم
بێنە بتبەستم، شێر گوتی: خاسە
کەژو پێچی کرد، کێشای قەیاسە
جا وەرە بوکتە خوری شۆر بەدار
شێر بانگی ئەکرد بە زیرە و هاوار:
پشی بڕوانە بە ژێر و سەردا
کەی وەک تۆم لێ دێ دەستم لێ بەردا

***

فیل لە تاریکی

شەو لە پشتیرێک فیل داکرابوو
تاریک و تنوک نە مۆم نە چرا بوو
چەند لاوێک بە دزی چوونە تەویلە
دابزانن داخۆ چۆنە ئەم فیلە

هەریەک لە لایەک بەدەس کـــــــوتانێ
لای وابوو زۆرباش لە فـــــــیل ئەزانێ
یەک دەســـتی کــوتا لەســـەر پشـــتی پان
ئەیوت: فـــیل خـۆشـە وەک تەخـتی ڕەوان
گـــوێ گـــرتوو ئەیگوت: بەس بنەڕێنە
من باشـــتـــرم دیت فـــیل باوەشـــێنە
ئەوەی هەر دەســــــتی لە لووتی داوە
وتی: فـــیل وەکـــو لوســـاوکی ئاوە
لاقگر ئەیقـــیـــژاند دەک مـــردووت مـــرێ
فـــیل کـــۆڵەکـــەیە و لووس و بێ گـــرێ
دەس لەکلکدەر کــــەوتبــــووە دواوە
وتی ســـوێند ئەخـــۆم پەتکە و پســـاوە
***
گـالـتــەی پێ دەهات مــامــەی فــیلەوان
ئەیوت مـــەچنە شـــەڕ بێ تیـــر و کـــەوان
بەخـــەیاڵ کـــەمـــتـــان لە زۆر زانیـــوە
شـــەڕ لەســـەر فـــیلە و فـــیلتـــان نەدیوە
گـــــــەر چرا هەبا یان ڕۆژێکی ڕوون
لێـــتـــان ڕوون ئەبوو ڕێگە لێ ون بوون
کـــار تا نەیخـــەیتـــە بنج و بناوان
دەمی تێ وەردەی گـــــــوناهە و تاوان
***
کێ بەزەی دابێ بەگـــــورگی بەدکـــــار
زوڵمی زۆری کــــــرد لە بەرخی هەژار

کــویرەمــــار بکوژە مـــەڵێ بێـــچــووی هەن
نـەک ڕۆژێ لـەپڕ بـە قــــــاچتـــــــەوە دەن

* * *

ســوارێک بەرخـێکی لە گــورگـێک ســتــاند
خـــۆی ســـەری بڕی گــۆشــتــەکـــەی برژاند
چزەی گـــــۆشت ئەیگوت بە بانگ و هاوار
ئەگـــەر هەر بمخـــۆن چ گـــورگ و چ ســـوار

* * *

نـامـــــــــەوێ بـۆ مـن ببـــــــــارێ هـەورێ
گش زەوی و زاری خــــــەڵکی دانـەگـــــرێ

* * *

لە - یحیی عبدالعظیمی لحام - ەوە کە دوای شاعیری بووە بە قەسساب
دەڵێن شـاعـیـر بووی بۆ بوویتـە قـەســســاب
لە تانـەی نەزان جـــــەرگم کــــون کــــونە
جــــاران من چاوم لە دەســـتی ســـەگ بوو
ئێــســـتـــا ســـەگ چاویان لە دەســـتی منە

* * *

لە سراج الدینەوە

زانیــــوتە مـــــیــــــوە بۆچی شـــیــــــرینە
شـــەکـــرلێـــو نووســــتـــون لەو ژێر زەمـــینە
هەواکــــەی خـــۆشـــە مــــەڵبـــەندی نەبوون
هەمـوو کـەس بەتای کـراسێک نووسـتـوون

* * *

له مەلا ئەبو بەکرەوە

ئەوســــــەر چاوانەی لەســـــەر هەردانن
فـرمـێـسکی چاوی جـوانە مـەرگـانن
نەرگـــسی چاوکـــاڵ دەمـــەو بەهاران
کــە ئەڕۆین لەلای دەشت و کــۆســاران
چاوی جـــوانانە کــــەوتوونە بن گڵ
نیـــشـــانمان ئەدا گــەردوون لە ســەر چڵ

***

له کێلی قەبری ئەبو عەلای مەعەڕڕی نووسراوە

گـــــوناهی بابم لەســـــەر منەو بەس
بۆ خـۆم گــوناهم نەکــرد لەگــەڵ کــەس

***

له عەرەبییەوە

نــەرگــس لای وابـوو وەک چـاوی تـۆیـە
له خـۆشـیـان کردیە فـیـشـاڵ و بافـیش
ســــــــروە ددانـی تـێک شـکـانـد بۆیـە
ئاو ئەخـــواتەوە بە لوولەی قــامـــیش

***

له شاعیری زەنگیی ئەمریکایی: ماک کریاوە، وەرگیراوە

هاواری زۆرلێکراو

من کــێم؟ چۆن ژیام؟ بۆچ ئەمـــرۆ دەژیم؟
ڕەشـــم وەک دیـــزەم، ڕەشـــم وەک ڕەژیم
ڕەشم وەک لەعنەت وەک قــورمی دووکــەڵ
ڕەشم وەک بـەخـــتی بێکاری تەنبـــەڵ

ڕەشم وەک مردن بە ڕۆژی جێژن
کەس لە برودوای چاکەم نابێژن
دۆستم یەک یەکە و هەزاران دوژمن
هەموو کەس بە سووک دەڕوانێتە من
وەکو دەڕواننە کرمی سەر عەرزی
ئەستێرەکانی عاسمان لە بەرزی
دووریان خستمەوە و ناهەق کوشتمیان
پێم پێ دەکەنین کاتێ ناشتمیان
دەیان گوت ئەی ڕەش گڵی گڵ مەنزڵ
تەنیا هەر بۆخۆت دەچیەوە ناو گڵ

***

پیاوەتیم لایان بێ قەدر و باوە
یاساو دین بەشی منیان نەداوە
هیچ باوەڕ ناکەن من هیچ بزانم
لە دڵ ڕەشی وان من سەرگەردانم
شەو و ڕۆژ وەک سەگ کێشکچی ماڵم
وەکو گەسک و بێڵ ماڵیان دەماڵم
مناڵ ژیرکەرم، چێشکەم، پشیلەم
ئەسپابین چ خۆم چ قەوم و قیلەم
بۆ قەیسەر بەشەو بەزمم ئەدا ساز
بە ڕۆژ پردی بووم لە کورتی ڕێ باز
کە نەشمان کۆیلە و قەیسەری ڕما
ئێمە میراتی ئەوانمان بۆ ما

به ڕۆژ قەسابم، کێردم، بەرازم
بەشەو گۆرانیم، هەڵپەڕکێم، جازم
***

ناخۆشیان ئەوێم، بۆچی؟ نازانم
هەژار، بەستەزمان، بەسوود، بێ زیانم
دڵیان دەلەرزێ نەک خوێنی گەشیان
تێکەڵ بە ڕەش بێ و بچێتە لەشیان
خوا نەکا تەبیات زۆرم بۆ بێنێ
ژنێکی سپی دڵم بستێنێ!
خڕکە بەش ناکا بۆ پێدادانم
گرێوە باسکە بۆ زوو خنکانم
بە هیچ لە دەستیان نایە ڕزگاریم
هۆردوو بەش ناکا بۆ پارێزگاریم
ناوێرم چ بڵێم، لەبەر خۆمەوە
ئاخ هەڵدەکێشم پیش دەخۆمەوە
گۆرانی دەڵێم دنبەگ لێ دەدەم
زۆر سەرخۆش دەبم سەمایە دەکەم
دەڵێم لە بیرم بچێ من ڕەشم
لە هۆز بێگانە و لە ژین بێ بەشم
بەڵام لە بیریش بچێ: زللەیان
شەقیان، بەڵغەمیان، داریان، گوللەیان
زوو دەمهێننەوە سەر ڕێی وشیاری
بۆ هەستی پەستی و سووکی و هەژاری

ئەو هەمــــووە بۆچی؟ هەر چونکە ڕەشم
کـــەمـــتـــر لە ســـەگ و دز و چەتەشم
ڕەشـــایی ڕەشـــیـــان لە بەرچاو زۆرە
گـورگــە، کـێــویــیــە، بنیــادەم خــۆرە
نازانن کــە شــەو ڕەشــە و هەر دەشـــبێ
کێ لە جــوانی شــەو دەکــرێ بێ بەش بێ
شــەو ڕەشــە و ئەگــەر بڵـــێن شــەو نەبێ
یـانـی ســـــانەوە، یـانـی خـــــەو نـەبێ
ڕەش بووم هەر ڕەشـــیش دەبم تا زیندووم
لەلای فـــیـــرعـــەون ڕۆژێک بەندە بووم
بـولـهـــــــەوڵ و ئـەهرام دەسکاری مـنن
شـــــــاهیـــــــدی دەرد و ئـازاری مـنن
ڕێسـمـە و شـیـپـانەی قـەیسـەرم مـاڵی
بێ پارە و بێ نان بوومـــە حـــەنبـــاڵی
لە کـۆنگۆی بلژیک دەســتـیــان پەڕاندووم
دەمـــێک بۆیەچی جــۆرج واشنتـــۆن بووم
***
بەڵام گـــــەر زەویش گـــــەڕام تەواوی
بڕیم ئەو ڕێگـەی دوور و خـــــــوێناوی
فـێــربووم لەو نیلەی بە مـیــســرا دەهات
باوەڕی بەخـــۆ و بێ دەنگی و ســـبـــات
کـە «مـیـسـیـسـیـپی» بە من پێکەنی
پاشـــــان بۆم گـــــریا، هۆشم ڕاچەنی

گــیــانم پیــر بووه و ئێــســتــا زۆرزانه
کــەندالّ گــوشــادە وەک ئەو چۆمــانە
ئێــســتــا ئینســانم دەبێ ئینســان بم
ڕەشــیش بم دەبێ وەک ســپــیــەکــان بم
فــەرقی شــەو و ڕۆژ لای خــودا نیــیــە
شــەو بۆ ڕۆژ وەکــو چاوەی کــانیــیــە
ڕەشی شــەو شــەپۆل ئەدا و ناســرەوێ
تا ڕۆژی ســــپــی لێ دەردەکــــەوێ
***
خــزمــەتکاری تۆن جــوانی و جــەوانی
گــیــانە شــاهەنشــای تاجــدارانی
جــوانی تەخــتی خــۆی دانا لێم پرسی
کێ دەچێــتــە ســەر؟ بۆ تۆی ڕوانی
ســروە تا باسی جــوانتــر شت بکا
هەر بە باسی تۆ فــێــرە زمــانی
خــوێندنی بولبــول بەســتــەی ئەوینە
بــە تــۆی هــەڵ دەڵــێ بــەری بــەیــانــی
باغــچۆڵەی گولان مەست بوو لە هۆش چوو
کــە با بۆی ســینگ و مــەمکی تۆی هانی
گوڵ لە داخــانت خــۆی کوشت خوێنەکەی
خــســتــە ســەر کــولمت تۆی کــردە جــانی
لە گــــوڵ وەڕەز بوو پەپوولە وەخــــتێ
نەقــــڵی لێــــوی تۆی لە ســــروە زانی

زانیت ئێمە چین کەوتووین لەبەر پێت؟
دڵدار لەبەر پای خاوەندی جوانی
***

ژوان

لێم گەڕێ بمرم تا لێت نەبڕاوم
نامەوێ بێ تۆ ببینێ چاوم
ئافەریم شەوێ پێکی ڕۆگرتن
سنگی نەرمی تۆ دڵی گەرمی من
وا لێک چەسپاوین ئاو نادەڵێنین
کوڵ و کۆی خۆمان بە خەم دەمرێنین
***

کەرستەی ژن

خوای گەورە جارێک سەردەمی بەهار
لە کارگەی ژیان دەستی کرد بە کار
لە کۆتر قنە و خەت و خاڵ لە کەو
سرتە لە شنە و هێمنی لە شەو
لە باڵداری چووک نەرمی پەڕی مل
گمین لە کۆتر ئاواز لە بولبول
هاڕە لە تاڤگە و ناڵە لە بلوێر
ترسی کەروێشک و ئازایەتی شێر
ئاونگ لە بەیان ئاوڕی ئاسکی سڵ
گرژی لە خونچە و پێکەنین لە گوڵ
لە کارمامز باز لە باز تیژی چنگ
فیز لە تاوس و جوانی لە پرشنگ

باریـن لە هەور و لە با وازوازی
لە ڕێوی و مەیموون فێڵبازی و بازی
مەندی لە زەوی و ڕەوانی لە ئاو
ڕەشی لە شەوە و ڕووناکی لە تاو
تاڵی لە کەکرە و تام و بۆی هەنگوین
لە بەفر سەردی و لە جەهەننەم تین
ڕەقی لە ئەڵماس تورتی لە پەنیر
لە لافاو لێڵی و بێ گەردی لە شیر
هێنای و شێلای لێکی دان تەواو
کردی بە ژنێک بۆ ئاودەنگیی پیاو

***

چەپ گەردی گەردوون گەڕان کوشتمی
نەزان پەرستی بۆ نان کوشتمی
هەر چەوسانەوەی بێ حەسانەوە
ئەی مردن لە کوێی؟ ژیان کوشتمی

***

بۆق و گامێش

بە گامێشی دەگوت بۆقێک لە ئاوا
چییە گامێش هەتا من بم لە ناوا
بهۆقێنە و منیش ئەقڕم بزانین
لە قیڕین کامەمانین پاڵەوانین
کە وەرزێر ڕێز لە تۆ ئەگرێ نەزانە
هەمووی ڕێکەوتە کاری ئەم جیهانە

***

وتی گـــــامـــــێش بەڵـێ دەنگت زوڵاڵە
بەڵام خـۆ چەرمـــەکـــەت ناکـــرێتـــە کـاڵە
وەکـــو مـن نـی کــە شـــیـــرت لێ بدۆشن
ئەگـــەر بەهرەت هەبێ بۆت تێ ئەکـــۆشن
ئەمن پەڵخ و کەرەم هەس تۆش قـرەت هەس
قـــڕەی بێ کـــردەوەی تۆ نـاکـــرێ کـــەس
***

مێزەری مەلا

مــەلایەک مـــیـــزەرێکی بـوو چ مـــێـــزەر
دەبـوو ســـەیری بکەی دەینایە ســـەر ســـەر
هەڵی دوریبـــوو بۆ بەرچاو گـــەزێک شـــاڵ
تـژی نـاوئـاخنـی کــــــۆنـەی پـەڕۆ و پـاڵ
ڕواڵـەت جـــــوان و هێـــــژا بـوو لە چاوا
بـەڵام تـابێــــــــــژێ ویـران بـوو لـە نـاوا
دزێک هەر لێی دەخـــەفـــتـــا تـا ڕفـــانـی
مــەلا قـــیـــڕانی: نـایبـــەی گـــەر بزانی
وەکـــو خـــۆمـــە لە بەرچاو شـــەنگ و ڕێکم
چزانێ کـــەس چ گـــەند و بن شـــڕێکم؟
ڕواڵەت بینە هەرکــەس لەم جـیـــهـــانـەس
هـەزاران ڕیـشـــــــــــــوو داو و دانـەس
***

دەبوو بیزانیبا

دەڵـێـن جـــارێ لە گـــونـدێ ڕێبـــــوارێ
ببـــوو مـــیـــوان لە مـــاڵی جـــووتیـــارێ

شەوێ شێو شۆربە ماشی شۆر و شل بوو
کەبانووی ماڵ هەڵیلووشی تەغارێ
کە هەڵسا دەفر و ئامانان وەکۆکا
جرێک هات هەر وەکو داتاشی دارێ
دەڵێن میوان دەواری خانەخوێیە
وەکو نەیبیستبێ خۆی دا کەنارێ
شەوێ جێیان لەبەر دەرگاوە چاکرد
کرا ڕێبازی نێو ژوور و حەسارێ
کەبانوو نیوەشە و گوو تاوی دابوو
هەڵات بۆ دەر بەبارێ پێی بچارێ
نەگەییە جێ و لەسەر میوان هەڵی ڕشت
وەکو گامێش لەسەر شینکەی بەهارێ
وتی میوان: کڵۆڵی هۆشی خۆمم
چما گوێی ئاو نەدام زرمەی پلارێ
کە چەخماغەی دەدا کونگت سەری شەو
دەبوو بمزانیبا باران دەبارێ
***
کە مرد لەیلا خەبەریان دا بەمەجنوون
ئیتر دنیا لەبەر چاوی نەما ڕوون
یەخەی لەت کرد بە ڕۆڕۆ و داد و هاوار
بە شیوەن ڕۆیی بۆ لای مەقبەرەی یار
لە گۆڕستان مناڵێکی بەدی کرد
بە چاوی سوورەوە پرسی بەوی کرد
گوتی لەیلا لەناو کام گۆڕە مەدفوون

وتی هێشتا لە عیشقا کاڵی مەجنوون
لەسەر هەر گۆڕێ تۆزێ گڵ جیاکە
بەیادی عیشقەوە بۆنی پیاکە
لەهەر خاکێ کە بۆنی مەیلی لێ هات
وەسەرکە خاک و خۆڵ ئەو جێیە جێگات

***

ڕەنج و گەنج

یەکێ پیری جووتێر نەخۆش بوو دەمرد
کوڕ و کاڵی ئامۆژگاریی دەکرد
زەویوزاری خۆتان لەدەس خۆمەدەن
نەکەن من بمرم و بە پەندم نەکەن
لە باوکم شنەفتگمە لەم بارەدا
کە گەنجێ هەیە لەم زەویوزارەدا
بگەڕێن بە شوێنیا ئەدۆزرێتەوە
لە ڕووتان دەرووی شادی ئەکرێتەوە

***

لە پاش ئەو لە لای کوڕگەلی مەرد و ڕەند
بە ئاواتی گەنج ڕاوەشا پیل و زەند
بە بێڵ و بە گاسن، بە تەشوێ و بە پاچ
لە گش لایە دەبزووتەوە دەست و قاچ
زەویوزار گەلێ جار سەروژێر کرا
گڵی کێڵگە گشتی لە بێژنگ درا
کە پەیدا نەبوو کووپەڵەی زێڕ و زێو
وەکو پێشوو داچێندرا وەرد و شێو

وەها لێک درابوو زەوی گــشت لە گــشت
لـە وەرزی ترا یـەک بـە ســــەد بـوو برشت
کــوڕان تێ گــەیین کــاکــڵی پەندی پیــر
لە ڕەنجی فــرە گــەنجی زۆر دێتــە گــیــر
***

دەرمانی دەباغ

لە بازاڕی بۆنخــۆش فــرۆشــانی شــار
دەســــووڕایەوە مــــامی پیــــری هەژار
بە بەر لووتیــدا چوو گــەلێ بۆنی خــۆش
نەخۆش کەوت و تاسا و گلا و چوو لە هۆش
یەک ئەیوت دڵی ســست و بێ هێــز بووە
دە دەیگوت دڵ ســســتــیی چی؟ مــردووە
بـژیـشـکـێ لـەوێ ڕادەبـرد لـەو دەمـــــــە
دەســتی گــرت و پرسی چ کــارەس ئەمــە؟
کـە پێی زانی پێــســتــان دەنێــتــە هەڵاڵ
وەکــۆی کــرد قــولێ جــیــقنە و زبڵ و زاڵ
بە بۆگـــەن دەم و لووتی کـــابرای هەنوو
دەم و دەس وەخـــۆ هاتەوە و دای پشـــوو
لـەناو بـۆگــــەنیــــدا تـەمـــــەن ڕابـرێ
نە ســەیرە بەبۆی خــۆش مــرۆ بش مــرێ
***

تاوانی میرە

وەرزێر کــــەرەکــــەی بەرەو لەوەڕ نـارد
خـۆی خـەوت و لەپڕ گــورگ کـەری خـوارد

ڕووی کــــرده تەلاری مــــیــــری کــــۆره
کــــــــــــارت وەبــێ، نــاڕەوایــە زۆره
کــوانێ کــەرەکــەم لە تۆ گــەرەکــمــە
بێ بارەبەرم بە جــــارێ پەکــــمــــە
مــیــر پێکەنی: خــۆت هەڵە و پەشــێــوی
چۆن خــۆت ئەخــەویت و کــەر لە کــێــوی؟
کــــابــرا وتــی ڕاست ئـەکـــــەی نـەزانم
پــڕ ژانــە لــە دەســــــــتــی خـــــــۆم ژیـانم
پێم وابوو کـــە تۆ بەخــــێــو دەکــــەم من
پاسم دەگـــــــری لە حـــــــاندی دوژمـن
وەمــــزانــی کـــە چاوی من چــووە خـــەو
بێـــــداری لە دەوری من هەمـــــوو شــــەو
نانی مـــە هەمــــووی فــــڕی بە فــــیــــڕۆ
گـــــورگی زلە بۆمــــە مـــــیـــــری وەک تۆ
چاوم چووە خــــەو لە خـــۆت کــــە خــــەوتی
دەبوایە لە خــــۆت نەنووم، کـــە چەوتی!
مــــیـــــر بەرزەوە بوو گــــوڕی لە یاران
کـــوا شـــیـــر و ڕم و گـــرووی ســـواران
لەم ڕۆکــەوە ســــوێند بە نانی جــــووتێـــر
ئەونانە کـــە مــــەزن و مـــیـــر دەکــا تێـــر
تا گــــــورگێ لە کـــــوردەواری مـــــابێ
خــــــەو نـابێ بـەدەوری دیدەمـــــــــا بێ
وا ڕاوە لە شــــــــار و کــــــــەژ، دەر و دێ

چوارپێ کــــەمــــە زۆرە گــــورگی دوو پێ
هەر چەندی هەژار و شــــوان و گــــــاوان
زیـانـی دی لـە مـن بســــــــــێـنـێ تـاوان

***

فرشتە

بۆ کـورِ جنێـو ئەبارێـن مـەلا دەبێـژێ پارێن
تاژی مـەهێنە مـالّم فـرشـتـە لێم دەتارێن
رۆژێکی کورِ بەتاژی کەروێشکی شینی هێنا
تا دایکی کێردی تێ نا مەلا گۆشتاوی لێنا
دووگـردی نوێژی تا رۆژ بە شـانی تاژیدا دا
کوروشـمە بوو لە دەوری نەوەک لەشانی لادا
بـەیـان بـەدەم نـزاوە بـەتـاو ئـەپـارِایـەوە
بەرِەوت و دەم گەرم بی بەراستی هۆت دایەوە
ئەو گۆشتاوە و برِشتە لە تۆن خەم رەوێنەکەم
دەردت لەسـەد فـرشـتـە تامـەزرۆ شکێنەکەم
فرشتە بێ، بە بێ گۆشت لە مالّی ئێمە ناژی
کـەروێشـکێ بێنێ بۆ من فـرشـتـەیێکە تاژی

***

هەژار هەر هەژارە

مــێــشــــولەیێکی لاواز، لە بەخت و ژین نەرِازی
رووی کـردە لای سلێـمـان بە نیـازی دادخـوازی
هاوار و داد لەدەس با، مــــەودا بە ئێــــمــــە نادا
زۆرداره پێی بفــــەرمــــوو با لا لە ئێــــمــــە لادا

فـەرمـووی گلەی بەتەنیـا لای ئێـمـە سـوودی نـابێ
پێـــویســـتـــە هەردوو لا بێ بڵـێ بە بـا کـــە بـا بێ
مـێـشـــووڵە چوو لە دووی با ، با هات و پێـشـی ڕادا
بە ویـزەویز ئـەناڵـی لـە کـــاتـی گــــیـــــانـەڵادا
بـێ زۆر لـە ڕاســــــــتـی زۆردار ڕەواشـی نـاڕەوایـە
هەتا جـیـهـان جـیـهـانـە مـێـشـوولە دیلی بایە
***
بـەرداشی هەڵ نەبەســتـــوو بە تەوەرە و بســتــەوە
بەشـدار بەئارەزووی ئارد لـێی نیـشـت و دەیلسـتـەوە
ئـەو ســەگــەش تولێکی تر دەیلســـتـــەوە لە دواوە
دەیـگوت هەر بـێـــرە دادێ چی بەخـــەیاڵ خـــوراوە
قـــازی چاو ئەقـــوچێنێ یان کـــوێرە و چی نەدیـوە
جـێــژنی دزی پـێی وایە جـێــژنیش مـاڵی هەتیـوە
***

کەروێشکاوا

لە ئەحمەد شەوقییەوە

پارچە زەوییـــــەک هەبـوو کــــەروێشکاوا
گـــشـــتـی پۆشـــرابوو لـە شـــینکە و ئاوا
ژیانیــــان خـــۆش و بـەمنداڵ و بەمــــاڵ
بێ ترس بوون لە گـــەمـــاڵ و لـە تـەمـــاڵ
فــــیلی زۆردار دڵـی خـــۆی لێ ڕەش کـــرد
زەوییـــەکـەی لەت بـەلەت و بەش بەش کـرد
هەبوو کـــەروێشکێ جـــهـــاندیدە و پیـــر
خـــاوەنی بیـــر و بـە تـەگـــبـــیـــر و ژیر

بانگی کورد هۆ گەلی کەروێشکاوا
مردنو خۆشە نە ژینی ئاوا
نەبنە یەک کاری هەمووتان گەندە
ڕەگی سەربەستی بە یەکبوون بەندە
لە هەموو لایەکەوە لێک کۆ بوون
کەتنە ڕاوێژەوە بۆ سەرخۆ بوون
هەڵبژێران لە نێواندا سێ کەس
چاو لە پایە نەبوو زانا با و بەس
تاکو پیلانێ وەها ڕێک بخرێ
فیلی زۆردار لە زەوی دەربکرێ
یەک وتی: کارەکە زۆر دژوارە
بار بکەین باشترە چار هەربارە
گشتی واتن کپی کەن ئەم دەنگە
مەرگمان خۆشترە نەک ئەم نەنگە
وتی دووهەم کە لەتیرەی کێوی
کەس گزی زان نییە هێندەی ڕێوی
هەیە پێویستی بە ڕاوێژی ئەو
مزی بیریشی دوو کەروێشکی قەڵەو
ئەمە وتیان وتەیە بێ سەروبن
بێ فەڕن دوژمن و بیری دوژمن
سێهەمین ڕاستەوە بوو بۆ گوفتار
وتی خزمینە بەگەل دەستدەنە کار
دەستی گەل هێزە بەگەل با پکۆشین

بـوودرێـک هـەڵ بـکـەنـین دای پـۆشـین
فـیـل شـەوێ یان لە ڕەوێ تێ دەکـەوێ
زۆر بە شـانـازی دەڵێن لـێـر و لەوێ
چونکە دەسـمـان بەدەسی یەک ئەسـپـارد
یەکـیـەتیی ئێـمـە سـەری فـیـلی خـوارد
هەرچی کـەروێشکە بە گـفـتی شـاد بوون
فـیـلە کـەوت و ، کـەوتی و ئازاد بوون
هاتنە کن سـێـهـەم و گـوتیـان شـامـان
تۆی و بۆ تـۆیـە ژیان و سـامـان
وتی: نا ، ئێـوە هەڵەن، ئەو جـێـیـە
پێـو بڵـێم شـایەنی شـانی کـێـیـە؟
ئەو کـەسـەی پێـشی لە تین و تاوا
بانگی کـرد: هۆگـەلی کـەروێشکاوا

***

هەڵۆ هەر بەرزە

پـایـزە دار و دەوەن ڕەنـگ زەردە
با تـەز و سـەردە بە تۆز و گـەردە
دیارە لای شـەخـتـەیە ناخـۆش خـەوەرێ
دارە خـۆی دەرنـی خـەزەڵ هەڵدەوەرێ
هەورە ڕەشـپـۆش و بە گـریە و نالە
سـەرەتای شـیـوەنی مـەرگی سـالە
بە گـژەی سـەردی هەناسـەی کـەژ و کـۆ
ژینی خـۆی هاتەوە بیـر پیـرە هەڵۆ:

داخەکەم بۆ گوڕ و تینی جوانیم
ئەو دەمەی چۆن و چبووم، بۆ وانیم؟
هێز و سۆمای نییە باڵ و چاوم
مامەوە گردەنشین بێ ڕاوم
دووره گۆشت پۆڕ و کەوم، وەردەکەوم
گۆشتە نێچیرێ مەگەر بێتە خەوم
پیرییە پایزی وەرزی ژیانە
وردە هەنگاوی بەرەو گۆڕنانە
وا هەڵۆی مردنە ڕاوی کردم
ڕاوبەتاڵی منە هاکا مردم!
مردنیش هێندە نە سووکە و سانا
سەری لێ گێژە هەزاران زانا
چم بەسەر دێ کە نەمام و مردم
پەڕی بەربایەک و خۆڵی وردم
گیان بەرەو کوێ دەفڕێ ڕوون نییە بۆم
تۆ بڵێی پچتەوە لای باوە هەڵۆم؟
تۆ بڵێی ڕاوێ هەبێ لەو بەرزە؟
پاش هەموو چەرمەسەرەی ئەم عەرزە
داخم ئەو ڕازە لە بن سەرپۆشە
سەفەری نابەڵەدی ناخۆشە
دڵ و دیدەم کە بە دنیا فێرە
چەندی پێم بکرێ دەمێنم لێرە
ژین گەلێ شیرنە فیزی ناوێ

بۆ مەبەست سەر دەنەوێنم تاوێ
چاری ئەم دەردە لە لای قالاوە
گەرچی زۆر پیرە بە لاوی ماوە
دەچمە لای و بەوە چم لێ نایە
ڕەشییە و ئاوی ژیانی لایە
سەر نەوی دای لە شەقەی شابالان
هاتە وێرانەیەکی جێ مالان
بوو بە میوانی قەلێکی ڕووڕەش
چەپەڵ و ڕژد و لە مەردی بێ بەش
قەل قڕی: لێم مەیە پێش زۆرداری
خوا شوکور زۆر بە کەنەفتی دیاری
زووبە چیت لێم گەرەکە پێم بێژە
دوور لە من بگرە لەشم بە نوێژە
وتی ئەی لالە قەلەی هەر لاوم
پیرم و زۆر لە مەرگ ترساوم
هەمە پرسێک و دەبێ بمبووری
هۆی چییە تۆ کە لە مردن دووری؟
وەک دەڵێن ئێوە بە چڵ ساڵ بارن
تووشی تووش نایەن و کۆسپ و بارن
ڕێ یەکم پێ بڵێ بۆ هەرمانم
تۆی لە لات دەست دەکەوێ دەرمانم
سوێند ئەخۆم پاشی هەتا بشمێنم
هەرکەوێ ڕاوی بکەم بۆت دێنم
***

قەل گوتی: هۆزی هەڵۆ زۆر خاون
سەیرە لام چۆنە کە خاوەن ناون
باب و کاڵت بە نەزانی مردن
بیری سەربەرزییە وای لێ کردن
هەرکەسێ بەرزەفڕە زوو دەمرێ
بای بڵندایی سەر و دڵ دەگرێ
ماڵی ئێوە کە لە لوتکەی کێوە
لای جن و دێوە بەڵای زۆر پێوە
خوێنەپۆڕ پۆرگی دەخاتە خوێنێ
گۆشت کەوی تازە گرفتی دێنێ
جگەر و سی و دڵی مامر ژەهرە
تا وەهابی تەقەلات بێ بەهرە
دەتەوێ زۆر بژی، خۆش ڕابوێری
خۆ لە پەندم گەرەکە نەبوێری
وەرە وەک ئێمە بژی نزم و نەوی
شەو لەسەر گەندەڵە دارێک دەخەوی
خواردنی باشی کە تۆ نەتدیوە
گۆشتە بارگینی گەنی و تۆپیوە
کردنی چینە لە پەین و شیاکە
تاووتینی لەشە بۆ دڵ چاکە
پەندی باپیرە بە میرات ماوە
خوێنی زامی کەرە سۆمای چاوە
گفتی من گەوهەرە بۆت هەڵڕێژم

تاقە دوو ڕێت لەبەرە، پێت بێژم
یان لەناو بۆگەن و نزمایی ژیان
یان بەسەربەرزیەوە بسپێرە گیان
ڕاچەنی لەم وتەیە پیرە هەڵۆ
هاتە بەرچاوی گەلێ کەند و کەڵۆ
کەوتە ناو گێژی خەیاڵات و خەمان
مان ئەگەر وابێ چ شیرینە نەمان
وتی: پیرۆز بێ لە خۆت ئەم ژینە
جەژنی تۆ بۆمە شەپۆڕ و شینە
کێ بە سەربەرزی ژیابێ تاوێ
ژینی قاڵاوی بە پووشێک ناوێ
چاوەڕێی مەرگە گیان با بیبا
پەڕو باڵم لەچیا با بیبا
بە هەڵۆیی کە لە ژین بێ بەش بم
نەک هەزار ساڵە قەلی ڕووڕەش بم
بۆ شتێک ئێستە لەخۆ بێزارم
من هەڵۆ بۆچی بەتۆ بوو کارم؟
مەرد ئەگەر کاری بە نامەردانە
دەردی سەرباری هەموو دەردانە
***
کەوتەخۆ دای لە شەقەی باڵ دیسا
ئاگرێکی لە دەروون داییسا
ڕاستەخۆ بۆ سەروو هەر بۆ سەرچوو

هەردی جێ هێـــشت و لە هەوران دەرچوو
قـــــەل هـەزار ســـــاڵـی ژیا بـەو تـەرزە
ســـەرنەوی و هێـــشـــتـــە هەڵۆ هەر بەرزە
***

خۆی خۆشتر دەوێ

پیـــرێژنێ کـــچـــێکی هەبوو جـــوان و نۆنەمـــام
تاقـــانەیەک نەباب و برای بوو نە پل نە مـــام
چاوباز و پڕ لەناز و وەکـــــــو ناوی نازەنین
ڕووخـــۆش و شـــۆخ و لێـــو بەبزە و دەم بە پێکەنین
ڕۆژێکی ســـووکـــە تایەکی گـــرت و لەجێ کـــەوت
دایک نە ڕۆژ لە تاوی ســـرەوت و نە شـــەو خـــەوت
لە خـــوا نزا و نیـــازی ئەکـــرد: خـــوایە وام ئەوێ
من بمرم ئەو نەخـــۆش نەکـــەوێ و دەردی لێم کـــەوێ
کـــووپەی ســـەراوڵەی کـــەپەکی هەڵپـــەســـاردبوو
چێـــڵـــێک ســـەری لە کـــوپەکـــەدا گـــیـــری خـــواردبوو
یادێ کـــــە دیتی چوارپەلێ زل مل بە کـــــووپەوە
پێـمێردی خواشی بیستبوو سەیرە. گوتی: هەوە
گـــریا و گـــوتی نەخـــۆشـــەکـــە من نیم کـــچی منە
گـــیـــانی بکێـــشـــە لەرزی لە لەشـــدا و لە مـــردنە
هەرکـــەس وتی کـــە ژینی بەلاگـــێـــڕی تۆ ئەکـــا
هەرگـــا بە ترسی مـــەرگی بئـــەزمـــووی درۆ ئەکـــا
***

بۆ ناکـــەســـان کـــە دەســـتی نیـــازت درێژ ئەکـــەی
پـردێکـی هەڵ دەبـەســـــــتی لـە ئابـڕوو دەپەڕیـەوە
***

خـەڵکی هەمـوو کـەڕن، منی خـەو دیتـە بێ زوان
توانام نیـــیـــە بڵـــێم و بڵـــێم نای بیـــەن ئەوان
***

خێوی گوڵ و فرمێسک

خـێـوی گـوڵ دوێنێ لەسـەیری دەشت و دەر
تـازە پـشـکـووتـوو گـــــوڵـێکی هاتـە بـەر
دی لەنـاو پەلـکی گـــــوڵا سێ دەنکە ئاو
ڕێزە پەرژینـی گـــەڵا گـــرتوونـیـــــە ناو

خێو:

پێم بڵێن ئەی خشڵی ڕووی گوڵ ئێوە کێن؟
خـەڵکی کـوێن و چۆنە لێـرە نیـشـتـەجێن؟

یەکەم:

نیـــشـــتـــمـــانم عـــاســـمـــانی نیلیـــیـــە
شـــەونمم بێ من گـــوڵێ شـــەوقی نیـــیـــە
دەچـمـــــــەوە بـاڵا کـــــــە ڕۆژ دێ پـڕتـەوی
چـونـکە دەیـکـا ســـــــەرزەوی پایـەم نـەوی

دووهەم:

مـــن لـــە دەریـــای پـــانـــی بـــێ پـــایـــانـــەوە
بوومــە هەور و چوومــە ڕووی عــاســمــانەوە
دەنـکـەبـارانـی بـەروپـشـت ئـەتـڵـــــــــەسم
مـوحـتـەکـیـر دوژمنمـە دۆسـتی بێ دەسم
مـن کـــە دێمـــە خـــوارەوە هەر ئەو دەمـــە
چاوی جـووتیـار و پەڕی گـوڵ جـێگەمـە

خێو ڕوو بە سێهەم:
تۆ کــە بێــدەنگ و کــزی حــەیرانی تۆم
تۆش وەکو ئەو جووتە خۆت هەڵکێشە بۆم
سێهەم:
ناز لەســەر چبکەم بڵــێم چی و چیم ئەمن؟
قــەترە نیم و ڕەمــزی بەدبەخــتــیم ئەمن
هیچ، کە شـانازیم نیــیە بیـڵـێم بەخێــو
هەر لەناو قـامـووسی بوونیش نیـمـە نێـو:
«نازەنینێ کــیــژی جــوتیــاری فــەقــیــر
داوی عـیـشـقی هاتە ڕێگە و کـەوتە گـیـر
کــیــژ و کــوڕ دایان بە یەکــتــر گـفت و دڵ
بوونە یەک گیـان، یەک بەدەن، یەک ئاووگڵ
دیتنی یەکــتــر بوو دڵخــۆشــیــان و بەس
وەک ئەوان بۆ خـۆشـەویسـتی نەبووە کـەس
دایـک و بابی هەر دولاش دایان کـــــەلام
نازەنین بڕوا بەبـووک بەکـــــراسی خـــــام
پێشـکەشی ئاغـا کـە ئەسـپـێکی دەویست
گــوێی گــران کــرد ناڵەوو زاری نەبیــست
بوو بە چقــــڵـــــێک و لەبەینیـــــانا ڕوا
کــوڕ لە تاوان مــرد! هەڵی نەگــری خــوا
چاوی کـیــژیش ئەمنی خــســتــە ئەو گـوڵە
خـۆشی ئاوێتـەی گـڵـە کـوشـتـەی دڵە»
من کــە ئاوی چاوی بەدبەخــتــێکی وام

وا لە غـــەم و زام و بە بەدبەختـــتی ڕژام
هاوەدەمی و ناو کـــۆڕی یارانم لە چی!
نـازی وەک ئـاونـگ و بـارانم لـەچـی؟

خێو:

ئەی نیشـانگەی عیشـقی دڵدارێکی پاک
گـەوهەرە تاقـانەکـەی سـەر ڕوویی خـاک
ئەی ڕژاوی دەســـتی جـــەوری نائـەمین
ئەی مـوقـەددەسـتـر دڵۆپی سـەر زەمین
مــافی شــانازیت بەســەر عــەرزا هەیە
ناوی تۆ گـــوم نابێ تا دنیــــا هەیە
دژ مـــــــەبە ڕۆژێ دەبێ هەروا نەبی
بۆ گلێنەی چاوی خـــوێنمـــژ تانە بی

* **

لە نامیق کەمالی تورکەوە

لەسەر گۆڕەکەی نووسراوە

گـەلۆ فـریشـتـەی ئازادی دێتـە ناو ئێـمـەش!
ئەمـەم خـەیاڵ بوو کـە گـیـانی بەرێ دەکـرد هەندام
مـەرگ ئەگـەرچی فـڕێی دامـە کـۆڕی خـامـۆشـان
هەتا بەیانی حـەشـر بۆ گـەلم لە شـیـوەندام

***

لە ئەبو نەواسەوە

بیـری گـوزەشـتـە بۆ دەکـەی؟ بۆچی دەخـۆی خـەمی سبـەی
کـاتی گـوڵە، بە ڕەنگی گـوڵ تێکە، بنۆشـە پێکی مـەی

ئەو مــەیە وا کــە فــڕکــراو گــەیشــتــە جــەرگ و ناوەوە
دێتــــەوە ڕوو بە ڕەنگی ئاڵ لە ڕوومــــەت و لە چاوەوە
***

لە نازانم کێوە

هەزار دەوران گــەڕا مــەیگێــڕی گــەردوون تا هەلێکم هات
لەبەر پیــــری ئەویشی لێ ڕژاندم دەســــتی لەرزۆکم
***
ئەم پێکەنینە تاڵە لەگـــــریان بەکـــــوڵتـــــرە
گـــــریان دەری نەبرد دەگــــەڵم دامــــە پێکەنین
***
کـــە خـــاوەن شـــیــــعـــر بمرێ نرخی قـــســــەی
لــە زێــڕ و دوڕ و گــــــــــــــەوهــەریــش زیـاتـرە
دەســــا کێ لە دنیـــا بە شـــاعـــیـــر دەگـــا
کــــــە مــــــەرگی لە ژینی گــــــەلێ چاترە!
***

فرمێسکی هەتیو

لە پەروین اعتصامی یەوە، ١٣٢٤

ڕۆژێ بە کــووچەیەکــدا دەڕۆیی پادشــایەک
لە هەر کــۆلان و بانێک بــوو بەهەرا و قــریوە
پرسی هەتیــوێ بێ کەس چییــە دەدا تروسکە
لەتاجی پادشـــادا؟ جـــوانی وەهام نەدیوە
کەسێ وەرامی داوە: لەکوێی دەناسین ئێمە؟
هێندەی هەیە بە پــوولی زۆر و فــرەی کــڕیوە
پیــرێژنێکی بێکەس گــوتی: ئەمن دەزانم

فرمێسکی چاوی ئێمە و خوێنی دڵی هەتیوە

بە بەرگ و چێوی شوانی ئێمە فریودراوین

گورگە لە پێستی مەڕدا، هەزار زگی دڕیوە

ئەو شێخی گوند و ئەسپی کڕیوە ڕێگرێکە

گەدایە شا کە ماڵی مسکێنەکەی بڕیوە

لە دوڕڕی تاجی پاشا دیقەت بکەی دەزانی

فرمێسکی دانە دانەی هەتیوە هەڵوەریوە

هەژار لە پەندی بێ سوود چتە دەگەڵ نەزانان

نازانی ئێستە ناهەق پرزەی هەقی بڕیوە

***

پاش هەرای شەهریوەری بیست، تا ماوەیەک ئازادی قەڵەم لە باوبوو: لاوە کوردێکی سنەیی بە ناوی دوکتۆر سمایلی ئەردەڵان، بۆ خزمەت بە هاوخوێنانی حەوتەنامەیەکی فارسی کە ناوی نابوو (کۆهستان) لەتاران بڵاوکردەوە. زۆری بەهرە بە کورد گەیاند. کوردی ئاوەکی و لاوەکی و خۆماڵی لێکتر بێ ئاگای پێکەوە کردە ئاشنا. هەتا توانی دەنگی کوردی بەشخوراوی بە خوێنەرەوان ڕاگەیاند. جاروبارێکیش بەخشکە هۆنراوەی بەزمانی کوردی تێ داخنی. کە دیکتاتۆریی شای پاشین دەس پێ کرا، ئەو دەنگی کوردەش داخرا. من کە زۆر خۆشم گەرەک بوو، چەند وتارێکم بۆ هەنارد و چاپی کردن. هۆنراوێکم کە بە کوردی بۆ نووسیبوو، باسم بە چاکە کردبوو؟ لە ژمارێکیدا خۆی گونجاند، کە ئەمەبوو:

بۆکان – ١٣٢٣:

کۆهستان

نامەی کۆهستان ئەو ئەستێرەی تۆ

ورشەی پرشینگت دای لە هەردوبۆ

شەوەزەنگی کورد، دەرد و نەهاتی

ئەستێرەی بەختی، تێیدا هەڵاتی

تۆ ئەو ئەستێرەی پیاو لێت بڕوانێ

چەتە و پێوەدەر بە پیاو نازانێ

تۆ ئەو ئەستێرەی: هەڵدێ بە پارشەو
مـــوژدەی ڕۆژ دەدەی ڕاپەڕین لەخەو
***
پەڕت وەک پەڕی پیـــرۆزە پیـــرۆز
داژدار و چاوســـوور لەناو گـــەل و هۆز
ســـێبـــەری باڵت لە هەرکـــەس بدا
وازی لەچی بێ؟ بەئاوات دەگـــا
سـیـمـرغی کوردی، تۆ بە هۆی شاباڵ
بێ بابان دەکـــەی لەســـەر زاڵان زاڵ
بازی بەودمی بۆ کـــوردی هەژار
کوندی بۆ دەزگای خوێنخۆر و زۆردار
***
کوێستانی خێڵی بێ ئەنوا کانی
بۆ تینووی کـوردان: کـانی بۆکـانی
زستان کە ڕۆیی خێڵی کوردستان
شوێنیانە دەبزوون ڕوو بە ڕووی کوێستان
کە بەفر و سەرمای بیست ساڵە چۆوە
ها، خـــۆ دەخـــەینە باوەشی تۆوە
تا تۆمـــان هەبی؟ خـــەمی چمـــانە؟
کێ لێـــمـــان دەگـــرێ: بڕ و بەهانە؟

***

کـــوردە، کـــۆهســـتـــان بەناو ئەنواتە
لە تەنگانـاندا بـاب و براتـە
کۆهستان، یانی: کوا هەستان لەخەو
بۆ بێهەستە باز لە ڕوو بەڕووی کەو؟

هاواری تۆیە لە پاتەختەکەت
بۆت تەخت دەکا: ڕێگا سەختەکەت
کۆهستان، بۆ کورد: هومێدی و قەڵا
خوا بتپارێزێ لە دەرد و بەڵا

***

١٣٢٥ شەمسی، لە فارسییەوە:

خێوی گوڵ و وەنەوشە

خێوی گوڵ دوێنێ لە سووچی چەمەن
کەوتە مەڵبەندی سوێسنە و یاسەمەن
گوڵی دین لە ناو سەوزەی بەهارا
هەمووی وەک پەری لە لەنجە و لارا
وەنەوشە لەگشت جوانتر و چەلەنگ
بەڵام لە شەرمان سەرنەوی و دڵتەنگ
پێی گوت: ئەی نووری گلێنەکانم
ئارەزووت چییە؟ بڵێ، بزانم
بە دڵخوازی خۆت دەتدەمێ داخواز
کە تۆ وا جوانی و وا بە غەمزە و ناز
گوتی بمدەیە سەوزە و شینایی
ون بم لە بەر چاو ئەهلی ئاوایی
نەوەک گوڵبژێر بێ بەکن مندا
هەڵم پسێنێ لە بێخ و بندا
نابینێ مەست و خەواڵووی غەفڵەت
نە ئەمن و جوانی نە ئەتۆ و سنعەت
***

ساڵی ١٣٢٤ بۆ ساڵپێوم نووسیوە کە لەبن هەر مانگێکدا دوو بەیت بنووسرێ:

خاکە لێوە

کــوردە گــیــان یاخــوا جــێــژنت پیــرۆز بێ
بـەهاری ژینـت جـــــێــــژنـی نەورۆز بـێ
چەند دڵگوشـــایە خـــاکـــە لێـــوەکـــەت
پیـــرۆزە ڕەنگە شـــاخ و کـــێـــوەکـــەت

بانەمەڕ

مــــانگی بانـەمــــەڕ لە کــــوردەواری
بەهەشت لـە دنیــــا خــــۆی داوە دیاری
کــەژ پۆشی لە گــوڵ چادری ســوور و زەرد
هـاڕەی هەڵـدێـران دەرمــــــانـە بـۆ دەرد

جۆزەردان

ڕەنجـبـەر با بەس بێ ســەیری گــوێســوانان
لەدەســـــتی تۆیە چاوی ئەعـــیــــانان
وا جــــــۆزەردانـە و کــــــۆچی بـەهارە
ســــەرەتای ڕەنجی مـــامی جـــووتیـــارە

پووشپەڕ

یاخــودا هەرکــەسێ کــوردی خــۆش نەوێ
وەک پووشی پووشــپـــەڕ بە ڕوودا کـــەوێ
بە داسی مـــەردی پاڵەی کــــوردســـتـــان
بیــــدەن لە تایە بۆ ســــاردی زســــتــــان

گەلاوێژ

گــــەلاوێژەکـــەی بەخـــتـت لە ئاســــۆ
دەرکـــەوت، چابوو تـۆ نەبووی ڕەنجـــەڕۆ

نرخی ئەم مـــانگە پارەی گـــیـــانە
جـــێـــژنی ســەرســاڵی کــۆمــەڵی ژیانە

خەرمانان

وا ڕەنجی ســــــاڵێت هاتـۆتـە بـەرهـەم
ڕۆژی مـــاو زۆرن، نەبی کـــەترە خـــەم
ئەمـــســـاڵ تۆ نەکـــەی بۆ ســاڵی دوایی
مـــانگی خـــەرمـــانان دەکـــەی گـــەدایی

ڕەزبەر

ڕەزمـــان هاتە بەر، لەخـــەم بووین ڕزگـــار
ڕەزبەر بە خـــێـــر بێ بۆ کـــوردی هەژار
پڕبوو لە مـــیـــوە ئەم دەر و دەشـــتـــە
ڕاســتی کــوردســتــان وێنەی بەهەشــتــە

خەزەڵوەر

دوژمـــنـــمـــــــــان بمـــرن بـە دەرد و بـــەڵا
وەک بـە خـــــەزەڵوەر دادەڕژێ گـــــەڵا
ئاوردوو داخـــە کـــوردە زســـتـــان دێ
بەفـــر بـەڕێوە بۆ کـــوردســـتـــان دێ

سیخوار

ســیــخــوار خــۆی نواند لە بەر پەســاران
ســـــەرمـــــا هات، دڕا بـەرگی هـەژاران
نا نا، تۆ مـــانگی دڵخـــۆشی و شـــادی
تێـــــتـــــدا هەڵکرا ئاڵای ئازادی

بەفرانبار

وا بەفرانباری ڕووگرژ و تاڵە
کوردە گیان وەختی خزانە ماڵە
هاوین پەیداکە، ئەمڕۆ بی پۆشە
پیاو بەئێروو بێ؟ زستانیش خۆشە

ڕێبەندان

ڕێبەندان گەرچی ڕێگەبەندانی
گلێنەی چاوی گەلی کوردانی
لەنێو مانگاندا جوان و ڕووسووری
لە تۆدا کرا جێژنی جومهووری

ڕەشەمە

ڕەشەمە، نامەی بەهاری هێنا
کۆچی بە خێڵی سەرمایە لێنا
ڕنووی ڕووخاندن تۆپخانەی شەماڵ
کوردە دڵخۆش بە نەما ژینی تاڵ

***

سروود بۆ پێشمەرگە

١٣٢٤ شەمسی، مهاباد

ئەمە پۆلی لاوان و گەنجی وڵات
بە قەلبێکی پڕ هێز و عەزم و سبات
بە ڕوحێکی خاوێن بە ئیمانی چاک
بە قورئانی پیرۆز، بە یەزدانی پاک
بە نامووس و دین سوێند دەخۆین گشتمان

کە تەخسیرێ ناکەین لەڕێی نیشتمان
بە یاری خودا تاک و ئاخر نەفەس
دەکۆشین و ئەم خاکە نادەین بەکەس
***
کوڕی کوردی گوردین، نەبەرد و نەبەز
لەشەڕ مەست و سەرخۆش نابین وەڕەز
هەموو پەنجەمان ئاسنین و قەوی
لەبەر هەیبەتی مە دەلەرزێ زەوی
هەموو بێچوە شێرانی شێر هەڵدڕین
وەکو بەبری ئازا و پڵنگی دڕین
ئەجەل وا لە لوولەی تفەنگی مەدا
ڕەها نابێ دوژمن لە چەنگی مەدا
***
هەموو دەستمان داوەتە دەستی یەک
بەقەول و بەڕۆح و بەماڵ و بەچەک
هەتا ماوە قەترێکی خوێنی بەدەن
دەبێ بڕژێ بۆ ڕێی نەجاتی وەتەن
بکوژرێین لەڕێی حیفزی نامووس و دین
گەلێ خۆشترە نەک بە دیلی بژین
هەموو سەر لەسەر نیشتمان بەخت ئەکەین
هەموو ڕێیەکی سەختمان تەخت ئەکەین
***
بژی کوردەواری لە ئازادییا
بژین لاوەکانی لە دڵشادییا
***

سروودێک

کوردستانی نیشتمانم، ڕووگە و هەوێنی ژیانم
بەدیمەن و خۆشەویستیت، ڕاهاتون چاووزمانم
***
تۆ بەهەشتی سەرزەمینی، جوانی بێ وێنەی جیهانی
پڕ لە نەوت و زێڕ و زێوی، پڕ لە پیت و دەغڵ و دانی
***
داگیری کردووی بێگانە، بۆ کوندەبوو بوویە لانە
دژ مەبە، دەبووژێیەوە، بەرتەسک و تەنگە تەنگانە
***
سەربەخۆ بوونت نزیکە، ڕۆڵەی ئازات پێگەیشتوون
دەمی خەنجەر تیژ کراون، بۆ تۆڵەت دەس لەسەر مشتون
***
کیژ و لاوی ئازادیخواز، شێری تەلار لەلان دەرچوون
چاری داگیرکەرانی کورد، یان گیان دەرچوونە یان دەرچوون
***
کورد و کوردستان پەرستم، سوێند بەو ڕووگەی خۆشەویستم
تا دوژمن لە خاکمدا بێ، نابێ لە خەبات بوەستم
***

کاوێژی لەمێژینەیەک

ئەوسا کە خوردە پایەکی بێ مایە بووم لە تەرەغە و پاشان لە بۆکانێ دەژیام. لە سایەی ماڵە ئێلخانی و بە تایبەتی کوڕانی حاجی بایزاغا، لە زۆردارانی لاوازخۆر پارێزرابووم. دەگەڵ ئەحمەداغا و قۆچ بەگ، مەراقی قسەی قۆڕمان بوو، دەمەلاسکەی سەعدی و حافز و مافزم دەکردەوە -کە ئێستا لە بیرچوونەوە دوو ڕەمەزاننامە نەبێ - کە ئەو سەردەمە گوتوومە و بردوومە بۆ ئەحمەداغا:

ڕەمەزانی١٣٢٢، بۆکان

شابان بۆ سەفەر گرتی تەدارەک
لێم وەژوور کەوت مانگی مبارەک

هەستام لەبەری، گەلێ بە قەدر
بە خێرم هێنا و بردمە لای سەدر
بەرتیلی دەرد و بێگاری دوایی
کەبابم بۆ کرد، بۆم لێنا چایی
وێستام ڕوو بەڕوو تا ڕۆژ دەس نەزەر
شەوگار کە ڕابرد، نزیک بوو سەحەر
عەرزم کرد: چۆنە لێرەت دەبینم؟
خۆ نەتهێناوە مایەی لەرزینم؟
فەرمووی: نایەوێ ببی بێ سەحەت
زۆر لەمێژە هەی ئاسوودە و ڕەحەت
من یازدە مانگە نامبینی لە ماڵ
چوومە دروێنەی پەڵەگەنمی ساڵ
نەجاتم داوە دروێنە و کێشە
بڕیومە دەمبێن بنتا لە مێشە
کارم تەواوە، گێرەیە وادەی
فەورەن تێگەییم چییە ئیرادەی
قوشقی بووم، دڵم واقی بردەوە
ڕێی هەڵاتنم تاقی کردەوە
هەستا بە گورجی، زانی بە سڵ بوون
لای دەرکی بڕی، گیرام خڕمچوون
***
پشتی خوراندم، فیتەی بۆ لێدام
چەڵەمەی ڕۆژووی لە مل گرێدام

به «نەیخۆی باشە»، بە «خێرە خێرە»
توند دەمی بەستم وەک پانێر گێرە
بیست و نۆ تایە کڵۆشێکی خاو
بە منی گێرەکرد ئەو مانگە تەواو
لەپاش وردەکوت کە زانی مردم
گوریسی کێشا و بەرهەڵدای کردم
فەرمووی «سبەینێ با بەرهەڵدابی
شەش ڕۆژی دیکەش دەبێ تێدابی»
مۆزم کرد زانیم کە گێرە ماوە
تا نێو «قەرەگوێز» ئاوڕم نەداوە
دەستم دامێنت ئێلخانی زادە
تکام بۆ نەکەی قەت بەرم نادا
سەد سۆفی هەیە پشت پان، مل فیلە
بەوان گێرەکا پەڕش و دێمیلە
ڕاوەستێ کە گوتی «هەر دەی هێنمەوە
هێندێک ڕیخۆڵان بخووسێنمەوە»
***
جێژنان عادەتە لە نێو ڕەعایا
دەبەن بۆ ئاغا توحفە و هەدایا
لایقی حوزوور دیاری جوان و شیک
نەم بوو بە غەیرەز دوعاوو تەبریک
عەرزی تەبریکم لەو عیدەت هەیە
شاییم بەو ڕۆژە سەعیدەت هەیە

یا خـودا تا حـەرشـە لەسـەر شـان و پیل
تا تێی دەتووڕێ نەفـخی ئیـسـرافـیل
تا لولە دەکـرێ سـەمـای سـەبزپووش
تا دەبن کـێوان وەک عـیـهنی مـەنفـووش
دایم جـەژنت بێ و جـەژنت پیـرۆز بێ
بـەهاری ژیـنـت جـەژنـی نـەورۆز بـێ
***

ڕەمەزان نامەی ١٣٢٣- بۆکان

خـێـڵـەکـەی شـەعـبـان هەر کـۆچی لێنا
مـانگی مبـارەک تەشـریفی هێنا
داسی زەردی کـرد بە پێش قـەراوڵ
خـورپەی هات خـەڵک لەجـەرگ و لە دڵ
هەمـوو تێگەیین لە فـیک و هۆیان
دوعـای مـەحـفـووزیان دەخوێند لە خۆیان
هـیـچ نـەگـەڕاوە بـە پـاڕانـەوە
تـەشـریـفـی هێـنـا نـاو بـۆکـانـەوە
بەو دەنگی ناخـۆش «عـەبە»ی گـزیری
قـاوی کـرد شـەوێ بە بێ خـۆگـیـری*
دەس دەنـە داس و وەرنـە هـەرەوەز
حـوکـمی حـاکـمـە و خـۆ مـەکـەن ناحـەز
هەمـووی دەسـتی کـرد بە بۆڵە و پرتە
لەهەمـوو قـۆڵێک پەیدابوو سـرتە

* بانگدەر ناوی مەلا عەبدوڵڵا بوو، دیارە مەلاش گزیری ڕەمەزان بەگە.

لێکرا هەڵاتن، ما، هەمە باهەم
هەژار و ڕۆژو وەک بەنگین و مەم
شەوی هەرمابوو چوومە سەرکارێ
بێ ئاواڵ درووم هەتا ئێوارێ
نە چا، نە سیغار، نە نان، نە ئاوێک
نە بن سێبەرێک، نە خەوتن تاوێک
هەتا تاریکان نەمابوو حاڵێ
بە سەد کلکەلەق گەیمەوە ماڵێ
تەمام بوو هەڵێم، لە پڕێکی ڕۆژوو
دیسان وەک دۆڵپا سواری شانم بوو
بە «خەیرون لەکوم» ئیقناعی کردم
پێی بۆ پێوەندی نیەتێ بردم
دەمی دادرووم بە «خەیتی ئەبیەڵ»
«سومە ئەتیممو»ی لێ کردمە مەتەڵ*
بەری شێست باقە، ڕۆژێ شازدەبەر
هەتا ئێوارێ پێی دەبردمە سەر
جێی سی تەغاری پێ دروومەوە
هێزم لێ برا، مەحو بوومەوە
بەزەی پێم داهات، فەرمووی جارێ بەس
سبەی مۆڵەتە بڕۆ، مەرەخەس
پەڵێک جۆ ماوە لە شەشەکانێ
ئەویش بە شەش ڕۆژ دە دروویەوانێ

* خیط: هەودا، ابیض: سپی. ئەوسا منیش وەک مەلای کورد خوشکی صادم بە لامی قەڵەو دەزانی و دەگەڵ مەتەڵ خشتبوومە ناو تەرازووێک. لێم بوورن.

ئەمجار یەکجاری نامێنێ کارت
تا ساڵێکی دی خوا ئاگادارت
***
هەر پلاوم خوارد، پەیدا بۆوە هێز
جا وەرە و هەڵێ بەرەو قەرەگوێز
وا دیسان ئاغا پەنام هێناوە
نەجاتم نەدەی خراپ قەوماوە
هەزار دەروێشی لێ کۆبوونەوە
با پەڵە جۆکەی بۆ بدروونەوە
***
هەر کەس ساز و ڕووت «هەرچی شک دەبا»
جێژنان بۆ ئاغا دیارییەک دەبا
من کە دوعاگۆم دوعایە دیاریم
هەر ئەمەی تێدا حوجرەی هەژاریم
جێژنت پیرۆزبێ، پیرۆزە سایە
لە خودای بەرز و مەزنم تەمایە
تا دەفەی دەروێش دەبێتە فڕۆک
تا هەموو شاعیر دەبن ساز و کۆک
هەتا زەرگ و سیخ دەبێتە بڕنوو
تا ئاغا دەبن بێ کیبر و خۆشخوو
تا کورد دەبنە یەک، هەموو دەخوێنن
خۆ لە ژێرباری دیلی دەردێنن
تۆ هەر بمێنی بە ژیانی شیرین
تا هەزار هەژار لە سایەت بژین
***

هەژار ئامۆژگاری بۆ شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا

شــێــرکــۆ کــوڕی خــۆشــەویست و ژیرم
زاخـــــاوی مـــــەژیم و هۆش و بیــــــرم
پـنـج و رەگـــــەزی دڵ و گـــــیـــــیـــــانم
خـــونچـــەی شـــەبەقـی باخـــەکـــەی ژیانم
هێـــشـــتـــا بەتەمـــەن منـاڵ و کـــاڵـی
وەک دەربـەدەریم دووازدە ســـــــــــاڵـی
هـەرچـەنـدە کـــــــــوڕی مـنـی هـەژاری
دووا رۆژی هـــــــەژارە نـــــــادیـــــــاری
لێم روون نیـــیـــە پاشی چت بەســـەر دێ
هیـــوام گـــەلێ پێـــتـــە ببـــیـــە مـــەردێ
مـــــەردێکـی بەکـــــار و چاپک و زیـت
بیـــــــــرێ بـکەی و بـزانـی تـۆ چیـت؟
دەردی گـــــــەلـەکـــــەت بـزانـی چۆنـە
بـۆت دەرکــــــەوێ چەنـد بـرینی کـــــۆنـە
خـــــــانـی لـە هـەزار و ســـــــەد ژیـاوە
ئـەو کـــــاتـە لـە ئێـــمـــــە چۆن دوواوە
حـەفـتـاوو حـەوت لـە سێـسـەتیش چوون
پێـشـتـر لەوە کـوردی ئێـمـە مـردوون
ئەودەم کـــە هەیان بـو مـــیــــرێ بۆ خـــۆ
ئـەمـــــرۆکـــــە پســـــاوە رایـەڵ و پـۆ
بـوین ئەودەمــــــە پشـکـی تـورک و تـاران
زۆر ئێـــســـتـــە خـــراترین لـە جـــاران
نـەوتـت کـــــــــە ژیـانـی ئـەورووپـایـە

بۆ تۆ نییە تیری شەوچرایە
بێگانە لە نیشتمانی ئێمە
تێر و قەڵەون بە نانی ئێمە
خۆمان هەمو کوێر و کوتر و برسی
ژین کورت و ئەویش لەگەڵ مەترسی
نابێ بە زمانی خۆ بخوێنین
ناشێ کە هەناسەیەک هەڵێنین
کوژران بە هەزار لە لاوان
ئازادیخووازی ببووە تاوان
ئێستەش لە سەر ئەم ژیانە تاڵەش
پاش رژتنی هێندە خوێنە ئاڵەش
کورد هەر لە خەوی نەزانیدایە
هەر پێکەوە گەڕ و هەرایە
بێگانەپەرستە خۆنەویستە
بۆ هاوڕەگەزی کەڕ ونەبیستە
بۆ یەکتری دوژمن و نەیاران
بۆ نۆکەری تابڵێی لەبارن
ئەو چاخە کە خانی پێی ژییاوە
فەرموویە هەرا لە سەر دراوە
وێستێکە هەزار ئەوەندە چرووکن
بۆ پوولێ لە تای تەرازوو سووکن
خۆ هەرچی دەخوێنی پیت و نیوێک
ئەو دەچتە کەلێک و گەل لە شیوێک
لای شەرمە کە هەر بەکوردی بدوێ

بۆ چارەڕەشییی مە «بۆگەنە خوێ»
خۆی ناو دەنێ مل بەزەنگی پێشڕەو
دەتداتە دەسی دژت وەکو کەو
زۆرزانە لە کاروباری هەرکەس
ئاگای لە ژیانی خۆی نییە و بەس
ڕەنگن هەموو کەسک و سوور و شین
کوردایەتی زۆر بەکەم دەبین
کێ هونەری کوردە یان هونەروەر
کەم بایی ترە لە توور و گێزەر
وا بیر مەکەوە ئەمەم درۆیە
بۆ ڕاستیی نموونە بابی تۆیە
کاتم ئەوە گەییە سی و نۆ ساڵ
هەر ساڵە لە پار پتر ژیان تاڵ
دڵخۆشی لە رووپەرری ژیانم
هەر هێندە ناوەکەی دەزانم
ئاوارە لە نیشتمانی خۆمم
ئاواتەخوواز بەژینی دۆمم
والڵا دەس و دڵ پڕ و پەژارم
سەرباری هەژاری دەردەدارم
هەر مانگە لە دێیەک و لەجێیەک
هەر رۆژە میوانی خانەخوێ یەک
دەرکێ نییە دادی بۆ بنێرم
هەردێ نییە خۆمی لێ وەشێرم
کوردایەتییە گوناه و سووچم

وەک مۆمێ دەساچم و دەسووچم
هەرچەندە کە نیمە هیچ دەرووێ روون
هەر دژ دەگەڕێ گەڕانی گەردوون
دەستم لە هومێدی بەر نەداوە
چاوم لە پسانی بەند و داوە
پێم وایە دووا بە ڕۆژی رەش دێ
زۆر ناچی کە باو و رۆژی مەش دێ
جا با پتریش بەدەرد و کول بم
با رووت و کڵۆڵ و داخ لەدڵ بم
سەد هێندە پەژارە لێم وەکۆ بێ
کورد هەر دەبێ رۆژێ سەربەخۆ بێ
بامن بە هەژاری بچمە بن گڵ
کورد رۆژێ دەبن بە گوڵ لە سەر چڵ
هەر هێندە تکام لە تۆیە ڕۆڵەم
مەڕوانە کە ئەم شڕ و شڕۆڵەم
زۆرتر لە منیش کز و هەژار بی
بێ بار و نزار و لێو بەبار بی
دەربەس مەبە ، بۆ گەلت بکۆشە
ژەهراوی لەسەر بنۆشە ، خۆشە
باوکی تۆ چۆن بوو شوێنی بگرە
حیزانە مەژی بەمەردی بمرە
***

بەشی سێهەم

نامیلکەیەکم لە شام چاپکرد بەناوی «بەیتی سەرەمەڕ و لاسایی سەگ و مانگەشەو» دەگەڵ چاپخانەیەکدا ناردم بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و لە موسڵ کەوتنە بەر چنگوڕکی شورتەی نوری سەعید و بە خڕو پڕی لەناو بران تەنیا چل نوسخەیەک کە خۆم گلم دابوونەوە لەو نامیلکە بڵاوبوونەوە. وام بە باش زانی بەیتی سەرەمەڕەکە دەگەڵ هێندێک لە بەرهەمەکانی ساڵانی بەر لە چل و هەشتیشا بۆ نموونەی هۆنراوەی ئەو سەردەمەم نیشانی خوێندەوارانی کوردی بدەم. ئەوی شیاوی باسە، جیا لە «ئاڵەکۆک» کە سۆڤیات لە تەورێز بۆیان چاپ کردم نزیکەی دوو هەزار بەیتێکم بە چاپ نەکراوی لەو ناوەدا مایەوە و دەستم پێ ڕاناگەن و نازانم ماون یان سوتاون و لەناو براون. بە هومێدم ڕۆژێک دەست کەونەوە و ڕووناکی ببینن.

***

بەیتی سەرەمەڕ

سوریا، دمشق ٢٣/ ١/ ١٩٥٧: ساڵی ١٩٤٨ ڕۆژێک لە ڕۆژان لە ڕۆژنامەیێکی عەرەبیدا لە ژێر دروشمی «کۆشکی بلوورین»دا چیرۆکێکی کورتی ڕەمزیم خوێندەوە کە لە بوێژی تورک «صباح الدين علي» وەرگیراوە. چیرۆک نزیکەی نیو رووپەڕی ڕۆژنامەی گرتبوو. هەرچەندە زۆر لە پەردەدابوو، زۆر بەنهێنی پیاوی تێ دەگەیاند کە مەبەستی چییە. بەڵام دیسان زۆر کاری کردە سەر مێشک و دڵم. پوختەی چیرۆکم هەر لەدڵدابوو تا هێنامیە سەر ئەو بیرە کە ئاوا پان و پۆڕی کەمەوە و هەرچەندی کێشی دێت ڕایکێشم و چی لە دڵمدایە بۆی بکەمە نێوئاخن. ئەگەرچی بەشی زۆری من لەخۆمەوە پەڕوپۆم لێناوە و پەڕم تێدا هەڵاویشتووە. بەڵام هەر لەسەرمە زۆر سوپاسی گیانی پاکی ئەو بوێژە بەرزەی تورک بکەم کە بناغەکە ئەو دایڕشتووە. بۆتە دابێکی تازە هەرکەس شتێک دەنووسێ دەیکاتە دیاری بۆ کەسێک، منیش ئەم سەرەمەڕەی خۆم پێشکەش بەو کەسە دەکەم کە هەمووی دەخوێنێتەوە و خەڵکیشی لێ تێ دەگەیەنێ .

***

حیکایەت خوان

شــــــەوێـک لـە شــــــەوی پـایـز
خـــوا لێ خـــۆشـــبـــوو مـــام بـایز
پـیــــــــــرێـکـی دنـیــــــــــادیـدە

دانـا و زانـا و گـــــــــــــەریـدە
قـــســـــەڕەوان، گـــفت جــــوان
شـــــیــــــرن ڕاوێـژی زمــــــان
لە گـــوێی ئاگـــری مـــزگـــەوت
سـەعـات گـەییـە شـەش و حـەوت
ئـەوە دەیـگـوت: حـــــیـکـایـەت،
خــــۆش بوو بـەدەر لـە غـــــایـەت
ئـاوی گـــــوێچکەی دامـــــەوە
وەهـای بـۆ گــــێـــــڕامــــەوە

سێ تەنبەڵ

هـــەبـــوو نـــەبـــوو، لـــە زوودا
لـە دەورانـی پـێــــــشـــــــوودا
ســـێ زەبـــەلاحـــی بـــێـــکــار
چەورە و شـــــەلاتی نـاوشـــــار
دەست و پـێ ســـپـی و تـەنبــــەڵ
پـیـس و بـۆگـــــــــەن و چـەپـەڵ
یەک لە یـەکـــتـــر خـــوێـڕیـتـــر
هـەر بۆبـە بـوون یـەکـــــدی گـــــر
نـانـی بـە ڕەنجـی شـــــــــانـی
هـــەر نـــاویـــان نـــەدەزانـــی
بـەخـــــــواهـیـش بـا و بـە زۆری
دەژیـان بـە مــــفــــتـــەخـــۆری
هـەر شـــەو دەچوونـە مـــــاڵێـک

سێسەد و شەست لە ساڵێک
سەلام مەلێکم حەمە
میوانی تۆین ئەو جەمە
ئا توخوا پوور خانم جان
تۆزێ کەرە و سێ چوار نان
چبڵا بوو خوشکە ڕابی!
نابێ تۆزێک بۆ خوا بی!
ترخێنێکمان بۆ لێنێ
ئاهی دڵمان بشکێنێ
چەند ساڵێ وا بەڕێ چوون
تا لای خەڵک بۆژۆ بوون
کەس بەڕەی نەدەپێوان
ناچار دایانە کێوان
شەوێک لێرە، یەک لەوێ
هەر نانەزگ دەس کەوێ
وا فێربوون ماڵانگەڕی
سەگیان پێ نەدەوەڕی
هێند چوختی ببوون لە سواڵ
مەلا فرێی دا مەتاڵ
شێخان لە بەریان بەزین
بەتاڵیان کرد خوانی زین
دێوانە کەوتنە هاوار
سەریان دا لە بەرد و دار

گوتیان چیان بۆمان نەهێشت
با بیانخۆین لە باتی چێشت
تەنبەڵباشیی زەمانە
ترسان بیانخۆن دێوانە
بەناچار دایان بڕیار
یەکجاری بچنەوە شار

شارێکی مەزن

لە کەلێ وەسەرکەوتن
ماندووبوون، تۆزێک خەوتن
هەڵسان نۆڕیانە چواردەور
دنیای ساماڵی بێ هەور
لە دوور شارێ دیارە
پڕ گومبەز و منارە
پڕ قەڵا و باڵەخانە
عەجایبی زەمانە
نە سەری دیارە نە بن
هەزار شەیتان دەکا ون
شەقامی هەزار هەزار
ڕاکشاون لە گەرووی مار
هەزارە زیلەی ناوشار
زیاد لە ئەندازە و ژمار
وەک لەشکری مەل و موور
ڕەش دەچوون دەجمین لە دوور

تەنبـــــەڵ مــــاتی دای گـــــرتن
دیتـــــیــــان تارمـــایی مـــردن
چۆن بـژیـن لـەو شـــــــاری پڕ!
ئێـــمـــەی خــوێڕی و شـــڕ و وڕ!
لـەبـەر زۆر بیـــــــرکـــــــردنـەوە
خـــــەونـووچـکـە دەیبــــــردنـەوە
یەک لە هەمـــوان پتـــر ســـەگ
پێـــیـــان دەگــوت قــولّی بەگ
لـە پـڕ ســـــــەری هەڵبـــــــڕی
دە ئـاوالآن ڕاخــــــــــــــوڕی:
ســـــــــەر بـەرەژێـر، بـا بـچـین
فــــێــــڵــــێک هەیە پـێـی دەژیـن
«چۆن فــێــڵێ؟ شـەیتـانیـیــە
بەشـم لـە زۆرزانـیـــــــــیـــــــە»
لـە ڕێـگـە تـێـی گـــــــــەیانـدن
لە دڵ و مـــێـــشکی چەســـپـــاندن

ژیان لەو شارە

هاتـن، گـــــەیشـــتنـە ناوشـــــار
پێــــدا گـــەڕان ســـەر و خـــوار
لە هیـچ کـــوێ جـــێی وا نیـــیـــە
بێـکاری تێـــــدا نیــــــیـــــــە
نـە دەوڵـەمــــــــەنـد، نـە هـەژار
نـە گـــــەدایـە و نە خـــــونـکـار

نە زۆردارە و نە بێ زۆر
وەک یەک سپی و ڕەش و بۆر
هەموو کەس دەکا کارێ
چی پەیدابوو ئێوارێ
دێتە ژمار و دەفتەر
دابەش دەکرێ بەقەد سەر
کێ لەکار ئازاتر بێ
دەبێ بەشی زیاتر بێ
هەرکەس کاری نەدەکرد
بێ نان لە برسان دەمرد

بە میرات نەبوو

ئیتر لە میرات نەبوو
کوڕی خان و خات نەبوو
دەوڵەمەندێک مندار بێ
یەکەم سووتخۆری شار بێ
کوڕی جاشە کەرێ بێ
بێ شەرم و سەرسەری بێ
زمان پیس، دەم بۆگەنیو
بەهۆی لیرەی مام تۆپیو
ببێتە گەورەی کۆمەڵ
کەر دەبەرکا پێستە کەڵ

بێ ئاغا بوو

لێی نەبووکوڕی ئاغا
شەو بنوێ لە وەتاغا

بە ڕۆژ بچێتە ڕاوێ
بە تاژی و تفەنگ باوێ
ئارەق نەچێتە توێڵی
بژی بە حیزی و دێڵی
تەماح کاتە خێزانی
جوانی ڕەعیەتەکانی
بێ ماندووبوون بێ هەوڵ
بپۆشێ چەکمە و کەوڵ
کەوا و پاتۆڵ، ئەسپی چاک
لە دوارۆژ بێ ترس و باک
وەک کوردەواری نەبوو
نە بەگ بوو، نە بێگاری
نەک وەکو کوردەواری:
جوتێری دەس قەڵشاوی
بەهەرەی دێم و بەراوی
ئارەقی نێو چاوانی
خۆی و منداڵەکانی
ساڵ دوازدەمانگ ماندووبوون
دەرکەوێ تاریک و ڕوون
لەبەر بلێسەی هەتاو
لە دروێنەدا چەماو
بە پشتی کووڕ هەتا شەو
تا لا بە لای دەخا خەو
منداڵ هەر یەک گوێی کارێ

بگرێ هەتا ئێوارێ
نە خوێندنگا و نە دەرمان
چاویان پڕووش لە گەرمان
بێ جلک و بەرگ و پێلاو
لە ئەسپێ و کێچا خوراو
ڕووت و قووت تەواوی ساڵ
نانیان جۆ و زوڕات و گاڵ
زستان لەرزیو بێ ئاگر
لەوان جێ خۆشتر مامر
گەنم و تووتن پەیدا بێ
هەرگیز دەنکیان بۆ نابێ
پێک هاتووی ساڵ بە خڕی
بۆ ئاغا و ژن و کوڕی
ئاغا بیکاتە قومار
خانم خەرجی کا لە یار
کوڕ بکڕێ جلە تاژی
جەیران لە سەرمان ناژی
نە شێخ نە تەکیە هەبوو
نە دەروێش و حاوو حوو
نە دێوانەی ئاگرخۆر
نە سۆفی چڵکن و بۆر

ئەدی چۆن بوو ؟

هەموو کەس پاک و خاوێن
هەڵکراو چاک و داوێن

نە زیندان بوو لەو شارە
نە کوشتن، نە قەنارە
نەجوێندان، نە هەرا و شەڕ
نە فێڵ و فەرەج نە گەڕ
نە دزی و نە گیرفان بڕی
نە کینە و نە دڵ پڕی
نە هەتیوی کۆڵانگەڕ
نە سیلداری چرچ و لەڕ
نە ژنی برسی و بێچارە
ئابڕووی بدا بە پارە
دەرمانگە و نەخۆشخانە
زیاد لە پێویست هەیانە
منداڵ کە تازە دەبوو
کۆمەڵ دایک و بابی بوو
دایک دەچووە زانگەوە
بە زگی هەشت مانگەوە
مامانی ژیر و زانا
یاریکار بوون لە زانا
نێوک بڕین، فرچک دان
دەیکرد بژیشکی چازان
دەیان کوتان بێ بەرتیل
بۆ ئاوڵە و چاقوڵکە و سیل
تا لە زانگا دەترازا

دەبوو بە گوێزی ئازا
دایک سێ مانگ وچانی
دەدرایە دەوری زانی
کێ مناڵی زیاتر بوو
لەویتر بێ خەمتر بوو
لە سێ مناڵ بەولاوە
بەراتی بۆ دەبڕاوە
کێ دە مناڵی بوایە
مووچەیەکیان دەدایە
باب و دایکی پێ دەژیان
خەنی دەبوون لە خۆشیان
تەمەن ببا پەنجا ساڵ
پاڵی دەداوە لە ماڵ
ژینی بەڕێوە دەچوو
هەر شارنەبوو، بەهەشت بوو
تەنیا عەیبێکی هەبوو
زۆر خوێندنی لێ نەبوو
لە بەر زۆر عاشقەکاری
کەمتر بوو خوێندەواری
هەتا دوو سێ پۆل، مناڵ
دەیخوێند و دەچۆوە ماڵ
چەند لاویان هەڵدەبژاردن
بۆ لاوەیان دەناردن

بچن بژیشکی فێربن
نە دەزانرا کە خوێندن
بۆ ژیان و کار بژیوە
کار بێ خوێندن هەتیوە
نەیاندەزانی هەرکەس
کەم بخوێنێ و بلێ، بەس
ڕەنگە فێڵی لێ بکرێ
نیزیکە فریو بدرێ
بێجگە لە زۆر زانستی
نەیان بوو پێداویستی
نە دەرد و خەم نە کزی
نە لە ژیان وەڕەزی
کار کە نەدەما ئێوار
لەهەموو سوقاقی شار
دەنگی مووزیک بەرز بوو
مووزیک هەزار تەرز بوو
دەبوو بە بەزم و سەما
جێگای کزی نەدەما
قاقای لاوان و پیران
خەمیان دەدا بەر شیران
تا نیوەشەو کوڕ و کاڵ
دەچوونەوە بەرەو ماڵ
لە خانووی خۆش و گەرما

لـه نـوێـنـی پـاک و نـەرمـــــــــا
لێـی دەردەکـــــەوتـن بێـــــهـــــۆش
دەیـان دیت ســـەد خـــەونی خـــۆش
کـــێ بـــێ ئـــەو دەورە تـــێـــک دات
هـەر دەخـــــــــەونـیـش نـەدەهـات

کۆشکی بلوورین

تـەنبـــــەڵ بە شـــــارا گـــــەڕان
دەڕۆیـــــن و دەیـــــان نـــــەڕان:
ئای لەو شـــارە چەند پیســـــــە
ئای بەخـــتـــو چەند نەگـــریســـە؟
شـــــــــاری وا ئـابـڕوو چـوونـە
نـە جـــــــــێـی ژیـن و لـێ بـوونـە
کێ بیـــــســـــتی لە ڕووی زەمین
شـــــار بێ کـــــۆشکی بلوورین!
کـــــۆشکی بلوورین کـــــوانێ!
ئـەوە بـۆ کـــــــــەس نـایـزانێ!
وێـــــران بـــــێ ئـــــەم وەڵاتـــــە
بـێ بـلـووریـن قـــــــــــەڵاتـە
وایـان بە قـــــەو دەقـــــیـــــژانـد
حـــەشـــامـــاتیـــان هارووژاند

بۆچی باشە؟

خـــــەڵـک بـە ســـــوڕمـــــانەوە
وەرامـــــــــیـــــــــان دەدانـەوە:

بۆچییە ئەو کۆشکە بۆ شار؟
خۆ نە ئاشە و نە عەنبار
نە بەرگە، نە نان، نە ئاو
نە جاو، نە دراو، نە پێلاو

بەرزیی گیانی

تەنبەڵ بە قاوو بە قین
هەر پێیان پێ دەکەنین:
ئەی خەڵکینەی هیچ نەدیو
نا نەجیب، هەتیو مەتیو
هەر نان و ئاو دەزانن
هەموو بەندەی زگتانن
پێتان وایە: بەڕێ چوون
هەبێ، هەموو شت بە توون
نەجیبی و بەرزی گیانی
هەر مەعناتان نەزانی!
کوێ بێ کۆشکی بلووره
لە ڕەحمەتی خوا دووره
گەپجاڕی شاری دیکەن
بۆ گاڵتەجاڕ حەنتیکەن
وا بار دەکەین لە لاتان
ڕوو دەکەینە ولاتان
لەو جێیی بەڕێوو جێ بێ
کۆشکی بلووری لێ بێ

ئەم باسە دەکەین بە قاو
ئابڕووتان دەچێ تەواو
لە ناو گەلان شەرمەزار
دەبن و دەکەونە بەر زار

شەندە و مەندە

خەڵکی شار بیستیان ئەمە
کەوتنە چپە و هەمەهەمە
لاوان گوتیان هەر ئێستە
کۆشکی بلوور پێویستە
کارمان بێ کۆشک گەندە
کەم نییە شەندە لە مەندە
چۆن خەڵکی تر هەیانە
لە چاو ئەوان چمانە!
ئابڕووی شاری خۆ نابەین
دەبێ ئەم شەرمە لابەین
کۆشکی بلوور لە شارا
وەک خاڵە لەڕووی یارا
پیریش گوتیان کەوابێ
بش بێ زیانی نابێ

شوانی ناخوازن؟

ڕوویان کردە سێ تەنبەڵ
نەک سێ تەنبەڵ، سێ دەغەڵ
وتیان ئەی پیاوی زانا

ئەی لە عەقڵا تووانا
وەک لە دەردان دەزانن
هەر بۆخۆشتان دەرمانن
کۆشکی بلوورین چییە؟
زانستیمان پێی نییە
دە ئێوە تەشریفتان بێن
بۆمان دانێن: ڕێوو شوێن
لەنگۆ بیر و لەمە کار
لەم شەرمە ببین ڕزگار
«بەگورگیان گوت ببە شوان
دای دایە قوڵپی گریان»
«وتیان: گورگە دەگری، بۆ؟
وتی: دەترسم لە درۆ»
تەنبەڵیش گوتیان: حەی حەی
جا ئەوە چۆن دەکرێ و کەی؟
ناتوانین لێرە گیر بین
لەناو شووشەدا پیر بین
گەڕیدەیی و شارەو شار
لامان خۆشترە لە کار
خەڵکە سەریان گەرم بوو
دڵڕەقیش دڵنەرم بوو
لێیان دەپاڕانەوە
دڵخۆشییان دەدانەوە!

وتیان سا سوێندو ئەدەین
بیکەن هەرچی پێو دەکەین
گوتیان سوێندو بۆ دەخۆین
چۆن دەڵێن: وا ڕێ دەڕۆین

قوڵی ئەو قوڵی نەما

قوڵی بەگی چەنبەری
تەپڵێکی نا سەر سەری
کلکە ڕێوییەکی تێ خست
سێ چوار شیشۆقەی وێخست
فەرەجییەکی پان و پۆڕ
گوڵینگەی پێدا کرد شۆڕ
پێنج شەش زریزە و زنجیر
لە فەرەنجی کردن گیر
سمێڵی لێ کردن قیت
چاو بە چاویلکە بوون زیت
پانتۆڵێکی دەلینگ فش
دەق نەشکاوو خشەخش
مامزە و چەکمە و جیڕە جیڕ
هەرا و قیڕە و شیڕە شیڕ
هەروا بەم فاک و فیکە
بوو بە پیاوێکی دیکە
بە هەیبەت و مەترسی
جێگیر بوو لەسەر کورسی

تەنبەڵی دووهەم

دووهەم تـەنبـــــەڵـیـــــان هێـنـا
ڕیـــــشـــــێ درێـــژیـــان لــــێ نــــا
چاویان ڕشت بە کل و کلتـــــــوور
دەپێی کــــرد ئێـــــمـــــەنی ســــوور
تــەزبــیـــــــــــــحــێ هــەزار دانــە
دە ملیـــــان کـــــرد شـــــێـــــخـــــانە
لە ســـــەریان بەست شـــــاڵی شین
ناویان نا شـــێخ مـــحـــیـــــەدین
وا لــەبــەر چــاو زل بـبـــــــــــوو
پــیـــــــــاو زەنـدەقـی لـێی دەچـوو

هاوەڵەکەی تر

سێ هەمـــیــــــان بە ڕووخـــــۆشی
بـەرگـــــــــێـکـی ڕەشـی پـۆشـی
سێ چوکـــــڵــــەی حـــــیلە بازان
نـــاویـــان لـــێ نـــابـــوو: چـــازان
جل تا بلــــــــێی فش و فـــــــۆڵ
سێ چوار گـــــەز کـــــرابووە قـــــۆڵ
کـــــــڵاوێک لەســـــــەر ســـــــەری
کـــــــــــڵاوی چـی! لـەنـگـەری!
وەکـــو گـــوێی کـــەری جـــڕجـــاڵ
ســـێـــبـــەری بۆ پێنج ســـەد مـــاڵ
کـــــــــــەوشـی بـریـقـــــــــــەداری
ڕەوتـی بـە لـەنجـــــــــــــە و لاری

قەڵەمێ زل لەسەر دڵ
کتێبێک لەبن هەنگڵ
تا بزانن ئەم ئاغاشە
قانوون ڕێکخەری باشە

یاسای تازە

ئاڵقەی یاسا تێک خرا
زنجیر بۆ گەل ڕێک خرا
یەک: ئەو کۆشکەی ساز دەبێ
پڕ لە خۆشی و ناز دەبێ
کۆشکی بلوورە بەناو
پێی هەڵمەکاڵێن بەچاو
دوو: هەرکەس پێی بڵێ خوار
یان جوێن دا بە بەرد و دار
یان لێی کار نەکا بە دڵ
یان لە بێگار بکا سڵ
دەکوژرێ لە دنیای ڕوون
لە قیامەتیشە مەلعوون
سێ: هەرکەس لە زۆر و کەم
لێی داوا بکرێ هەردەم
نەیدات بۆ کۆشکی بلوور
دەکوژرێ بەپێی دەستوور

کار لە کۆشک

دەس کرا بە کار ئەمجار
لە خۆشتر مەڵبەندی شار

هەزار خانوو تێک درا
بنگەی کۆشک ڕۆ نرا
بەهەزاران کارگەر
لە حەد بەدەر بارەبەر
ڕەمڵ و بەرد و قوڕ دێنن
بناغە دامەزرێنن
چی پشتە و عەرەبانە
لە کەرستە کێشانە
موهەندیس و میعماران
دەس ڕەنگین، شیرن کاران
دەستیان دا دەس کارگەر
بناغەیان بردە سەر
بە بلووری تواوە
پایە بەرز کراوە
هەرچی دارتاشی باشن
وا پەنجەران دەتاشن
چەند ئاسنگەر پێویستە
نێونووس کران لە لیستە
هاتن تەونگەرباشان
چنیان قاڵیچەی کاشان
نان و پێخۆری پیاوان
لەسەر هەتا بناوان
ماست و ڕۆن، گۆشت و پلاو

قـــاوە و چایی بە لێـــشـــاو
دەبوو بیـــدەن خـــەڵکی شـــار
بە تـۆن، بـە بـار، بـە خـــــەڵـوار
زۆریـان لات هـەڵـبـــــــژاردن
ســەر کــاربیــان پـێ ســپــاردن
زۆر خـــوێڕی و پەست و بێ هەست
بـــۆیـــان بـــوونـــە داری دەســـت
خـــەڵکیـــان لە بێگاردا کـــوشت
تا نـهـــۆمـــێکیـــان دارشت

وتاری قولی بەگ

سـێ تـەنبـــــەڵ چـوونـە نـاوی
ڕۆژی حـــــــەفـلـەی تـەواوی
خـــوتبـــەی بـۆدان قـــولی بەگ
کـــە ئەی گـــەلی بە ئەمـــەگ
ئـەی پـاڵـەوانـانـی کـــــــار
ئەی ڕەنجـــــدەرانـی هێـــزدار
نهـــۆمـــێکتـــان تەواو کـــرد
نـاوبـانـگی خـــۆو بڵاوکـــــرد
عـــافـــەریم ســەد عـــافـــەریم
ئـەوی مـن لـە ئـێـــــــوە دیم
بـەهیـچ کـــــەس وا نـاکـــــرێ
کـــەس وا بـەرگـــە نـاگـــرێ
بەڵام نهـــۆمـــێک چییـــــە!

شایستەی شارتان نییە
لەسەرمان پێویستە زوو
تەواو کەین نهۆمی دوو
ئەوی ئێستاش هەمانە
بیپارێزین مەردانە
جا قەزاو لە گیانی من
بەخۆ خۆش مەکەن دوژمن
کێ دارا یان نەدارە
تەقسیر نەکا لە پارە
ماڵی دنیا هیچ نییە
نێوی چاک ئەبەدییە
کێ ئازایە کار بکا
کاری بەرد و دار بکا
فکری باشمان بۆ کردوون
میداڵمان بۆ داڕژتوون
لە زێڕو زێوی ئێوە
وێنەی خۆمی وا پێوە
کێ زۆر ئازا و گوێگر بێ
کێ پیتاکی پتر بێ
نیشانێکی دەدەینێ
دەی چاوم، هەر سبەینێ
دەست پێ کەین، دووەم نهۆم
لەمنو کەوێ کوڕی خۆم

ئەگـــینا کـــارمـــان لەنگە
لە قـــاتێک جـــێـــمـــان تەنگە

فەرموودەی شێخ

ئەم جـــــارە شـــــێخ ڕدێن زل
دەم بـــۆز و چـــاو پـــڕ لـــەکـــل
ســـــەرشین وەکـــــو دارە بی
پاش چەند وشـــــەی عـــــارەبی
فـــەرمـــووی کـــۆمـــەڵ بزانن
ئەگـــەر خـــاوەن ئیـــمـــانن
دەبێ ئەم کـــۆشکە ســـازکـــەن
ئێـــمـــە لەخـــەم دەرباز کـــەن
هەرکـــــەس بۆ قـــــاتی دوایی
کـــــــار بکا بە ئـازایی
مـــاڵی خـــۆی پێ ببـــەخـــشێ
هەر تا کـــۆشک بنەخـــشێ
لەو دنیـــــا پاش مـــــردنێ
حـــەفـــتـــا کـــۆشکی دەدەنێ
حـــەفـــتـــا حـــۆرییـــان تێـــدایە
هەر یەک نرخی دنیـــــایە
کێ نانی خـــــۆ و منـاڵی
مـــافـــووری چاک و قـــاڵی
بێنێ بۆ ئێـــمـــە، بیـــخـــۆین
ڕایخـــەین، لە ســـەری بڕۆین
لەناو بەهەشـــــــتی بەرین

تێر دەخوا شیر و هەنگوین
کێ لە دنیا فەقیرە
لاتە و کزە و زویرە
کێ زۆر پیس و چڵکن بێ
ئەسپێون و ڕشکن بێ
لە قیامەت زۆر لە پێشە
بەهەشت خانی دەروێشە
گەر دەڵێن: تۆ بۆ وانی؟
بۆ وا خاوێن و جوانی؟
حیسابی من جیاوازە
شێخ لای خوا کاری سازە
ئێوە زاهیر دەڕوانن
لە باتین چ دەزانن!
ئێمەی زاهیر داپۆشراو
باتین بێ دەرپێین تەواو
بە زاهیر کە نانخۆرین
بە باتین هەزار جۆرین
ژنمان دەبێن جوانە
سەر سوورە و بن هەمبانە
جا لەمنو کەوێ کوڕگەل
بۆ ڕێی خێر هەڵکەوت هەل
دەس پێ بکەن زۆر مەردانە
خودا و شێخ لەگەڵتانە

یاسا دیسان

ڕەشپۆشی یاسا ڕێکخەر
ئەمجار هاتە سەر مینبەر
گوتی: قانوون ئەفەرموێ
هەرکەس هەیە و لە هەرکوێ
با بێن بۆ کۆشکی چاک
نوێن و پۆشاک و خۆراک
برنج و ڕۆن و کووتاڵ
گیسک و کاوڕ و پووڵ و ماڵ
چی لە بەرد نەرمتر بێ
لە بەفر گەرمتر بێ
کۆشکیش دەبێ وەرگرێ
نەهێنێتە بەر گرێ
کێ بە کار و ئازایە
ناشێ خۆ بداتە دوایە
ماندووبێ تا دەتوانێ
خۆی بە ماندوو نەزانێ
با بخوا هەرزن و جۆ
پێخۆر، ئاو، گەر نەبوو دۆ
بسازێنێ بە بەشی
تووش نابێ چارەڕەشی
کێش بێ شەرمە و بێ کارە
تەن پەروەر و نازدارە

گــــوێ ناداتە عـــــەیب و عـــــار
وەک نیــــــــسکە بێ پشت و بـار
لـە ڕێـگـەی چەنـد قـــــــــڕۆشـێ
حــــەیا و شــــەرەف دەفــــرۆشێ
زۆر قـــــــــــــەڵـب و تـەوەزەلـە
بـێـــــتـــــــە لامـــــــان بـە پـەلـە
بەخــــێـــویان دەکـــــەین زۆر باش
دەبـنـە گـــــــزیر و ســــــوور باش
دەســـتـیـــان دەگــەڵ دەسـتـی مــە
پێـک بێـن مـــــەبەســـــتی مـــــە
کـــــــــارمـــــــــان بـە ئـی وا زۆرە
دار نـاقـــــــــــەڵـشێ بـێ هـۆرە

دڵخۆشکەرە

ئـازادن بـە پــێـی قــــــــــانـوون
ئای چەنـد خـــــۆشـــــە ئازاد بوون!
ئـەگــــــەر دەمـــــــرن لـە برســــــان
یـان دەتـۆقـن لـە تـرســـــــــــان
ســـــــواڵ کــــــەن زەلـیل و زەبـوون
شـــــــــــەو لـەبـن پـردان بـنـوون
کــەس هەقی نیـــیــە لە ســـەرتـان
قــــانوون بووەتە لەمــــپــــەرتـان
ژن کــــــــــە برسـی و بـێ نـانـە
دەچێـــتـــە قـــەحـــبـــەخـــانە

بۆ نانێ خۆی دەفرۆشێ
دەرد و زووخاو دەنۆشێ
گەواد ئازادە بیکڕێ
لێ یدا، بکوژێ، بیبڕێ
بە منداڵو نەخوێنن
یان باش نەیان عاملێنن
یان بەبێ دەرمان بمرن
یان قەت ڕێی چاکە نەگرن
دەتوانن، چونکە قانوون
ئەو ڕێگەی باش کردووە ڕوون
کێ فێڵباز بێ لە ناوتان
بدزێ زێڕ و دراوتان
بە سووتخۆری و شیربایی
بە تاجری و ئاغایی
یان بە شێخی و دەروێشی
بە مارگری و بەنگ کێشی
یان بە سواڵ و سەدەقە
بە قانوون خاوەن هەقە
کێ لێمان بێت نارازی
دەس کا بە چەنە بازی
لە سەر هەژار بێتە جواو
بۆی بخوازێ نان و ئاو
کار و پێڵاوو پۆشاک

خانووی خاوێن و ڕووناک
نەخۆشخانە داواکات
بۆ چاری دەرد هەراکات
بێژێ خوێندن پێویستە
ئەو کەسە کمۆنیستە
بە قانوون گوناهبارە
جەزای حەپسە و سێدارە
لە شەرعیشدا کافرە
جێگای لەناو ئاگرە
قانوون دیموکراتییە
شتی وا باش هەر نییە
لە ڕۆژهەڵات بەولاوە
هەر ئەم قانوونە باوە
خۆم بەختەوەر دەزانم
ڕێکخەری قانوونتانم
جا ئەی کۆمەڵی ئازاد
ئەی دڵشاد بە عەدل و داد
لە سایەی ئەم قانوونە
ئێستا ڕۆژی یەکبوونە
مل لێنێین ئازا و جەسوور
تەواوکەن کۆشکی بلوور
زووی تێدا ڕۆبنیشین
کە زانیمان بێ ئیشین

ئەوسا خۆشی لە خۆتان
قانوون زۆر دەکرێ بۆتان
هێندەو بۆ درێژ دەبێ
سەرتان تێدا گێژ دەبێ

کارداری کۆشک

کێ لە هەر کوێ تەنبەڵ بوو
لە پیاوەتی پووچەڵ بوو
کێ کەیفی لە کار نەبوو
بە هیچ شەرمەزار نەبوو
ڕووی لە کۆشکی زل دەکرد
دادەمەزرا دەست و برد
بوونە کارداری خونکار
کوتەکی دەستی زۆردار
زۆر خۆشیان هاتە بەرچاو
بێ ماندوو بوون نان و ئاو
بوون بە سێ بەش ئەوانە
کامەی تەنبەڵتریانە
دەبەریان کرد کەوای شۆڕ
زل و سەوز سەر و پۆڕ
تا بۆ کار خەڵکی هان دەن
کۆشکیش قایم نیشان دەن
نامووس و دین پێخوست کەن
بەدرۆ حەدیس دروست کەن

بەرنە مێشکی حەشامەت
کە تا ڕۆژی قیامەت
ئەو کۆشکە هەر دەمێنێ
هیچ هێزێک نای ڕووخێنێ
کێ بیرکات لە ڕمانی
دەمرێ بەبێ ئیمانی
لەوی زۆر سەگ و زۆرزان
کۆنە چەکمەڕەق و خان
دەستێکیان گل دانەوە
هەر لە کۆشکا مانەوە
چی ملهووڕ و ئەحمەق بوون
بێ مێشک و کەللەڕەق بوون
زۆڵ و دەسبڕ و چاوشۆڕ
ڕووناخۆش و مچ و مۆڕ
زمان شڕ و داوێن پیس
بوونە چەکدار و پۆلیس
قایش و قڕۆش جل و بەڕ
شیر و خەنجەر و وەڕ وەڕ
وایان لە خۆیان دەکرد
زراوی خەڵکیان دەبرد
هەرچی کۆشک دەیفەرموو
جێبەجێیان دەکرد زوو
زیندانیان دروست کردن

جـــــــێـگـای ڕزیـن و مــــــــــردن
تـا هـەر کـــــــــەس بـۆیـان نـەلـوێ
جــــــێـگـەی هـەبـێ لـێـی بـنـوێ
پـیــتــاکــێـکـیــان کــە دەســتــانـد
پشـــــتی باجــــــدەریان دەشکـاند
دراو بـــۆ کـــــــــــــــۆشـک چـەنـدە
بۆخـــــــۆشـــــیـــــان دوو ئـەوەندە
هەرکــــەس گـــــوتـبـــای وا نـابێ
دەبـوو مـــــــــــاڵـی خــــــــــرابێ
دەڕژێـــــنـــرا لـــە زیـــنـــدانـــان
دەکــــــــــــــرا بـە تـۆزی بـانـان

دەس کرایەوە بەکار

ســـەر لە نوێ خـــەڵکی ناوشـــار
چـــوونـــە ژێـــر بـــار و بـــێـــگـــار
جـــــــاران کــــــە بـە نـەرمـی بـوو
ئـەوجــــــار بـەبێ شـــــــەرمـی بـوو
کـــار دەکـــرا بە کـــوتـەک و جـــوێن
ئـارەق تـێـکـەڵ بـوو بـە خـــــــــوێن
گـــــــــەلـێـک پـۆلـیـس و چـاوەش
لە ســـەر فـــەعـــلان کـــرا بەش
هـــێـــنـــدێــک دەچـــوونـــە بـــازاڕ
لە ناو خـــــەڵـکیـــان دەدا جـــــاڕ
زووبـــــن نـــــان و جـــــل بـــــێـــــنن

خێراکەن، ڕامەمێنن
گۆشت و هێلکە و شیر و ڕۆن
تووتن و پەڕ و عەتر و بۆن
ماش، برنج، نۆک و نیسک
بزن و مەڕ، کار و گیسک
خەڵکی کۆشکیش هێندینگۆن
زۆریان دەوێ تێر بخۆن
کۆمەڵ گش تیرە و گەلی
کەوتە سەر ساجی عەلی
نەما بیخۆن توند و شل
غەیری سوێند بە کۆشکی زل

تڕی خوسرەو

ئەو کۆمەڵە هەژارە
ڕزگار دەبوون لەو کارە
کارێ تر دەیگرت جڵەو
ببوو بە تڕی خوسرەو
بێگار هەر نەدەبڕاوە
هەر لەو کۆشکە گلاوە
بە دوان ڕانەوەستا کار
نهۆم بوو بە سێ و چوار
هەمووش هەر جەمەی دەهات
لەبەر زۆری حەشامات
گشتی نانخۆری تەنبەڵ

ڕژد و چنۆک، بە گێچەڵ
هەرواش زۆر دەبوون خوێری
خوا وەخێری نەگێڕی

نەدەترسان

دانیشتووی ئەو سەرایە
لە گاڵتە و گەپ و کایە
لە خواردنەوە و لە مەستی
لەبەر شەهوەت پەرستی
لە بیری ژیان خۆشی
کەوتنە بیری بێ هۆشی
فکریان نەدەکرد جارێ
هە یاران خەڵکی شارێ
نان و ئاومان لەسەریان
جلمان داکەند لەبەریان
پاروومان لێ ڕفاندن
ئێسکیشمان لێ کراندن
ئاخر جارێک، ئاوڕێک
لە هەزار مەڕ کاوڕێک
شتێکیان بدەینەوە
بیرێکیان لێ بکەینەوە
پیاو مانگایەک دەدۆشێ
شیر و ڕۆنی دەفرۆشێ
دەیسپێرێ بە گاوان

بیــــبـــــاتە مـــــێــــرگی پاوان
بـە دار لـێـی نـادا بـە قــــــــەو
دەیبـــــــاتـە تـەویـلـە شــــــەو
لـە ترسـی قــــــورِن و، گــــــەنـەی
دەدۆزێ کـــــلـــــک و چـــــەنـــــەی
هـەر بـکـۆخێ لـەســـــــەرمـــــــان
دەیـگـاتـە ســــــەر بـە دەرمــــــان
تـاژیـیـــــــــــــەکـی هـەیـە بـۆ ڕاو
لەبەر خـــــەو چاو هەڵـمـــســــاو
کـلـک لـە گـــــــەڵۆز، بـۆگـــــــەن
نـان بـێنن بـۆ ســــــەی ڕەســـــەن
تـا پـایـز بـەخـــــێـــــو دەکـــــرێ
کــــــەروێشـکـێ بـگرێ و نـەگـــــرێ
بـەڵام مـــــــــــسـکـێـنـی هـەژار
پـۆلای پـاڵـەوان لـە کـــــــــــار
ئـارەق ڕژێـن و جـــــــــووتـکـەر
داس وەشــــــــــێـن و ڕەنج بـەر
بـەننـا و جـــــۆلای کـــــوتاڵ چـن
فــــــیـــــتـــــەری پـۆلا و ئاسـن
لەســـــەر هـێـــزی کـــارگـــــەر
زەوی گـــــــــرتـوویـە لـەنـگـەر
چـۆن وەک ســــــــەگـی نـەزانـن!
وەک مــــــــانـگـای لـێ نـەڕوانـن!

ناترسن ئەو عیفریتە
ئەو سەر مەڕی چاو زیتە
ڕۆژێک لێیان ڕاپەڕێ
تەخت و بەختیان وەرگەڕێ
کاتێ پێوانە پڕ بێ
بیکەیە سەر لێی دەڕژێ
لەوێش پێوانە پڕبوو
خەڵکی شار حاڵیان شڕبوو
پیاو هەتا دەوڵەمەندە
ترسەنۆکە و دەربەندە
دەترسێ تالاّن بکرێ
قەرزی لای خەڵک بوخرێ
نەوەک موڵکی لێ ببڕن
زگی گامێشی بدڕن
بەلاّم هیچت نەمێنێ
کێیە چت لێ بستێنێ!

بەزمی ڕووتی

دەڵێن هۆلاکۆ جارێک
دەچێتە دەوری شارێک
دەڵێ لە چووک و گەورە
هەر کەس پێوایە چەورە
دە لیرەی لێ بستێنن
دڵی هەژار مەشکێنن

لـه بـنـەوە نـاردی پـیــــــــــاوێ
لەشــــــــار بـگـێـــــــڕێ چاوێ
دێـتـــــــــەوە دەڵـێ: ئـاغـــــــام
تـەواو بـە شـــــــارا گـــــــەڕام
باجـــــدەر بار لـەســــەر لـێـــــون
ئـی زۆر زل قـــــــوڕ دەپـێـــــــون
دەڵـــێ کـێ بـۆتـە حـــــــــاجـی
هـەزار لـیــــــــــــرەیـە بـاجـی
کـــــێ لـــــەوان نــــەوی تـــــرن
خـــــــــــۆو ئـەنـدازەی بـگـرن
نـامــــــــەوێ چـیـــــان بـمـێـنـێ.
جــــاســـــووس خــــەبەرێ دێـنـێ:
خـــــەڵک کــــەمــــیــــان وەڕەزن
هەر حــــــاجین تـۆزێـک کــــــزن.
دەڵـێ: حــاجـــیـــان تاڵان کـەن
جــــــا وەرن بـۆم بـەیـان کــــــەن.
جــــاســــــووس دێ بـە پـێـکـەنـین
کــــە ئەی خـــانـی ســـەر زەمین
بـەزمــــــــــــــێـکـە بـەڵام بـەزم
کــــــــەس نـەمـــــا بـڵـێ ئـەزم
کـــەس ئاگـــای لە کـــەس نـیـــــە
فـــەرقـی شـــێخ و قـــەس نـیـــە
تێـک هەڵـدانە و شــــــەڕەشـــــەق

چرە و گـــــورە و چـەقـــــەچـەق
هەڵپـــەرکـــێـــیـــە سێ جـــرتی
ســـــەرچۆپی حـــاجی گـــــرتی
قـــازی گـــۆرانیـــیـــان دەڵێ
مـــەلێ و مـــەمـــۆ و ســـەوزەڵێ
خـــــانی وشـــــیـــــار و زانا
بلیـــمـــەت لە جـــیـــهـــانا
دەڵێ: نـامـــــە بـا ڕاکـــــەین
شـــــارێکی تر پـەیا کـــــەین
بەزم بـەزمی ڕووتیـــــــیـــــــە
هەڵپـــەڕکـــێی نابووتیـــیـــە
چیـــان نەمـــا لێی بتـــــرسن
وا لە خـــۆشـــیـــان دەڕەقـــسن
بێنە ســـــەرمـــــان ئەمـــــانە
ڕووت ئاگـــــری بێ ئەمـــــانە
قـــەت یەکـــێکمـــان ناهێـــڵن
زووکـــەن بەجـــێـــیـــان بێـــڵن

سمێڵ دانان

وا لێـــرەش خـــەڵکی شـــاری
کـــــــەوتنە بەزمی هەژاری
هێندەی مـــاڵیـــان خـــورابوو
هێندەش ترســـیـــان نەمـــابوو
ڕۆژێک لە کـــــۆشکی بلوور

دەستوور درا بە مەعموور
ئەویش تێی هاڵاندن گەڕ
دەبێ بێنن سەرو مەڕ
وردە و پیر و هەرزەکار
چیان هەبوو دار و نەدار
دوامین قۆشەی هەیانە
بردیان بۆ تەنبەڵخانە
وتیان: ئاخر کوا ئینساف!
تالان کراین ساف لە ساف!
گوتمان کۆشکی بلووری
زۆر شتێکە زەرووری
خۆ نەمان گوت هەزاران
لە تەنبەڵ و بێکاران
ببنە نانخۆری بێ ئیش
سمێڵمان نایە سەر ڕیش
پێمان ناڵێن چین ئەوە؟
بۆ کوێ دەچین هەر هەوە
قووتوودا کوڵاو و کاڵ
زگتان تێڕە یان جەواڵ؟
ئەو هەمووەی دەکوێ دەنێن
کای ئێمەیە، ئەی کادین؟

کلکە لەقە

قولی بەگی عەنتیکە
زانی بەلا نزیکە

بەسەد قانوونی ڕەشپۆش
ئاگرێکە نابێ خامۆش
بە زۆری دانامرێ
بە بێ نەرمی ناکرێ
بۆی کەوتە کلکە لەقە
وتی چی دەڵێن هەقە
فەرموون، فەرموون وەرنە ژوور
ببین کۆشکی بلوور
دیموکراتی دەنوێنم
ڕەعیەتی خۆم دەدوێنم
هەقتان هەیە بپرسن
داوای جواب کەن، مەترسن!

کوێڕا زۆر بوون؟

وتیان: ئەی خاوەن شکۆ
گەر گران نایە لە تۆ
بێژە ئەو کۆشکی وا زۆر
چۆن وا پڕبوو لە نانخۆر؟
چلۆن ڕیشەی مەو کێشا
ئاخر ئێوە لە پێشا
سێ کەس بوون، هاتن پێرار
کوێڕا بوونە سێ هەزار؟

بە گۆڵمەز فێرە

گوتی: ئۆ... ئەی کوڕانم
وەرامتان باش دەزانم

من زۆر بە گوڵمەز فێرم
وەرن بۆتان بژمێرم
ئەم ساڵۆنە زەلامە
بۆ ڕۆنیشتن جێگامە
ئەو ژوورە لێی دەخۆم نان
ئەوەش بۆ قەننە کێشان
دیوی قاوەیە ئەوە
ئەوەش جێی چێشتە خەوە
هۆوەش حەرەمسەرایە
سەد ژنێکی تێدایە
عەیبە گوتەنیش، ئەوان
بۆ بەزم و گاڵتەی شەوان
بە ڕۆژ لە کاری ئێوەم
شەویش تا ڕۆژ لەو نێوەم
ئەم ئەفەندییەی وا قۆزە
وا بە دەعیە و بە پۆزە
کۆمەگم دەکا بە بیر
نێوم لێ ناوە ئەمیر
ئەوەش کۆمەگە بۆ ئەم
خۆتان ببژێرن سەرجەم
سی چل گۆمەگ بۆ کۆمەگ
هەمووی خان و ئاغا و بەگ!
ئەمیان قاوەچی خۆمە

بەگزادەیە... نە دۆمە
ئەوەش کۆمەگی ئەوە
وەک هی پێشوو بیرکەوە
دە کەس چرا هەڵکەرە
چل کەس گەسک لێ دەرە
پێنج شەش کەس مێش دەکوژن
جلشۆرمان بیست و دوو ژن
دە کەس باوەشێنکەرمن
چل پەنجا چێشت لێنەرمن
لەو خەڵکە سێ یا چواری
لە گەڵما دەکەن یاری
پەڕ و شەترنج و تەختە
دەردی بێکاری سەختە
بەچی وەختم ڕابوێرم
یاری لەمێژە فێرم
شەش حەوتێک قسەخۆشن
جەفەنگم پێ دەفرۆشن
دوو سێ کەسیان شاعیرن
زۆر خۆوێژی ماهیرن
بە درۆی قەڵەوو پتەو
پێم هەڵدەڵێن ڕۆژ و شەو
هێندەم پێ هەڵگوتراوە
خۆم لە خۆم لێ گۆڕاوە

چەند کــەســێک ســەگــەوانن
زۆر بـــاشـــی لـــێ دەزانـــن
تـاژیـیـــەکـــانم زۆر بـاشـن
لـە نـان خـــواردن وەک ئـاشـن
چـنــگ درێــژ، نــاو دەســت بــڵاو
هەتـا بڵـــێن خـــێـــران لە ڕاو
هەڵـۆ هەش نۆ جـــاری کـــوشت
کــەروێشکی سـیــخــوار لە پشت
ڕێـوی ڕاوکـــرد لە کـــێـــوی
بە خـــوای فـــێـــڵـــبـــازە ڕێوی
ئـــەوی لـــەو ژوورەتـــان دیـــن
هەمـــوویـان ڕۆژنـامـــەچین
نـووسـین بـە پـووڵ دەفـــرۆشـن
عـــەیب و عـــارمـــان دەپـۆشن
هـەرچی بـیـکـەم، زۆر و کـــەم
بـنـووم، بـخـــۆم، دەبـەرکـــەم
چی بێ تـامـــە ببـــێـــژم
یـاخـــۆ بـشـکـێ دەسـنـوێـژم
چـۆن ڕێـک و پـێـک و جـــوانـە
بـۆم دەنــووســن ئـەمـــانـە
دنـیـــای بـەبێ ڕۆژنـامـــە
ژیـانـێـکـی حـــەرامـــە
مـــەیتـــەریش ئەو چل کـــەســـەن

ئەسپم هەن هەمووی ڕەسەن
زگ تیژ و دەم دەستارن
لە پەستا جۆ دەهارن
لە گریوە ئەسپا تاقن
درێژن، لەسەر لاقن
هەر ئەسپێ پێشیان کەوێ
زەوتی دەکەم هەر لەوێ
ئەمەش خواجەی حەرەمە
تا چاکەی بڵێم کەمە
ئاگای لە ژن و ماڵ دەبێ
تووشی سەد ئۆباڵ دەبێ
چەند لاوێکی بە دەستە
پشتی خۆتیان پێ بەستە
ئەو سەر بێ تووکە و دیوە؟
بنان گوێی دەرپەڕیوە
زگ زەلامە و مل ئەستوور
چەنە کورت و لووت شەیپوور
زۆر وشیار و بە هەستە
دە نووسەری بەدەستە
ڕەئیسی باج گرانە
ئەرکیان زۆر لەسەر شانە
چی ئێوە دەیدەن بەمە
هەر چەند بڕێکیش کەمە

دەنووسرێ هەر لە ڕێوە
چۆن خوا هەڵدەگرێ، ئێوە
باوەڕیتان بە من بێ
بێڵم هیچتان لێ ون بێ!
ئەم پیرەش سەر بژیشکە
مەیدوێن: کەللە ویشکە
لە هەندەران هێنامان
دەستی منتان بە دامان
زۆر لەلای ڕامەوەستن
گەلێک شتی بە دەستن
ئەو تاقمەش مۆسیقارن
هەڵبژێراوی شارن
بلوێر ژەن و قام بێژن
ئینشاڵڵا ڕۆژی جێژن
کە زۆر بێن جێژنانە
زۆر گوێ دەگرن لەمانە
ئەو ئاغایەش ڕەئیسە
یانی سەرەک پۆلیسە
ئێوە خۆتان دەزانن
زۆر کەس زۆر بێ ویجدانن
زیندوون لە مۆڵکماندا
لەو دەشتی دوور و پاندا
لەژێر عاسمانان دەژین

جارێک ناڵێن ئێمە چین!
هەڵدەمژن هەوای ئێمە
نارەقسن بە نای ئێمە
پیتاک نادەن بە جوانی
منیش بەباشم زانی:
جەندەرمە و کوتەکمان بێ
پیاوی خاوەن چەکمان بێ
تا کێ زۆر باج ناهێنن
تۆزێکیان تێ سرەوێنن
ئەم کابرا سمێڵ فشەی
زلەی بە نرکە و مشەی
مل چرچەی شەپکە لەسەر
لەژێر دەستی دان نووسەر
کاکی سەرۆک تەشریفە
زۆر پیاوێکی زەریفە
هەرکەس بێتە کۆشکەوە
یان دەرچێ لە دەرکەوە
دەیان نووسن لە دەفتەر
جا ئێواران سەر لەبەر
هاتووچۆکەر دەبژێرن
ڕاستی گەلێک بەخێرن
جێ ڕاخەر و جێ هەڵگر
کێشکچی جوچک و مامر

چەند حەمامچی و کارەکەر
چەند دەرکەوان و نۆکەر
هێندە دەست و پێوەندن
خۆشیان نازانن چەندن

دیموکراتی ئاوایە؟

ئەوی پێتانم فەرموو
هەڵم بژارد ماست و موو
تەنیا هی منن، ئی وانیش
یانی ڕەفیقەکانیش؟
چازان و شێخ محیەالدین
وا بزانم زۆر پتر نین
دیموکراتی ئاوایە
هەموو کەسێک برایە
لەو ڕۆژەوە کە هاتووین
بۆ کۆشک دەستەبەر بووین
نەرم و ڕەق هەرچی ماڵە
بەشی ئەم دوو هەواڵە
وەک خۆم دامناوە و چاتر
جا ئێوەش، تۆزێ زیاتر
سێ ئەوەندە بژمێرن
خواردنمان بۆ بنێرن

کوێخاتان کەم نییە!

دەمەوێ تێ گەیەنم باش
چمان نەخواستووە، بەلاش

ئەمانە گشت نان دەخۆن
کارتان بۆ دەکەن، جا چۆن
لە ئێمەو دێتە بەرچاو
گۆشت و ڕۆن و نان و ئاو؟
ئێمەش زەحمەتمان کێشا
شان و پیلمان زۆر ئێشا
مێشک و بیرمان ماندوو کرد
کۆشکێکمان لە نەبوو کرد
ناوبانگی کۆشکی ئێوە
گەیوەتە کوێ لە کوێوە!
خوا ئێمەی بۆ گەیاندن
دنیامان پێ ناساندن
دەتوانن خۆ هەڵکێشن
لە کۆشکا زۆر لە پێشن
هیچ کەس شتی وای نییە
کەس هێندە کوێخای نییە

قەدر گرتن

ئەمڕۆش کەوا میوانن
نامەوێ وای بزانن
من ئێوەم لە بیر نییە
نەقڵی مار و سیر نییە
هەرچی لێتان سێنراوە
خۆ تەواوی نەخوراوە
ئەو مەڕانەی هێناتان

بە دیاری بۆ براتان
گۆشتیان خورا لە چێشتا
سەریان هەرماوە هێشتا
دادەی نۆکەر ڕاپەڕن
بێنن چی سەرە مەڕن
ڕاکەن، زووکەن، بزانم
ئێوەش ئەی براکانم
هەرکەس سەرێ وەرگرێ
بێ زەحمەت بچێتە دەرێ
بەگ کردنی وڕ و کاس
هێندەی هەڵڕژت قسە و باس
خەڵکی شار بە لارە لار
دڵ بریندار و هەژار
سەر بەدەست بە پرتە پرت
بەرەو دەرکە ڕێی داگرت

سەری پووچەڵ

دەیان ویست بچنەوە ماڵ
لەپڕ کوڕێکی منداڵ
بانگی کرد: خەڵکە مەڕۆن
دەچنەوە ماڵ چی دەخۆن؟
ئەم سەرانە کوڵاون
مێشکەکانیان نەماون!
قولی بەگ لە پەنجەرێ

سەری هێنایە دەرێ
گوتی ڕۆڵەم مەوەستن
بۆ مێشک چ دەربەستن؟
مێشک بۆ ئێوە چییە؟
چ بەهرەی پێوە نییە!
یەکێکی تر نەڕڕانی:
ئەدی کوانێ زمانی؟
گوتی: گیانی شیرینم
زمان دارت نەبینم
چ کارێکتان بە زمانە؟
مەپرسن لەم نەزمانە
خوا نەکا زمانوو بێ
بۆ ئێمە زیانوو بێ!
یەکێ هەرای کرد بە قاو
کێ دیویە سەری بێ چاو!
قولی بەگ تووڕە بوو لێی
گوتی: چاو زیت کوڕی کێی؟
چاوتان بۆ چییە؟ چاوم
لەداخان هەڵمساوم
چاو بۆ دین داندراوە
نابین، چوو لە چاوە!

سەری ناوی

دیسان گەلی ژیان تاڵ

بــزووتــنــەوە بــەرەو مــــــــــــاڵ
ڕازی بــە ســــــــەری کـــــــوڵاو
بێ مـــێـــشک، بێ زمـــان و چاو
بەڵام لاوێـک نـێـــــــرە کـــــــوڕ
گـــــــوڕانـدی بە هـێـــــز و گـــــوڕ:
مـن ئـەم ســـــەرەم بـۆ چیـــــیـــــە
هەرگــــیـــــز کـــارم پێی نیــــیـــە
ســــەر لە دەســــتـــا ، خــــۆی بادا
گــــــرتـی و بـە کـــــۆشکـی دادا

ڕەهۆڵ

عــــالـەم بە جـــارێک تـاســــان
کــــەوا بە ســــووک و هاســــان
کـــۆشک کـــون بوو بەو ســــەرە
لــەرزی دەرک و پــەنجــــــــــەرە
جــــــێی ئـەم ســــــەرە چـکـۆڵـە
زلــــە دەڵـــــێـــــی ڕەهـــــۆڵـــــە
دیـارە تـیـــــــــتــــــاڵ و هـۆ بـوو
قــــــســـــــەی مــــــەلا درۆ بـوو
ســــەر کــــۆشک دەڕووخـــــێـنێ
هەرکـــەس ســـەری خـــۆی بێنێ

سەر باران

هەرچی ســــەریان لە دەســـــتـــا
هەمــــووی بەڕیز ڕاوەســـــتـــا

بانگی کــــرد یەکـــێکی پیـــر
پیـــــــری دنیـــــــادیدە و ژیر:
یاڵڵا کـــــورگـــــەل خـــــۆبادەن
ســـــــەرتان بە کـــــۆشک دادەن
یـــەک جـــێ لـــە لایـــەن یـــاران
کـــــــۆشک کــــرا ســــــەرباران
کـــۆشکی زل کــــردی خــــرمـــە
لە دوور دەبیـــــســــــرا گــــرمـــە
هەرچی تـێــــــدابوو مــــــردن
چـــەوتـــی بـــەو دەردەی بــــردن
هەر هێندەی یەک کـــفلە کـــوون
دەتگوت تەنبـــەڵ هەر نەشـــبـــوون
کـــــــۆشک نەما ئاســـــــەوار
بێـــــــجگە نەحلەت لە زۆردار

بەزمە

منـاڵ و پیـــــر و جــــــحــــێڵ
دەســـتـــیـــان دا پێـــمـــەڕە و بێڵ
پاکــــــیــــــان کـــــردەوە تەواو
بلوور و شـــــــووشـــــــەی شکاو
لەجێ کـــۆشکا گـــرتیـــان دەست
لاوی قـــۆز، کـــیـــژی چاومـــەست
ڕۆینە و چۆپی و شـــێـــخـــانی
دەیانــگوت بە گــــــــــۆرانی:
«بە زۆر بســـــتـــێنی مـــەڕێ

کـــــەللەســــەرت دێتـــــە ڕێ»
پاش بەزم و شـــیـــرنی خـــواردن
کــــــەوتنەوە هەڵبــــــژاردن
کێ جـــاران کـــار ڕێکخـــەر بوون
کـــێ زۆرتـــر بـــەهـــرەدەر بـــوون
هـەڵـبــــــــــژێـران دووبـارە
پـێ ڕابـگـەن بـەو شـــــــــارە
دیســــــان وەک جــــاری جــــاران
دەســـــتـــیـــــان دایەوە کـــاران
هـــــــەرەوەزی ژیـــــایـــــەوە
بـژیـــو زۆر کـــــــــــرایەوە
بەخـــتـــــەوەری و ژینـی خـــۆش
خـــــەمی کـــردن فـــەرامـــۆش
هەر عەقڵەی لە خەسارێک
تـێـگـەیبــــوون لـەو مـــــەدایـە
هـــۆی چـــی بـــوو ئـــەو بـــەڵایـــە
زانـیـــیـــان کـــە خـــوێندن نەبوو
بـەو دەردەی بـردن کـــــــــەبـوو
دەرســـیـــان وەرگـــرت دەرسێ باش
قــــــەراریـان دا لـەمــــــەوپـاش
هێند دروست کـــەن مـــەدرەســـە
تـا خـــــــۆیان دەڵـێن بەســــــە
چ کـچ بێ و، چ کـــــــوڕ، منـاڵ
تـا دەگـــــاتـە چاردە ســـــاڵ

مــــــــــــەیلی بێـنێ و نـەهێـنـێ
بـە زۆر دەبـوو بـخــــــــــــوێـنـێ
هـــەر مـــنـــاڵـــێ وریـــا بـــێ
بـا خـــــــــــوێـنـدنـی بـاڵا بـێ
زۆربـن خــــــــوێـندنـگـای بـڵـند
ڕیـشـــــــــــەی ژیـان بـکـەن تـونـد
گـــەر خـــوێندەوار بێ کـــۆمـــەڵ
نـاخـــــوا فـــــریـوی تـەنبـــــەڵ

وەسیەت

تا ئێـــســـتـــاش کـــۆنە پیـــاوان
وەســـــیـــــەت دەکـــــەن بۆ لاوان
دەغـــیـل: نـەکـــەن بەهیچ جـــوور
دروست کـــــەن کــــۆشکی بـلوور
بەڵام دنـیـــــــابـوو، ڕۆژگـــــــــار
تـووشـی کـــــــــــردن بـە نـاچـار
پـێــــــشـــــتـــــان وابـوو لاناچێ
بـە هیـچ قـــــــــولـنـگ و پاچێ
سێ چـوار ســـــــــەری بـاوێـنـێ
خـــــاترجــــــەم دەیـڕووخــــێـنـێ

***

بە پاکی بمرە

قـەسـاب سـەر دەبڕن بێ غـەش و سـاغـان
لـەوەڕ و ئـاخـــــــوڕ بـۆ دەغـــــــەزدارە
گـــەر لە ئامـــانجـــا ســـاغی وەرە پێش

مـــەترســـە لە شـــیـــر، لە پای قـــەنارە
بـا ســــــــەرت ببـــــــڕن، بـە پـاکـی بمـرە
چـی بـێ ســـــــەربـڕیـن بمـرێ مـــــــردارە

***

ساڵی ۱۹٥۳ لە کەرکووک، لە ستودیۆ سۆنا. شاگرد وێنەگر بووم. مەلا شوکور مستەفاش وچانی دانشگای بوو، بەجووتە لەوبەری خاسە لە ژووری ئوتێلێکدا بووین، من دەچوومە کار و شۆرباکە ئەو لێی دەنا، ژیانی ئەو ڕۆژانەم لەو شیعرانەدا خستۆتە ڕوو، کە دەمەلاسکەی مەحویم کردۆتەوە:

ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟

لە کـەرکـووکم بەئاب، ئارەق لەبەر گـەرمـا نەکـەم چ بکەم؟
کە بەرچایی بە ماستی شل، بە پیاڵێک چا نەکەم چ بکەم؟
هەمـــوو ڕۆژێ ســـەعـــاتێ دوان نـەبێ، ئاوی ئـوتێل دەبڕن
ئەگەر تەرخی دەم و چاو شتن و ئیستینجا نەکەم چ بکەم؟
لە حـەوت و نیـو دەبێ بۆ کـار بچم، ڕێم چارەگـێک دوورە
لە حـەوت و چارەگـێکرا شـانی بـۆ پێـدا نەکـەم چ بکەم؟
لە (دارک ڕووم)ی پڕ هاڵاو و بێن ناخـۆش و بێ مـەنفـەز
ئەگەر چەند تەبع و تەکبیرێکی بۆ (سۆنا) نەکەم چ بکەم؟
لە دوازدەی دێمـەوە برسـیـمـە مـاندووم قـڕقـڕی زگـمـە
کـە ورگـی لامـەزەب تا مل پڕی شـۆربا نەکـەم چ پکەم؟
بە مـاسـتـاوێکی شێن و تام نەدار، یان ئاوە بەفـری زۆر
بەدوو هێـشـوو ترێ، یان گـرکـە بۆرێ با نەکـەم چ بکەم؟
ئیـتـر هەر بانگی تەنزیلاتە یان شـەربەت بە دوو فلسـە
لە جـێگەی خـەو جنێـودان، داد و واوەیلا نەکـەم چ بکەم؟
سـەر ئێـوارە دووبارە کـارە تا شـەو کـاتی حـەوت و نیـو
لەباتی سینەما و گـەردش بەرەو خـەو ڕانەکـەم چ بکەم؟

شـــمـــەک هەڵگرتنە بۆ بان و خـــۆدانە بەعـــەرزیدا
هەتا خەو دوو قسەی قۆڕیش دەگەڵ شوکرا نەکەم چ بکەم؟

***

ساڵی ١٩٥٢ لە مەیخانەیەکی بەغدا شەوانە بە چارەگە دینارێک حیسابی ئارەقی فرۆشراوم دەنووسی و بەو کارەمیان دەگوت بیلمانی. دەگەڵ محەمەد حەسەنی رەشادی چایچی لە ژوورێکدا دەژیاین، ڕۆژێکی هەینی کە وچانی هەردووکمان بوو، بەو شیعرە خەبەرم کردەوە:

سمێڵ بابڕ

حـەمـە هەسـتـە لەخـەو بمبـینە ئەمـڕۆ
زگی برســـیم بەلرفـــە و تینە ئەمـــڕۆ
دڵم تۆقـیـوە بۆ دوو شـیش فـەشـافـیش
بڕۆ بیـــــهـــێنە بەزمی ژینە ئەمـــڕۆ
ســـمـــێـــڵی بابڕت دەرخـــە لە لێـــفـــە
ســمــێــڵت زەرد، لوتت شـینە ئەمـڕۆ
لە بیلمـــانی شـــەوێوە من خـــەواڵووم
خـومـاری تۆش، سـەرت سـەنگینە ئەمـڕۆ
مـــەڵێ ئاو کـــوانێ؟ جـیـــران چوونە بازاڕ
هەلی چاوشتن و ڕیش تاشـــینە ئەمـــڕۆ
وچانە و چایخـــانە و چوونە جــــادە
مـــەلا شـــوکـــور و عـــەلادین دینە ئەمـــڕۆ

***

شیعرێکە ساڵی ١٩٤٤ لە بۆکان نووسیومە، ساڵی ١٩٤٥ لە «ئاڵەکۆک»دا چاپکراوە:

لای لایێ

ڕۆڵـە ڕوونـاکـــــــیی گلێنەی چاوم
بەندی جـــەرگ و دڵ، هێـــزی هەناوم

ڕێحـانەی بۆن خـۆش سـوورە گـوڵەکـەم
ئـاوپڕشـکـێـنی کـــــوڵـی دڵەکـــــەم
چۆڵەمــەی ئەســتــۆم، ڕەگی حــەیاتم
هەنـگوین و قــــەندم نـوغـڵ و نـەباتم
خــــەوی خــــێـــــرت بێ بنـوە درەنگە
تـا کــــــەڵـەبابـی بـەیان بـێ دەنگە
هــــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
ئەمــــشـــــەو بەزەییت بە مندا نـایە
ژێـربــەوە ڕۆڵـەی ژێـر و جـــــــــوانم
لـە داخـی لانـک دەگـــــــــری، دەزانم
دەڵێی بۆ حـەپسم، بۆ دەسـتـەبەسـتـەم!
بەو بەند و حەپسە من جەستە خەستەم!
لە نێـــو کـــورد نەبێ دەســـرازە نیـــیــە
ئەو بەند و قـــفڵ و قـــەرازە چیـــیـــە!
کـــــــورِم مـن بـیـــــــرم لـە تـۆ زیـاتـرە
دەســــتـــــرازە و لانک بتـــــبێ چاترە
هــــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
گـــوێگرە پێت بڵـــێم لە بەر چی وایە
ڕاســــتـــــە تۆ نەوەی شــــێـــری ژیانی
نـەتەوەی پـاکی گــــــەلی کــــــوردانـی
بەڵام چونکە کــورد ئەمــڕۆ بێ کــەســە
بەشـیــان لە دنیـا کـۆت و مــەحـبــەسـە
بۆیە دەتپــــێـــچم تاخــــووی پێ بگری

نەک تامن مــــــاوم لە بەندا بمری
بۆ چارەڕەشـــــیت نەمـــــاوە تینم
هەر پێم خۆش نییە مەرگت ببینم
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
هەزار تێـــــبـــــینی دوارۆژم لایە
بۆت بەخت دەکـــەم عـــومـــری درێژم
ســەد تاڵ و ســویێریت لەسـەر دەچێــژم
نەمــامی باڵات بەفــرمــێـسکی چاو
شــەو و نیــوەشــەو لێی دەنێم شــەواو
ســەد چاک و پیــرت بۆ دەخــولێــمــەوە
لەبن ســێــبــەرت بحــەســێــمــەوە
هەر ڕەســـــیـــــدە بووی نەتەویێ زاڵم
دەتبـــــڕیێ و بەزەی نایە بە حـــــاڵم
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
دەک خــــاکم بەســـــەر، ڕەنجم بەبایە
پەشێو پێت خۆشە یەخسیر نەمێنی؟
سەربەستیت پێ بڵێم بکەویە شوێنی؟
قــەڵەم دەست دەیە، ببــە مــەکــتــەبی
وەخت و بێ وەخت لە خـــوێندن نەبی
ئەوکـــاتەی لەگـــەڵ کـــاکت دووبەدوو
بکەن هاواری هەقی لە دەســـــچـــــوو
دەس دەنە دەس یەک بە ڕا و بەتەگــبـیـر
یەکتان بە قەڵەم، یەکو بە شمشیر

هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
شـــیـــریش جـــەوهەری لەقـــەڵەمـــڕایە
یەک نـامـــــە ڕەش کـــا بە داد و هاوار
یەک زەوی ســوورکـا لە خــوێنی بەدکـار
یەک لـە قـــــورنـیــــــشێ بڕوا بۆ تـکا
یەکێ قـــــور بەســـــەر دوژمن دا بـکا
ئەو پەلەقـــاژەی ئێـــســـتـــا لەکن مـن
دەکـــەی بەند لادەی لەدەست و گـــەردن
ئەو تـەقـــــەلایەت بـۆ دواڕۆژ بـاشـــــە
جـووچک هەوڵێ دە، بێ ڕوحـمـە واشـە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
دەس لە دەس، تەوفـــیق لەکن خـــودایە
ڕۆڵە نیـــشـــتـــمـــان چاوی لە ڕێتـــە
دایـکمـــان هەویای دواڕۆژی پێـــتـــە
بۆیە هەندامت وەک مـــینای بێگەرد
خـــاوێن ڕادەگـــرم بەســـەد ڕەنج و دەرد
چاکـــەم دەیەوە، بۆ وەتەن وەک کـــوڕ
تۆش بیگەوزێنی لە ناو خـــوێن و خـــوڕ
پێت بڵـێم ڕۆڵە سـەر سـوودی چییـە!
بـۆ بـەردە بـازی ڕێـی ئـازادیـیـــــــە
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
نیـــشـــتـــمـــان بۆ تۆ دەســـتـــەو دوعـــایە
ڕۆڵە نامـــووست وەک خـــزمـــەکـــانت

نەفـــرۆشی بە پـوولّ دەســـتم دامـــانت
شـــەرەف گـــەوهەرە قـــیـــمـــەتی نایە
دەویت رووڕەشی هەرتک دنیــــــایە
ئەوکـــەســـە پیـــاوە بۆ خـــاک و ئاوی
ڕۆح دانـــێ و بـــەچـــاک بمـــێـــنـــێ نـــاوی
نەتبیـــســـتـوە واتەی زانای ســەرزەمین:
مـــەردانە مـــردن نەک حـــیـــزانە ژین
هـــەی لای لایـــە ڕۆڵـــە لای لایـــە
بـخـــــــوێنە، نەزان چی لەدەس نـایە

***

بۆکان، خاکەلێوە ١٩٤٥- لە گۆڤاری هەلاڵەدا چاپ کراوە:

لێفە شڕە

منو نینۆکم لەشکرمـــان گــــردە
لەگـەڵ کـێـچـانمان هەر دەست و بردە
هەمـــوو شــــەو تا ڕۆژ پارێزیّ دێنن
دزی شـــمـــەک نین، دوژمنی خـوێنن
تـا بەری بەیان شــــــەڕ و هەڵڵایە
هەر کـێـچـە و بۆمن دەس بە تێـلاّیە
شـــەوانە کـاری ســـەد هەزار نیـــیـــە
کـە ڕۆژ ڕووناک بوو یەکێ دیار نییە
ڕۆژ، تا دەریـان کـەم تەئمین بیّ ژینم
هەرچی دەگــــەڕێم یـەکێ نـابینم!
لێـــفـــە شـــڕێکمـــان هەیە پـواوە

به سەر ئادەم و حەواش دادراوە
بەری لۆکەیە و پشتی ڕیتاڵە
هێند کۆنە،عاسمان پێی دەڵێ خاڵە
جارجار کە هەستی سەرمایەم دەکرد
بە ناعیلاجی پەنام پێ دەبرد
مەمنا مام لێفە سەر بەگێچەڵە
لەسەر ئەودایە هەرچی گۆنگەڵە
ئەو هەموو کێچە لەوی هاڵاوە
ئەو هەرایە ئەو بنیاتی ناوە
تومەز خەریکە ڕیشەم دەرێنێ
بۆ ڕەحەتی خۆی من بفەوتێنێ
هەتاکو بەڕۆژ بە حوکمی قانوون
بۆم مەحکووم نەبن پاکی ون کردوون
شەو پێیان دەکا ئەو کارەساتە
بە ڕۆژیش جێگای ئیستیحکاماتە
ڕۆژێ دادەنرێ لەسەر هەرزاڵێ
خۆی لێ کردوومە کەیخودای ماڵێ
زۆر حەق بەجانب بەشەرم و عوزم
ئەگەر فڕێی دەم بێگانە و خزم
دەڵێن ناحەقتە، شەروور و جەردەی
خودا چۆن دەرچم لەو بگرەوبەردەی!
من لێفەشڕەی خۆمە دەیناسم
بە شەو بردوویە خەوو حەواسم

به ڕۆژ نەتوانم فـــڕێی دەمـــە دەر
ئەی منی هەژار کام خۆڵ کەمە سەر
بازیچـەی دەسـتی سـیـاسـەت منم
دۆســتم دڵ بەخـــەم، شـــادن دوژمنم
ئەی شورای میلەل ئەگەر راست دەکەن
لەزوڵم و زۆری بازخـواست دەکـەن
شـەرعی من دەگـەڵ لێـفـەشـڕ بکەن
ئەو بســووتێنن با کـێچ قــڕ بکەن

***

مهاباد - ١٩٤٥:

غەزەل

ئەرێ ئەی کـــیـــژە کـــوردەی چاو کـــەژاڵە
ئەرێ ئەی شــۆخ و شــەنگەی چاردەســاڵە
ئەتۆ خــۆت کـورد و خــوێنی لاوی کــوردان
بە تورکی چاوی مـەسـتت کـرد حـەواڵە
بە خــوێنی مـــەی دەدەی ئاوی مـــژۆڵت
بژانگت بۆچی ســەرنێــزەی کــەمــاڵە؟
ڕنووی سەر «ئاگری»ن لاجـانگ و کولمت
لـە خـــــوێنی نۆجـــــوانـانـدا شــــەلاڵە
بڵــــێی ئێــــران و عـــــارەب بێ دڵی تۆ!
کـــە لێی تەئســـــیـــــرێ ناکـــا ئاهوناڵە!
مـــەگــەر چاڵی چەنەت زیندانی قــەســـرە
کـە ڕزگـــار بوونی ئێـــمـــەی لێ مـحـــاڵە!

تـەنـافــی زوڵـفـت ئـاوێـزانـی بـاڵات
نـەمـــــــانـی هـاونـەژادانـت خـــــــەیـاڵـە
ڕۆحت بـردم بە قـــــەندی لێـــوەکـــانت
دەزانی کـــورد بـە قـــەند وێرانـەمــــاڵە
قـەباڵەی عـاشـقـیم زۆر مـوعـتـەبەر بوو
چ قـــەومـــا چاوم ئەمـــڕۆ پێت بەتاڵە
لە ئاهو ئەشکی بێــچـــاران بتـــرســـە
وەئەســتــۆ مــەگــرە چیــدی ئەو وەباڵە
مـەگـەر ترست نیـیـە دەسـتی زەمـانە
وەڕێت بێنێـــــتـــــەوە ئەم ژینە تاڵە؟
کـوڕی شـێـران و زۆرزان بووم، لەدەس تۆ
هـەژارێـکـم زمـــــــــانم لـەنـگ و لاڵـە

***

مهاباد - ١٩٤٥:

دیسان غەزەل

نەســـرینی قـــوندیلانەوو نازداری نۆجــــوان
چاتر نموونە، ســوورەگــوڵی باغی کــوردســتـــان
کـوڵمت گـەش و بەتینە وەکـو جـەوری موسـتـەبید
پرچت ڕەش و درێژە وەکـــو ڕۆژی کـــوردەکــــان
بەژنت هەقی ژیانی هەمــوو مــیللەتی بچــووک
ئازادی کـوردسـانە دەمت لێی نیـیـە نیـشـان
دوژمن بەتانگ لە سـەرتە ئەتۆ تازە سازدەکـەی؟
لەم قـەڕنی بیـسـتـە تیـری مـژۆڵ و برۆی کـەوان

چاوت هەواڵی بەخـــتی منە ڕۆژ و شـــەو بەخـــەو
نـازت مــــیـــــســــــالی دەردی منە دەم بەدەم گـــران
ئەگــریجــەکــەت کــە دێتــە نەزەر ڕووتی گــرتووە
دڵ ژان دەکــات و دێتــەوە بیــر وەزعی نیــشــتــمــان
بەم کــیــژییــەش دەزانی کــە هاوخــوێنی خــۆت نەبێ
نـابێ بەیاری بگری، هەژار بەســــیــــەتی ئەمـــان

***

تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی

الا یا ایها الساقي

لە نیــسکێنە و لە ســاوار پڕکــرا زگــهــا هەتا ملهــا
برنج هەرزان ببـــوو ئەووەل ولی افــتـــاد مــشــکلهـــا
کە دیزەی کەشکەکی هێنا و سەری لاگرت کەبانووی ماڵ
زتـاب قــوڵتی هەڵمــینش چخــون افــتــاد در دلهــا
مەلاو شێخ هەرچی فـەرمویان لە باسی خورادنا ڕاستە
کــە ســائل بیــخــبــر نبـــود ز راه و رسم منزلهـــا
پەتاتە خۆرەکـان بـا ڕێک کـەوین و چاری زگـمـان کـەین
کـــجـــا دانند حـــال مـــا پلاو خـــوران و زگ زلهـــا
چ مەولوودێکە کردی حاجی سەگباب هێشتە هەر برسیم
تەرەس فــریاد مــیــدارد کــە بەربەندید مــەنجــەلهــا
لەسەر یاپراغ زگیشت هەڵدڕن سنگ بێنە پێش حافظ
مـــتی مـــا تلق من تهـــوی دع الدنیـــا وامـــهـلهـــا

***

من جرب المجرب

بلـێـن بەو ئاو و گـۆشـتـەی پڕ دوگ و نۆک و تامـە

أنـيّ رأيـت دهـرا مـن هـجــرك الـقـيـامـة

یەکـجـار گـەرم بـوو دۆکـلـیـو ئاوی لە چاوی هێنام

لـیـست دمـوع عـيـني هـذا لـنـا الـعـلامـة

چێژتم لە ماست کەبیکرم، بەقاڵ قەڵس بوو فەرمووی:

مـن جَّـرب المجـرَّب حلَّت بـه الـندامـة

وازم دەچێـتـە کـارگ، دەخـۆم دەمم دەسـووتێ

في بـعـدها عـذاب فـي قـربـهـا الـنـدامـة

لام خـۆشـەویسـتـە گـیـپـە و لۆمـەم دەکـەن سـەروپێ

والله مـا رأيـنـا حـبـاً بـلا مـلامـة

قـامکم دە ئەسـپـەناغ نا زەردێنە هێلکە دەرچوو

کـالـشـمـس فـي ضـحـاهـا تـطـلـع مـن الـغـمـامـة

دۆی تـرشـی دیـوە چـاوم سـەرەوتـی نـایـە لـیـچـم

حـتـى يـذوق مـنـه كـاسـاً مـن الـكـرامـة

***

نەی پسێنی

گـەر هەڵـمـەدوگی دیزە بـڵاو بـکەی بە فـوویـی

بە ازانـکە تاج شـاهـی و هـمـە روزهـای و هـویـی

چاولێـک دەنێم لـە کـاتێ یاپـراغ دەنێـمـە زارم

کـە نـظـر دریـغ بـاشـد بـجـنـین لـطـیـف رویـی

پێـو درۆ نەبێ کـە بمرم بـۆ تۆزێ کـەنگر و مـاست

کـە گـذشت عـمـر و نامـد خـبـری ز هیـچ سـویـی

هەر تێر بخۆم لە گۆشت و قبوولّی، چش کە دەمرم
بجــــــزاین نماندمـــــــارا هوسی و ئارزویی
دەخـیل کـە بەن لە گـیـپـە دەردێنی نەی پسـێنی
کـــە هزار جــان «حــافظ» بفــدای تار مــویی

***

تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب

بێـــتـــو دووبارە چاوی من پێت بکەوێتـــەوە هوڵو
«شـــرح دهم غم ترا نکتـــه به نکتـــه مـــو به مـــو»
هەر وەکو شـێـخی ڕەش گـەڕام بۆ دوو دەنک پلاو منیش
«کـوچه به کـوچه، در به در، خـانه بەخـانه کـو بەکـو»
دوێنێ لەسەر کەوڵ کە دیم گیپە، بەغار هەڵم وەشاند
«ڕشـتـه بەڕشـتـه نخ به نخ، تار به تار، مـو به مـو»
گـــەیە پەنا ســـەمـــاوەری چا، وەرە تێکە دەو زگـــە
«دجله به دجله، یم به یم، چشمه به چشمه، جو به جو»
دەفـتـەری عـومـری خـۆم گـەڕام باسی چلەی نەبێ نەبوو
«صـفـحـه به صـفـحـه لا به لا پرده به پرده تو به تو»

***

چوارینە

بە دڵ گـــــیـــــرۆدە بەو پرچی بە چینم
رەش و ئـاڵـۆزە وەک ئـەو بـەخـت و ژیـنـم
دڵت گـــرتم، خـــەیاڵی خـــۆت تیـــا دی
خـــــەوت بردم کـــــە لەودا تۆ دەبینم

***

گـــــراوی داوی خــــاوی ســــەر بڕوام
کـــوژاوی چاوی مـــەســتی نیـــوە خـــاوم
لە تیــشکی ڕوومــەتت ســەردە هەناســەم
کـــــــــز و بێ تـیـنـی ئەو بـەژنـی زراوم
***
دڵم تەنگە وەکـــو خـــونچـــەی دەمی تۆ
ســـەرم گــێـــژە لە گــێـــژی پەرچەمی تۆ
دڵ و گــــیـــــان و ژیانم دا بە مـــــاچێک
وتت: پـێـک نـایە، زۆری مـن کـــــەمی تۆ
***
هروژمـــیـــان کـــردە دڵ تیـــپی مـــژۆڵت
بەخــــوێـن پاراو کـــرا جێ ژوانـی چۆڵت
دەسی دڵ بگرە خـــوێنرێژی هەتا کـــەی؟
بـەزێکت بێ بە دڵداری کـــــڵـــــۆڵت
***
جگـەر لەت لـەت بە ئـەبرۆی تـازە ســــاوم
لـەپـت ســــــوورە لە خـــــوێـنـاوی رژاوم
خـــەیاڵم پەرتە بۆ خـــڕخـــاڵی قـــۆڵت
زرەی لـە رزانـەکـــــــــــەت بـردی زراوم
***
ددان مـــــــرواریـیــــــە و هـەریـەک لەوانـە
لەنـرخـــــا گـــــەنجی قـــــاروون ناتـەوانە
لە ســـووچی لێـــوەکــەت خـــاڵێک دیارە
لە گـــەنجت بێـــچـــوە زەنگی پاســـەوانە
***

له تینی كـولّمـهكـهت جـهرگ و دلّم سـووت
له تاوی چاوی جـــادوت بوومـــه هارووت
بەهەشت و كـەوسـەر و هەنگوین و شـیـری
بـه شـــــــاباشی دلّـۆپێـك ئـارەقـی ڕووت
***
بە گــریەم پێكەنی، خــەندەت بە شــینە
دەڵـێی: پـاش گـــــریـە نـۆرەی پێـكـەنـیـنـە
دلّت گـــەر ســـەدیەكی ســـینگت نەرم با
نەرم بووی ئێـســتــە بۆ مـاچێك لە سـینە
***
دلّی شـــێـــتم وەها گـــرتی گـــڕوو پێت
لـە تـاوان، پـێـی دەتـاوان بـەردی بـەر پـێـت
چ ژین ســەخـتم! چ دلّ ســەخـتی گـولّی من
كـزەی دلّ وەك كـزەی با دێتـــه بەر گـوێت
***
لـه قـــــەندی لێـــــوی تۆیـه ژینـی تالّـم
له ســووریی كـولّمــەتە بە خـوێن شــەلاڵم
لەدوو مــــــەمكی خــــڕت بیـــــرم بلاّوە
كـــولاّو و كـــۆڵەواری ســـێـــوی كـــالّم
***
پلاری تۆن كـــــه دلّ چڕژاوە ئەمـــــشـــــەو
جـخـاری تۆن كـه خـوێن پرژاوە ئەمـشـەو
مــزەم چی بوو لە چاوی مــامــزی مــەست؟
كـه جــەرگم بۆ مـــەزەی برژاوە ئەمـــشـــەو
***

لە چەشنی ئاگـــرن کـــوڵمی گـــەشی تۆ
لە مـــار حـــەســـتـــەم ترن پرچی ڕەشی تۆ
بڵـــێم وەک چی دەچێ؟ هەر گـــوڵ دەزانم
لە گـــــوڵ نـاسکتـــــرە ناسک لەشی تۆ
***
لـە تـاریـکـایـی پـرچـت بـێ ســــــــەرەودەر
دڵم گــــێـــــژ و هـوڕە چەشنـی سکـەندەر
بـەڵام ئـاوی ژیـان لاجـــــــــانـگـی تـۆیـە
بەڵام ڕەشـــمـــاری بسکت بوونە لەمـــپـــەر
***
لە گـــــوارەی پڕ پەڕەنـگ دڵ پڕ پەڕەنـگم
چەمـــاوی بەژن و باڵای شـــۆخ شـــەنگم
لە ســەر سـینگی سـپـیت چاوم سـپی بوون
لە تـاوی زەردە لیـــــمـــــۆت زەردە ەڕنـگم
***
لە لـێـــــوت زامـی جــــەرگم پڕ نمەک بوو
لەسـێـوت خـەم لە ناو سـینەم کـەڵەک بوو
لـە ســـــــایەی گـــــەردنـی تۆ بـام وچانـێ
لە ئـەولاش داری تـووبـام نـا گـــــەرەک بـوو
***
دەبێ بە کـوێ بگەی؟ هێـشـتـا نەگـەیوی
لە روخـســـارا بەهەشـتـی، ڕۆژی، هەیوی!
هـەزاران داود و دەنـگـی زەمـــــــــووری
دەبـەر لـێـــــوت مــــرن کــــاتێ دەپـەیوی
***

دەپرسی چۆنە چێژەی خەم دەچێژم؟
لە بەر چی دەرد و زوخاو هەڵدەڕێژم؟
بژانگی تۆ دڵی کردوومە بێژنگ
کوڵ و خوێنی ئەوینێ دادەبێژم!

* * *

بە داوی کەزیەت دڵ دالەقاوە
بژۆڵت ڕێزە نێزە تێی چەقاوە
وچانێک، لێوی قەندم پێ ببەخشە
جگەر برژاوە گەر پێت خۆشە قاوە

* * *

زمان بۆ پەسنی ئەو لێوە ئاڵە لاڵە
گلێنەم تانەداری دانە خاڵە
بە پیری چووم بەرەو پیری مناڵێ
دڵی بردووم کچۆڵێک چاردە ساڵە

* * *

بە چاوی تۆ دڵی ژار و گرفتار
بەدڵ مەرگی دەوێ ڕۆژی هەزار جار
لە رێی ئەم جوانییەت تۆزێک بەزەت بێ
هەژاری تۆم لەمردن مەمکە ڕزگار

* * *

بەژن شۆڕ و کەزی شۆڕ و خەزێم شۆڕ
سەرەو شۆڕم دەکەن سەرشۆڕ بەرەو گۆڕ
هەژار و خوار و لەش بیمار و دڵدار
دەبا وام لێ بێ، مافی خۆمە هەی گۆڕ!

* * *

دەمی کۆچ بارەکەت ناچێ لە یادم
دەبێ وەک کوشتمت بش پرسی دادم
«کە بارگەت بۆ هەوار تیک نا، دڵی من»
«شکا ئەستوندەکی تاوڵی مرادم»*
***
دڵم دەیزانی ڕادەبڕی بە سەرما
بەڕێی کرد دووا هەناسێکی لە بەرما
بە چاوم ئاوڕشێنی ڕێگەتم کرد
گیان دەرکەوتە پێشواز و لە دەر ما

لەدەست ئەو چاوە مەستەت نیمە چارە
لە ناخێم ڕادەکەن دەرد و پەژارە
لە کێلی گۆڕەکەم یاران بنووسن:
کوژراوی گەردنی کێلە و هەژارە
***
گوڵی باخان لە شەرمی کوڵمە سوورە
لە رووی ئەو پەلکی گوڵ ئەستوورە، زوورە
گوتم: مردم، نەگەیمە ماچێ، فەرمووی:
هەژار بم بوورە! دوورە ئەو سنوورە
***
بە سەرگەردانی ژێر گەردانەت بم
بەلاگەردانی بالا جوانەکەت بم

* ئەم تاک بەیتە هیی شاعری بەناوبانگی موکریان، هێمنی مەهابادیە.

ئەوا تۆم دی لە سەر کوشتەت دەکەی شین!
بەگـــۆری چاوە پڕ گـــریانەکـــەت بم
***
لە گـــەڵ تۆدا کـــەســـێکی دەم دەمـــانە
چکارێکی بە خـــۆشی پاش نەمـــانە؟
مـەی و کـەوسـەر لە گـۆشـەی لێـوی ئاڵە
بەهەشـتی خـۆش لە شـێـوی ناو مـەمـانە
***
چ خـــۆشـــە پاش ئەم تۆرانە ســـازان
چ شـــیـــرینە وتەی ڕاز و نیـــازان
بەسم بێ جـەزرەبەی شـەوگـاری دووریت
پتـــر مـــەی هەنجنە جـــەرگم بەنازان
***
وەرە تـاوێـکـە گـــــــوڵـزارت نـەدیـوە
لە تاوت خـــونچـــە ســـینەی دادڕیوە
وەنەوشــە دوور لە باڵات خـۆی دەهەش نا
هەڵاڵـە زەردە، نیـــرگـــز ڕەنگ پەڕیوە!
***
وەرە ئەی بەندی جـــەرگ و مـــاکی ژینم
وەرە هــەتــوانــی گــش دەرد و بــریــنــم
شـەوی ڕەش ڕۆژی ڕوونی بەخـتی من بوو
کـــە لەودا تۆ نزیکی خـــۆم دەبینم
***
شـەوە، دنیـا وەکـو خـاڵت سـیـاپۆش
وەرە با دەردەدڵ بکرێن فـــەرامـــۆش

دەسم دەستۆکە، با بتگرمە باوەش
ئەگەر مردم لە خۆشیان، چاوی تۆ خۆش
***
کش و ماتە جیهان لە ژوانی لە نوێ
گەلاویژ بۆمە دەڕوانێ لەسەر سوێ
چریکەی بولبولێک دێ، وا دەزانم
چپەی ماچی من و تۆی هاتە بەرگوێ!
***
شەوە، ئەستێرە بە زریوەن لە سەرمان
لە مانگی ڕووت هەناسەم بۆتە خەرمان
تکەی ئاونگی کولْمت تەڕ دەکا لێو
گەزۆ باری لە گەرمان و لە شەرمان
***
ژیانم چوو هەژار و دەستەو ئەژنۆ
چلۆن ڕووی داوە دەست و گەردنی تۆ!
ژیانی دووایەشم بۆ تۆ خودای شەو
بەرەو ڕۆ خۆش مەڕۆ، تۆزێک لە سەرخۆ
***
شەوە، لەو سەوزە زارە لەو دەم ئاوە
مەکۆی خەم لاچووە دەمکولْ چ ماوە؟
مەکە و لاچۆ و دەمانبینێ بیانوون
بەیانە و دەم بنێ دەم، دەم نەماوە
***
هەتا مردن لە دلْدا سینە ماکە
دلْت چەند چاکە! دلْداریت چ پاکە!

له تاریکایی دۆستی دەست لەناو دەست
کە تیشکیدا چراکە، بوومە کاکە
***
لەلامی، گیان پەپوولێکە لە ڕووتا
ئەگەر لێم دوور دەبی دڵ دێ بەدووتا
لە نێزیکی و لە دووریت خاکە سارم
ئیتر یا دڵ یان گیانە سووتا*
***

زەردی لیمو

چارەڕەش بووم و لە ڕێی خاڵی ڕەشا بێچارە مام
دەک چ گیان سەختم کە من تا ئێستە هەر لەو بارە مام
(من لەگەڵ مەجنونی هاوڕێ بوم لە ڕێی شێتی و ئەوین)*
(ئەو گەیی بە نیاز و من بێ دڵ و ئاوارە مام)
بۆ هرووژم کەوتە کار شیری برۆ و تیری مژۆڵ
کون کونی دڵ دوور لە هەژمار و جەرگ سەد پارە مام
گوڵ بەدەن ئەمڕۆ لە گوڵزارا گوڵی پشکووتبوو
گوڵ دەپشکووتن لە دەم، سەرسامی ئەو گوڵ زارە مام
بوبولێ لە دیاری گوڵ دڕکی لە قاچی ڕا دەچوو
من بە دڵما چوو لە سەیری ئەو گوڵی بێ خارە مام
شەوڕەشی پرچت دڵی ساوامی وا دێوانە کرد
هەر لە منداڵییەوە بەو تارەوە پەتیارە مام
پێم لێ ڕەنگ زەردی وەک لیمۆی هەژاری من وتم:

---

* ئەم چوارینە لە خەوا گوتراوە. * ئەم بەیتە لە فارسییەوە وەرگێڕاوە.

ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام
پیم دەڵێ: ڕەنگ زەردی وەک لیــمــۆی هەژاری من وتم:
ڕەنگ نەمــاوی ئەو نەمــامی بەژنی لیــمــۆ دارە مــام!

***

ژوانێک

یارە جــوانەکــەم گــوڵەی شــۆخ و شــەنگ
خــونچــیــلانەکــەم دڵ گــوشــای دەم تەنگ
ســـەر کــوڵمی گــەشت بڕەو بەری گـــوڵ
خـــوا داویە بەشت گـــشت نیـــازی دڵ
بە قـــــژی زێرینت بە لێـــــوی ئاڵت
بە چاوی شـــــینت بە دانەی خـــــاڵت
زەرد و بێ تینم شـــــەتڵی خـــــوێناوم
خـــــەریکی شــــــینم تانە لە چاوم
زانیت دەمـــــــردم بەو بەژنی باریک
ڕزگـــــارت کــــردم لە ژیانی تاریک
ئەمـــــشـــــەو وەدیارە قـــــەدری دڵانە
جــــەنگەی بەهارە مــــانگی گــــوڵانە
چاو جـــــوان دەمـــــێکە ئەویندارى تۆم
زامم گــــــــــەلێکە برینداری تــوم
منێکی بێ هەل هەژاری کــــــڵـــــۆڵ
پیــــر و ددان کـــەل وەک داری کـــرمـــۆڵ
کــز و بیــمــارم خــەمــبــار و ســەرشــۆڕ
وا لەســـــــەر بارم بۆ گــــــۆڕ چاوەنۆڕ

کەی بیرم دەبرد جوانێکی وەک تۆ
سەد لاو بۆت دەمرد گیانێکی وەک تۆ
تۆی شلک و ناسک، تۆی وا نەرم و نۆل
تۆی سڵ وەک ئاسک تۆی وا خڕ و خۆڵ
وەک تۆ نازدارێک ئەویش وا بەشەو
هامێزم جارێک بکا بە جێ خەو
لەو تاریکایە بەو شەوە خۆشە
هەتا هەتایە دڵ بۆی پەرۆشە!
بە سیلە چاوێک زیندوو بوومەوە
وەک تازە لاوێک تێ هەڵچوومەوە
ئەمە تۆی ئەمشۆ لەناو باوەشم
دیتم لە ئاسۆ ئەستێرەی گەشم
ئەو سینەی نەرمت لە دڵ چەسپاندم
تارمایی شەرمت لە ڕوو تاراندم
دەخشێن لە لێوت لێوی بە بارم
لە کوڵمی سێوت گۆنەی نزارم
لە باغی ساوای پاوانی سینە
پەنجەم سەرگەرمی لیمۆ کوشینە
ئۆخەی وا دیسان خۆشیم دی شەوێک
ئەویش بۆ ژیان لێم بوو بە خەوێک
هەتا بۆ ژێر گڵ گلار بوونەوەم
ناخوازم بە دڵ بێدار بوونەوەم

***

بەشی چوارەم

ئەوانەی بە دڵ نەخۆشن یان چاو لە ڕاستی دەپۆشن، تێ دەکۆشن: مەلا مستەفا بارزانی بە پیاوی شا و جوولەکە و ئەمریکا دانێن و خۆیان لە چاو ئەو بە کوردی بێ خڵتە و خاڵو ئاڵ ڕانێن. ئەوانەی خراپەی دەڵێن، هەرگیز ناڵێن دوازدە ساڵ لە مۆسکۆ ژیاوە و دەگەڵ پیاوە گەورەکانیاندا هەواڵ بوو. هیچیان ناڵێن لە شۆڕشی دژی بەعسی، ڕووسیاش وەکو ئەمریکا و خێرەومەندانی ئوروپا بەپووڵ و دەرمان و شمەک یاریدەی بارزانی داوە. ئەگەر هێندێکیش نەیزانن؟ ئەوانەی ئێستا لە کاردان. زۆربەیان ئاگایان لێیە و دەزانن قسەکەم ڕاستە. ڕۆڵی شا هەر ئەوەندەبوو دژی بەعسی تەنگەی هورمز و ئەهوازخواز، ڕێگا بدا بە ئێراندا کۆمەگ بە بارزانی بگا. ئەویش چلۆن گەیشتنێک؟ هەرچی هاتۆتە ئەم دیوە؟ هیچ نەبێ نیوەی دزیوە. کاتێ بەعسی دەگەڵ ڕووسان پەیمانی پازدە ساڵەی بەست. لاشیان وابوو نەوت و خەلیجیان کەوتە دەست؟ ویستیان بارزانی ناچارکەن کە شۆڕشەکە دەس بەردا و هەرچی بەعسی ئیملای دەکەن؟ ئیمزای بکا. دەنا دەستی لێ بەردەدەن و بەعسیانیش زۆر بەهێز دەکەن. بەعسیش دەیانگوت کەرکووک و خانەقین و لیوای دیالە و شێخانیش نابێ لەسەر کوردستان بێ، دەشبێ وەک حزبی کمۆنیست بێنەبەر فەرمانمانەوە و ببنە نۆکەری خوێڕیمان. بارزانی زانی مردن و لەناو بردنی شۆڕشی زۆر لەوە بە شەرەفترە کە ئەو مەرجانە قبووڵ کا و سەری بۆ ئەو نەنگە شۆڕکا. ڕووس بەعسی بە هەموو چەکێکی ترسێنەر و ڕووخێنەری خۆی تەیار کرد. ئەمریکاش دی ئەم هەویرە زۆر ئاو دەبا. بە ئێرانی گوت: ڕێ بگرە و دەستی لە کۆمەگمان بەردا. وەک ئێستا کە لە شای بەردا. وەکو خۆم باش ئاگام لێیە، ئەوی ڕاست بێ: ڕووس ئێمەی بە شکاندن دا. دەنا بومدیەن و شایەک نەیاندەکرا بە ماچی سەدداممان بدەن. بارزانی زۆرباش دەیزانی دەرۆستی ڕووسیا نایە و ڕووسیش وەک هەموو دەوڵەتێک بۆ قازانج و سوودی خۆیان باوکی خۆیانیش دەفرۆشن. نەشیدەویست هەزاران لاوی کوردی دیش بە خۆڕایی بە قڕ بدا. ناچار ئەویش وەک زۆر لە پاڵەوانانی تاریخ شکا و هومێدی بوو ئەو لاوانە کە دەمێن دوارۆژێک هەل وەگیر دێن و دەبنەوە شۆڕشگێڕی کورد. چاکیشی کرد کە بە قسەی ڕووسانی نەکرد. ئەوا دیمان ئەو سوورانەی بە فەرمانی ڕووس چوونەوە بەردەستی بەعسی. چیان لێ هات و ئێستا لە کوێن؟

ئێمە هاتین بەم دیوەدا و بووینە یەخسیرێکی عەوداڵ، وەک تۆوی گاڵ لە زەوی

کوردستان نەبێ لە هەموو شار و دێهاتی ئێراندا بڵاویان کردین. بە قەولی شا "تا جەزب بین". زۆرمان لە گەرمان، لە سەرمان، بێ جێگە و بێ نان و دەرمان، لە ناو بێگانان لێ مردن و کەس شینێکی بۆ نەکردن. من کە جاری دووهەمم بوو کۆشکی هومێدم دەڕمیا؟ خۆم بە تەنیا دووقات بەقەد هەموو لێقەوماوان خەمگین و سیس و ژاکاو بووم. هەرچەند بە تکای بارزانی نەگیرام و هەر دەگەڵ بارزانی دەژیام، ئەگەر قسەی ڕاستت دەوێ! وەک کەوێ لە تەپکە کەوێ لە فڕە کەوتم. بڕیارم دا پاش ئەو هەموو بەڵایانە. بەلای شیعر و میعرا نەچم. بەڵام کۆچکردنی بارزانی. کوورەی دڵی ساردەوە بووی نێڵ دامەوە و لە بڕیار هەڵگەڕامەوە. لەوساوە کە هاتوومەوە؟ بۆ یەکەم جار بۆ بەرێ کردنی بارزانی شیعر هاتووە بە لامەوە. ئێستاش ئەوا جاروبارە خاریج لە کاری ئیدارە کاوێژی کۆن دەکەمەوە، ورتە ورتێکم لێوەدێ. بەڵام وەک خۆم تا بڵێی کەم نرخ و بێ بایین.

* * *

شنۆ، ١٥/ ١٢/ ٥٧

بارزانی نامرێ

بــارزانــی پــاڵــەوانــی کــــــــــــورد
هیـــــوای پیـــــر و جـــــەوانی کـــــورد
خــــــەبـەریـان پـێ دام تـۆ مــــــــردووی
بـــە دیمـــەن لـــە بـــەرچـــاو ون بـــووی
مـــن دەزانم تـــۆ نـــامـــــــــــــــری
تـۆ لـە مـــــــــردن بـە هـێـــــــــزتـری

* * *

ڕۆژێـک لـە نـاو شـــــــــاخ و چـڕێـک
دێتـــــە ســـــەر ئەم زەویـیـــــە کـــــوڕێک
نـۆ مــــــــانـگـە، لـەبـەر مـــــــەمکـانـە
دایکی یەخـــــســـــیـــــری تورکــــانە
بێـــــشـکەی کــــوڕ: زینـدانی ڕەشــــە

لـه ڕۆشـنـایـی بـێ بـەشـه

زڕەی زنجیری دوولایـی

بۆتـه دەنـگـی لای لایـی

جێ گـاگـۆڵـکه و داره داره

گـۆشـەی زیـندانـی شـەداره

***

تـەمـەن چارده سـاڵـه جـوانێ

بـه دەوری خـۆیـدا دەڕوانێ

هـەرچـی دەیبـینێ ئـەسـیره

وەک دایـکی مـل بـه زنجیره

کـوردگـەل مـەڕی بێ خـودانـه

چەقـەڵ بێری، گـورگ شـوانـه

لـه حـیرسـان خـوێـنی دەجـۆشێ

ژیـن بـه ئـازادی دەفـرۆشێ

لـێ بـڕاوه تـۆڵـه بـستـێنێ

بـەنـدی خـەنجـەر دەتـرازێـنێ

کـاڵـەی مـووین هـەڵ دەبەسـتێ

کێ هـەیـه ئـەو پـێی نـەوەستێ؟

کـوردخـۆران قـەڵت و بـڕ دەکـا

کـوردسـتـان گـران شـڕ دەکـا

تـورک و عـەرەب دەبـەزێـنێ

جـەرگـی شـاهـان دەتـەزێـنێ

دوژمن لە زەبری دەتاسێ
کێ بێ بارزانی نەناسێ؟

***

بەر لە شۆڕشی بارزانی
کەس بە کوردی نەدەزانی
ئەو کوردی بە دنیا ناساند
هاواری بە دنیا گەیاند
لەهەر چوار قوڕنەی دنیادا
لەسەر بەژ، لەناو دەریادا
بە کێ بڵێی کوردستانیم
پێت دەڵێ بڵێ بارزانیم
جاشە دوژمنە کوردەکەش
بە هۆی ئەو بوونە خاوەن بەش
ئەو نانی دەیخۆن هی ئەوە
لە وڕا گرچوویان پتەوە

***

بارزانی شێست ساڵی ڕەبەق
جێ خەوی تاشەبەردی ڕەق
بەشاخ و شکێرانەوە
بە بەندەن و لێرانەوە
لە غوربەت و دەربەدەری
غەمخۆر و لە خۆشی بەری
بۆ گەلی کورد چەوسایەوە

قەت تاوێک نەحەسایەوە
بەرەو ئازایەتیی هان داین
ڕێگەی پیاوەتیی نیشان داین
دوژمنی بۆ بێ هێز کردین
تاریکی لەسەر لابردین
مانگی عاسمانی کوردانە
بێ ئاوابوون و نەمانە
ئەوانەی بە مانگ دەوەڕن
لەڕاست لۆمەی ویجدان کەڕن

***

بارزانی بابی هەژاران
هەتوانی دڵ بریندان
شیوەن شایانی تۆ نییە
ئەسرین ڕژتن چی بۆ نییە
من بۆ دەربڕینی هەستم
پەیمانت دەگەڵ دەبەستم
تا دەمرم پێت وەفادارېم
چۆن بووم هەرهەمان هەژاربم

***

بارزانی پاڵەوانی کورد
هیوای پیر و جەوانی کورد
خەبەریان پێ دام تۆ مردووی
بە دیمەن لەبەرچاو ون بووی

مـــن دەزانم تـــۆ نـــامـــــــــــــــــــــری
تـۆ لـە مـــــــــــــردن بـەهـێـــــــــزتـری

***

وەک ئەیزانین لەسایەی خوا و گەلانی نەبەزی ئێران بەسەرۆکایەتیی خومەینی ئاگری ستەمی شا و ساواک بە خوێنی ڕژاو کوژاوە، گەلی چەوسێنراو و ژاکاو بەو ڕزگاربوونە بووژاوە. دەشیزانین کورد، ئازەری، بلووچ و تورکومان، عەرەب کە چەند قات ستەمیان دیبوو؟ لەم ڕێگەدا بۆ جوێندان بە شا و بۆ خوێندان لە فارسەکە نەمایەوە. من لەلام خومەینی ئیمام بە ڕاستی بوو کە دەیفەرموو "لە ناو گەلی موسوڵماندا فەرق و جیاوازی نییە"، بەڵام داخم ئەوانەی دەورەیان داوە؟ باوەڕناکەم هەموویان وەک فریشتە بن. بۆ نموونە سەفدرۆکە و خاڵخاڵۆکە و چی چیلۆکەی وا پەیدابوون، بەناوی تەوحید، تەفرەقە و ئاژاوەیان خستە ناوو بوونە مایەی خوێن ڕشتن و براکوشتن لە کۆماری ئیسلامی یەکترگرتوودا. هەر لەو ساوە داوای ڕەوای کوردی موسوڵمانیان دایە دواوە؟ دواییش گەلێک کاری نالەباری بەدوداهات؟ جاروبار لەبەر خۆمەوە هەرچەند لە شیعریش چوومەوە؟ قرتە قرتێکم کردووە. وا لە هەشتێ مشتێک دەخەمە بەرچاو، تا تێ بگەی کە چەند لە شاعری دوورم.

تاران، ١٥/ ٢/ ٥٨:

دەمەتەقەی قۆیتاس و پیرۆت

ق ـ مەرحەوا پیرۆت. خاسی؟ وەشەنی؟
باســـوخـــواس چەیە؟ وەچی: ئەخـــەنی؟
پ ـ وەخـــوا بێـــژم چە؟ لەگش لا قـــاوە
ئێـــژن تاغـــووتی کـــۆســـتی ڕمـــیـــاوە
ئینقـــیـــلاو بووگـــە، ئێـــران ئازادە،
ڕەژیم بەربادە، مــــــەردم دڵشـــــــادە
گش کـــــەس لەم وەرزە دەمـــــاخی بەرزە
کێش ناڕازی وێ مـوفـسـیـد فـیـل ئەرزە
ســـــاواک گـــــاگـــــەلن وە بەریان ئەدەن
قـــەســـاو کـــومـــەیتـــە لە ســـەریان ئەدەن
ق ـ کـــوچکت لێ وارێ پیـــرۆتە گـــێـــژە

ئەم فـلّــتــە فـلّــتــەت وەكــوردی بێــژە
ڕەژیم و تـاغــــووت مـــاڵ چە شـــارێكە؟
مــوفــســیــد فــیـل ئەرز بەر چە دارێكە؟
پ ـ راس ئێــژی ئەشێ بمبــووری قــۆیـتــاس
وە كــوردی ئەوشم قـــســـیـــە و دەنگوبـاس
مـەردم وە گـشـتی یەک ڕەنـگ و یەک دەنگ
كــەفــتنە مــەیدان وەچەنـگ و وەسـەنـگ
قـــــەلای زۆرداری مـلـهـــــوڕیـان ڕمـــــانـد
لەشكریـان شكاند، تۆڵەی گـەلیــان سـانـد
لـــــــەم تـــــــێ بــــــەردان و ڕاوە وەرازە
شـــاو قـــــەوم و قـــیـلەی بـوون پەڕەوازە
شــاكــەی ئەوســاكــە ئـیـســە تـاغــووتـە
ڕەژیم چـتـێ تـاڵ وەک ژەقـنـەمـــــــووتـە
مــوفــســیــد فــیـل ئەرز، واســە دژ مــەلا
كــەفــتــۆســە ســەریـان گش قــەزا و بەلا
كـــومـــەیتـــە واســـە مناڵ یەل وەچەک
ڕیش وەبان چەنە، دەس لەســـەر كـــوتەک
ق ـ نـایژی ئەم جــەنگە ئەڕای چە كــریـا؟
تـاغـــــــووتـی بـووچە لـە تـابـووت نـریـا؟
پ ـ مــەلاگــەل ئێــژن ئەڕای ســەربەســتی
یەكـــســـان ئەكــریەن بلّندی و پەســتی
گش مــەردم ئێــران وەمــافــیــان ئەگــەن
ئەشێ چونیـــەک بن زوڕات و جـــەگـــەن

ق ــ ســـــــا وەئــێـــــــمـــــــه چه؟

پ ــ جـــــــا ئـەمـــــــــه جـــــــواوه؟

ئێــمــه كــوردگــەليش كــوژياومــان داوه

ــ لەم بەش بەشـــێنه كـــورديشی تيـــايه

ق ــ پيـــرۆت ئەم قـــســيـــەت بادی هەوايه

مــەليــچک خــۆی چەس تا شــۆرباوی بێ؟

كـــــورد تـا وا كــــــورتـه ناشـێ ناوی بـێ

ئێـــمــه خــەريكين وەليــەک ئەجــەنگين

تا وابێ ســـەنگين؟ هەر مـــايەی نەنگين

پ ـ ڕاس ئێـژی، ئێـمـه گـەلی خـۆخـۆرين

تاوايش بين، هەر ســەر لەبەر ســاتۆرين

***

تاران، ۷/ ۵/ ۵۸: بۆ بيرەوەريی شەهيدبوونی كامران نجات اللهی نووسراوه:

تاكەی؟

گـــــــــەلی كـــــــــورد لـەوەتـا هـەيـه

ئـەم لـەوەتـايـەش تـا كـــــــــــــەيـه؟

هەرگـــــــيـــــــز بەخـــــتی نەيـهـــێناوه

هــەر ژێــردەســـــــــــــه و ديـل ژيـاوه

ئــــــازادی بــــــه چــــاو نـــــەديــــوه

قــــــەت خـــــۆی بـه شت نـەزانيـــــوه

هەر چی كـــــردی، بـۆنامــــۆی كـــــرد

لـه ڕای بـێـگـانـه ژيـا و مــــــــــــــرد

***

چاردە چەرخە لە سۆنگەی دین
نازانین بەرەو کوێ دەچین
کۆیلەی پێخواسی پەت وەسەر
بێ دەرەتان، کز و لەچەر
بەندەی کڵاوسوور و ڕەشین
بەخت ڕەش و مل بە هەشین
ئاغامان دەگژ یەک ڕاچن
خۆ بەخۆش یەکتر داپاچن
ئێمەین لە خوێندا شەڵاڵین
لەش حەرام و خوێن حەڵاڵین
بۆ خۆ بەکوژدان یەکەمین
بۆ ژیان تا خوا حەزکا کەمین

***

بومسلیمی خوراسانی
دنیا دەگرێ، بە هاسانی
دەیدا بە بەچکە هەباسان
ڕەوەدەی ئەمەگ نەناسان
نامەرد چاکەی ئەدەنەوە
نۆکەر بە سەر ئەکەنەوە
بە گزی ئەیکوژن، ئەمجارە
ئێژن بەچکە کورد غەددارە
سەلیبی لە بەر من ڕەوی
من هیندم گرت بۆ غەزنەوی

هەزار و ئەوەندە ساڵە
گۆپاڵێکم لەو بەر پاڵە
پاسداری مەرزی ئێرانم
خوێن ئەدەم، ئەبەخشم گیانم
بۆ شەڕی ئەفغان پێشەنگم
لە ڕوی عوسمانی ئەجەنگم

***

تا هەرا و خۆ بەکوشت دانە
کورد چاوی ڕاستی ئێرانە
بەڵام هەر شەڕ داکوژاوە
وەژێر پا ئەدرێ ئەم چاوە
کوشتەم وەپووش حەساو ئەکەن
ماوەکەش تەنگەتاو ئەکەن
ناوی "مەرزداری غەیوور"
ئەگۆڕێ بە "وەسڵەی ناجوور"
ناشێ وەزمانی خۆم بدوێم
گەرەک لە پێست خۆما بپوێم
ناکرێ داوای نان و ئاو کەم
نابێ پیاوەتی ڕەچاو کەم
برسی و ڕووت بم، گەڕبم، کوێربم
دەبێ شوکرانە بژێر بم
هەر بێژم کورد کوانێ هەقی!
پێم ئێژن کافری موتڵەقی

دەرگای بەزەیی دادەخرێ
حەشاماتم لێ دەنگ ئەدرێ
منالّ و مەزنم دەمرێن
وە ناهەق خوێنم ئەرژێن

***

هیچ دوور نەڕۆین، تازە، تازە
ئەم کوردە سەر پردەبازە
لە ڕووی ملهوڕی ستەمگەر
سینگی ڕووتی کردە سپەر
لە کوردستان لە موکریان
سەدان لاو بەر گوللە دریان
خوێنی کوردی چاو نەترساو
بووبە ئامیانی ئینقلاو
کوشتەم دا لە هەموو شاران
تەنانەت لە شاری تاران
پێشەنگی خۆبەخت کردن
هیچ سلّ نەکردوو لە مردن
دلّ تینووی ئازادیخواهی
(کامران نجات اللهی)
کوردێک بوو مامۆستا و زانا
ئازایەتی کوردی ڕانا
بوو بە سەرمەشقی ئازادان
هەموو ئازای دەرس دادان
لەو فێر بوون خۆبەخت کردن

ڕێگەی دژوار تەخت کردن
کەچی هێشتا خوێنی کوردان
لە سەر هەردان، لە بن بەردان
سوورایی کاڵ نەبۆتەوە
کردەیان لەبیر چۆتەوە
ئەوەی خۆمان بۆ دا بە کوشت
خوێنی دوژمنانمان بۆ ڕشت
وەک نەبای دیبێ و نە بۆران
داویەتە شوێنی گەلخۆران
لە بەشمان چاو دەنوقێنێ
گەرەکیە لە بنەمان بێنێ
خۆڕی و تۆڕی دنە داوە
بە چەخماغ و بە تێلاوە
ڕژانە ناو کوردەواری
دادەپاچن گوندی و شاری
ئۆباڵ وەبۆق مل گای بنە
قەڵتوبڕ ئەخەنە سنە
لە نەغەدە، لەمەریوان
هەروا زیاد ئەکەن هەتیوان
هەروا قۆشەنە و دەبزوێ
گش کەس دەزانێ بەرەو کوێ
بەرەو زێدی کورد و گۆران
بۆ ویزەی کرمانج و سۆران

***

ئێژم چ بوە؟ چی قەوماوە؟
دێر هاتووم؟ کەمم هێناوە؟
من خوێنم لەڕێی ئێوە ڕشت
لەگەڵ ئێوە تاغووتیم کوشت
کر چییە لەم تێوەدانە؟
چۆن سزای ماچ پێوەدانە؟
چیم کردوە؟ گوناهم؟ سوچم؟
بۆچ لاتان بێ نرخ و پووچم؟
ئێژن: وس... هەر کوردی بەستە
ڕەزات تاڵە، خوێنت خەستە
تۆ داوای گۆشت بۆ لەڕ ئەکەی
لەگەڵ خودادا شەڕ ئەکەی؟

***

ئەی خوایە چەند چارەڕەشین!
چۆن لە هەموو ماف بێبەشین!
کەی لەگەڵ تۆدا جەنگاوین!
فریاکەوە، زۆر تەنگاوین
لابە ئەم زۆریە زۆرەیە
خۆت فەرمووت "هەل بەنۆرەیە"
سواوم هێندەی نۆبەداربم
تاکەی بێکەس و هەژار بم؟

***

١٩٨٠/٣/١- یادی ساڵێک لە کۆچی ڕواڵەتیی بارزانی:

هەر شەو نابێ

سەر لە ئێوارەیەک درەنگانێک
تاریکان تەنگی نوێژی شێوانێک
کوندە بوومێک لە کاولەکی وێران
گازی کردە گرۆی بەرۆژ کوێران
دەرکەون مژدە وا ڕۆژ ئاوا بوو
تیشکی خۆر وەک چوقڵ لە چاوا بوو
ببووە وەیشوومە ڕۆژی ڕوون بۆمان
شەوی ڕەش خۆشە خۆشی بۆ خۆمان

***

چەکچەکی و جرج و کرمی فۆسفۆری
هاتنە دەر بۆ گەڕ و هەوا خۆری
گەرمە بازاڕی لاف و شات و شووت
دادەپۆشێ ڕەشاییی شەو لەشی ڕووت
یەک دەڵێ ڕۆژ لەبەر من ئاوابوو
ئەویتر بۆی لەمل دەدەن وابوو
ئەم بەدەم سوورە ئەو بەزار زەردە
تا کش و ماتە شەو هەمووی مەردە

***

شنە با خونچەیەکی ڕا دەژەنێ
دەمی خونچەی خەواڵوو پێ دەکەنێ
پێکەنینی بەزە بە ئاوەزیان

به پەلی و کـــەمـــبـــەریی ڕبە و گـــەزیان
ئەو دەزانێ کـــە تیـــشـک و تینی هەتاو
لـە بـرەو نـاکـــــــــــەوێ بـەچـاوو ڕاو

***

کـــاکـــە بارزانـی، تۆش وەکـــو تاوی
چوویـە پێـــــوار، بـەڵام نـەفــــەوتـاوی
ڕەنجـــێ تـــۆ دات لـــەڕێـــی هـــەژارانـــدا
مـــەرد و ڕەندیت لە کـــۆڕ و مـــەیداندا
نەعـــــرەتەت گـــیـــانی دوژمنانی دەبرد
لە تۆ تۆقـــیـــبـــوو چاوی دوژمنی کـــورد
زۆر لە داگـــیـــرکـــەرانی کـــوردســـتـــان
بە دەســـــتی تۆ نـرانە گـــۆڕســـتـــان
کـــێـــیـــە؟ تاجـــیکە ترکی تۆڕە، عـــەرەو
گـــێلە جـاشـــە، تەعـــالە، گـــێـتـــە، برەو
ناوی تۆی بیـــســـــتـــبێ و نەترســـابێ
یـان هـەنـاو و زراوی پـێ مـــــــــابـێ
لە هەمـــوو کـــۆ و کـــەژی وڵاتەکـــەمـــان
لێـــڕو بێ دارو زورک، دەشت و چەمـــان
خـــوێنی بەدکـــاری کـــوردی لێ ڕژاوە
مـــــۆری ئازایەتیـــــتـــــە لێت داوە
با هەتا وا شـــەوە فـــســـۆس و چەقـــەڵ
کلکیـــان تـۆز بکا و بکەن گـــەنگەڵ
با مـــشـک ســـەر هەڵێنێ بێـــژێ من

زۆری پـێ نـاچـێ دەچنـەوە نـاو کـــــــــون
مــــێــــژوو وەک پیـــــرەمـــــامی تۆچێنە
بەپشــــوو، کـــــاوەخــــۆ ڕەنێــــو هێنە
سـالّ و مـانگ گـێـژەوێ دەکـا و تەتەڵە
ســاف دەهێــڵــێت و تۆڕ دەدا دەغــەڵە
دان بـژێـری هـەچـەن لـەســـــــەرخــــــۆیـە
بـێ شـک و ســــــۆیـە لاگـــــــری تـۆیـە
تۆ لە عــاســـمــانی پیــاوەتی خــۆری
هەمـــــــــوو ئـازا کـــــــەمـن ئـەتـۆ زۆری
تـیـــــشکـی تۆ هـەر بـینـا ســـــەری داوە
نـاوی تـۆ تـا هـەتـایـە هـەر مــــــــــاوە

***

١/ ٣/ ١٩٨١- یادی دووەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ڕۆژی کورد

لـەڕۆژگـــــــــــــــــــــارانـی تـازە و زوو
بـەشــــــــایـەتـی دانـی مـــــــێـــــــژوو
لـە عـــــاســـــمـــــانی کــــــوردەواری
لە گـــۆشـــەی ئاســـۆی خــــوێنبـــاری
زۆر ئـەســــــتــــێــــرە درەوشـــــاون
دڵـمـــــــان بەیـادیـان نـەخــــــشـــــاون
قـــــــارەمـــــانـانـی گـــــــەل پـەرست
چاو نـەتـرســـانـی گـــیــــان لەمـــست
دژی لاســـــــاری خــــــوێـنـمـــــــژ بـوون

دۆست لاوێن، داگیرکەر کوژ بوون
ترسێنەری بێگانە بوون
تاکە سوارەی زەمانە بوون
ئالآی ئازادی لەسەر شان
بێ وچان بۆمان تێ کۆشان
لەدەردی گەل بوونە دەرمان
ئەمەکیان زۆرە لەسەرمان
با لەبەر چاویش نەمابن
لەچاوی دڵ نەدیو نابن
بۆ ئێمە جێگەی شانازین
مامۆستای ئازادیخوازین
یادگاری زۆر بەمایەن
بۆ مانی کوردستان پایەن
فریشتەی بەختن لەسەرمان
هەر وان لەهەواری هەرمان

***

لەناو کۆی ئەو ئەستێرانە
لەناو جەرگەی ئەو شێرانە
ڕووناکتر و گەشەدارتر
هەڵکەوتە و ئازا و بەکارتر
لەم سەدەیەدا دیاری دا
تیشکی لە کوردەواریی دا
لە ئاسۆی بارزان دەرکەوت

تـــا نـــەتـــرســـــــــــــــــان و بـــوێـــری

تـا مــــــەردایەتـی و جــــــوامــــــێــــــری

لـەدنـیـــــــادا قـــــــەدریـان مـــــــابـێ

نـــــاوی بـــــارزانـــــی ون نــــــابـــــێ

***

١/ ٣/ ١٩٨٢- یادی سێیەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

رێبەری نەمر

هــــەرچـــی لـــەئـــاخـــێ رســـکـــاوە

مـــــــەرگـــــــیـــــــشـی بـۆ دانـدراوە

مـــــرۆ دێـتـــــە ســـــەر زەمـــــیـنـێ

خـــۆشی نـاخـــۆشـــیـــان دەبیـنـێ

هـــەیـــە ژیـــوە و هـــەڵـــوەریـــوە

هـاوســـــاشی پـێـی نـەزانـیـــــوە

هەیـشـــــە بـەرز دەبـێـــــتـــــەوە

نـاوبـانـگـی دەتـەنـێـــــتـــــەوە

حـــوکـــمی ســـەرزەمین دادەگـــرێ

هـەر هـێـنـدە زلـە تـا دەمـــــــرێ

جـــــەلال و گـــــەورەیـی و شـکـۆی

بـەر پـێـــوار دەبن لـەگـــەڵ خـــۆی

زەمــــان نـاوی دەســــڕێـتــــەوە

لـە یـادی یـاد دەچـێـــــتـــــەوە

***

ئـەوی مـــــــــەرگ پـێـی نـاوێـرێ

نـاچـارە خــــــۆی لـێ بـبــــــوێـرێ

هونەرە، مەردایەتییە
بەخشینە، ئازایەتییە
بەزەیە بە هەژاراندا
وەفایە دەگەڵ یاراندا
دژ وەستانە لە بێدادی
هەوڵدانە بۆ ئازادی
بۆ هەق ڕوو بە مردن چوونە
بۆ زاڵم سەرکز نەبوونە
خێوی هەریەک لەو خدانە
نێوی بە دوور لە نەمانە
هەتا کۆن بێ گەشتر دەبێ
لە ژین خاوەن بەشتر دەبێ
چ جای کە گش لای یەکێ بێ
دەبێ ئەو هەرژیوە کێ بێ

***

دروود بۆ ناوت بارزانی
هەر خۆت خودانی هەموانی
بۆ مەردایەتی تات نەبووە
لە بەخشیندا ئامپات نەبووە
بۆ هونەری نەیار کوشتن
بۆ خوێنی داگیرکەر ڕشتن
لە هەنگامەی مەیدانداری
ئێستاش هەر خۆت شۆڕەسواری

بۆ بەزە و هەژار پەروەری
تا ئەبەد هەر خۆت ڕێبەری
وات پەیمان دەبردە سەرێ
وەفا کڕنووشت بۆ بەرێ
دەی سا چۆن ئەو گیانە دەمرێ
چۆن مردن خۆی لەبەر دەگرێ

***

بارزانی هەر هەی وەکوو بووی
هەر دەشمێنیت و نەمردووی
گەلت بە یادی تۆ سازە
بەناوی تۆ سەرفرازە
زۆر سەدە دێن و ڕادەبرن
مەردان دەرست لێ وەردەگرن
هەتا سەر زەوی زەوینە
هەتا ڕۆژ بەتیشک و تینە
ساڵ بە ساڵ یادت نووترە
قەدرو ڕێزت لە ڕووترە
بیرەوەریت میسکی خاوە
بۆن و بەرامەی بڵاوە
تاوەیسوون بۆنی بۆشترە
دەم لە دەم بۆنی خۆشترە

***

١٩٨٣/٣/١- یادی چوارەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

نموونەی هونەر

لە پەڕاوی کۆن ڕامێنین
مێژووی هونەران وەخوێنین
زۆر شت، زۆر کەس، لە زۆر دەران
بوونە نموونەی هونەران
نووسراوە فلان ئازا بوو
نەدەترسا وەک شێر وابوو
وێنەی ڕۆستەمی زەمان بوو
زاڵ بوو، سامی نەریمان بوو
پتەو بوو وەک چیای قەندیل
بە وەفا بوو وەک سمۆیل
بۆ بەخشش و دەست و کەرەم
ببووە ڕکەبەری حەتەم
بۆ زانای بەمشوور و دوورناس
نموونەیە هەیاسی خاس
بۆ کاری خەڵک و خواپەسەند
نموونە هەن زۆر و زەوەند
هەرماون و هەر خاوەن ناو بوون
بەڵام دوور و لێک بڵاوبوون
ئیرادە وا هات لە خوداوە
خڕ ئەو نموونە بڵاوە

لە کوردێکدا کۆکاتەوە

سەر لەنوێ سەر هەڵداتەوە

***

لە مستەفا بارزانیدا

هەرچی چاک بوو نیشانی دا

بەسەر هەڵدانی ئەم ناوە

پەڕێ تازە هەڵدریاوە

هەر کەسێ بارزانیی دیوە

ماوەیەک دەگەڵیا ژیوە

گشت ئەو نموونانەی دیون

سەرچاوەکانی ناسیون

سەد کتێبی بۆ وەخوێنێ

لەهەر بابەتێ بیدوێنێ

لە ناودار بە ئازایەتی

سەربڵندی، مەردایەتی

گیانبەخش لە ڕێی ئازادی

ئاگر لە گیانی بێدادی

وەفا ، شەرەف، خواپەرستی

وەتەن و گەل خۆشەویستی

هەڵکەوتوویی بۆ سەروەری

بەزەیی، هەژار پەروەری

بێوێنەیی لە زەماندا

تاکە سوار لە مەیداندا

لێی پرسە چەندیان دەزانی
دەڵێ گشیان وەک بارزانی

***

بە هەموو هێز وەخۆکەوە
هەموو هونەران کۆکەوە
لێکی دە، پوخت دابێژە
بیخە قاڵب و دایڕێژە
کەسێکی لێ بەرهەم بێنە
لەبەر چاوانی ڕانوێنە
بۆ بەجەوهەری و مێرانی
هەرگیز ناگاتە بارزانی

***

١/٣/١٩٨٤- یادی پێنجەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

بە یادی تۆ دەژی دڵم

بارزانی باوکی شیرینم
ڕۆژی تیشکدەری ژینم
ماوێکە دەڵێن پێنج ساڵە
کە لام هەزار ساڵی تاڵە
دەنگی هەژار لاوێنەوەت
دیمەنی خەم تاوێنەوەت
نایێتە بەر گوێی بێخێرم
نایێتە بەر چاوی کوێرم
تۆ نەناسانی سادەدڵ

دەڵێن بوویتە ئاوێتەی گوڵ
دەڵێن نەماو نابێتەوە
تۆش لەبیرت بچێتەوە
هەرگیز ئەم دڵە کوڵۆڵەم
پەلکە گیای بەر سەرماوسۆڵەم
بەو قسانە بڕوای نایە
لای بایە بادی هەوایە
ئەوانە گیان و دڵکۆرن
دڵ کۆران لە دنیا زۆرن
با دڵ ڕوونان و دوڕناسان
ئەمکزانان و مێرخاسان
ئەوانەی ژیر و چازانن
بە چاوی دڵیان بڕوانن
دەزانن ئەتۆ هەر ماوی
نافەوتێی و نەفەوتاوی
تۆی نموونەی مەردایەتی
تۆی دروشمی کوردایەتی
وەڕەز بووی لە پێ نەزانان
لە دڵ پووچەڵ و دووزمانان
ڕەوات نەدی ژین لەسەر گوڵ
ماڵت گوێزتەوە بۆ ناو دڵ
بۆ ناو دڵی هەرچی مەردە
هەر کەسێ پاک و بێگەردە
تەنانەت دڵی هەژاریش

ســــاردە کـــوانووی ڕەنج خــــەســـاریش
ئـەو دڵـە تـەنـگ و بێــــــپــــــۆیـە
شـــــوێنی هەمــــیـــــشـــــەییی تۆیە
بــــــە یــــــادی تــــــۆ دەژی دڵـــــم
دڵەی ســــــەرشـــــێت و ســـــەرچڵم
هـەرچـەن تـەنـگـە مــــــــاڵـی تـۆیـە
پـەپـوولـەی شــــــــەمــــــاڵی تـۆیـە
تـا چـیـــــــــــای بـەرزی لـێ دیـارە
تـا گــــــوێـی لـە خـــــــوڕەی ڕووبـارە
هیــــمــــــمــــــەتی لە دنیــــا تاکت
دڵــــی پــــاکـــت، نـــاوی چـــاکـــت
ئـــاشــــکــــرا دێـــنـــە بـــەرچـــاوی
چـۆن بـاوەڕ بـکـا نـەمـــــــــاوی
تۆ هـەر دەمــــێـنـی، هـەر مـــــاوی
هەڵـکەوتـەکـــــەی خــــــاوەن نـاوی
بـۆ مـن هـەر کــــــاکـی جــــــارانـی
هـەر هـومــــــــێـــــــدی هـەژارانـی

***

١٩٨٥/٣/١: یادی شەشەمساڵی کۆچی بارزانی

بە یادی بارزانی

جــــــــاروبـارە لـێــــــــرە لـەوێ
چپـــــێکم بەر گـــوێ دەکــــــەوێ
هەنـاســـــە ســـــارد دڵ بە ئـێــــشـن
مـــــاتـن ئاخــــان هەڵدەکــــێـــشـن

حەیفێ بارزانی نەماوە
بێ میراوە ئەم دەراوە
من بەزەییم دێ بەوانە
ئەو چاوی دڵ بە خەوانە
کەسێک بارزانیی دیبێ
یان دوور بە دووری ناسیبێ
دیتنیشی نەویستبێ
هەر کردەی ئەوی بیستبێ
چۆن بیری وا بێ فەڕ دەکا
چ دڵدارێک باوەڕ دەکا!

***

هەژارێک بووم سەد جار مردوو
وەک قانگەڵاشکی بابردوو
زریان لەسەر ڕێی لا دەدام
شەماڵ سندەی پێدا دەدام
گێژەڵووکە دەیسووڕاندم
بۆ ڕەشەبای دەڕەتاندم
سووکتر بووم لە پرزە کایەک
نە پەسیوێک، نە پەنایەک
هەر هێندە بوو دەبزووتمەوە
خۆڵەمێش بووم دەشسووتمەوە
جارس لە ژین بێ تاو و تین
وشکی دڵ پڕ شەپۆڕ و شین

لە سۆڵەی کڵۆڵی چرژاو
لە تینی نەگبەتی برژاو
فێنکاییم لە دنیا قاتی
چیم زۆر بوو بەڵاو نەهاتی
نە مرۆ، نە جانەوەر بووم
هەژگەلێکی خاکەسەر بووم
پشتم جەدەو لە بێگارا
بێگار بە هەر چوار کەنارا
یەخسیری چەند توخم و جۆران
چەند ڕەگەز لە خاوەن زۆران
یەکی سپی یەک زەردە یەک ڕەشە
جنێوفرۆش بە هەڕەشە
نرکەت نەیە ئاغات ترکە
چرکە مەکە عارەب سرکە
کوێخای سەر بێگار تاجیکە
سەرشۆڕ بەو چی دەڵێن بیکە
شەو مەیە دەر دەترفێنن
گوریسیان هەس دەتخنکێنن

***

لە مەودای زۆر ساڵانمدا
لە دەرگای زۆر ماڵانم دا
مەردێک نەبوو سەر دەرێنێ
بەخێسە بێ تێم ڕامێنێ

تفیشیان پێدا نەدەدام
دوژمنم بوون ئۆقرە و هەدام
هەڵوەدا، شێواو، سەرگەردان
ئاوارەی سەر هەرد و بەردان
بێ هێز، سیس و زەرد هەڵگەڕاو
زەبوون و توانا لانەماو
نا هومێد بەرەو هیچ دەچووم
بۆ خۆم پیادە سوار بوو پشووم

***

گاوێک نازانم چۆن گاوێک
هاتە بەرم کانی و ئاوێک
لەسەر کانی شەنگەدارێک
جێ سانەوەی گەشت هەژارێک
بڵێم چۆن بوو سەرچاوەکەی
چۆن بدەم پەسنی ئاوەکەی
سەد جار شیرنتر لە گیانم
ڕوونتر لە فرمێسکەکانم
ئاوی حەیاتی گۆڕین بوو
کە لە خەدر بە پەرژین بوو

***

خۆم گەیاندە بەر سێبەرێ
دنیا ئێرەییم پێ بەرێ
نەک هەر من بەسەت هەزاران

لە تازە لاوی هەژاران
لە پیری یەخسیری خەم چێژ
لە دایک زارۆی مەمک مێژ
هەموو کوردێکی دڵ برین
بێکەس و هەژار، جگەرخوین
بە ملیۆن گیان و دڵ تونی
بە کزی و کەساسی و زەبوونی
گەلە دیلی لە ژمار بەدەر
دڵ پڕ کەسەر بێ سەروبەر
لە چنگ خوێنمژان ڕاکردوو
بەغیلیان دەبرد بە مردوو
لاکە لاک تێن داتەکاو بوون
بەرەو ئاوێک چاوە چاو بوون
وێڕای من گەینە سەر دەراو
بەر سێبەری فێنک و هەراو
خوڕەی ئاو هاشەی گەڵای دار
هەتوان بوو لە گیانی زامار
لەو ژێر سایە حەساینەوە
دەستەو لەحاز بووژاینەوە
لەبیر چوو یەخسیری و نەبوون
هاتینەوە سەر دونیای ڕوون
پاش مردن زیندوو بووینەوە
بەرەو ژین تێ هەڵچووینەوە

ئەو سایە چەورە لە سەرمان
بوو بە گەورەتر ڕێبەرمان
بە هێزو گوڕ ڕاپەڕاندین
کوردخۆرانی پێ بەزاندین
بووینە نموونەی ئازایی
بووینە لەشکری خودایی
ئەو شەنگە دارەی سەرچاوە
مستەفا بارزانیی ناوە
بەڵێ مستەفا بارزانی
هەموو کوردێک بە قوربانی

***

بیست ملیۆن پتر گەلی کورد
بێ هەست و خوست زۆر ساڵان مرد
بارزانی گیانی ژیاندەوە
لە گورگانی ئەستاندەوە
گوێ هەڵخەن لە هەموو لایە
هەر قرمە و زرمە و هەرایە
تەقەی تفەنگی هەر کوردێک
بۆ ئازادی لەهەر هەردێک
بە ئاشکرا، بە ڕەوانی
دەڵێ بە یادی بارزانی
بارزانی سەرەتای دانا
هەر ئەوە هاوار و هانا

خاوەن زۆران و کوردخۆران
کەوتوونە بەر لێزمە و بۆران
ئاوات بە زیندوو بوونەوە
ڕاپەڕین، تێ هەڵچوونەوە
لە بارزانییەوە بوو بە باو
لە بارزانییەوە بووینە پیاو
دەمی ئەو کوردی ژیاندەوە
زامی سەختی برژاندەوە

***

کەسێ خۆی سەرچاوەی ژین بێ
بۆ دڵساردان هێز و تین بێ
چۆن باوەڕ دەکەن مردووە
نەخێر بارزانی زیندووە
زۆر زیندووتر لە پێشووە
یادی بۆ کوردان تێشووە
تا وشەی ئازادیخوازی
تا لە ڕێی وڵات گیانبازی
بمێنێ کە هەر دەشمێنێ
بارزانی نوشست ناهێنێ
دنیا بمرێ ئەو نامرێ
مردن پێشی ئەو ناگرێ
کاکە مستەفا بارزانی
تۆ بۆ کوردان گیانی، ژیانی

هــەر بــژی وەکـــــــــــــوو، هــەر ژیــاوی
هــەر بمـێــنــی وەک هــەر مــــــــــــاوی

***

١/٣/ ١٩٨٦- یادی حەوتەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

ئەستێرەیەکی گەش

دەڵێن ئەوانەی خــۆشــەویســتــمــانن
تــا لـــەبـــەر چـــاون لـــەبـــەر دڵانـــن
یـەکــــتــــر نەدیتن، لێـک دووربوونـەوە
دەبـن بـەمـــــایەی لـەبیـــــر چوونـەوە
بەڵێ بـۆ کـــەس و دۆســـتـی ئاســـایی
ســـەبووری دەرە مـــەودای جـــودایی
نـەک بـۆ مـــــەردێکی بە لـەش نـەدیوە
نـاوی تـەواوی دنیـــــای تەنیـــــوە
ئەو مـــەردەی کـــە بۆ لەبیـــر چوون نابێ
بـا بە ڕوواڵـەت لە گـــڵکۆشــــدا بێ

***

کـــاکـــە بارزانی ئەو خـــودان ناوە
کـــە کـــورد لە ســـۆنگەی ئەوڕا ناســراوە
هێـــزای بلیـــمـــەت لە ئازایەتی
بارانی ڕەحـــمـــەت بـۆ کـــوردایەتی
چاکـــتـــرین ڕێبـــەر چاکی بێ وێنە
ئەو لە داگـــیـــرکـــەر تۆڵە ئەســـتـێنە
ئـەو ترســـێنـەرەی دوژمـنـانـی کـــورد

ئەو حەقسێنەرەی مەزڵوومانی کورد
ئەو سەرورەی ئازای ئازادە
ئەو دادپەروەرەی دژی بێدادە
کێ بێ لەدنیا با دڵکوێریش بێ
زۆریش گێژ و هوڕ زۆر بێخێریش بێ
دڵی بێ و بڵێ بارزانی نەما
خوا نەکا قەڵای هومێدان ڕما
کێ بێ هەر تۆزێ کوردی خۆش بوێ
لە یادکردنی هەرگیز بسرەوێ
***
نەمازە منێک، منێکی هەژار
خاکەی هاڕاوی چەرخزند ڕۆژگار
منی هیچ و پووچ لە هیچیش کەمتر
لەخەم، لەجوودی سەرم بەتەمتر
شرە سیپاڵێک کەس نەیدەویستم
چیم دەگوت هیچ کەس لێزد نەدەبیستم
جگەر برینداد، کز و لەش بەبار
هەڵوەدای زەبری نەیاری زۆردار
لەدنیای بەرین تەنگاو، سەرگەردان
ئاتاجی دەستی خوێڕی و نامەردان
ئاوارە لەدەشت، پەتیارە لە کێو
دەوریان تەنیبووم جن و خێو و دێو
ڕۆژم شەو، شەوم پڕ لەداخ و دەرد

ساردە زستانی کردم بە نەورۆز
لەوساوە سایەی ئەوبوو بە ئەنوام
بوومە بنیادەم بە مرۆ ناسرام
ڕزا، هەڵوەرا تووڵی ڕکەی بەند
ئازا و ڕزگاربووم لەداو، لە کەمەند
توونی، نەبوونی گڕی کوژاوە
گریێی زمان و دڵم کراوە
بوومە بولبولێک لە باخچەی شادی
چریکەم دەهات بەرەو ئازادی
هەر کردەوەییێ زانیم و توانیم
بەتان و پۆوە کڕیی بارزانیم

***

هەرچەند بەڕواڵەت لێی هەڵبڕاوم
بە واتەی خەڵک سێوی کراوم
چۆن باوەڕ دەکەم ئەو بابە گەورە
ئەو هەژار دۆستە، ئەوسایە چەورە
سایەی لەسەر من ڕەویبێتەوە
ڕێزم دوای بەرزی نەویبێتەوە
بارزانی لەمن جوێ نابێتەوە
ڕەنگی وەفای ئەو قەت ناچێتەوە
تا لەسەر زەوین ژینێکم هەیە
تا لە ڕەگ و خوێن تینێکم هەیە
بارزانی لەدیار دڵ و گیانمە

یادی ئەو ویردی سەر زمانمە
دوای مەرگیش ئەگەر پرسییان نیشانیم
دەڵێم هەژاری کاکە بارزانیم

***

١/ ٣/ ١٩٨٧- یادی هەشت ساڵەی کۆچی بارزانی:

شابازی چیا

هەتا زەمانە دەچێ و دێ و هەتا زەوین لە خولە
هەتا ددانی زوڵم تیژ و بەختی ئێمە کولە
هەتا شەوم بەسەرا دێت و ڕادەژێم بێ خەو
هەتاکوو ڕۆژی ڕەشم دێتەوە و دەبێتەوە شەو
هەتا کەژێکی دەبینم بەخوێنی کورد سوورە
لە کوردستانێ کە وێران کراو و خاپوورە
بەهەڵپ وکەڵپی دڕندان دڕاوە مەڵبەندم
یەکێک و دوو نییە زۆر مۆری پێوە پێوەندم
بەگشتی ئەم گەلە کوردە وەکوو گەلەی بێ شوان
چەقۆی بیانی لەبان گەردنە نە سەر نە زوان
نزار و بێدەرەتان، بێدەروون و دەربەدەرن
لەوەندی بەر پەت و داری پیری بەند و دەسبەسەرن
دەکەن بە چاوگی شەڕ خزم و قەوم و هاوڕەگەزم
بەخوێنی کورد مرە نامۆ، چ شینی بێ و چ بەزم
گەلی هەناسە براو، بەش نەماو لەژین لە وەڵات
کە دێتە بیری منی دڵبرینی بێدەسەڵات
بەچاوی لێڵەوە دەڕوانمە خێڵە بێکەسەکەم

به ئاخ و داخەوە داد دادمە کوانێ دادرەسەکەم
لەکوێیە هەڵمەتی شابازەکەی چیاو ڕازان
ببێ بە تۆڵەستێنی گرۆی بەلەنگازان
بکێشێ خەنجەرێ مووکار لە حاندی نامەردان
ببێ بە ڕێبەری جاران لە هۆزی سەرگەردان
هەمیشە مەردی یەکەم ئەو بووە لە دنیایێ
چلۆنە ئەمڕۆ لە مەیدانێدا گوڕەی نایێ
دەڵێن چ بەهرە دەدا داد نەماوە بارزانی
لەشی لەخاکی ڕەشایە و لەلای خودا گیانی
ڕۆحم دەڵێ بە دڵم گفتی وا دەدڵ مەگرە
ئەوی بە مەردی ژیاوە هەتا هەتا نەمرە

***

١/ ٣/ ١٩٨٨- یادی نۆیەمین ساڵی کۆچی بارزانی:

خوایە بەس نەبێ ئیتر

بارزانی باوک و برای کورد
لە شەوە زەنگا چرای کورد
هیوا و هومێدی کوردستان
ڕووگەی ڕاستی کوردپەرستان
لەم بەهەشتەی کوردەواری
چەوسان و ڕەنج بەخەساری
چەند بەرەمان هاتین و چووین
بەنی و کۆیلەی بێگانە بووین
کەس نەناس و بێ خەبەر ماین

تۆ ڕێی شـــــەرەفت نیـــــشــــان داین
بەڕێبــــەری پێـــشــــمــــان کـــەوتی
هیچ گـــــاوێک تاوێک نەســــــرەوتی
لەهەرکـــــــوێ بووی بۆهەرجێ چووی
چقـــــــڵی دڵی نامــــــــەردان بووی

***

ئەی ئەوەی بۆ ڕزگـــــاری کــــــورد
لەڕای خـــوا جـــیـــهـــادت دەکـــرد
ئەی هەمـــــیــــــشــــــە لەبەر چاوان
جێ شـــــانازیی هەمـــــوو پیـــــاوان
ئـــــەی نمـــوونـــەی ئـــازایـــەتــــی
بێ هاوتا لە مـــــــــــەردایەتی
بێ وێنە بۆ ئەمـــــــــەکـــــــداری
ڕەوێــــــنــــــی تــــەمــــی هـــــەژاری
ئەی ئەو مـــــــــــەردەی تا هەتایە
باسی چاکــــــــــەت بنەی نایە
گـــــــەر بە ڕواڵەت بەر پێــــــواری
بەگـــــــیـــــــانی پاک ئاگــــــاداری
دەبینی چمـــــــان بەســـــــەر هات
دە هەژمــــــار نایە کـــــارەســـــات
ڕەوەدەی زێدی کـــــــوردخــــــۆران
خـــــــوانەناس و خــــــاوەن زۆران
شـــیـــشـــاونە گـــیـــانی گـــەلەکـــەن
ملە دەکــــــــەن، پەلە دەکــــــــەن

گریویانە بۆ نەمانمان
جارکێشانە بۆ قڕانمان
سڵ ناکەن لەخوێن ڕشتنمان
بێ سووچ و تاوان کوشتنمان
هەرگرتنە و لەداردانە
هەر مەنگەنە و ئازاردانە
بەر تۆپ دانە، بۆمبارانە
سووتانی گوندو شارانە
تالآنە، هەست و نست چوونە
بەدەستی زاڵم دیل بوونە
ئەنوامان بەند و زیندانە
گفتیان هەر ژەقنە و سندانە
کێش کە لە بەندان دەرچوونە
ڕەوینە و لێکتر دووربوونە
بەهەزاران و هەزاران
وانە لەناو مەکۆی ئاواران
وەک تۆمی هەرزن بلآوین
بەبنیادەم نەناسراوین
باب ئاگای لە کوڕ نەماوە
خوشک بێ برا، کیژ بێ باوە
زارۆمان لە ناز بێبەشن
خوشک و دایک سەر بەهەشن
لەمایەی ژیان بەش بڕاو
لێقەوماو، ئاشتەبا نەماو

هەر گـــــەڕەو هەر تـەشـــــقـــــەڵـەیـە
هــەر پــێ وەگـــــــــــوێـزیــن تــەڵـەیــە

***

تـەنـانـەت زمـــــــانـەکـــــــەمـــــــان
شــــــایـەتی هـەر مـــــانـەکـــــەمـــــان
کـــــــە خـــــــەڵاتـێـکـی خـــــــودایـە
لای خـــــــــــــوانــەنــاس نــارەوایــە
رەوای نـابـیـن بـیـــــــــخــــــوێـنـین
بـە کــــــوردی یـەکـــــــتــــــر بـدوێـنـین
گـــەلی کـــورد شـــێـــست چەرخـــە ژیوە
هـەرگـــــــــیـــــــز دەردی وای نـەدیـوە

***

کـــــاکـــــە تـا تـۆ لـەنـاومـــــان بـووی
هــەژارپـــەروەر بــۆ خـــــــــــودا بــووی
ئـێـــســـتـــاش کـــە چوویـتـــە بارەگـــای
دیـارە خـــــۆشـــــەویـســــتـی خــــودای
بـێـــــژە خــــوایـە پـشـــــوو تـاکــــەی؟
بـۆ روحـــــــمێ بەو کـــــوردە نـاکـــــەی
بـە بـەڵـێـن و ســــــــۆزدانـەکـــــــەت
کـــــە هـان لـەنـاو قــــورئـانـەکـــــەت
فـــــــەرمـــــــوتـە: «لـەپـاش تـەنـگـانـە
نـۆرەی ســـــانـەوە و خـــــۆشـــیـــــانـە
دنـیــــا دەســــتــــاودەست پێ دەکــــەین
ســــــــــتـــــــــەمـکـاران لـەنـاو دەبـەیـن

ئەوپەڕی بەزە لای منە
دەست درێژکەر پێم دوژمنە»

***

دەی سا کێ لەم هەردو بۆیە
وەک کورد شیاوی بەزەی تۆیە
کێ لەم سەرزەوییە هەراوە
وەکوو کوردی لێ قەوماوە
خوایە کە منت بردەوە
بە ئیدریس تۆڵەت کردەوە
ئیدریسیشت لێ ساندەوە
برینت لێ کولاندەوە

***

خودا بۆخاتری خوداییت
بۆ خاتری تاک و تەنیاییت
با بەس بێ خۆ لە کورد بواردن
بە کەڵپی گورگان ئەسپاردن
نزای ژنەبی و بێ باوان
هاوار خوای ڕۆندک لە چاوان
دەریای بەزەت وەجۆش بێنێ
پێل بدا و خەم بڕەتێنێ
ئەو گش پێشمەرگە دڵپاکە
ڕێڕەوی ئەم ڕێگە چاکە
کە گیانی خۆ فیدا دەکەن
داوای مافی ڕەوا دەکەن

ڕێگەی هەقییان گرتۆتە بەر
بەگییان بوونە لەمپەر لابەر
دەس لەدەس یەکا پێکەوە
هومێدیان بە تۆ پتەوە
دەی تۆش ئاوڕ لێوەدانێک
جارێک ئازادانە ژیانێک
لەم یەخسیرییە ڕزگاربوونێک
تۆزێک وەک خەڵکی تر چوونێک
چی تر بێ پەنا نەمێنن
تۆی تۆ لەبیر چوون نەچێنن
خواپەرستان لەیاد مەکە
خودا نەناسان شاد مەکە
ئەم سەرۆکە و پێشمەرگانە
کە وەک تۆڵای پۆڵا وانە
مەسعوود و یار و هاوکاری
وەسەرخە بەرەو ڕزگاری

***

٣/ ٣/ ١٩٨٩: یادی دەیەمین ساڵی کۆچی بارزانی

کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا

ئێمەی کورد چین؟ نایەژم کێین
دەبزوویینەوە، دەچین و دێین
بەڕواڵەتی جانەوەرین
کامی؟ لە گشتیان کەمترین
جانەوەری کێوی و کەوی

زلی، گچکەی، بەرزی، نەوی
وەربکەون، بلەوەڕێن
سەربەستن، لێیان دەگەڕێن
هەر لە مێروو تا مەل و مار
هەیانە شوێنێ بۆ ستار
هیچ لا بێ لان و لانە نین
بێ بوودڕ و کولانە نین
هەر گەلی کوردە لەم ناوە
بێ نانە و بێ لانە ماوە
لەماڵی خۆی تەرە کراو
هێز لێ بڕاو، دەورە دراو
لەهەموو لاوە ڕاو دەکرێ
تووش تەپکە و تەڵە و داو دەکرێ
زوان بەستە، دەم دادووراو
گشتی خاوە و خڕی بڵاو
خاکێ کە دەبوو هێن خۆی بێ
لە سۆنگەیەدا نان و دۆی بێ
لەت لەتە داگیرکراوە
چەند مۆری پێوە نراوە
داهاتی سەر زەوینەکەی
بەروبۆی، وشکە و شینەکەی
بەفیڕۆ بۆ ئەم و ئەوە
ڕۆژیش بێ بۆ ئەو هەر شەوە

بەیدەس کراوین لە خۆمان
بووینە دەسەمۆی نامۆمان
لەخۆ بڵاو، بۆ ئەوان کۆین
ئەشێ سەولەی ئەوان بخۆین
غەوارە درزیان داداوین
گەرەک جاجکی وان بجاوین
بە چەند نرتک ناونراوین
بە چەندین ڕەنگ، ڕەنگ کراوین
خۆمان لەبیر بردۆتەوە
ڕەگەزمان لەبیر چۆتەوە
لەجەم کەم و بەدەم زۆرین
لاپرەسەنی بەرماو خۆرین
بۆ دانی ئەوان بووینە ئاش
بیلامانێ یەک بووینە جاش
لە جاشەتیشدا چەند جۆرین
سۆرین، شینین، بۆزین، بۆرین
جاشدارەکانیش دژ یەکن
لەسەر پاشوون چەنگ وەچەکن
بە جووتە تێکمان بەردەدەن
سەیر باز و گازمان دەکەن
شەڕ و کێشە و حەلەلایە
شەڕ لەسەر لێفەی مەلایە
شێر و خەت، وشک و تەڕیانە

لەسەر زێدی کورد شەڕیانە
ئێمەی کە پووک وەک پەڵاشین
بۆ دەستەچیلەی شەڕ باشین
با دەستەچیلە گڕ بگرێ
چش با جاشگەلیان قڕ بکرێ
لەئاکام هەرکام سەرکەوت
یان ناکام فسی دا و خەوت
نابێ شین گێڕ بین بۆ مردوون
بۆ گەنج و ڕەنجی بابردوون
ناشێ دڵتەنگ و پەشێو بین
زۆرەکیش بێ، کەن لە لێو بین
بۆ سەر داوەت بان کراوین
بارەبەری نان و ئاوین
گەرەکە بچمە ناو بەزم
لە زەماوەندا هەڵبەزم
هەڵپەڕکێکەش لە چ لایێ
بە چەند زوڕنا و چەند هەوایێ
زیندە باد، یەعیش و یاشا
بێژم، هەر لەخۆم کەم حاشا
بژی بێژم وە زوانی خۆم
زۆر گران تەواو ئەبێ بۆم
نیشانەی گەل پەرستییە
مەرجی جاشبوون بێ هەستییە

سزای گەلخواز لای جاشداران
قەنارەیە و گوللەباران

***

جارێک لە نێرینەی شەوا
جیهان لە غوڕابی خەوا
منی شەکەت پڕ ژان و دەرد
بە ئەسری گەرم و ئاخی سارد
ڕووی زەردم بەرەو حەوا کرد
گازندەم لەلای خودا کرد
خوایە خۆت ئەیزانی چ تۆین
ئاخر خۆ ئێمەیش کۆیلەی تۆین
لەوەتا لەم سەرزەمینەین
لەژێر ئەم عاسمانە شینەین
هەر پشتمان بەتۆ بەستووە
هەر بەنی تۆمان رستووە
دەتگاتێ ناڵە و نووزەمان
خوا هاواری بە کڕووزەمان
ئەم حەمکە ڕۆڵە کوژیاوە
ئەو گش ساوایە بێ باوە
ئەو گش کیژە ئازیەت بارە
ئەو گش پیرە لێو بەبارە
ئەم لەهیی خوێن و ئەسرینە
ئەم هەموو شەپۆڕو شینە

دەبیەی، دەبینی هەر دەمێ
کوا لە هەوری بەزەت نەمێ
وتیان تۆ زۆر خاوەن بەزەی
دژ ئەم کاریەلە ناحەزەی
دەردی کوردی وا لێقەوماو
دڵی بەردیش دەکاتە ئاو
چۆنە هیچ ڕوحمی پێ ناکەی
تاکەی ئەم بازاڕە تاکەی؟
کێی تر لەسەر ئەم زەویتە
وەک کورد شیاوی بەزەویتە

***

لەپڕ گوێم لە قاقایەک بوو
زانستی ناخویایەک بوو
بەئاوەزم پێ ئەخەنی
کە ئەی خێوی مژی گەنی
خوا کاری وە بنیادەم چەس
لەخۆی بەرپرسیارە هەرکەس
دەردی کورد کەی کاری خوایە
مەیخە مل خوا ئەم خەتایە
خۆت بدۆزە بزانە چیت
وەیدۆزە مایەی نەگبەتیت
تۆ گەلێکی لەچاو گەلان
نەفامتر لە ورچی تەلان

چەندین چەرخە لەوساوە هەی
نە تێگەیوی نە تێ دەگەی
دەستت گرت بەکلکی تازی
گورگت لەخۆت کردە قازی
ئەو جێی ناوت نا زێدی کورد
بەهەشت ئێرەییی پێ دەبرد
هەرچی پێداویستی ژیانە
مایەی خۆشیی لەش و گیانە
لە بەهرەی کشتوکاڵەوە
لە خەزێنەی ژێر چاڵەوە
مشەیە لەزێدی تۆدا
بۆ خۆت هەمووت بەفیڕۆدا
خۆت کرد بەچیلکە و چاڵی دەشت
بۆ ئاردووی ئاورگی زەردەشت
لە موبید و موغ پەرستی
پووشیشت نەهاتە دەستی
نەگۆڕای تا دنیا گۆڕا
تا دین و دنیاشت دۆڕا
فێربووی سەربەست نەدەژیای
بەبێ پڕ و پووچ نەدەشیای
لە چۆڵ گلا بووی کەوتیە چاڵ
تازی هەڵینای بە شەماڵ
وابووە پتر لە هەزار ساڵ

شەڕە بەرەی کۆنە سپیاڵ
بۆ مەلا، بۆ شێخ، بۆ دەروێش
سەربەخۆ خۆت کردە ڕمکێش
بەڕیش و پرچ و حاو و حوو
مرۆڤایەتییت لەدەست چوو
تەکیە و پیرت هەبا بەس بوو
ماڵی خوا بێ تۆ بێکەس بوو
دەتوت کێ لە خۆشیان لاربێ
با بەر بە حۆریان تەیار بێ
تۆ هەر لە شوێن خەیاڵ گەڕای
خۆشیت نەویست ببڕای ببڕای
دنیات دا بە دنیا خۆران
خاوەن زێڕان، خاوەن زۆران
بێ سڵ کردن لێت هاتنە پێش
خانی گێژ و تووتنی خۆش کێش
تا خوێنتیان بۆ مژیا مشتیان
چەندیشتیان بۆ کوژیا کوشتیان
لە ئاکاما بەشیان کردی
هەرکێ چیی بەرکەوت بردی
بریای، خوریای و قویت دریای
تۆ هەر وتت بەتەمای خوای
هیوات بوو خوات بێتە فریا
کەی بەر ئەدا داری بریا

پاش مەرگیش لەبەر دڵکوێری
تۆڵەت بەخودا دەسپێری

***

گەلانی لا لە تەکیە و پیر
لەبیر دەرکەوتن بەتەگبیر
بوونە ڕوناکبیر، بوونە ژیر
پس پسیان کرد گەوی زنجیر
خەیاڵات نەدەلوا بۆیان
هانایان بردە بەر خۆیان
پڕو پووچیان کوژاندەوە
سیسایەتیان بووژاندەوە
من منیان بوو بە تۆتۆیی
ژینیان زۆر بەرەوپێش ڕۆیی
لەسۆنگەی ئازادیخوازی
بازیان دا سەر پیشەسازی
دەریایان پشکنین شەشدانگ
لەسەر باڵان فڕین بۆ مانگ
بە جەوهەرانی هونەروەر
لەسەر زەوی بوونە سەروەر
هیچ جانەوەرێکیان نەبوارد
حەزیا بوون ماریشیان دەخوارد
تۆیش کە لە ورگی ماردا بووی
پێشە شکیاو هاڕدرابووی

ماری کوردخۆریشیان خواردن
بەتوونی ورگیان ئەسپاردن
تۆی کە قەت وەک مرۆ نەچووی
لە نەبوو نەبووتریش بووی
بەعەزمی چوارەم گەیشتووی
هێشتا هەر ئاتاجی نوشتووی
دەمت نەماوە، هەر بەدەم
ناوی خۆت ناوە بنیادەم
دەتبینم لەم دنیای بەرتەنگ
خۆت لێ گۆڕیوم بە چەند ڕەنگ
سووری، شینی، بۆری، کەسکی
خەیاڵ بەرپانی، بیرتەسکی
کرمانج و سۆران و گۆران
بێ ئاگان لە باو لە بۆران
نیوە هەر دەم بە نزایە
نیوەش دڵداری حەزیایە
لە هەموو ژینتا سەرانسەر
هەر جارێک هاتت هاتەبەر
لەبەر وری و گێژی و کاسی
خدری زیندەت دی و نەتناسی
ئەو هومێدەت بارزانی بوو
نموونەی لەکارزانی بوو
گەلپەرست و داناو زانا

مەردێ بوو بە هەموو مانا
بە ئازایی بێ وێنە بوو
تاسەنگی لە هیچ کوێ نەبوو
قەستەسەری زۆرداران بوو
دلۆڤانی هەژاران بوو
غیرەت شانازیی پێ دەکرد
هونەر کڕنووشی بۆ دەبرد
نیو چەرخ پتر ئەو مەردە
ئەو نەبەزە، ئەو نەبەردە
بەتەمای دەست و بازووی خۆی
تێکۆشا ، تۆ بزانی تۆی
تێبگەی کە تۆش ئینسانی
بەدەردی دیلیت بزانی
نیازی وابوو ئازادت کا
بە کامڕەوابوون شادت کا
بەبێ چەک بەدەستی خاڵی
قۆڵ و مەچەکی هەڵماڵی
لەداگیرکەران ڕاپەڕی
ڕیزی کوردخۆرانی دڕی
تۆپاندنی و چەکی کردن
بەجارێک زەندەقی بردن
قڕی خستە داگیرکەران
ناوبانگی گەییە هەندەران

پەڵەی نەنگیی تۆی سڕیەوە
ئابڕووی دزراوتی کڕیەوە
بەڵام تۆی لە هونەر تەکیو
لە ژیان قەت ئازادی نەدیو
وا فێری نانی نامۆ بووی
دژی ژینی سەربەخۆ بووی
بوویتە بەڵاگێڕی دژت
بوویتە مەتاڵ بۆ خوێنمژت
تفەنگ بەشان، خەنجەر لەمشت
فرشتەی بەختی خۆت دەکوشت
یان بێ لایەن سەیرت دەکرد
حیزەبخۆیی دەرت دەبرد
ڕێوشوێنی بارزانیت نەویست
ئامۆژگارییەکانیت نەبیست
تۆی نەخۆشی لەسەر مردن
قەڵس بووی لە دەرمان کردن
گەر تۆ قەدری خۆت زانیبا
شۆێت شۆپی بارزانی با
ئێستا جاش نەبووی بۆ کەران
ئاڵات دەشەکا لەسەران
عارەبی لە هەر پیس پیستر
لە بەرازی هار نەگریستر
نەیدەکرا هێرشت بۆ بێنێ

سامان و گیانت بڕفێنێ
گوندت بەر بلدۆزەر بدا
مشکی و خۆڵت وەسەر بدا
بەو نیازەی بنەبڕت کا
بە شیمیایی قڕت کا
بکات لە گوندان و شاران
وردە و یەخسیرت بۆمباران
هەڵەبجە و بادینانی تۆ
زێدی پڕ پیت و جوانی تۆ
لە ژێر ئاگر ببنە خاپوور
هەژدیهاش سەیرکەن لە دوور
سەیرە گوتت حەزیا ئامان
بمگەنێ دەستم بە دامان
تۆ چیت لەسەرت بێنە جواو
تۆی وەک کەوی کوڵێو خوراو
دەنگی برچی کوا دەیگاتێ
دژت نانی تۆی دەداتێ
ئێستاش لەپاش دەربەدەریت
دەگەڵ ئەم ژینەی بێ وەریت
هەر بینا بەم زوانەی نەدوور
وەک ڕەشەکانی چەرمەسوور
هەر ناوت بێ و خۆت نەمابی
بی بی جانی سینەما بی

گوتمێ زانستی بە ئاگا
کورد دەفەرموودەی تۆ ناگا
کوردی وا هەژاری کێوی
نازانێ تۆ چ داخێوی

***

١/ ٣/ ١٩٩٠ - یادی یازدە ساڵەی کۆچی بارزانی:

وەک بارزانی نابێتەوە

بارزانی باوکی پیرۆزم
جێی فەخر و شانازیی هۆزم
ئەوە ماوەی یازدە ساڵە
کە لە من سەد هەزار ساڵە
هەر بەرواڵەت لێم تەریکی
وەکی دیش هەر لێم نزیکی
لە تۆ دوورەدیدار ماوم
خۆشم نازانم چۆن ژیاوم
خەمی دووریت کردی کارێ
ئۆقرەم نییە بەهیچ بارێ
هێندەی دوور لە تۆ مامەوە
لە توونی خەم تاوامەوە
نەما هێز و پێز و توانم
کە لەلام، بێ سەر و زوانم
لەسوێت وا کزە سۆماییم
ناتبینێ چاوی ئاساییم

بە گوێ لە بەختی نەگریسم
ناشیم فەرموودەت ببیسم
نامکرێ وەک جاری جاران
بێمە لات وێڕای هەژاران
یەک یەک بەسەرمان کەیەوە
دڵخۆشیمان بدەیەوە
بەڵام لەگیانی نزارم
لە دیدەی دڵی پەژارم
ون نابی و هەرگیز ون نەبووی
من بێ تۆ تۆش بێ من نەبووی
شەو بەخەو یا بە بێداری
های لە لام و تۆم لێ دیاری
لە دنیا هەر تۆ دەبینم
بۆ بوویە رووگە بۆ ژینم
تا باسی خاوەن هونەران
کە هەڵکەوتوون لە هەر دەران
لە کتێبان وەدەخوێنم
لە وێنەی تۆ رادەمێنم
لە هەمبەر تۆیان رادەنێم
گورجێ گشتیان وەلا دەنێم
لە بەزەیی بە هەژاران
کۆڵ نەدان لەرووی بەدکاران
لەمپەری ستەم پەڕاندن
گەل بۆ ئازادی بزواندن

لەسەر فەقیر فیز نەنواندن
دڵی خوێنمژان تۆقاندن
وەفاداری دەگەڵ یاران
هانا و پەنا بۆ هەژاران
نەمدیوە کەس وەکوو تۆ بێ
ناشێ هیچ کەسیش ولۆ بێ
لەوساوە دنیا دنیایە
هاوتای بۆ تۆ پێ شک نایە
کاکە بارزانیی ڕێبەرم
ئەی تانجی سەرم، سەروەرم
لەو ماوەی، ئێوە کۆچو کرد
ئەگەر پرسیار بکەی چو کرد
لەو ساوە بۆ لای خودا چووی
لە ئێمە تەرکە دینا بووی
دوور لەتۆ سێوی مایەنەوە
سیس بووین و نەبووژاینەوە
هات و بەختمان وەرکەوتن
دوژمنمان لێ وەخۆ کەوتن
لە ئاوای و گوند و شاران
هەزاران کران بۆمباران
لەهەر لا گەمارۆ دراین
کوژراین، براین و دیل کراین
بە هەزاران لە دار دراین
زۆرمان زیندە بەچاڵ کراین

بە دەردی ژاپۆنیان بردین

بە دەرمانان قڕیان کردین

ئاوارە بووین و دەربەدەر

دەرمان داوی بێ چارەسەر

ئیدریسی جێنشینی تۆ

ڕۆڵەی ئازا و ئەمینی تۆ

هانا بوو بۆ برینداران

چارەساز بوو بۆ بێچاران

کۆنە زامی بڕژاندەوە

کولمانی دامرکاندەوە

مخابن چەرخی دڵ بەکین

ئەویشی پێ ڕەوا نەدین

بەڵام با چەرخی بێ باریش

داگیر کەری کوردەواریش

تێ بگەن کوردستان خواردن

خۆ لەمافی ڕەوا بواردن

بەسەر چوو و باوی نەماوە

ڕۆڵەی کورد پەیمانی داوە

تا ماوە کە هەر دەشمێنێ

لە ئازادی واز ناهێنێ

تا مافی ڕەوای دەستێنێ

لە بارزانی جێ نەمێنێ

***

بۆ کاک ئیدریس

گوڵی خانەدانی بارزان

ئاخ و داخ لە بەختی خەوتوو
لە ئێمەی کوردی کۆسکەوتوو
بۆ ئەو باسەی ورە بەزێن
دڵی بەرد و پۆڵا تەزێن
وتیان کاک ئیدریس کۆچی کرد
بە مەرگێکی کتوپڕ مرد
ئیدریس دڵسۆزی هەژاران
مایەی خۆشی و گەشەی یاران
زراو تۆقێنی کورد کوژان
چقڵی گلێنەی خوێنمژان
گوڵی خانەدانی بارزان
وریا و پاکژ و لە کارزان
ئەستێرەی ڕێنموونی گەل
ناوەخت ئاوابوو لە کەل

***

لە هەموو لای کوردەواری
چەمەرەیە و ئازیەت باری
پیر و پیرەک و کیژ و کوڕ
لاوانی پێشمەرگەی دڵپڕ
لە مەرگی ئەم جوانە مەرگە
خڕ کوڵ و زووخاو لە جەرگە

دڵ شـــــــــــەوتـی بـە پـەرۆشـن
چـاو بـەڕۆنـدک و ڕەشـــــــپـــــــۆشـن

***

بێ ســـۆیە مـــردن گـــشـــتـــیـــــە
ڕێ و شـــوێنێکی ســـروشـــتـــیــــە
هـــــەرچــــی دەژی دەبــــێ بمــــرێ
کـــــێـــــیـــــە بەر لەمـــــردن بگرێ
بـەڵام زەمـــــــــــانـەی نـالـەبـار
چەپگـەڕی بێ بـەقـــــای غــــــەددار
لەم کـــارەشـــیـــــدا بێ بەخــــتـــــە
دوورە بـەزەیـە، دڵـســــەخــــتــــــە
وەک پـیـــــــسکەی چـنـۆک زێـڕی پـاک
دەشــــارێتــــــەوە لـە ژێـر خــــــاک
قــــەڵـپ و چرووک دەکـــــار دەکـــــا
بـاری بـێ بـاران بـار دەکــــــــــــا
گـــەنجی وەک ئـیــــدریس دەڕفـــێـنێ
هانایـەک لـە کـــــورد دەســـتــــێـنێ
کـــەچی داگـــیـــر کـــەرەکـــانمان
ڕزق و ڕۆزی بــەرەکــــــــــــانمـان
مـــــاوە دەدات گــــەلـێک ســــاڵان
بـۆ کــــوشـــــتـنی کـــــورد و تـاڵان
فـــــــــەلـەکـی دەک ژێـر و ژوور بـێ
وەک وڵاتـەکــــــــەم خـــــاپـوور بـێ

***

ئیدریس برای لەمێژینم
ڕووناکاییی شەوی ژینم
تامی مەرگی خۆت پێ چێشتم
بۆ خەمانت بەجێ هێشتم
قەرار بوو بەر لەتۆ بمرم
جێگە لە لای بابە بگرم
ئێرەییت هات پێشم کەوتی
پێش من لە لای بابە خەوتی
زۆر بە هەڵپە چاوەنۆڕم
هاوسای گڵکۆی تۆ بێ گۆڕم
ژێر پێی بارزانی بێ سەرم
هەژاریکی بەختەوەرم

***

شینگێڕی

کاک هێمن برای شیرینم
چاوان دەگێڕم ناتبینم
زل کوێران دەڵێن مردووە
کۆچی یەکجاریی کردووە!
دڵەی پڕکڵۆڵی هەژارم
گیانی بێ ئۆقرە و قەرارم
بەمەرگی تۆ باوەڕ ناکا
چۆن بێ منی لەتوێی خاکا؟
تۆیەک هۆگری منداڵیم

هاوشکڵی و هاوکرچ و کاڵیم
هەمدەمی دەمانی لاویم
تەواوکاری ناتەواویم
هاو هەنگاو لەرێی خەباتا
هاوبەش لەهات و نەهاتا
هەواڵ دڵداری کوردستان
هاوپێشمەرگەی زێدپەرستان
هاوسروود خوێن، بۆ ئازادی
بۆ رزگاربوون لە بێدادی
هاوسەنگەر دژی داگیرکەر
نامۆی خوێنمژی سەرەخەر
هاوقەتار لە دەربەدەری
بە هەژاری و خاکەسەری
هاوقەڵەم، هاوبیر و هاوهەست
هاو زمان، هاودڵ و هاودەست
هەر یەکێک بوو«هەژار هێمن»
منیش هەرتۆ بووم، تۆش هەرمن
روحێک بوین دابەش لە دوو لەش
دوو لەشی ماندووی بەخت رەش
پەیمان بوو بە جێم نەهێڵی
وێڵم نەکەی لەشوێن خێڵی
باری خەم وێکرا هەڵبگرین
دواجاریش پێکەوە بمرین

تۆی کوردی وا خاوەن بەڵێن
چی تۆی کردە پەیمان شکێن
گەوی بەین و بەقات هەڵبوارد
خۆت بەئاسوودەیی ئەسپارد
لا باری خەم خواریت لادا
ئەویش بە مل مندا دا
جارز بووی لە دونیای بێفەڕ
دونیای پڕ لە دەزبڕی و گەڕ
دونیای وڕ و گێژ و کاسان
گەوهەر و ئەمەک نەناسان
دونیای بازاڕی نامەردان
دونیای خەم و کوڵ و دەردان
خەلەسی لەدەم هار و مار
تەکیەوە لەو ژینی گەمار
ژیانی پڕژانی بێ دەرمان
گەیشتییە هەواری هەر مان
بۆ ئەو کۆچەی بێ من کردت
ئەو بەشە خۆشیەی تۆ بردت
زامی گیان و دڵ بەسۆیە
شین بۆ خۆمە نەک بۆ تۆیە
خۆزگە بەر لەتۆ دەمردم
تۆ شیوەنت بۆ دەکردم
دوور لەتۆ دڵگۆمی خوێنم

بـــه گــــــــــــازنــدەوە دەتــدوێــنــم
مـنـش وەک تـۆ قــــــــەڵـسـم لـە ژیـان
«بۆ چت جێ هێـشـتم هێــمن گــیـان»*

* * *

٢٤/١٠/١٣٦٤- تەخمیسی بارگەی یاران، هەژار شیعری مام هێمنی تەخمیس کردووە:

ژارگەی ماران

بەر بەرۆچکەش هەیە ســەرمــامــە شــەوان من چ بکەم
ئەم مـنالآنە کــــە بێ کـــراس و کـــەوان من چ بـکەم
دڵـی بردووم کـــچـــەتیـــوی کــەرەوان مـن چ بـکەم
«دێت و رادەبرێ وەکـــوو ســــەروی رەوان من چ بـکەم
کـــە بەقــــوربـانـی نەکـــەم رۆحی رەوان مـن چ بـکەم»

* * *

مـن نە شــەرقــیم و نەغــەربیم و نـە ئەمــریکی و نـەرووس
نەمــوسـڵـمـانـی بەڕاســتـیم و نـەجـووم و نە مــەجـووس
پـیـــر و زور هانم و خـــورپەی دێ دڵـم بۆ کـــچێ لووس
«قــەدی ئەو شــۆخـە وەکـو دووخ و خـەدەنگە ئەفـســووس
پشــتــەکــەم کــۆمــە وەکـوو مــاڵـی کـەوان من چ بکەم»

* * *

ســـەرە لەرزۆک و قـــول و چۆکـــە شل و زگ پەنەمـــاو
لاملـم خــــوارە، پشـــــووم ســـوارە، پـرووش و کــــزەچاو
چـوار پەلـم فـل بـوو لـەشــــــیـــــــشم بـۆتە لانـکـەشکـاو

* ئەم دێڕەی دوایی بە حیسابی ئەبجەد ئەبێتە ساڵی وەفاتی مامۆستا هێمن (١٣٦٥).

«تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چ بکەم»

***

بەزگی برسی خەوم نایەت هەرچەند وەربکەوم
ئارەزووم هەر ئەوەیە نانێ گەرم بێتە خەوم
وەکی ڕەشکێکی رزیو پس پسە گش قەڵف و گەوم
«زەبری ئاوزەنگی بڕاو شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پڕمەی بۆر و بەدەوان من چ بکەم»

***

دمدمی چی ئەوە دوێنێ بوو ئەمن زۆر کەونم
دایکە وای ڕەحمەتی ئەوسایە کوتابووی تەونم
وشک و ڕەق بوومەوە تازە دەگەڕێم بۆ شەونم
«ژوانی خۆش هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە لەگەڵ زیندە خەوان من چ بکەم»

***

خەڵکی پێی وایە لە خۆشیانا هەروا گاڵەم دێ
نا، براکەم لە دەسی زاڵمەکان زاڵەم دێ
ورتەی کۆنە برینانی دەماوالەم دێ
«شەو هەتا ڕۆژێ لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی گەلۆ و نیوە شەوان من چ بکەم»

***

لە چیایان و لەدەشتان و لە لادێ و شاران
هیچ شتێک ئێستە نەماوە وەکوو جاری جاران

ده وەرە سەیرێ بە ڕۆژی مژ و گۆپاڵ باران
«بارگەیان پێکەوە پێچا و بەرێ بوون یاران
لە دنێ وا بەتنێ پاشی ئەوان من چ بکەم»

***

دەچمە لای هەرکەسێ بۆ کارێ دەڵێی کوێر و کەڕە
یەک دەڵێ لاچۆ لەبەر چاو ئەوی تر ئێژێ هەڕە
ئەوی بۆ م ماوەتەوە چاوی تەڕ و پێستی گەڕە
«ژیانی من ئێستە وەکوو خۆری دەمی زەردەپەڕە
پێم نەما تین و گوڕ و هێز و تەوان من چ بکەم»

***

خۆم وەکوو زەڕنەقوتە و زاڕۆڵەکانم رووتن
حەوتی وام هەن کە دەمی خواردنێ وەک حەو حووتن
دوێنێ ئێوارێ لەسەربانی هەڵم خست تووتن
«سروە هات خونچەگوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخەوانی گەرەکە تازەجەوان من چ بکەم»

***

خاڵەباس یادی بەخێر ئەو دەمی دایکی مردبوو
هەروەها وشک و برینگ نایە قەبر نەیشتبوو
دێیەکەی ئێمە هەمووی دێم و تەلان و گرد بوو
«ئاو نەبوو ئەو دەمی هێمن مەلەوانی کورد بوو
ئاو شوکر زۆرە وەرن زوو مەلەوان من چ بکەم»

***

فەرهەنگۆک

ئامادەکردنی: شوکور مستەفا

ئەپژێنێ، پژاندن: خوێنی کەپووی پژا، پژاندی: بەردا، ڕشتی.

ئیوهی و تەوغی و شەگگە و چک وپک: بە پێی جۆری کایەی جگێن دەگوترێن.

ئەلیوشن: فڕۆکەیەکی ڕووسییە.

ئاگـری: چیـای گـری داغێ، تورک "Agri Dagi"ی پێ دەڵێن. نەگریسانە ویستوویانە نێوەکە بگۆڕن، دەکاتێکدا، پێش وەی لە تورکستانڕا بێنە ئەنەدۆڵێ، بەچیای ئاگر «ناسراوە».. تا نهۆژی، کانی ئاورپژێنە... دوو کونی هەیە... لە کوردستانی تورکیایە، داستانی «چیای ئاگری»ی یەشار کەمال وەخوێنی، تێ دەگەی، ئەو کێوە ئەفسانەییە چەس...

ئوردووی سوور: سپای ڕووسیای کۆمۆنیست.

ئازادیو سەند: ئازادیتان وەرگرت.

ئاوەژوو: بەرەواژ، پشتەو ڕوو، واژی.

ئێروو: بژیو، تفاق، پێداویستی ماڵ.

ئۆف نەنە: هاواری ترکان لە کاتی تەنگاویدا.

ئەرخەوان: دارێکە لە چەشنی پەڵک گوڵێکی سووری جوان دەگرێ، لەگۆڕستانی مامەیارە زۆرە. ڕەنگی ئەرخەوانی (ارغوانی)، (آرجوانی) سوور. لەتیرەی پەروانەوارانە.

ئیرهابی: تێرۆریست، پیاوکوژ، خراپکار.

ئال: سەراب، ئاڵ، سووری تێر... وشەیەکی تورکییە.

ئاونگ: ئاونگ، خوناو، شەونم.

ئاڵەکۆک: هەپەڵۆک، هەپلۆک. هەژار دیوانی یەکەمی بەنێوی «ئاڵەکۆک»ەوە نێوناوە.

ئاڵقەتیز: گیایەکی گەڵاخڕی ڕەنگ زەیتوونییە، شیرەکەی مایەی زگ چوونە. خوشیلک.

ئامێز: باوەش.

ئوێلدم: بە تورکی، ئای مردم.

ئامێد: دیاربەکر.

ئازیەت: کۆست، پرسە، وشەیەکی عارەوییە (أذیة)... کاورا ئازیەت بارە: تازیمانەی هەیە.. ڕەنج، ئازار.

ئەزموون: تاقی کردنەوە.

ئەزگوری: من فیدات، منت قوربان، بە گوریت بم. گوری: گاوگەردوونە، بەلاوەگێرە، بەلاگەردانە، بالاگەردانە، ئەوەی بەدەوری بالادا دەگێڕدرێ...

ئیشکانی: وشکانی.

ئاخ: گڵ و خۆڵ.

ئەنی: هەنیە.

ئاوێستا: کتێبی پیرۆزی زەردەشت.

ئەقطاعی: فیودال.

ئەفسوون: سیحر.

ئەسرین: فرمێسک، ڕۆندک.

ئەفیون کێش: تلیاکی.

ئەم حەمکە: ئەم هەمووە.

ئەویندار: عاشق.

بەزە: بەزەیی.

باداباد: چ دەبێ با ببێ.

باوی مـحەممەد صەلاوات: شەڕی موسوڵمان و کافران، یا شەڕی کوردان دەگەڵ نەیاران، ڕۆژگاری شەڕەکانی کوردی کوردستانی ئێران لە دژ تیرباکییان، لەسەردەمی کۆماری مەهاباددا.

بێ بەزە: بێ بەزەیی، بێ دڵۆڤانی، بێ ڕەحم.

بژیشک: کەسێکی چارەسەری نەخۆشان بکا. فارسییەکەی (پزیشک)ە، ئەسڵەکەی

پەهلەوییە و زۆر سیغەی دیکە هەیە... مام هەژار بە (بژیشک)ی نووسیوە، دەیگوت، دەگەڵ (ژی)دا هاوسەروکارە، چونکە بژیشک، دەست لە ژینی مرۆ وەردەدا.

برش: کەڕوو، کەڕە، پوو.

بژ: لک و پۆپ.

بیگ بن: سەعاتە گەورەکەی شاری لەندەنە.

بژیو: مایەی ژیان و گوزەران.

بزووت: بسووت. سەرکەبزووت، سەلکەبزووت، ئەودارەی لە ئاگردانی ڕادەکرێ و سەرەکەی دەسووتێ، واتە داری سەربسووت، سووتاو... کۆڵەودژیشی پێ دەگوترێ. بەمانا: بزووتن، بزاوتیش دێ.

بان بانک: جانەوەرێکە لە تیرەی سمۆرە، دەست کورت و قاچ درێژە، لەڕەوەزە بەردانداا دەژی. لە چیرۆکاندا گۆیا پاسەوانی سەر گەنجینە و خەزنانە...

بەیار: زەوینی نەکێڵدراو، بوورە، ڕەقەن.

بنەوش: گوڵی وەنەوشە. قوماشێکی ڕەنگ وەنەوشەیی.

بۆر: ڕەنگی سپیی ئامالّ زەرد.

بەیبوون: گوڵە خونچە ئاسای زەردی چکولەی بۆن خۆشە، لە «بەی»و «بۆن» هاتۆتە گۆڕێ.. واتە (بۆن بەی)، ئەوەی بۆنی وەکە بۆنی بەهێیە...

بەدەو: جوان.

بێژان: دابێژتن. قسە ببێژە و بپێژە و ببێژە.

بیزا: گیایەکی بەناوبانگە بۆ ترشیات و بۆ ناو شیرێژیش بەکار دێ.

بێن: بۆن.

بی: داری بی (بید).

بەرامە: بۆنی خۆش.

بادام: چوالە، باوی، باڤی، بەهیڤ.

بەلاّلووک: میوەیەکی کێویلەی وردی ڕەنگ سووری تێرە، بۆ ڕەوانی زۆر چاکە، دارەکەی سوورە و، بە بەرامەیە و دار جگەرە و گۆپاڵ و داردەستی لێ دروست دەکرێ. بڕینی گوناهە...

بەرگا: کەسێ کە پێش گای تازە جووت دەکەوێ، تا فێرە جووتی کا. بەرگاییلکە، بەو پەڕەوڵە چکۆلەیە دەگوترێ، کاتێکی، گاڕان ڕادەدرێ وەپێش دەکەوێ و وردە گەنە لە لەشی گاوگۆتاڵ دەکاتەوە...

بۆرچین: مێچکە مراویی ماڵی.

باڕە: دەنگی بزن... قاڕە: دەنگی مەڕ. باڕۆکە، باڕ.. بۆ کەو و مریشک دەگوترێ.

باشوو: واشە، واشووکە، (باشق) مریشک و جووجەڵە و پەڕەوڵان دەڕفێنێ.

بەی: بەهێ.

بێز: قێز.

بایەخ: نرخ.

بورجی بەڵەک: قەڵای پاشای جزیرێ.

بوستان: بێستان.

باش قەلا: شارێکە لە کوردستانی تورکیا.

بازوبەند: بازیبەند. ئەوەی شێخ بۆ خەڵکی دەکا و لە بازوو دەبەسترێ، شێخ مەحموودی نەمر، ئەو بازیبەندەی بۆ زۆر لەکەڵە پیاوانی دەنووسی، گوللە کاری تێ نەدەکردن. گوللە بەند. شێخ بۆ د. موسەددەقیشی نووسیوە...

بازن: دەست پێچک، بازەند، ئەوەی دە مەچەک دەکرێ.

بیلمەزی پیس: ئینکەبەرد، سەهەند و ملهوڕ. وشەیەکی تورکییە.

بزگوڕ: پارچە بافتی کۆن و ڕزیو.

بەرمورو: ملوێنک لە متوموورروو، گەردانە... ملوانک، ملوێنە.

بێگار: کاری سوخرە، کاری بێ کرێ، ئاغا و بەگلەران، بە زۆرەکی لە فەلایان باردەکرد.

بەژ: وشکانی، (بەڕ).

باهۆ: شان و پیل، بازوو.
بەند: بڕگـەیەک لە سـتـران، حـەبس و زیندان، مـانەوە، حیلە و گزی و فزی، درۆی گـەورەی هەڵبەستراوە.
بووگە: بووە، بە(سنەییانە).
بۆران: وەیشوومە، تۆف.
بەدەو: جوان.
باکنگهام: شارێکە لە ئینگلستان.
پرۆلیتار: ئەوەی ئەگەر کاری ڕۆژانە نەکا لە برسان دەمرێ.
پێ خەف: پێخەو.
پارسـەنگ: بۆ چاوگـرتنەوەی تەرازوو شـتـێکە دەخرێتە تای تەرازوو، تا بەرانبەر ڕاوەستێ – کـە قـاپێکی بەتاڵ لە لنگە تەرازوویەک داندرێ، بەرد، یا هەر شـتـێکی دیکە بە ئەندازەی قـورسـایی دەفـرەکـە بخـرێتـە نێـو تایەکەی دیکەی – پێ دەڵێن.
پسیک: پشیلە.
پشتیر: تەویلە، یەختەخانە، گەوڕ.
پاڵۆ: تەمەڵ و بێکار.
پەڵووڵە: چێشتی ئارد و ڕۆن.
پەسیو: هەڵامەت، پزوو.
پەرەنگ: لەرزانەی گوارە، سکڵ، پۆلوو.
چنوور: گیایەکی زۆر بۆن خۆشە، گەڵای لە گەڵای شویت دەچێ.
پۆلکە: سێوەڕە.
پونگ: گـیـایەکی بە بۆن و بەرام و تیـژئامـاڵ و تاڵی نەعنایی.
پرپرە: بریقە، پوولەکە، پەرەنگی گوارە، پەڵپینە، پڵپڵە.
پاسـار: پەنا، گـوێ سـوانە، سـواندە، بە چۆلەکـە (کێشکە)یان بۆیە «پاساری» گوتووە؛ چونکە خۆ دەپاساران وەدەشێرن، یان هێلوون دەکەن.
پەپوو، یا پەپۆ: کـوندەبوو، مـخـابن، حـەیف، باڵدارێکی سـەربە کـڵاوی بەناووبانگە، کوندەبوو، بوومـە کـوێرە، کونەبوو. شـاوێران صادق هیدایەت، نووسەری گەورەی ئێرانی، داسـتـانێکی بە نێـوی «بوف کـور»ەوە هەس، وەیخوێنە..
پەپۆ: دنکی میوە.
پەرەسلێرکە: بەلەسیرک، پەرەسێلکە.
پۆست: پێست، دەسـتە، دەسـتـەودایەرە، (پۆست نشین).
پاوانە: پاوەنە، خڕخاڵ.
پیلاقە: پێلەقە، لەقە.
پێسیر: یەخە و بەرۆک.
پاماڵ: پێخوست، پێشێل.
پۆلوو: سکڵ، پەرەنگ، پشکۆ.
پار: بەش، پاژ.
پیوار: غەیب، نادیار.
پەی کـردن: بۆ گـەڕان بە دووی شـتـێکدا، دنیـا سەروبن کردن.
تاودان: تەنگاوبوون.
تاڵوو: تاڵک، دار کۆڵوو.
تاران: دوورکـــەوتنەوە و پەرت بوون و پەڕەوازە بوون.
تاراندن: فڕاندن، جێ پێ لەقکردن، ڕەهەناندن...
تافـتـە: جـۆرێ تەندراوی ئارمـووشـە، داخکراوی ڕۆن، قاڵ کراو.
تارا: تیلماسکێکی ئارمووش، هەوری، کە بە بەر سەری بووکـیدا دەکەن، یا سەرپۆشی سووری بووک.
تیـسـوێ: تیس، گـیـایەکی دڕکـاوییـە، سـواپ، سـاپ، بەردێکی پان و لووسـە سـاپانێی پێ دەکرێ، بۆ سەرمەنجەڵە یاپراخیش بەکاردێ.
ترشۆکە: گـیایەکی گەڵاپانی هێندێ گەورەیە و لە گـوێ بەرخـە دەچێ، لە دێراوان شین دەبێ و زۆر ترش و مـزرە. پەڵەی سـوور سـووریشی

پێوەیە...
تیروتانە: تیر: تیری کەوان، تانە (طعنە)، نووکە ڕمب، نووکە نێزە، یا بە ڕمب و نێزە دە یەکێ ڕاکردن.
تەماڵ: کەروێشک دەحەشارگەدا، کەروێشکی دە تەماڵدا گرت. لە هێلانەیدا گرت.
تاقـە: تاق، تاقچە، ئەوەی ناو دیوار کە شتی تێدا دادەندرێ، پارچە قوماش، بە کەوێ دەکرا، بێڵداری هەبوو، ئێ دەعسەش بەکەوێ دەکرا.
تۆڕاندن: هەڵ تۆڕاندن، جووتکە هاویشتن و بەلەسە بوون.
تاق تاق کەرە: تووتەک، قژاکە.
تەڕلان: مەلێکی ڕاوکەرە لە تیرەی باز و شەهێن، جوان چاکی دڵ ڕفێن.
تێکوڵ: توێکڵ.
تورکی حیز: حیز، ترسەنۆک، خوێڕوو، گاندەر، قووندەر، سووزانی، سەلیتە.
ترياک: تلیاک، ئەوەی لە گوڵە خاشخاشی دروست دەکرێ و مایەیەکی بێ هۆش کەرە.
تۆق: ئاڵقە، گەو، قەف، تەپڵەسەر، بڵندترین جێگا لەهەر شتێک، ملەوانەی یەکپارچە لەزێڕ.
تار: داوی مووزیک، تاریک، ڕایەڵی تەون، تاڵەموو، ڕەنگی بێ بریسک و مات، دوو ڕۆژی دووا دووای زستانێ و سێ ڕۆژی نوای بەهارێ.
تووڕاندن: فوو بەئامرازی موزیک یان کەڵەشاخدا کردن، فیرکاندن.
تریقە: دەنگی خەنین.
تەنی: تەنک، ڕەشیی مەنجەڵ، ڕەشایی نیشتووی دووکەڵ، هیس، ناسکی سووک.
تێشو: بژیوی سەفەر، تۆشە.
تووتەک: قژاکە، تاق تاق کەرە (تەیری هەق).
تورت: زۆر ناسک، لەبەر ناسکی زوو دەشکێ.
توور: توورک، توورەکە.
توز: دەرمان، چاوغومار.
تیرێژ: تیشک.
تراو: ترنگ، دۆی زۆر ئاو، شینە ماستاو.
تەلاش: تەقالا.
تەلاش: تلێش.
توێل: نێوچاوان.
تاپۆ: قەباڵە، تارمایی، قەرەنتوو.
تریفە: تیشکی مانگ.
تیراوێ: برینێکە، چاک نابێتەوە.
تاڵ: هەودا.
تژی: پڕ.
تەلا: زێڕ، ئاڵتوون.
تەشەن: وەبن دانی برین، تەشەنەکردن، هەوکردن، چڵک کردن..
تاخ: گەڕەک.
جان پۆلاد: گیان پۆلا، بە بنەماڵەی (جنبلاط)ی کوردی یەزیدیی دورزیی لوبنانێ دەگوترێ، کەمال جونبولات وەختی خۆی بە خزمەت بە هەشتی مەلا مستەفای بارزانی گەیشتووە.
جەلە: ڕستە، ڕست، شۆرتک، جەڵەب، کۆمەڵە ئاژاڵ، گەردانە لە گیاو گۆڵ دە مل دەئێخرێ.
جووتێر: جۆتکار، وەرزێر.
جەزایرچی: کێشک گر، حەسەس چە.
چاخ، چاغ: سەردەم، کات.
چەراندن: لەوەڕاندن، چەرە و بستە خواردن.
چیلک: گۆپکەی گوان و مەمک، یا هەر شتێکی بۆ ڕاگوێزتن دەست بدا، وەک دەستە چیلک. چیلکە، وردە چێوە.
چەقچەقە: نێوو دەنگی ئامێرێکە بە پلووسکێکی چکۆلەوە دەبەسترێ، دان لە دۆڵیانی ئاشەوە سەرەوژێر دەکاتەوە نێوان هەردوو بەرداش و

به خول و سوری بەرداش هەڵ دەرەقێ و دەکەوێتە هەلەکە سەما، تا دان لە پلووسکەوە بهەژێنێ و ببزوێنێ. بەمەسەل دەگوترێ: «ئاش دەگەڕێ و چەقچەقە سەری خۆی دێشێنێ». قەزوانی سوێر، گیایەکە، شیرەی بنکەی وەک جاچکە ئەجاون. گوڵی گەوەن [گوێنی] بە هەنیە دا دەدرێ و شەقەی لێوە دێ. تامی شیرنە...

چوڕە پۆپنە: جوڕە، باڵندەیەکی سەربەکڵاوەی چکۆلەیە، بەمەسەل دەگوترێ، جوڕە خۆی چی بێ و گۆشتاوی چی بێ.

چەکمەڕەق: چەکمەبۆر، کۆنە نەجیم، کۆنە نەجیوزادە.

چەلەنگ: شۆخ و شەنگ، دەفری تەنەکە، چلۆکی دار، چلەپۆپە، ئێکلیل، داماو.

چاوئەنداز: ئەوەندە بەرایییەی بەرهەتەری چاو بکەوێ، دیمەن.

چەرچی: ئەوەی شمەک بەسەر چارەوێ و ئێستر و ئارەوانەو لەوان بابەتان، بەگونداندا دەگێڕێ و بە بەروبووی کشتوکاڵ و ئاژاڵی دەگۆڕێتەوە... بە گونداندا دەگەڕێ و دەڵێ: دێوەرە بازن، دێوەرە بنێشت، دێوەرە پارچە، وهتد... دێوەرەشیان پێ دەگوت، بازرگانی لە مەڕا دەست پێ دەکا.

چڵپاو: لیتاو، قوڕاو، لاساماو، لێمشت، دقناف.

چل چەشمە: لە کوردستانی ئێرانە.

چورت: جرت، زرت، جرت لێدان.

چۆرزەلە: [جووت زەنە] دووژەنە، ئامێرێکی موزیکی بە فوولێکردن دەتووڕێنێ.

چێڵ: مانگا.

چێل: پەرژین.

چرێت دەکەوێ: حەددت چییە.

چاروێ: چارەوێ، گوێدرێژ.

چ خودا بەرداره: چۆن خوا هەڵدەگرێ.

چلە: خواردەمەنی.

چل: لقەدار.

چقڵ: دڕک، دڕوو، سترِوو ئەسڵەکەی تورکییە (چاقرتیکان) [ئاسن دڕک].

چیای ساسۆن: لە کوردستانی تورکیایە.

چەتوون: وشەیەکی تورکییە (Chetin چتین) بە مانای سەخت و دژوار و کەللەڕەق.

چاشنی: تام کردنی ئاشی، چێژتنی چێشت.

چوێڵ: بارەبەری پاشوو خواروخێچ (چەوت و چوێڵ).

چاوگە: دیمەن، چەشمەنداز.

چاورەق: خێزانێکن لە گەڕەکی شوانان شکست هەڵدەبستنەوە.

چوو: جگ، قاپ.

حەزیا: ئەژدیها، ئەستیاک، زوحاک، پادشای مادان، [ماردوش]، بۆیەشیان وا پێ گوتووە، چونکە کوانێکی گەورەی وەکە مار، ئەژدیها لەسەر شانی ڕووابوو، بە مەژ مرۆ، دادەمرکایەوە.

حەمایەل: وشەیەکی عەرەبیە، بازیبەند، یا ئەوەی شیری پێ هەڵدەگیرێ، بەملەوە دەکرێ. [الحمائل، حمالة السيف].

حیلکە: دەنگی تریقەی خەنین. هێندێ جار لەجیاتیی (حیلە)ی ئەسپ و ماین، بەهەڵە دەگوترێ.

حاند: بەرامبەر، هەمبەر.

حاجی کۆیی: حاجی قادری شاعیری گەورەی کورد لە کۆیە.

حەپین: وەڕین. شێخ ڕەزا دەڵێ: وا ئەزانم سەگە و لەمن ئەحەپێ.

حولله مەرەسی: گەمەیەکە بە سێ جگ دەکرێ هەر چەندی ببرێتەوە ئەگەر تاقە جارێک، هەر سێ میچ وەک یەک نەهاتن، هەرچی بردوویەتەوە ئەیدۆڕێنێتەوە و دێتەوە سەر سێ جگەی

پێشوو..
خـواكـردن: خـو كـردن، ڕەخـسـان، دەرفـەت بۆ ڕەخسان.
خواس: پەتی، ڕووت، پێخاوس.
خـەرتەل: سـەرگـەر، كـەپنەك داڵ، سـیـسـاركـە كـەچەڵە، مـردارخـۆر. وشـەیەكی توركـیـیـە [Kartal].
خو، خوە، خوەدان: ئارەقەی لەش.
خونكار: پادشا، سوڵتان، خوداوەندكار.
خـوێن مـژەكـانو هەڵقـەنان: خـوێنمـژەكـانتـان هەڵكەند.
خوناوكە: وردە بارانی نەرمی هێدیی نەرم. [وردە بارانی ژێر دەواران]، دەنكە دەنكەی ئارەقەی دەمـوچاو. ملوانكە، لە مێـخەك و مەرجـانو هتد دروست دەكرا.
خونچە: غونچە، گوڵی هێشتا نەپژیو.
خاكی: زۆر بەتەنگ دنیاوە نەهاتگ، ڕەنگی وەك ڕەنگی خاك.
خشپیلە: چكۆلەی جوانكیلە، خشپلانە.
خـشـخـاش: گـوڵەخـاتوونە، تریاكی لێ دروست دەكرێ. ڕەبەنۆك، پاوانەی بە زەنگوڵە.
خاوە: پیتاكی میری، سەرانە.
خـوشـیلك: گـیـایەكی كـە لاسكی یا وەڵگی دەشكێنی شیـری لێ دەردەپەڕێ. بۆ ڕەوانیی زگ خاسە.
خرخال: پاوانە، پاوەند.
خـانی لەپزێرین: ئەمـیـر چۆلاقی برادۆست، كـە قەڵای دمدمی ڕۆنا و زۆر مەردانە بەرگریی لە دژی تلیاك چییان كرد، بەڵام، كوردی غایەن، ئاوی لە قـەڵایێ لێ بڕینو، ڕەخنەیان دەقـەڵا كـرد و تەقـاندیانەوە و سـەرچاوەی ئاو و بژیویان لێ بڕین، تا دووا پشـوو پیـاوانە شەڕیان كرد.
خوویا: ئاشكرا و بەرچاو.
خەلسان: ڕزگار بوون، دەرچوون.
خوێڵێن: كانگەی خوێ.
خـەیتی ئەبیـەڵ: (الخیط الأبیض) هەودای سپی (ئەوسـا منیش وەك مـەلای كـورد خـوشكی صـادم بەلامی قـەڵەو دەزانیو دەگـەڵ مـەتەڵ خستومتە تای تەرازوێەك، لێم ببوورن).
خانی: ئەحمەدی خانی .
خـاكـەلێـوە: سـەرەتای بەهارێ. هەوەڵ مـانگی بەهار.
خرینگە: دەنگی وێك كەوتنی خشڵو زێڕ و زێو.
خەزێم: لووتەوانە [خزامة].
خامۆش: كوژاوە، دامركاو، بێ دەنگ، كپ.
خـەزا: غـەزا، چوونە شـەڕی سـورمـانان بۆ سـەر كافران.
خێوی شەو: خوای شەو، جندۆكەی شەوگار.
خازەلی: خەنزڵ، ئاگرۆكە، تۆپە ڕاكردن، كەری سـوور، مـەلا تەق تەقـێن، هەنگڵـە شـەلە، جغزێن: چەند گەمەیەكی منداڵانن.
دێران: گـوێدان، ئاودان، گـونجـان، جێ تێدابوونەوە.
دەوار: كوێنی ڕەشماڵ.
دەسـتـەچیلە: ئاورهەڵایسـێن، دەسـتـە چیلكە، ئەوەندە ئاورەی لە ئاگـردانێكی یەكـێكی دەخوازییەوە.
دەستو دە كلكی: دەستان بەكلكی.
دار كـوتكە: داركـوك، دارتەقـێن، باڵداریكە، بەدەنووك داران كـون دەكـا و هێـلانەی تێـدا دەكا. دارە سمەشی پێ دەگوترێ، قوڵتە.
دنبەك: دمبەك، دومبەڵەك.
دنە: هاندان.
دورنا: وشـەیەكی توركـیـیـە، بەكـوردی قـازی قوڵینگە.
دەڵ: سەگەمێ، دەڵەك، نەنێر.
دیل: یەخسیر، بەردە.

دەسماڵ: دەستەسڕ، چەورە، سەرپۆشی تەنکی ژنان، مێزەر.
دۆم: هۆزێکی کۆچەری کوردە.
دووگرد: بەرماڵ.
دەفر: ئامان، ئیربار.
دوومان: تەپو مژو دووکەڵ.
دەست گرتە: دەستگیران.
دین: دیتن، ئایین، ئەم وشەی «دین»ە بە بنەچەکە کوردی- فارسی- پەهلەوی- ئاوێستاییە...
دێم: ڕوومەت.
دیلان: هەڵپەڕکێ، هەڕزاڵە، جۆلانە.
دژدار: پاسەوانی کەلهە، دژدار، دژەوان.
دنە: هاندان.
دەڵ: دەڵەک.
دەوی: دەوەن، درەخت.
دەقنە: نان چنینەوەی فەقێ.
دەوار: چارەوێ و گاوگۆتاڵ، کۆن، تاوڵ، سیاماڵ، خێوەت.
ڕژد: هەورازی کوور، هەورازێ کە بەدژواری لێی بەسەر دەکەون، ڕپیسکە.
رابن: هەڵستن.
ڕۆژی ژمار: قیامەت.
ڕا: تەکبیر، ڕێگە.
ڕەزوان: باغەوان، ڕەزوانی بەهەشت هەر لەو تیرەیە «روضة»ی عارەبیش هەر ڕەزەکەی کوردە...
ڕێزەڵە: ڕەزڕەزۆک، گیایەکە هەر دەڵێی تانجبەندکراوە.
ڕنوو: بەفری زۆرو لەسەر یەکدی کەڵەکەبوو، [بەهمەن].
ڕەپینا: نێوی جێگایەکە.
ڕەژی: زووخاڵ، ڕەژوو، خەڵووز، کۆمر.
غومار: تۆز، گەرد.
ڕووبەند: پۆشی پشوین، پەچە، پێچە.

ڕۆینە: جۆرە شایییەکە، لە گەرمیان «قەراخی»ی پێ دەگوترێ.
ڕەش بەڵەک: شاییو زەماوەندو هەڵپەڕکێی ژنو پیاو پێکەوە.
رووگە: قیبلە.
ڕچە: بزنە ڕێ، ڕێگایەکی باریک، ڕچەی شکاند: سەردەقی شکاند، بۆ یەکەم جار دەستیان پێکرد.
ڕەگەل: بەگەڵ، دەگەڵ، لەگەڵ.
ڕکە: قەفەس.
ڕاکە: لابەرە، هەڵگرە.
ڕاز: نهێنی، ئەوەی لەدڵدایەو لۆ هەموو کەسێ نادرکێندرێ.
زاروزیچ: منالەوردکە.
زەردە زیرە: باڵدارێکە لە کەناری دەچێ، زەردەواڵە بەدرکیش دەگوترێ.
زەند: کتێبێکی ئاینی زەردەشتە.
زرێ: پۆشاکی لەئاڵقە ئاسنو زەردو مس، بۆ شەڕ لەبەر دەکرێ. [زرێپۆش].
زەند: نێوان جومگەو ئانیشک، بڕەدار، قەڵاشکەری.
زیقە: زیرە بەدەنگی تیژ.
زارا: نێوە بۆ ژن، کەو، ژەرەژ.
زەردەپەڕ: تیشکی نزیک ڕۆژاوابوون.
زایە: پیزە، تۆل، لەدەست چوو، ون، گوم.
زرە: دەنگی ڕاتڵەکانی زنجیر.
زەردە زیرە: زەرباف، زرکتک، زەردەواڵە، زەرگەتە، سویرەمۆزە.
زوڕنا: سوورە نەی، ئامێری موزیک، بەفوو لێدەدرێ.
زەرتک: گیایەکە بەنی پێ ڕەنگ دەکەن.
زەردە: بزە، تیشکی تاو لە بەیانو ئێوارە.
زەنگ: ڕۆنی تاویاو، زەنگوڵە، ڕکێف، درز، قەڵش، ژەنگ، زیل.

ژنانە: ترسەنۆک.
ژوان: ئەو جێی دوو دڵدار بەڵێن بە یەکدی دەدەن و یەکدی ببینن.
سۆ: کونی دەرزی، ئێش‌و ژان.
سوێ: ژان، حەسرەت.
سەریشک: سەربەش.
سەوە: سەبەتە.
سەردار ئاباد: گوندێکە.
سەرەڕۆ: زۆر پەلەکار.
سازندە: زوڕناژەن.
سارەوان: وشترەوان، لە سەحراوان.
سواپ: بەردی لوس‌و پانکەڵەیە.
سەر هەڵگرتن: ڕۆیشتنی بێ گەڕانەوە.. کوڵ، خەم، قولت.
سندان: نەخۆشییەکە، دەزگای ئاسنگەر.
سوون: تیژکردن.
سیاوەش: کوڕی پادشای ئێران ئەفراسیابی پادشای توران کوشتی‌و ئەو شەڕە سەدان ساڵ درێژەی کێشا و هەر بۆیە، بۆ شتێکی لەبڕانەوە نەیە، دەگوترێ: «بوو بەخوێنی سیاوەش».
سیروان: ڕووباری سیروان. لەکوردستانی ئێرانەوە بەرەو وڵاتی کوردستانی عیراقێ دەڕوا.
سازو سەمتوور: ساز، ئامرازی موزیک. سەمتوور: ئەوژی ئامێرەکا موزیک یا دنە. سەنتوور.
سێ پێیی: جۆرە شاییەکی کوردییە، قەراخی.
سلسلەو پلپلە: زنجیری بە پوولەکە.
سوخمە: زوخمە، لەسەر کراسەوە لەبەر دەکرێ، جۆرە یەلەگێکی ژنانە، لەخامەکی سەوز و سوور و هتد دروست دەکرێ، ئەوە بۆ ژن... ئی پیاویش هەیە...
سایە: سێبەر، سادە.
سولتان ئاباد: نێوی شارێکە. کۆن بەچەمچەماڵ گوتراوە.
سەرتۆپ: یەکەم لە جوانی، یا لەئازایەتیدا.
سریلە: باڵدارێکی چکۆلەی جوانە دوو پەڕی وەک دوو شاخی لێ بڵند بوونەوە.
سوورە قانگ: جۆری مراویی سوور و سپییە.
سوێسکە: سۆسکە، تەیهوو.
سێر: تێر.
سیروو: ریشۆڵە.
سەوڵ: گوڵی پۆپە کەڵەشێرە، داری سەروو، داری قەیاخ ئاژۆتن.
سێوەرە: سێپەرە، جەت.
سوێسن: گوڵێکە زۆر بۆن خۆش.
سندم: پێوەندی ئاسن.
شیشۆقە: لەتکە سواڵەت‌و شووشەی ڕەنگاو.
شەوەکی: بەرەبەیان.
شەندەومەندە: مەسەلە دەڵێت: شەندە لەمەندە کەمتر نییە. یانی هەموو کەس وەک یەکە لە ماف‌و بەشدا.
شەپاڵ: جوان و نازەنین.
شەماڵ: مۆم، شەم.
شەمزینان: بەرەی شەمسەدین، ناوچەی شەمدینان، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ.
شەشدانگ: تێکڕاییی ملک، ئێستری پشت پان‌و قەویلە.
شلە: سووری پنۆک پنۆک.
شلوێ: لێخن، شێلوو.
شێخانی: شاییی شێخانی.
شەدە: مشکی، بەسەرەوە دەبەسترێ.
شاڵ و شاپک: کورتەک و شەڕواڵی کوردی باکووری کوردستان.
شاهۆ: نێوی کێوێکە لەکوردستانی ئێران.
شێلاقە: باڵدارێکی لنگ درێژە. قامچی، تازیانە.
شنگ: زۆر، هێز، ئەسپنگ، شینکەی کەم، ددانی

لێ گیرنابێ.

شنۆ: سروە، کزەبا، شنە.

شلێـرە: گـوڵێکی سووری ئاڵ، یان زەردی پیـاڵە ئاسایی‌و سەرەونخوون.

شێست پەڕ: قەتمەر، پڕ.

شەکەت: ماندوو، هیلاک، وەستیای.

شەوەزەنگ: شەوی زۆر تاریک.

شۆ: شیوەرد.

شەما: مۆم، شەم.

شەمێ: شەم (شمع)، مۆم.

شەپاڵ: جوان‌و نازەنین.

شڕۆڵ: شڕو بێ بزگوڕ.

شکێڕ: بەر ئەشکەوت.

شالوور: جۆرە بولبولێکە.

شەش پەڕ: جۆری تۆوی جۆ.

شات: لکەداری یەکساڵەی چرۆ.

عابی: ڕەنگی ئاویی ئاماڵ شین، ئابی.

عـاجی: هەر شـتـێکی لەددانـی فـیل، لەشـەفـرەی پیل، سازکریاوێ، کۆشکی عاجی.

غەریەنگ: گیایەکە تۆوی وردی وەک خاشخاش دەگرێ.

فیز: کیبر و بایی بوون.

فەلە: عیسەوی، مەسیحی.

فێرگە: مەدرەسە.

فرچک: مەلاژگ، مەلاشوو.

قـوبلـە: گـەڕەکـێکە، جـێگەی وەفـایی، شـاعـیـری بەناووبانـگ بـووە، لەشـــیـــعـــرێکا دەڵـێ: «وەفـایی ئـاخـری خـێـر بێ دەمـێکە بێ سـەرو شـوێنە، شـیـعـری «شـیـرین تەشی دەڕێسێ» لە شیعرە هەرە بەرزەکانیەتی.

قۆچە قانێ: بەردەقانی، کەهنیک، قەڵماسک.

قاچاندن: ڕفاندن.

قاشاغ: لاسکی گەنمەشامی.

قـانگ: دووکەڵ، دەرفەت، بۆ دووبارە بازی کردن، دەنگی خوێندنی دوڕنا.

قوت: ڕووت.

قزە: ترسنۆک.

قاو: نەخۆشیی بەرزەولاخ.

قەڕاڵ: شا.

قەباڵە: قۆچان، سەنەد، قەواڵە.

قاش: کووز، نقێم.

قەپ: گاز.

قوش: باڵندە.

قاژ: قاژوو.

قـــومـــری: بـاڵدارێکە لەتـیـــرەی کـــۆترەباریکە، یاکەریم.

قـازیاخـە: گـیـایەکی ئاوییـە گـەڵای لەپێی قـاز دەچێ. وشەکە تورکییە (قاز أیاغی).

قـوڕاو: گـۆشـتـاوێکی چەورە کـە بە مـاسـتـەوە دەخورێ.

کافەی شمشاد: مەیخانەیە لە تاران.

کڕنوش: ئیکلام.

کەژ: زۆر سپی.

کارگ: مریشک.

کـەوش: بەگـەل دەرچوونی کـیـژ و کـوڕانە بۆ گـیـا کردن‌و ئاهەنگ گێڕان.

کەوی: ماڵی.

کەسەر: خەم‌و کوڵ.

کەڤر: بەرد، تەوەن، کەمەر، کەور.

کەن: پێکەنین.

کل: سورمە.

کل کردن: ناردن.

کڵ: جێگەی سوور کردنەوەی ئامانی گڵ.

کێشەر: جاذبة.

کــێــشکچی: پاســەوان. ئەم وشـــەیە بەئەسڵ تورکـیـیە. لە ئیشـیـکچـیـیەوە دروست بووە. ئێـشـک بە مـانـا حـەرەمـسـەرایە، جـاران بە بەرپرسی چاودێریی حـەرەمـســەرایان دەگـوت

«ئێشیک ئاغاسی».

کرێت: دزێو، ناشیرن.

کرمۆڵ: دەموچاو ئاوڵاوی.

کەتنە: کەوتنە.

کەوتی: تۆپی.

کول: خەم، قوڵت.

کۆمەگ: یارمەتی.

کاک: نیاز مەلا ئەمجەدی قەڵایە کە نازناوی شیعری: کاک، بوو.

کۆپین ئاوا: گەڕەکێکە لە مەهاباد.

کۆڵە: مەسەلێکی مەشهورە دەڵێن: خوا هەقی بزنی کۆڵە لە شاخدار دەستێنێتەوە.

کەزی: پرچ.

کۆلەدار: ئیستعمارگەر.

کانی سانان: نێوی جێگایە.

کەلوو: کولۆ.

کوند: کونە، کوندەبوو.

کەسەر: خەم.

کڵاوژێر: تاسکڵاوی زێڕی ژنان.

کرمەک: جۆرە خشڵێکی زێڕی ژنانە، لە کرم دەچێ.

کلۆجە: کوڵەنجە، یەلەگی ژنان.

کەمبەر زیو: پشتێند زێو.

کەمبەرچین: کراس یا کەوای ژنانەی ناوقەد قرتێنراوی چین چین.

کنج: جلکو کەلوپەل، جلوبەرگ.

کووم: کڵاو.

کەلاک: جەستەی مردار.

کەڵ: بڕەدار، نێرەگامێش، گای نێر، گیان لەبەرێکی کێوییە. درشت، ئازاو بەکار [کەڵەمێرد، کەڵەپیاو، کەڵەگا...].

کەندەسمە: کاسەڵە شینکە، مەگەزخۆرە.

کەونارا: دێرینە، لەمێژینە.

کەروێشکە: بزفتی خەلەودان بەدەم باوە.

کام: ئاوات، ئارەزوو، نەخۆشی، بلۆقاوی زاری یەکسم کە ژەمبردەی ئالیک دەبێ.

کاڕە: دەنگی بەرزی پەزو بەرخ، قاڕە.

کاسەڵەشینکە: قژاکە، تاق تاق کەرە، یاحەق، مەلێکە.

کوڕ کوڕ: قەتێ.

کفر: داری کفر، قتەروو، لەحاویە و دەم چەمان دەڕوێ، تێروو.

کەما: گیایەکی بەرزی گەڵادەرزییە، کارگی کەما لەهەموو کارگێ چێترە. دەگەڵ «لۆ»دا، کە ئەویش هەر گیایەکی بەرزی گەڵا دەرزییە، بۆ ئالیکی ئاژەڵ دەبار دەکرێ.

کووزەڵە: کوزبەرە، وەک کەوەر و تەڕەتوورە دەخورێ، تامی توور دەدا، لەنێو ئاوی خوڕدا دەڕوێ.

کاردو: کاردی، هاز.

کوڕادە: قوڕادە، تەڕەکێوی.

کەنێر: گیایەکە گوڵی جوانی هەیە. نێوی دوو جۆرە داریشە، یەکیان بە دڕوو، ئەوی دییان بێ دڕک.

کڵاوبن: جۆری ڕێواس.

کەزی: پەلک، پرچ.

کەلەم: گیایەکە لە تیرەی کەلەرم، بنەکەی وەک پەتاتە دەکرێ بە چێشتی «برنج و کەلەم» عەجەم زۆری حەز لێ دەکەن، لە کەربەلاو نەجەف و بەغدا (تمەن کەلەم)ی پێ دەڵێن.

کامیۆن: لۆری.

کابان: کەیوانوو، کەیوانۆ، خانمی ماڵێ، بنەوانە.

کاکی بەکاکی: پانو بەرین و بێ ئەم سەرو ئەوسەر.

کۆک: تەیار و ڕێکوپێک.

کەل: چیا، کەژ، کۆ، کێو، قەڵشت، بڕەدار، جێگەی ددانی کەوتوو، بەهرە، فائیدە، نێوەندی دوو چیا.

گاڵ: هەرزنە تاڵە.
گزە: حیلە، فێڵ.
گەوکردنەوە: پێکەوە لکاندن.
گەوەڕ: گەوڕ، تەویلە.
گیانەڵا: سەرەمەرگ، گیاندان.
گۆرمزە: گیایەکی کوێستانییە.
گەلەخوێ: خاوەن مێگەڵ.
گرار: دانەوێڵە، شۆربا.
گەلۆ: داخۆ.
گرێی بەرکۆژە: دوگمەی یاخە.
گڕ: بڵێسە و گڕگرتن.
کڵکۆ: قەبر.
گـــوێن: باڵدارێکە شـــەوتاڕۆژ هەر دەڵێ: هم هم دەش حیلینێ.
گۆڕ: زەوی ڕێکو تەختە، قەبر.
گەماڵ: سەگی نێر.
گزیر: بەردەستی کوێخا لە گوند، جاش کوێخا.
کوڵ عەنبەر: خورماڵ.
گەردانە: ملوانکە.
گـۆبەرۆک: ڕێزە دوگـمـەی زێڕو زێوکـە لە بەرۆکو پێسیر دەدرێ.
گـێلگێلە: ڕیزە گـوڵێنـگەی تێکخـراو بۆ سـەر و شەدەی ژنان.
گـرژاڵ: ڕەنگێکە بۆ مـەرەز کـە لەنێـوان ڕەشو سووردایە، سووری ئاماڵ ڕەش.
گۆشـتـە زوون: گـۆشـتـی سـاغ کـە لە پاش سـارێژ بوونەوەی برین سەرهەڵداتەوە.
گـاڵە: دەنگی پێکەنینی سـاوا، هەراو هوریا، قریوە.
گوشاد: وەکری.
گۆڵ: ئاڵۆزی و لێک ئاڵاوی.
گەز: قەپ، گاز.
گـێلم بەریاغ: (Golin Parmagi) تورکـییـە، واتە: قـامکی بووک، (أصـابع العـروس)

بەحـارەوی، بە جـۆرە شیـرنییـەک دەگـوترێ لە جۆری بورمە.
گوێ بەرخە: گیایەکە لە گوێی بەرخ دەچێ.
گوڵە بابوونە: گوڵە بەیبوون.
گێلاخە: گیایەکە بۆ چێشت خۆشە.
گوزروان: گیایەکە بۆ دەرمان چاکە، بنی دوورە.
گۆوەند: شایی.
گـیـابەند: گـیــایەکـە زۆر بۆنو بەرامی خـۆشـە، کیژوکاڵان بەزڵفیاندا دەکەن.
گەزیزە: بلازیر، گوڵێکە سەرەتای بەهارێ دەپژێ.
گیسک: کەزی، پرچ.
گرد: تەپە، تەلان.
گزرە: گیای وردکراو بۆ چەرەو لەوەڕی ئاژەڵ.
گڕە: دەنگی بای بە تەوژم.
گورد: چاپکو ئازا، بەگوڕ، ئەم وشەیە لەشانامەدا هاتووە و بە مانای ئازایە.
گوێ سوانە: سواندە.
لاجانگ: نێوان ڕوومەتو ئەستۆ.
لکێن: پێوە نووسان.
لێر: دارستان، جەنگەڵ.
لێو: لیکاو.
لالەباس: باغـێکە، گـۆمی تەتەکـە لە نزیـک ئەو باغەیە.
لک: پەل، لکە: پەلە.
لەک لەک: حاجی لەقلەق.
لاوک: سترانی قارەمانیەتی، لاوژە.
لووشـە: قـووت دانی بەسـاغی، گـیـایەکی دە ناو دۆکولیوی دەکرێ.
لالە هەباسی: گـــوڵێکی بەرزە باڵایە، بە زۆر ڕەنگیان هەیە، گوڵی حەوت ڕەنگ.
لاولاو: گـوڵێکی نـاسکی بە زۆر ڕەنـگ، بەدەوری لکو چڵەداردا لوول دەخوا، لاڤلاڤک.
لەمنتان کەوی: ئافەرم، بتان ڕەژم، قسەیەکی بۆ دەنەدانو هاندان دەگـوترێ، هێنـدێ جـار..

لەمنت نەکەوێ.. دەگوترێ.
لۆری: ئۆتومبیلی بارهەڵگر، کامێون.
لوان: ڕۆیین، گونجان.
لیتە: قوڕەلیتە، چڵپاو، هڕی، لەهی.
لەک: تیرەیەکە لەلوڕ، سەگەوەندەکانیان بەدزی کل لە چاو ڕفێن نامێن، حەمە سەعید بەگی جاف لە کتێبی «ئاوارە»کەیدا زۆری باس کردوون، بەزۆری لای کولیایی و چوارەوەند دەژین... حیکایەتی جەیران چاوەکەم، لەو ناوچەیە رووی داوە...
لەز: خێرا، خێرایی.
لەش بەبار: نەخۆش.
لیچ: لچ.
لاسەرە: خشڵێکی ژنانە بەلایەکی سەرەوە قاییم دەکرێ.
لاگیرە: زەنبەرێکە بەلای سەرەوە قاییم دەکرێ.
لوولاک: لوولاق، گالڵۆر.
لەرزانە: خشڵێکی ژنانە.
لوولە: خشڵێکە بۆ دووعا تێخستن، بەزۆر مانای دیکەش هاتووە لوولەو زنجیر لەزێڕ.
ماسی گرە: باڵدارێکە بەماسی دەژی.
مەخمەر: پارچەی مەخمووری ڕەنگ سەوز، مەخمەڵ.
مشت: دەست.
ماڵو وێران: ماڵتان وێران.
مشت: دەست، ناو لەپ.
مەگین: مەگەر.
ما چی کەم: ئەدی چ بکەم.
مژی: مێشک.
مر: تێر، تورخەکردوو.
مرۆگورێن: پیاوکوژ.
مێشە: دارستانی بی لەدەم چەم، لێرەوار، بێشە.
مەزرەق: شیلاقەی نوک ئاسن.
مەولەوی: نازناوی بنەماڵەیێکە بژیشکی دەکەن.

مله: ڕقەبەرێ، ڕەگ برە.
ماسو: گوندێکە لەنێوان لاجانو سابلاغا، هەژار منداڵیی خۆی زۆر لەوێ بەسەر بردووە.
مازێ: نێوی چیایەکە لە کوردستان.
مز: کرێ.
مەرنەمووک: «من ربُّك» پرسیارێکە لە کاتی تەڵقینی مردوودا دەگوترێ. واتا: خودات کێیە؟
مەتاڵ: قەڵغان، مەرتاڵ، کان، مەعدەن.
مووچ: جومگە، ماچ، ڕووناخۆش، قوت٠ گوێ مووچ.
مەلوول: مات، زەبوون.
مەچک: مەچەک، زەند، نێوان جومگە و ئانیشک.
مەندێ: گیایەکی کوێستانییە دەگەڵ ژاژیو پەنیر دەکرێ.
مێخەک بەند: بەرمووری لە مێخەک.
مەکسی: قسەی سەرزارەکی بە بێ کردەوە.
ماڵیاوا: گوندێکە لەکوردستانی عێراق.
ماک: ئەسڵ، بنەما، بنواشە، بە زۆر مانا دێ...
مۆزە شینە: کەوش، مووزک، پێڵاو.
مێکوک: دار بەلەک، کۆرتیزۆنی لێ دەردەهێندرێ، مایەی کۆکا کۆلاو بیپسی کۆلاشی لێدەردەهێندرێ، لەزۆر جێگا، شەربەتی «سووس»ی لێ دروست دەکرێ. لە مووسڵو بەغداو شامو قاهیرە باوە.
مێژۆرد: گیایەکە بۆ ئاژەڵ زۆر خۆشە.
ملوانە: گەردانە، ملوانکە.
مێلاقە: ڕەبەنۆک، کلاوسوورە، تەنها گوڵێک دەگرێ، بە تەنهاشە، بۆیە ڕەبەندیان پێ‌گوتووە... بندوورەشی پێ دەگوترێ.
مفتەخۆری: بەلاش خۆری، مشەخۆری.
مەکۆ: جێگەی کۆبوونەوەی خەڵک، کۆگا، مەکۆی دزان.

مامیرن: گیایەکی بۆ دەرمان دەشێ.
موشکوڵ: چەڵەمە، کەڵەم، ئاستەنگ، گرفت.
نەفرین: لەحنەت، لەعنەت، نفرِ.
نریا: نرا.
نەورۆزە: گوڵێکی زەردە بەر لە گەزیزە دەردەچێ.
نوقم: نقوم، ژێر ئاوکەوتوو.
نەبەرد: شەڕ، گەڕ، جەنگ.
نواڵ: شیوەڵەی چکۆلە بەقەد چیاوە. زۆر مانای دیکەی هەیە.
نزار: نسێ، نسار، نسرم، لێڕەوار، مانای دیکەی زۆرە.
نیاگان: باپیران.
واز: ئارەزوو.
وازی: گەمە، حەز.
والا: بەتاڵ، کراوە، سەروەتاک، ڤالا، ئالاو والای بووکەڵە.
واتن: وتیان.
وزە: تاقەت، تابشت، بڕست، بڕشت، تاوشت.
وەگوێزن: ڕاگوێزن.
هەتوان: مەڵحەم.
هەڵپە: پەلە، تەماح، تاسەی زۆر.
هەلووک: دارێکی هێند بستێکە و دادراوە، هەلووکێن بازیەکەیەتی.
هەیڤ: مانگی عاسمان.
هەڕەت: دەرفەت، کێس، گەرمەی شت، زۆربی شت، [هەڕەتی جوانی].
هاکا: لەپڕ، هەربینا، لە نکاو هەر کاتێکت زانی.
هەیهات: دوورە، لە کران نایە.
هەی داد: هاوار بە دەنگمەوە بێن.
هەڵۆ: باڵدارێکی ڕەشی ڕاوکەرە، زۆر بەهێزە.
هەوێردە: باڵدارێکە کەمێ لە ڕیشۆڵە زلتر، کونج کونجییەو زۆر ئاشقە هەرزنە، زۆر قەڵەوە. [ئوێردەک].
هەڵدێر: تاڤگە، جێگەی زۆر بەرز و قیت لە شاخدا.
هەڵز: گیایەکی بەناووبانگی گەلا دەرزییە، لە تیرەی کەماو لۆ. بۆ دەرمان دەشێ، بۆ چێشت خۆشە و لەوەڕی چاکە.
هێرۆ: گیایەکە بۆ دەرمان دەشێ، هەڵمەڵە.
هەلەلە: باڵۆرە بەگەروو، هەیگۆ، هەیگۆ.
هەر بینا: هەر کاتێکت زانی، لە ناکاو لە پڕ.
هامێز: باوەش.
هەوای تێکەڵ: ئاهەنگی چەند قۆڵی.
هەوری: پارچەیەکی ئاوریشمی تەنکە ژنان بەسەر خۆی دادەدەن.
هەژگەل: لکەداری وشکەوەبووگ.
هەندرێشن: گیایەکی کوێستانی.
هێڵە: ئاموور.
هەڵوەدا: عەوداڵ، لە دووی شتێک وێڵ و سەرگەردان.
هەراشە: زۆر گەورە بوو.

ناوەڕۆکی بۆ کوردستان

وشەیەکی پێویست 5
پێشەکی چاپی سێهەمین 7
پێشەکییەک بۆ چاپی دووهەم 14
پێشەکییەک بۆ چاپی یەکەم 17

بەشی یەکەم 20

- هەر کوردم 20
- نامرادێک 21
- خۆشیی دوارۆژ 22
- لە خۆتم بپارێزە 25
- بانگی شەڕ لەمارسەوە 27
- تابووتی زۆردار 29
- مەی 33
- مەی 34
- سەرماو بەهار 35
- سەلام ئازاد بوون 38
- کورد بێکەس نییە 40
- نەشمیل 41
- سوێندێکی گەورە 45
- شۆڕشی خۆکرد 49
- نامە بۆ وارشەو 50
- پەیام بۆ ماوماو 55
- سروود 59
- من و بولبول 60
- سروودی ئاشتی 90
- شەوێک زیندان 91
- فرمێسکی هەژارێک 96
- دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 98
- سپۆتنیک 101
- جوچک و سپۆتنیک 103
- پەڵە هەورێک 105
- چەپکە گوڵێک 111
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 114
- وەرام بۆ کچێکی سۆڤیەتی 116
- پیرۆزبایی 118
- پاڵەوانێک 119
- شەیتان دەڵێ ئامین 124
- رۆژێکم هەیە 126
- پەیکێک 139
- لکە زەیتوون 144
- پێشکەش 146
- ئاواتەخوازی 147
- وەڵامێک بە شەماڵدا 147
- کارتی جێژنە پیرۆزەی نەورۆز 148
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 148
- پیاوی چی؟ 151
- باوەڕی بێکەس 152
- کوردم 155
- دەمەتەقەی بایزو پیرۆت 156
- کارتی جێژنە پیرۆزە 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 158
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 160
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 162
- دەمەتەقەی بایز و پیرۆت 164
- ئافەرین بۆ گیانبازان 165
- سروود بۆ قوتابیان 167
- سروودێک بۆ پێشمەرگە - کوردستان 168
- کاوەی مەزن 169
- بۆ پێشەوە بارزانی 174
- لامەرکەزی 176
- وەفدی کوردستان 177
- سروودی جاش 179
- جاش توورەن 181
- بەرەو موکریان 183
- جاش چوونە میصر 241
- مارمێلکە نیم 242
- جاش و باش 244
- چۆن بوومە پێشمەرگە 249
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 256
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 257
- هانی هانی 259
- چۆن بوومە پێشمەرگە 260
- دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 266
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 268
- دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 269

– شیرین بەهارە 271

– کوێخای بەکرەجۆ 273

– دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 274

– بەکرەجۆ 276

– دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 277

– قەوانە شڕە 279

– تیتل و بیبل 283

– بەسەر هاتەکەم 286

– دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 294

– چۆن جێژنە ئەگرین؟ 296

– دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 303

– کوتکی کاوە 305

– کاوە: بارزانی 313

– دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 315

– بەزمی بەهار 319

– دوژمنی نەزان 322

– چیرۆک 323

– دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 331

– دەمەتەقەی پیرۆت و باپیر 334

– دەمەتەقەی پیرۆت و بایز 338

– لەدەمی نەهەنگا 342

– حەللەق مەللەق 344

– مەتەڵ 347

– سروود 350

– سروود 351

– قۆناغەکانی ژیان 352

– کۆڕی زانیاری کورد 354

– دەمەتەقەی باپیرو پیرۆت 354

بەشی دووەم 357

– کەرو گا 357

– کەری کوڵ 359

– زەنگی مشکان 360

– کەوە شەلە 362

– هەویری بەموو 363

– ڕێوی بە فیشاڵ 364

– ملی درێژ مێژووە 365

– داوەڵ 366

– دەرسی بەچەپۆک 367

– سواری مار 368

– کەری بێگار 371

– پەشیمانی پینەیە 372

– بەزمی رووتی 375

– کوردستان بەهەشتە 377

– دەمی نایگاتێ 378

– هەر تیرەیەکن 378

– درۆ بە درۆ 379

– بەلاف پێک نایە 380

– وێرانەیە یان ماڵە؟ 381

– هەڵە لە چیدایە؟ 381

– سەرچاوە سوێرە 382

– هاواری لەسەرە 383

– دزی جادوو 384

– باوکی 385

– لەمەرد ئەگەڕێ 386

– ئەوینی گەورە 387

– چاکە لەگەڵ خراپان 388

– مشک و مێروو 388

– کرمی ناوخۆ 389

– پشوو درێژ 390

– جێ ژووان 391

– ئایەتی گۆپاڵ 391

– بایەک 392

– ڕێوی و کەڵەشێر 393

– ڕەقەو مراوی 394

– مێشک و دڵی نییە 396

– قەل و کەو 397

– کەر بۆ سەرزەماوەند 397

– خیگە بەری نادا 397

– گورگ و بەرخ 398

– کەرو کەوڵەشێر 399

– قەل و بولبول 400

– گریان نەک نان 401

– بیخە زمانم 402

– لە بەهاری نەهاتوو 403

– تووتیی کەچەڵ 403

– ورچی نەکوژراو مەفرۆشە 405

– دۆستی نەزان 406

– کەر بەلاحەول ناژی 407

– ئەگەر 408

– ژوانێکی دوور 409

– ورگەمەڕ 410

– هەڵەی زمان 410

- شۆربا و پشکەڵ 411
- لە چەرو تاژی 411
- لە دڵی نەداوە 412
- کونە کۆتر 412
- کێ زاناترە 413
- کەمی لە بیرە 413
- راست و درۆ 414
- دلۆ بەدەهۆڵ 414
- ریش هەڵتەکێنە 414
- گۆڕە یان ماڵە 416
- چ دەبارێ 417
- ئێستر باج نادا 418
- فیل لە تاریکی 419
- لە سراج الدینەوە 421
- لەمەلا ئەبوبەکرەوە 422
- لە سەرکێلی ئەبو عەلای مەعەڕِی 422
- لە عەرەبییەوە 422
- هاواری زۆر لێکراو 422
- ژوان 427
- کەرستەی ژن 427
- بۆق و گامێش 428
- مێزەری مەلا 429
- دەبوو بیزانیبا 429
- رەنج و گەنج 431
- دەرمانی دەباغ 432
- تاوانی میرە 432
- فرشتە 434
- هەژار هەر هەژارە 434
- کەروێشکاوا 435
- هەڵۆ هەر بەرزە 437
- خۆی خۆشتر دەوێ 442
- خێوی گوڵ و فرمێسک 443
- لە نامیق کەمالەوە 445
- لە ئەبو نەواسەوە 445
- لەنازانم کێوە 446
- فرمێسکی هەتیو 446
- کۆهستان 447
- خێوی گوڵ و وەنەوشە 449
- مانگەکانی ساڵ 450
- سروود بۆ پێشمەرگە 452
- سروودێک 454
- کاوێژی لە مێژینەیەک 454
- رەمەزانی ١٣٢٣ 457
- هەژار ئامۆژگاری شێرکۆی کوڕی خۆی دەکا 460

بەشی سێهەم 464

- بەیتی سەرەمەڕ 464
- بەپاکی بمرە 515
- ئەگەر ئاوها نەکەم چ بکەم؟ 516
- سمێڵ بابڕ 517
- لای لایێ 517
- لێفە شڕە 521
- غەزەل 523
- دیسان غەزەل 524
- تێهەڵکێشی شیعری حافظی شیرازی 525
- نەی پسێنی 526
- تێهەڵکێشی ناهیرەی مەلا باب 527
- چوارینە 527
- زەردی لیمۆ 535
- ژوانێک 536

بەشی چوارەم 538

- بارزانی نامری 539
- دەمەتەقەی قۆبتاس و پیرۆت 543
- تاکەی 545
- هەر شەو نابێ 551
- رۆژی کورد 553
- رێبەری نەمر 556
- نموونەی هونەر 559
- بەیادی تۆ دەژی دڵم 561
- بەیادی بارزانی 563
- ئەستێرەیەکی گەش 570
- شابازی چیا 574
- خوایە بەس نەبێ ئیتر 575
- کورد لە فەرموودەی تۆ ناگا 580
- وەک بارزانی نابێتەوە 593
- بۆ کاک ئیدریس: گوڵی خانەدانی بارزان 597
- شینگێڕی 599
- ژارگەی ماران 602